

HALLÁSSÉRÜLT FIATALOK PÁLYAORIENTÁCIÓJA ÉS MUNKAERŐ-PIACI INTEGRÁCIÓJA

Diákok, szülők és szolgáltató intézmények körében végzett kutatási tapasztalatok
tükrében

- kutatási zárótanulmány -

Budapest, 2009. november

Tartalomjegyzék

1. Vezetői összefoglaló	10
2. A kutatás módszertana, általános bemutatása	13
3. Hallássérült fiatalok pályaorientációja és munkaerő-piaci integrációja – Felmérés három kistérség hallássérült fiataljai körében	15
3.1. Módszertani bevezető	15
3.2 Elemzés.....	16
3.2.1 Audiológia és a hallókészülék használata.....	16
3.2.2 A tanulást, a tananyag megértését segítő módszerek alkalmazása és hasznossága.....	19
3.2.3 Iskolai és társas integráció, a szabadidő eltöltése	34
3.2.4 Pályaorientáció és pályaválasztás	43
3.3 Összegzés.....	52
4. Hallássérült fiatalok orientációja és munkaerő-piaci integrációja – Felmérés három kistérség hallássérült gyermeket nevelő szülőinek körében.....	54
4.1 Módszertani bevezető	54
4.2 A hallássérülés mértéke	57
4.3 Elemzés.....	60
4.3.1 Audiológia és eszközhasználat	60
4.3.2 Intézményválasztás és elégedettség	69
4.3.3 Tanulás és szakmaválasztás	78
4.3.4 Szolgáltató intézmények igénybevétele és értékelése	94
4.4 Összegzés.....	100

5. Hallássérült fiatalok pályaorientációja és munkaerő-piaci integrációja – Felmérés hallássérült ügyfelekkel rendelkező szolgáltató intézmények körében	103
5.1. Módszertani bevezető	103
5.2 Elemzés	108
5.2.1. Az intézmények és az általuk nyújtott szolgáltatások	108
<i>Oktatást/képzést nyújtó intézmények jellemzői</i>	<i>108</i>
<i>Munkaerő-piaci szolgáltatást nyújtó intézmények jellemzői</i>	<i>114</i>
<i>Tanácsadást nyújtó intézmények jellemzői</i>	<i>116</i>
<i>Egészségügyi szolgáltatást nyújtó intézmények jellemzői</i>	<i>118</i>
<i>Szociális szolgáltatást nyújtó intézmények jellemzői</i>	<i>119</i>
<i>Tolmácsszolgálatot nyújtó intézmények jellemzői</i>	<i>122</i>
5.2.2 Intézmények közötti együttműködési kapcsolatok jellemzői	123
5.3 Az intézmények és a hallássérült fiatalok igényei	129
5.4 Az intézmények által nyújtott szolgáltatások és a hallássérült fiatalok igényei	135
5.5. Összegzés	153
Szakirodalom és az elemzés során felhasznált adatforrások listája	159
Melléklet	161

Ábrák jegyzéke

1. ábra: Audiológian való részvétel (%)	16
2. ábra: Hallókészülék tisztítása (%).....	17
3. ábra: Hallókészülék elemének cseréje (%).....	18
4. ábra: Pótelem hordása a hallókészülékhez (%).....	19
5. ábra: A tanári magyarázatok értéke (%)	21
6. ábra: Szövegértési, olvasástechnikai képzésben való részvétel (%).....	22
7. ábra: Plusz segítség a tananyag elsajátításához (%)	23
8. ábra: Tanulást segítő módszerek alkalmazása az általános iskolákban (%)*	24
9. ábra: Tanulást segítő módszerek alkalmazása a középfokú iskolákban (%)	25
10. ábra: Egyes tanulást segítő módszerek kedveltsége az általános iskolába járók körében (Átlag)	26
11. ábra: Egyes tanulást segítő módszerek kedveltsége a középfokú iskolába járók körében (Átlag)	27
12. ábra: Egyes módszerek hatékonyságának megítélése az elméleti képzésben (%)	28
13. ábra: Egyes módszerek hatékonyságának megítélése a gyakorlati képzésben (%)	29
14. ábra: Egyes módszerek hatékonyságának megítélése a humán képzésben (%).....	30
15. ábra: Egyes módszerek hatékonyságának megítélése a reál képzésben (%)....	31
16. ábra: A csoportmunka és az elméleti képzés összefüggésének megítélése a középfokú képzésben részt vevők között (%).....	32
17. ábra: A csoportmunka és a gyakorlati képzés összefüggésének megítélése a középfokú képzésben részt vevők között (%).....	33
18. ábra: A baráti kör megléte és összetétele (%).....	36
19. ábra: Baráti kör megléte és összetétele a középfokú képzésben részt vevőknél iskolatípus szerint (%)	37

20. ábra: Nem integrált általános iskolába járók baráti köre (%).....	38
21. ábra: Hallássérülésből fakadó iskolai kellemetlenségek tapasztalása (%)	39
22. ábra: Sportolás az egyes iskolatípusokba járó fiatalok körében (%).....	40
23. ábra: Internet-használat az általános iskolába és a középfokú képzésbe járók körében (%).....	41
24. ábra: Könyvtárhasználat az általános iskolába és a középfokú képzésbe járók körében (%).....	42
25. ábra: Feliratozott műsorok megtekintése az általános iskolába és a középfokú képzésbe járók körében (%).....	43
26. ábra: Pályaorientációs tanácsadáson való részvétel (%).....	44
27. ábra: Pályaválasztást segítő kiadványok, honlapok ismerete (%)	45
28. ábra: Üzemlátogatáson való részvétel (%)	46
29. ábra: Szakmaválasztás motivációi (%)*.....	47
30. ábra: A tanulmányok befejezése utáni tervek (%)	48
31. ábra: A szakmán belüli elhelyezkedési esélyek megítélése (%).....	49
32. ábra: Gyermek hallássérülésének foka (%).....	58
33. ábra: Hallássérülés előfordulásának gyakorisága más családtag esetében (%)	59
34. ábra: Audiológián való részvétel (%)	60
35. ábra: Audiológián való részvétel gyakorisága (%)	61
36. ábra: Audiológia helyszíne (%)*.....	62
37. ábra: Audiológia helyszíne település szerint (%)*	63
38. ábra: Gyermek kísérője hallásvizsgálatra (%)*	64
39. ábra: Gyermek kísérője az audiológiai foglalkozásra település szerint (%)*	65
40. ábra: Segédeszközök használata (%)*	66
41. ábra: Segédeszközök használata a hallássérülés foka szerint (%)*	67
42. ábra: Segédeszközök használata iskolai státusz szerint (%)*	68
43. ábra: Segédeszközök használatának gyakorisága (%)	69

44. ábra: Gyermekek jelenlegi státusza (%).....	70
45. ábra: Intézményválasztásban szerepet játszó tényezők fontossága (%).....	71
46. ábra: Intézményválasztásban szerepet játszó tényezők fontossága (%).....	72
47. ábra: Információhoz való jutás gyakorisága az intézményválasztásról (%).....	73
48. ábra: Intézményről való információk forrása (%)*	74
49. ábra: Jelenlegi intézmény rangsora a felvételi eljárásban (%).....	75
50. ábra: Intézménnyel való elégedettség iskolai státusz szerint (átlag)	76
51. ábra: Gyermekek teljesítménye (%) *	77
52. ábra: Otthoni tanulás előfordulási gyakorisága (%)	78
53. ábra: Otthoni tanulás gyakorisága iskolatípus szerint (%)	79
54. ábra: Otthoni tanulással eltöltött idő (%).....	80
55. ábra: Korrepetálás előfordulási gyakorisága (%).....	81
56. ábra: Korrepetálás előfordulási gyakorisága település szerint (%) *	82
57. ábra: Segítséget igénylő tantárgyak (%)*	83
58. ábra: Segítséget igénylő tárgyak hallássérülés foka szerint (%)*	84
59. ábra: Választható szakmák körének ismerete (%).....	85
60. ábra: Választható szakmák körének ismerete a tanulmányok befejezésének időpontja szerint (%).....	86
61. ábra: Választható szakmák köréről való tájékoztatás igénye (%).....	87
62. ábra: Elvárt tájékoztató személy, intézmény a választható szakmák köréről (%)*88	
63. ábra: Szakma megismerésének igénye a pályaválasztás előtt (%).....	89
64. ábra: Szakmával való elhelyezkedési kilátások (%)	90
65. ábra: Szakmával való elhelyezkedési kilátások iskolai státusz szerint (%).....	91
66. ábra: Személyek, intézmények akikkel a szülő kapcsolatban áll (%)*	92
67. ábra: Személyek, intézmények akikkel a szülő kapcsolatban áll hallássérülés foka szerint (%)*	93

68. ábra: Személyek, intézmények akikkel a szülő kapcsolatban áll település szerint (%)*	94
69. ábra: Hallássérülteknek szolgáltatást nyújtó intézményekkel való kapcsolat (%)	95
70. ábra: Hallássérülteknek szolgáltatást nyújtó intézményekkel való kapcsolat település szerint (átlag)	96
71. ábra: Gyermekkel kapcsolatban álló intézmények (%)*	97
72. ábra: Intézményi szolgáltatásokkal való elégedettség (átlag)*	99
73. ábra: Az intézmények megoszlása az általuk nyújtott szolgáltatások szerint (%)	105
74. ábra: Az intézmények megoszlása a hallássérült ügyfelek száma szerint (%)	106
75. ábra: Az intézmények megoszlása székhelyük szerint (%)	107
76. ábra: Az elméleti képzésben alkalmazott módszerek megoszlása (%)	109
77. ábra: A gyakorlati képzésben alkalmazott módszerek megoszlása (%)	110
78. ábra: A képzés anyagainak akadálymentessége (%)	111
79. ábra: Intézmények és iskolapszichológusok (%)	112
80. ábra: Intézmények és szurdopedagógusok (%)	113
81. ábra: Jártasság a hallássérültek által igénybe vett segédeszközök használatában (%)	114
82. ábra: Munkaerő-piaci szolgáltatások (%)	115
83. ábra: A hallássérült fiatalok foglalkoztatása kapcsán felmerülő leggyakoribb problémák (%)	116
84. ábra: Tanácsadási típusok (%)	117
85. ábra: Tanácsadási típusok igénybevételének gyakorisága (Átlag)	118
86. ábra: Szociális szolgáltatási típusok (%)	120
87. ábra: A szociális szolgáltatást nyújtó intézményekkel kapcsolatban álló személyek (%)	121
88. ábra: Külső partnerrel rendelkező intézmények megoszlása az intézmény által nyújtott szolgáltatás szerint (%)	124

89. ábra: Partnerek átlagos száma az intézmény által nyújtott szolgáltatás szerint (Átlag).....	125
90. ábra: Partnerek átlagos száma az intézmény ügyfeleinek száma szerint (Átlag)	126
91. ábra: Az együttműködés megítélése (%).....	128
92. ábra: A hallássérült fiatalok igényeinek ismerete (%)	130
93. ábra: A hallássérült fiatalok igényeinek ismerete az intézmény által nyújtott szolgáltatás szerint (Átlag).....	131
94. ábra: A hallássérült fiatalok igényeinek ismerete az intézmény ügyfeleinek száma szerint (Átlag)	132
95. ábra hallássérült fiatalok igényeinek ismerete külső partner megléte vagy hiánya szerint (Átlag)	133
96. ábra: A hallássérült fiatalok igényei megismerésének szükségessége (%)	134
97. ábra: A hallássérült fiatalok igényei megismerésének módja (%).....	135
98. ábra: A hallássérült fiatalok igényeinek kielégítése (%).....	136
99. ábra: A hallássérült fiatalok igényeinek kielégítése az intézmény által nyújtott szolgáltatás szerint (Átlag).....	137
100. ábra: A hallássérült fiatalok igényeinek kielégítése az intézmény ügyfeleinek száma szerint (Átlag).....	138
101. ábra: A hallássérült fiatalok igényeinek kielégítése külső partner megléte vagy hiánya szerint (Átlag).....	139
102. ábra: Visszajelzések (%)	140
103. ábra: Az intézmény szolgáltatásaival való elégedettség a visszajelzések alapján (%).....	141
104. ábra: Az intézmény szolgáltatásaival való elégedettség a visszajelzések alapján az intézmény által nyújtott szolgáltatás szerint (Átlag)	142
105. ábra: A hallássérült fiatalok munkaerő-piaci integrációjának elősegítése (%)	147
106. ábra: A hallássérült fiatalok munkaerő-piaci integrációjának elősegítése az intézmény által nyújtott szolgáltatás szerint (Átlag)	148
107. ábra: A hallássérült fiatalok munkaerő-piaci integrációjának elősegítése külső partner megléte vagy hiánya szerint (Átlag)	149

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Mintamegoszlás iskolai szintek és iskolatípusok szerint	15
2. táblázat: A munkahelyválasztás motivációi iskolatípusok szerint (%).....	50
3. táblázat: Szülők száma település szerint (%)	54
4. táblázat: Megkérdezett szülők demográfiai háttere (%).....	56
5. táblázat: Korrepetálást finanszírozó személy, intézmény (%).....	82
6. táblázat: Választható szakmákról való információk forrása (%)*	87
7. táblázat: Javaslatok az intézményi szolgáltatások javításához (%)*	99
8. táblázat: Intézmények csoportosítása az által nyújtott szolgáltatások alapján....	104
9. táblázat: Az intézmények átlagos ügyfélszáma	107
10. táblázat: Az egészségügyi szolgáltatást nyújtó intézmények ügyfeleinek leggyakoribb megoszlása korcsoportok szerint	119
11. táblázat: A tolmácsszolgálatot nyújtó cégek ügyfeleinek igényei	123
12. táblázat: Intézmények megoszlása a külső partnerek száma szerint (%).....	124
13. táblázat: Intézmények partnerei az intézmények által nyújtott szolgáltatás szerint	127
14. táblázat: A leggyakrabban partnerként említett intézményekkel való átlagos elégedettség (Átlag)	129
15. táblázat: Hallássérült fiatalok számára nyújtott szolgáltatások színvonalának emelése az intézményben	143
16. táblázat: Hallássérült fiatalok számára nyújtott szolgáltatások színvonalának emelése egyéb szolgáltatási területeken.....	145
17. táblázat: Intézmények profilbővítése a hatékonyság növelése érdekében	146
18. táblázat: Hiányolt szolgáltatások	150
19. táblázat: A hallássérült fiatalok munkaerő-piaci esélyeinek növelésére szolgáló eszközök.....	151

1. Vezetői összefoglaló

A Krolify Vélemény- és Szervezetkutató Intézet a „Hallássérült fiatalok eredményes munkába állítása érdekében szakképzést és pályorientációt segítő középiskolai szolgáltatáscsomag kidolgozása” program keretében a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségért Közalapítvány megbízásából 2009 júliusától novemberéig átfogó, kvantitatív kutatást végzett a hallássérült fiatalok iskolai és munkaerő-piaci integrációjának témakörében. A kutatás három fő részre tagolódott, (1) a hallássérült fiatalok, (2) a hallássérült gyermekek szülei, valamint (3) a hallássérült fiatalokkal kapcsolatban álló intézmények körében végeztünk kérdőíves adatfelvételen alapuló elemzéseket. A munka céljai közé tartozott a konkrét vizsgálati populációra vonatkozó adatok feldolgozása és elemzése mellett az is, hogy egyfajta pilot study-jelleggel kialakítson és a gyakorlatban teszteljen egy, a későbbi hasonló tematikájú regionális, kistérségi, vagy országos hatókörű vizsgálatok során használható módszert és kutatási eszközt. Mindkét említett célt sikerült teljesíteni, az alábbi összefoglalóban néhány fontosabb eredményt emelünk ki.

A hallássérült fiatalok vizsgálata során 146 kérdőív felvételére került sor Magyarország 2 kistérségében (Kaposvár, Eger), illetve Budapesten. A megkérdezettek valamivel több, mint 25 százaléka általános iskolában, 55 százaléka középfokú oktatási intézményben tanult, a többi mintegy 15 százalékot az iskolát már befejezett fiatal hallássérültek tették ki. A vizsgálat során elsősorban az iskolai oktatást segítő módszerek alkalmazására és a megkérdezettek által megítélt hasznosságára, az iskolai és társas integráció kérdéseire, a szakma- és munkahelyválasztás motivációira, valamint a munkaerő-piacca kapcsolatos feltevésekre, illetve tapasztalatokra voltunk kíváncsiak.

Az egyes tanulást segítő eszközök megítélése az egyes korcsoportokban jelentősen eltér egymástól – az általános iskolások az egyéni plusz foglalkozásokat, képes bemutatókat, illetve a csoportos munkát lényegesen jobban kedvelik, és hatékonyabbnak érzik középiskolás társaiknál, míg utóbbiak inkább az egyéni tanulás jobb megalapozását szolgáló részletes tanári magyarázatokat, írott vázlatokat preferálják

Az iskolai és társas beilleszkedéssel kapcsolatos méréseink az integrált és a nem integrált típusú képzésben tanuló fiatalok körében több szempontból is komoly különbségeket mutatott. A hallássérült fiatalok általában is egy meglehetősen zárt, a külvilággal, a

„hallókkal” korlátozott mértékben érintkező csoportot alkotnak, ez a viszonylagos elzártság különösen a nem integrált képzésben részt vevők esetében jelentkezik. Az elzártság az általános tájékozódás, és ennek kapcsán a pályaválasztás kapcsán is érezhető hatást fejt ki. A pályaválasztási döntések meghozatalában kevés önállóságot mutat a csoport, pályaválasztási döntését elsősorban szülői vagy tanári útmutatások, javaslatok alapján hozza meg. A szakma- illetve munkahelyválasztás során az individuális szempontok – különösen a végig integrált képzésekben résztvevőknél kifejezetten háttérbe szorulnak.

A hallássérült gyermekek szüleinek körében folytatott vizsgálat sok mindenben alátámasztotta a csoportról alkotott képet. A szülőknek feltett kérdések elsősorban az iskola- és pályaválasztásban játszott szülői szerepet, a szülők pályaválasztással, munkaerő-piacca kapcsolatos tájékozottságát kutatták, de kitértek a gyermekekkel kapcsolatban álló segítő, szolgáltató intézmények körére, azok tevékenységének értékelésére is.

A szülők döntő szerepet játszanak a gyermekek iskola- és pályaválasztásában; az ehhez szükséges információkat elsődlegesen az iskoláktól, illetve segítő szakemberektől szerzik be, általános tájékozottságuk azonban semmiképpen sem nevezhető kielégítőnek. Jelentős részük sem a gyermek jövőbeli képző intézményéről, sem leendő szakmájáról nem rendelkezik elegendő információval; gyermekeik majdani elhelyezkedési lehetőségeit illetően mintegy 40 százalékuk pesszimistán nyilatkozik.

A hallássérült fiatalokkal kapcsolatban álló intézmények közül 103-at sikerült felmérnünk. Itt elsősorban az intézmény és a szolgáltatásokat igénybe vevők hallássérültek kapcsolatainak intenzitására, az intézményi vezetők tájékozottságára voltunk kíváncsiak, arra, mennyire ismerik a szervezetek a várható ügyfelek igényeit, illetve arra, mennyire tudják ezek az intézmények segíteni a hozzájuk forduló hallássérült fiatalok munkaerő-piaci integrációjának folyamatát.

A mintába került szervezetek egy része kifejezetten nagy, 1000 fő fölötti hallássérült ügyféllel áll valamilyen kapcsolatban – ezek elsősorban egészségügyi szolgáltatásokat nyújtó intézmények, a legtöbben azonban kisebb, 1 és 25 fő közötti hallássérült ügyfélkörrel rendelkeznek – itt főleg oktatást, szociális-, illetve egyéb szolgáltatásokat nyújtó intézményeket találhatunk. A válaszadók saját megítélésük szerint közepes mértékben ismerik ügyfeleik igényeit; a legjobb helyzetben e téren az egészségügyi intézmények vannak, míg a

legkevésbé kedvező viszonyokat a szociális szolgáltatásokat biztosító szervezeteknél tapasztalhattuk. Általános összefüggés, hogy minél több hallássérült ügyféllel rendelkezik egy intézmény, annál jobban ismeri azok várható igényeit.

Az igények ismerete mellett az ügyfelektől származó visszajelzések megléte is fontos lehet az intézmények megfelelő működése szempontjából. A vizsgálatba bevont intézmények mindössze fele kap visszajelzést arról, hogy az általuk nyújtott szolgáltatások kielégítik-e a hallássérült fiatalok igényeit, akik ezen visszajelzések alapján az egészségügyi szolgáltatást nyújtó intézményekkel a legelégedettebbek. Az elégedettség növelésével kapcsolatos lehetőségek között a szakemberek számának bővítése folyamatos továbbképzésük mellett a kommunikáció akadálymentesítését, a hatékonyabb információszolgáltatást kell megemlíteni.

A kutatás során egyértelműen kirajzolódott, hogy a hallássérült fiatalok iskolai és munkaerő-piaci integrációja komoly nehézségekkel terhelt. Az információáramlás javítása, a célzott tájékoztató, pályaorientációs programok, a gyermekek (és szüleik) és a szolgáltató intézmények közötti kapcsolatok intenzívebbé tétele nagyban segíthetné a jelenleg meglehetősen problémás folyamatok zökkenőmentesebbé tételét. Alapvető fontosságú lenne a hallássérült fiatalok körében tapasztalható elzárkózás feloldása, a csoport fokozottabb társadalmi integrációjának előmozdítása, a felelős döntések fiatalok által történő meghozatalának támogatása. A legfőbb szerepet e téren az iskola játszhatja, szakképzett pedagógusok, segítő szakemberek alkalmazásával mindenképpen fokozottabb mértékben ki kell vennie részét a hallássérült fiatalok integrálásából, általános tájékozódási képességeinek javításából, tájékozottsági szintjük emeléséből.

2. A kutatás módszertana, általános bemutatása

A Krolify Vélemény- és Szervezetkutató Intézet a „Hallássérült fiatalok eredményes munkába állítása érdekében szakképzést és pályaeorientációt segítő középiskolai szolgáltatáscsomag kidolgozása” program keretében a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány megbízásából 2009 folyamán átfogó kutatást végzett a hallássérült fiatalok iskolai és munkaerő-piaci integrációjának témakörében.

Az előkészítő munka 2009. májusában indult el, a kutatás három blokkra tagolódott: a hallássérült fiatalok, valamint szüleik körében 2009. szeptember 8. és október 10. között személyes megkereséssel zajló kérdőíves adatfelvételre került sor. A speciális célcsoport miatt az adatfelvételt mindkét esetben jelnyelvet is ismerő szakemberek végezték, akik előzőleg részletes felkészítést kaptak a kérdőívek struktúrájáról, a kérdezési szituációban esetlegesen felmerülő problémák megoldási lehetőségeiről. A szülők és a gyermekek felmérésére Budapesten, valamint két vidéki helyszínen, Egerben és Kaposvárott került sor, összesen 146 hallássérült fiatal és 91 hallássérült gyermekkel rendelkező szülő lekérdezése történt meg. Az alappopulációt a három kistérségben élő, hallássérült gyermekeket nevelő családok adták, a minta természetesen nem reprezentálja az ország hallássérült népességét, a három vizsgált kistérségre vonatkozóan releváns adatok azonban bizonyos mértékben alkalmasak lehetnek általános tendenciák, jellegzetességek feltárására és ábrázolására.

2009. szeptember 9. és október 19. között a hallássérült fiatalok számára szolgáltatást nyújtó intézmények körében online felmérés zajlott, a résztvevő intézmények listáját a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány bocsátotta rendelkezésünkre. A felmérés során 218 intézményi számára küldtünk ki kérdőívet, a válaszadási arány 47,3 százalékos volt, az elemzéshez összesen 103 visszaérkezett kérdőívet tudtunk feldolgozni. Az intézmények internetes felmérését a KrOnLineS, a KROLIFY Vélemény- és Szervezetkutató Intézet On-Line Survey infrastruktúrája segítségével végeztük. A részletes mintamegoszlásokat az egyes résztanulmányok (alfejezetek) rövid módszertani bevezetőiben, az alapmegoszlásokat számszerűen is tartalmazó táblázatokat a zárótanulmányhoz kapcsolódó mellékletben közöljük.

A munka fő célja a kutatási eredmények feldolgozásán és értelmező bemutatásán túl az is volt, hogy egyfajta pilot study-jelleggel kialakítson és a gyakorlatban teszteljen egy, a későbbi hasonló tematikájú regionális, kistérségi, vagy országos vizsgálatok során használható módszert és kutatási eszközt. A kérdőívek összeállítása a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségért Közalapítvány szakértőinek véleménye és javaslatai alapján történt, a vizsgálati minta kialakítására a Közalapítvány, valamint a vele kapcsolatban álló intézmények szakemberei tettek javaslatot.

3. Hallássérült fiatalok pályaaorientációja és munkaerő-piaci integrációja – Felmérés három kistérség hallássérült fiataljai körében

3.1. Módszertani bevezető

A hallássérült fiatalok kérdőíves kutatásának adatfelvétele 2009 szeptember 8. és október 10. között személyes lekérdezéssel zajlott le, a speciális célcsoport miatt az adatfelvételt jelnyelvet is ismerő szakemberek végezték.

A hallássérült fiatalok körében összesen 146 kérdőív felvételére került sor, a megkérdezettek 55 százaléka férfi, 45 százaléka nő volt. A mintában szereplő személyek közül általános iskolában tanul 41 fő (27,9%), középfokú képzésben vesz részt 82 fő (55,8%), már befejezte tanulmányait 24 fő (16,3%). A kutatás előkészítési fázisában – a Fogyatékos Személyek Közalapítvány szakembereivel egyeztetve – úgy döntöttünk, hogy a tanulmányaikat már befejező, végzett diákokat is bevonjuk a mintába, hisz a munkaerő-piac kínálati oldalán megjelenő, frissen végzett hallássérült fiatalok helyzetének ismerete mindenképp fontos kutatási témánk tekintetében. Integrált iskolai képzésben a még tanulók 36,1 százaléka részesül, speciálisan hallássérülteket oktató intézményekben 63,9 százalékuk tanul.

1. táblázat: Mintamegoszlás iskolai szintek és iskolatípusok szerint

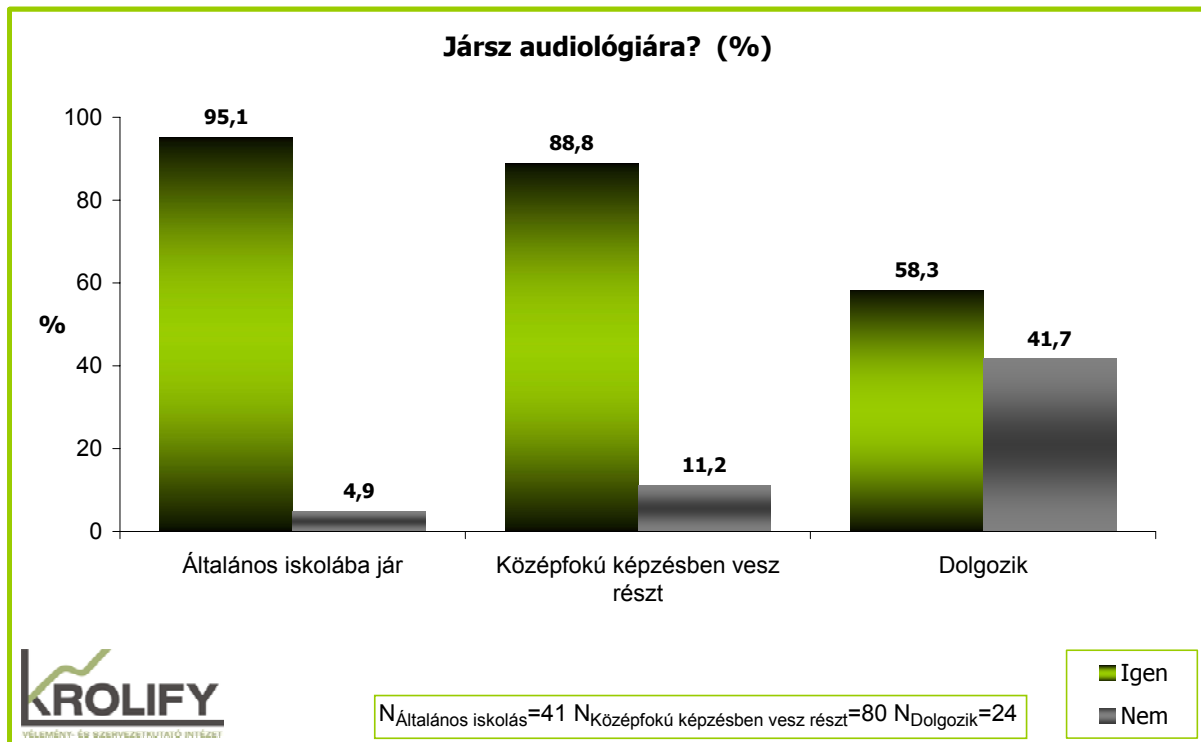
	integrált képzésben vesz részt (fő)	nem integrált képzésben vesz részt (fő)
általános iskolában tanul (fő)	8	32
középfokú képzésben vesz részt (fő)	36	45

3.2 Elemzés

3.2.1 Audiológia és a hallókészülék használata

Vizsgált mintánk három fő csoportjából az általános iskolai tanulók körében leggyakoribb, csaknem általános az audiológiai rendelések látogatása. A szakrendelések igénybe vétele még a középfokú oktatásban részesülőknél is nagyarányú, az iskolai tanulmányaikat már befejezettek körében azonban már erős visszaesést tapasztalhatunk – kevesebb, mint hatvan százalékuk látogatja az audiológiát.

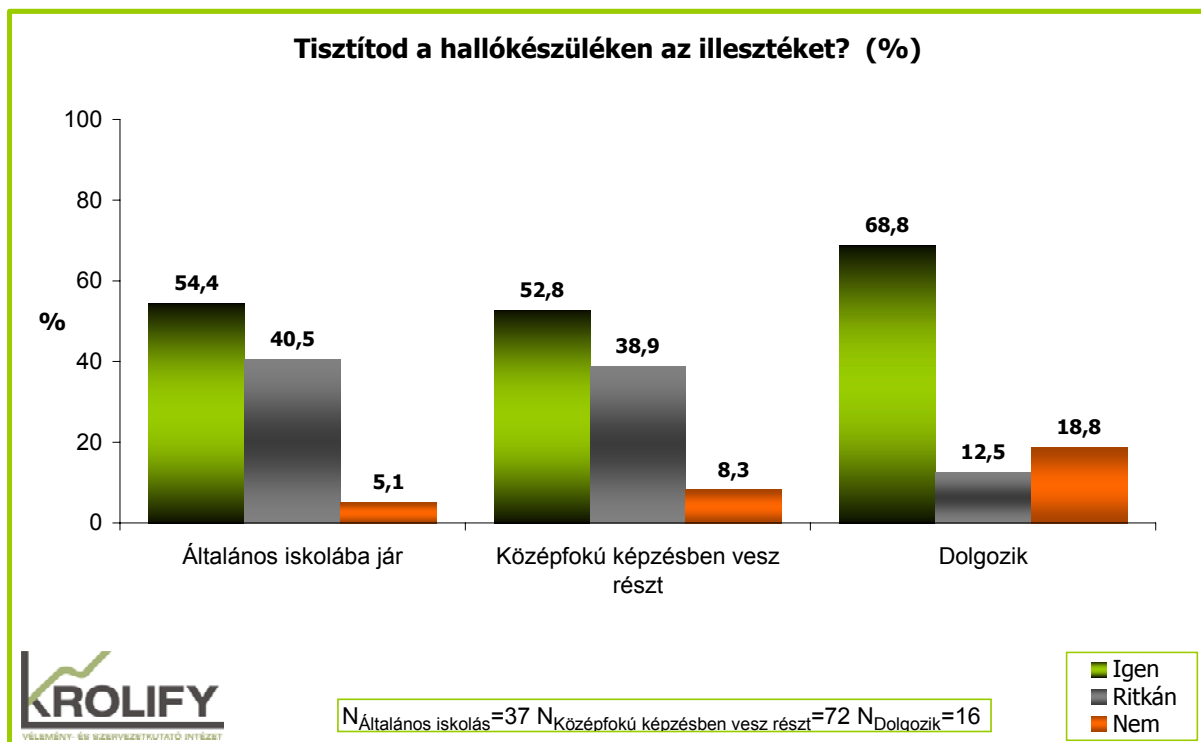
1. ábra: Audiológián való részvétel (%)

A mintába került fiatalok 88 százaléka használ hallókészüléket. A hallókészülékkel kapcsolatos alapvető technikai ismeretek megléte elengedhetetlen a készülék megfelelő működtetéséhez. Az illeszték tisztítása nélkül a hallókészülék nem képes megfelelően továbbítani a hangot; a folyamat nem bonyolult, lényegében csak arra kell figyelemmel lenni, hogy a tisztítás közben a készülék ne sérüljön, valamint, hogy a tisztításhoz használt víz eltávolozzon az illesztékhez tartozó csőből.

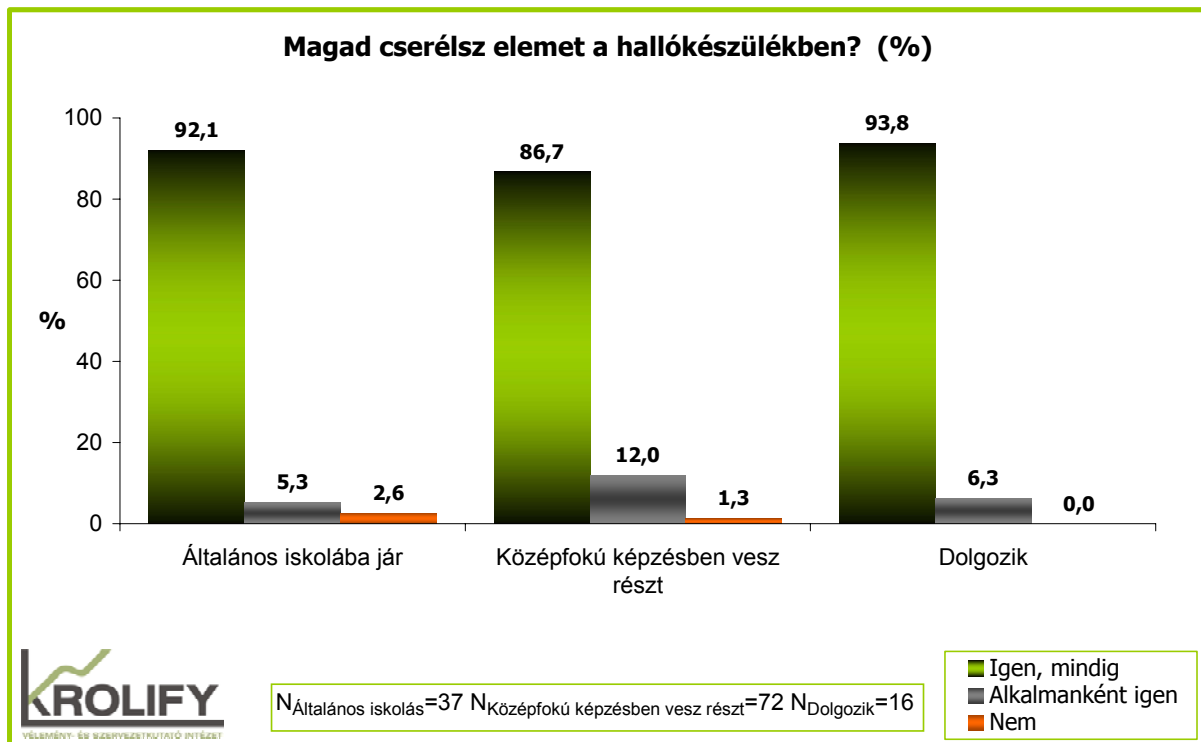
Az általános iskolai, illetve a középfokú képzésben résztvevő fiatalok csak alig több mint 50 százaléka végzi el rendszeresen a készülék illesztékének tisztítását, mintegy 40 százalékuk ritkán, alkalmanként tisztítja meg az illesztéket a ráakódott szennyeződésektől. Itt jegyezzük meg, hogy az általános iskolás tanulóknál a készülékek tisztítását valószínűsíthetően nagy arányban a szülők végzik, vagyis a készülékek tisztítása megtörténik, de nem feltétlenül a diák által. A segédeszközök használatával kapcsolatos, szülői kérdőívek alapján begyűjtött információkról a kutatási jelentés vonatkozó alfejezetében (ld. 4.3.1) részletesen szót ejtünk. A tisztítást rendszeresen elvégzők aránya az iskolából már kikerült fiatalok körében kissé megemelkedik, de még közöttük sem éri el a 70 százalékot; külön kiemelő, hogy míg az illesztéket egyáltalán nem tisztítók aránya az iskolás csoportokban 5–8 százalék, addig az iskolai tanulmányaikat már befejezett fiataloknál majdnem 20 százalékos.

2. ábra: Hallókészülék tisztítása (%)

A hallókészülék elemeinek szakszerű cseréje ugyancsak alapvető fontosságú a megfelelő működés szempontjából. A hallókészülékek elemeinek élettartama minőségtől függően 5–10 nap. Az elemcsere a fiatalabb gyermekeknél elsősorban a szülő feladata, de a tanároknak is meg kell győződniük arról, hogy a gyermek készüléke működőképes. Magasabb évfolyamokon egyre inkább ajánlott, hogy a gyermekek maguk végezzék el a lemerült elemek kicserélését, a készülék ellenőrzését.¹ Mivel az elemek elvileg a nap során bármikor lemerülhetnek, fontos a tartalékelemek megléte – az iskolákban a gyermekek mellett javasolt, hogy a pedagógusok is tartsanak maguknál elemeket arra az esetre, ha valamely gyermeknek hirtelen szüksége lenne rájuk.

3. ábra: Hallókészülék elemének cseréje (%)

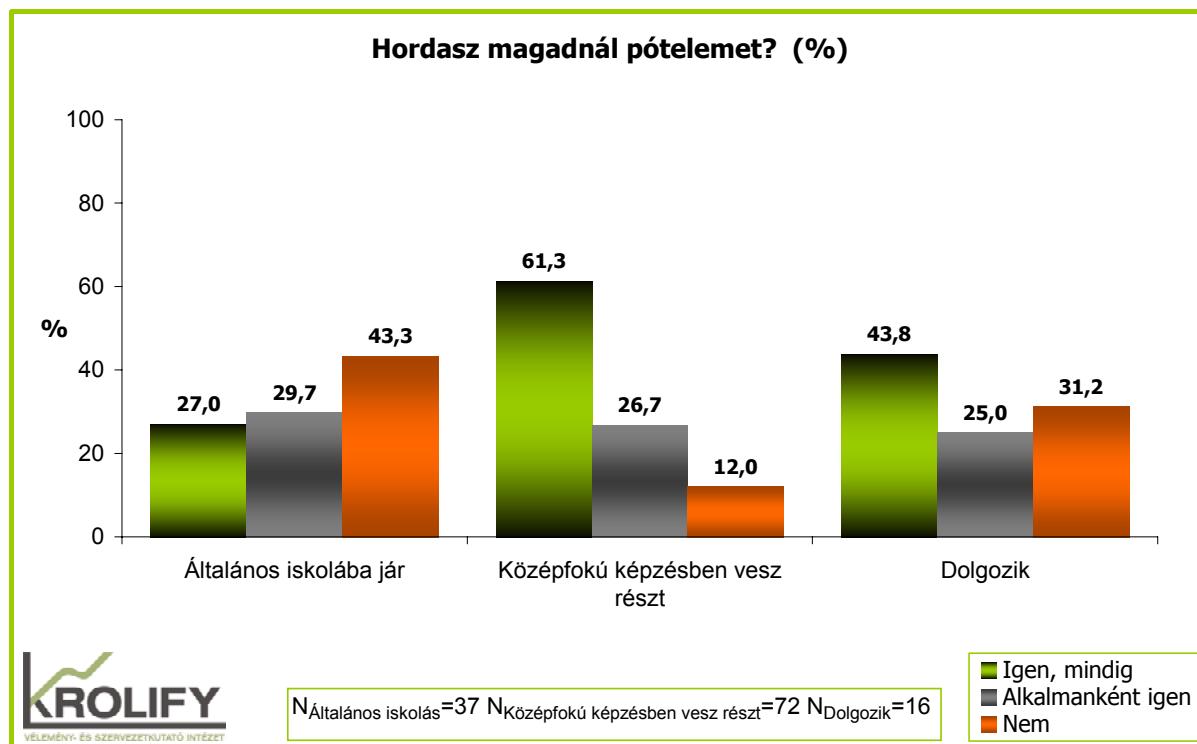

A mintába került gyermekek az elemcserét csaknem valamennyien önállóan végzik, a pótelemre azonban lényegesen kisebb arányban gondolnak. Különösen igaz ez az általános iskolásokra, akiknek több mint 40 százaléka egyáltalán nem hord magánál tartalék elemet a használt elem lemerülésének esetére – a pedagógusoknak tehát elsősorban ennél a csoportnál

¹ Czibere – Tihanyi 2006: 32.

kell különösen figyelniük arra, hogy a lemerült elem kicserélésének hiánya ne akadályozza a gyermekek hallókészülék-használatát.

4. ábra: Pótelem hordása a hallókészülékhez (%)

3.2.2 A tanulást, a tananyag megértését segítő módszerek alkalmazása és hasznossága

A hallássérült gyermek oktatása értelemszerűen többletmunkát, más munkamódszert kíván a pedagógustól. A legnagyobb nehézségek a szövegértés és az olvasástechnika területén jelentkezhetnek. A nyelvi nehézségek az aktív nyelvhasználat mellett a beszédértést is érintik – a szájról olvasás képessége, illetve használatának mértéke egyénenként változó lehet. A szóbeli közlések, de az írásbeli utasítások megértése is problémás lehet, ennek hátterében szókincsbeli hiányosságok is állhatnak. A hallás hiánya vagy csökkent volta az anyanyelv

elsajátítását is negatívan befolyásolja; a hallássérült gyermekek szókincese, fogalomalkotási szintje általánosságban véve elmarad az azonos halló korcsoportokétól.²

A nyelvi hiányosságok (szókincs, fogalmazási készség, grammatikai készség) nehezíthetik az írásbeli feladatok megoldását is.

A szövegértési problémák jelentőségét növeli, hogy míg az olvasástechnikai zavarok a tapasztalatok alapján inkább csak az iskolai pályafutás első szakaszát jellemzik, addig a szövegértés nehézségei a teljes iskolai időszak alatt fennmaradhatnak.³

A szakirodalomban számos részletes tanulmány, számos felmérés elemzése olvasható a hallássérült fiatalok szövegértésével, mint a tanulást, az iskolai előremenetelt alapvetően meghatározó jellemzővel kapcsolatban.⁴ Felmérésünk során némileg máshonnan közelítettük meg a tananyagok megértésének kérdéskörét: a szövegértés részletes vizsgálatára nem kívántunk, nem is tudtunk volna kitérni, ehelyett elsősorban a tanári eszközök hatékonyságára, a tanári magyarázatok eredményességének, érthetőségének a gyermekek által történő megítélésére koncentráltunk. A vizsgált általános iskolás, illetve középfokú képzésben részt vevő tanulók tananyag- és magyarázat-értése – saját megítélésük alapján – meglehetősen jónak tekinthető.

Amennyiben iskolatípus szerinti bontásban vizsgáljuk az adatokat, látható, hogy a speciálisan csak hallássérülteket oktató iskolák diákjainak csaknem fele teljes mértékben érti a tanárok magyarázatait, míg ugyanez az arány az integrált iskolába járóknál a 7 százalékot sem éri el, ez egyfelől mindenképpen a speciális iskolák oktatási gyakorlatának sikerességét jelzi, ugyanakkor rámutat az integrált képzési rendszer fogyatékosságaira, a többségi iskolákban oktató pedagógusok speciális felkészültségének súlyos hiányosságaira is. Az integrált oktatás egy sor egyéb, elsősorban neveléstudományi, illetve gyógypedagógiai kérdést vet fel, amelyekkel jelen tanulmány keretei közt nem foglalkozunk, mindössze – adataink alapján – aláhúzzuk a rendszerrel kapcsolatos, hallássérült fiatalok helyzetére jellemző kérdőjeleket.

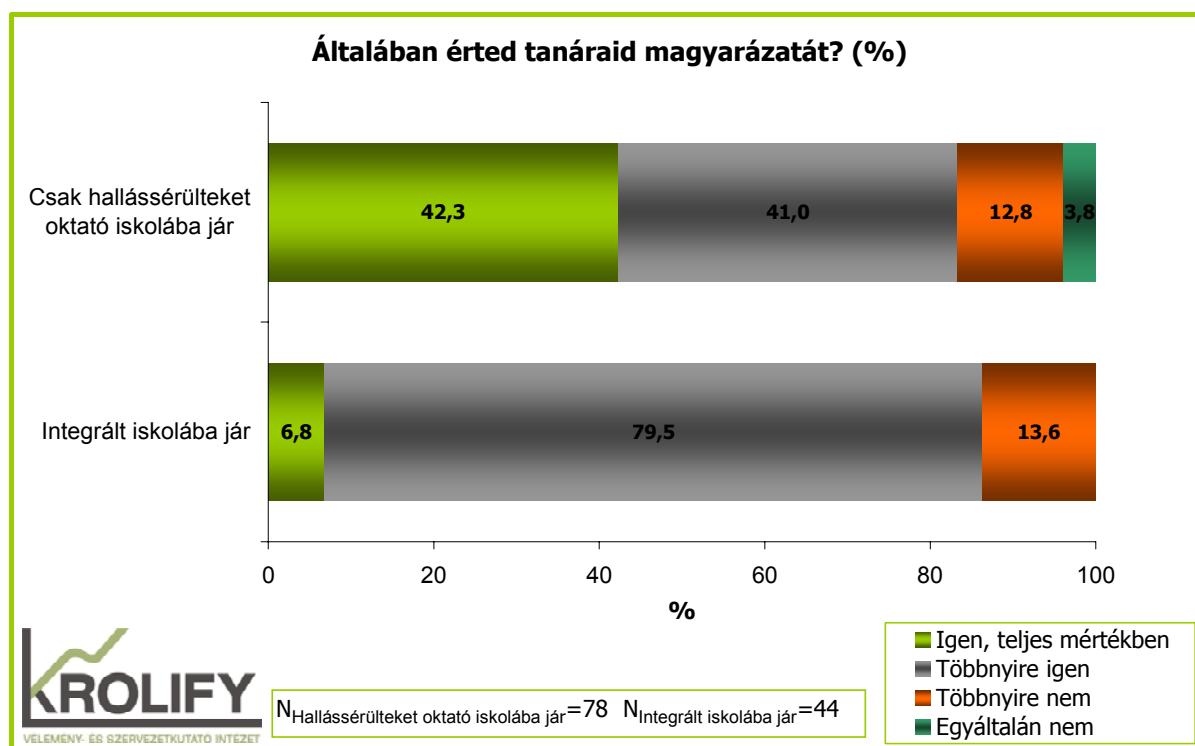
² Bombolya 2008: 28.

³ Czibere – Tihanyi 2006: 10–11.

⁴ Az egyik legújabb felmérés: Csányi 2007.

A helyzet mindenesetre az integrált iskolákban sem nevezhető rossznak, hiszen az ilyen típusú iskolai képzésben részt vevő megkérdezettek további közel 80 százaléka nyilatkozott úgy, hogy többnyire érti a tanár magyarázatát – márpedig a beszédértés egy felmérés szerint az integrált formában tanuló hallássérült gyermekek iskolai teljesítményét önállóan is befolyásoló tényezők közé tartozik.⁵ A két csoport (a magyarázatokat teljes mértékben, illetve többnyire értők) aránya a két iskolatípusban pedig közel megegyezik, sőt, ebben az összevetésben az integrált iskolák esetében még néhány százalékos előnyt is megfigyelhetünk.⁶

5. ábra: A tanári magyarázatok értése (%)

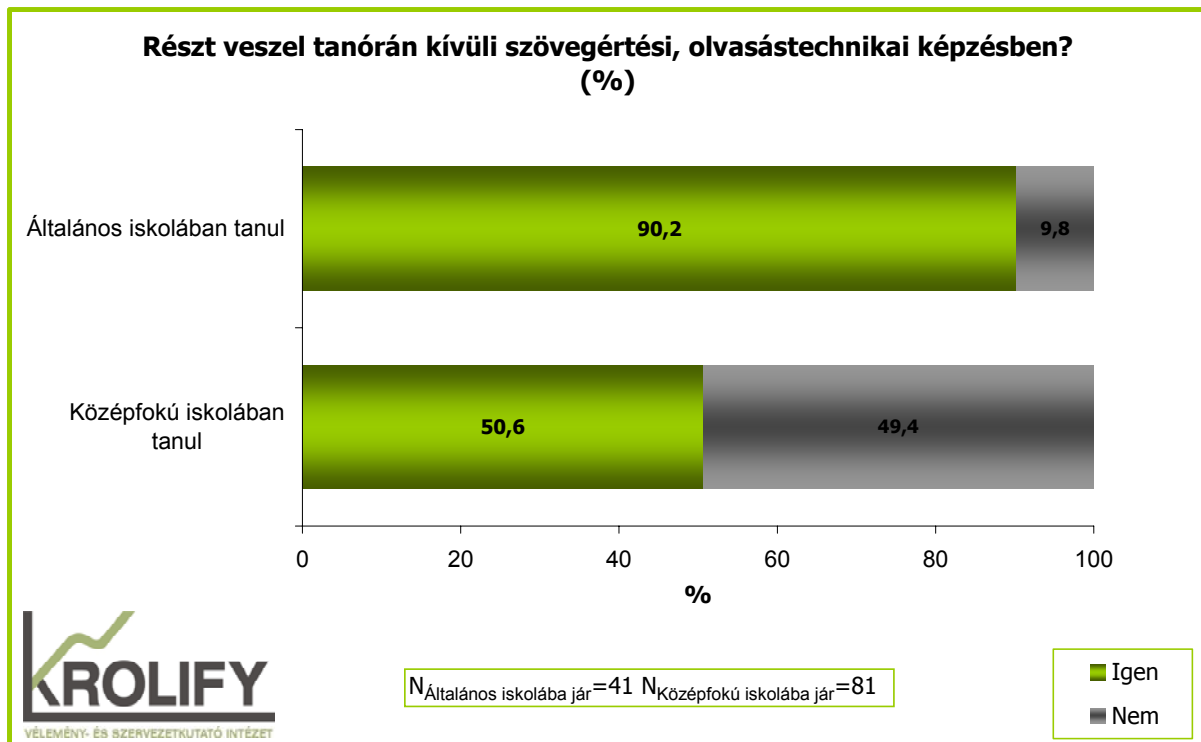
A szövegértés javítása, mint az egyik legjelentősebb feladat gyakran nem oldható meg teljes mértékben az iskolai tanórák keretében, ezért iskolán kívüli speciális képzésekre is szükség lehet, amelyeket az intézmény saját pedagógusai, fejlesztőpedagógusai mellett logopédusok, illetve külön szerződéssel foglalkoztatott, „utazó” gyógypedagógusok bevonásával lehet

⁵ Perlusz 2001b: 394.

⁶ Az általános iskolában, illetve a középfokú képzésben tanulók csoportjai között ebben a tekintetben nem találhatunk szignifikáns különbségeket.

megvalósítani. A szövegértési, olvasástechnikai képzések elsősorban a fiatalabb életkori csoportokat érintik – mintánkban az általános iskolába járók 90, míg a középiskolások mindössze 50 százaléka vesz részt rajtuk.⁷

6. ábra: Szövegértési, olvasástechnikai képzésben való részvétel (%)

A szókincsbeli hiányosságok a szövegértési problémák mellett egyes felmérések szerint gyenge beszéd-kivitelezéssel, alacsony mondatalkotási szinttel is járnak.⁸ A tananyag elsajátítását a speciális képzéseken kívül a tanórákon alkalmazott különféle segítő eszközök is nagyban megkönnyíthetik. A legfőbb hangsúly itt is a szöveg megértésének támogatásán van,

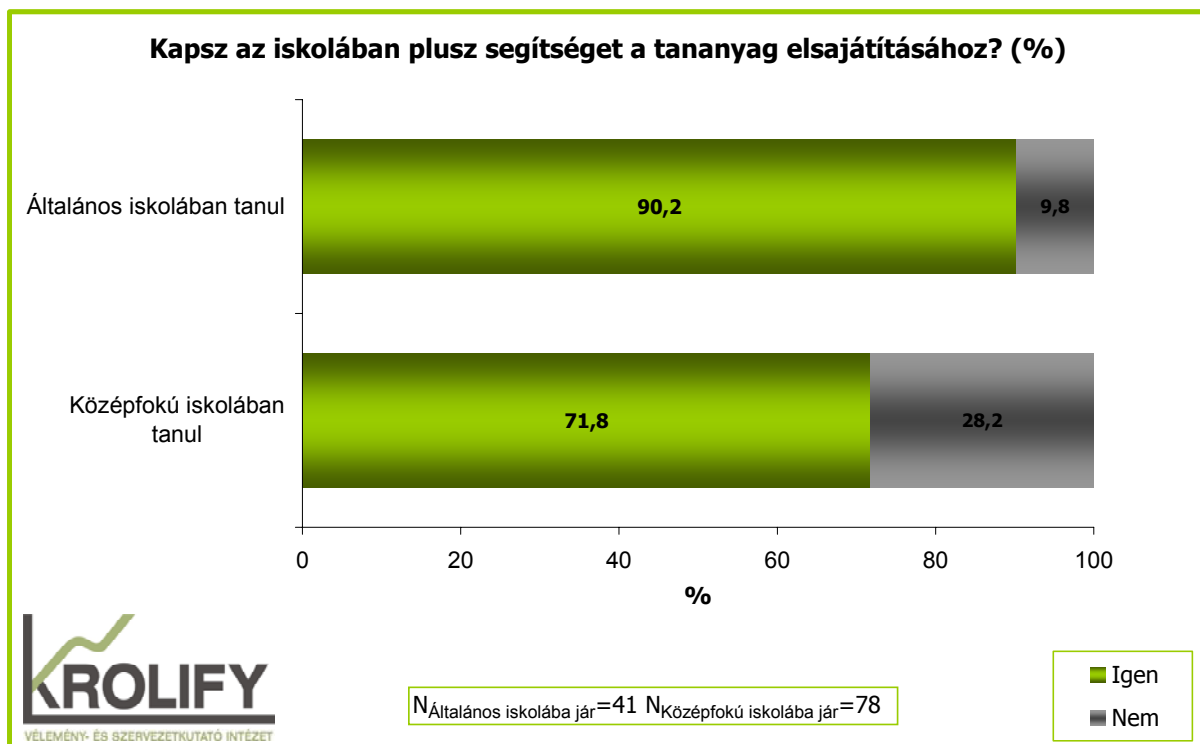
⁷ Igazából kérdés, hogy a közép fokú oktatásban részt vevő diákok saját döntésük eredményeként vesznek-e részt kisebb arányban a rehabilitációs foglalkozásokon, vagy pedig eleve kevesebb ilyen lehetőség áll rendelkezésükre. Perlusz Andrea Hallássérült hallgatók a felsőoktatásban című tanulmányában mindenesetre a közép fokú oktatásban részt vevő hallássérült fiatalokat segítő szakemberek hiányát emeli ki, ami alkalmasint a hallássérült fiatalok eredményes tanulásának, továbbtanulásának gátját is jelenti. (Perlusz 2001a:56.) Adataink szerint az integrált, illetve a nem integrált formában tanuló diákok között (akár általános iskolai, akár közép fokú iskolai szinten nézzük) nem mutatkoznak szignifikáns különbségek abban a tekintetben, hogy részesülnek-e tanórán túli rehabilitációs foglalkozásban.

⁸ Bombolya 2008: 37.

az általánosan javasolt segítő eszközök között megtalálhatjuk a több oldalról megközelített szómagyarázatot, az előzetes részletes fogalommagyarázatot, az előadás filmes vagy képsorozattal történő támogatását, a képgyűjtemények, az írott szócíkok, szókérdések, mondatcímek alkalmazását, a folyamatábrák bemutatását.⁹

Az egyes módszerek alkalmazási lehetőségei, sikeressége természetesen mind az iskola típusától, mind szintjétől, mind az aktuális tananyag jellegétől nagyban függ. Mint vizsgálatunk eredményeiből is kirajzolódik, az általános iskolai oktatásban lényegesen több segítő eszköz alkalmazására kerülhet és kerül sor, kifejezetten gyakori a páros vagy csoportos munka támogatása, a képek, szótárak alkalmazása, de az írásbeli vázlatok, valamint az egyéni tanári segítség is nagy szerepet játszik a hallássérült gyermekek tanulásának megkönnyítésében.

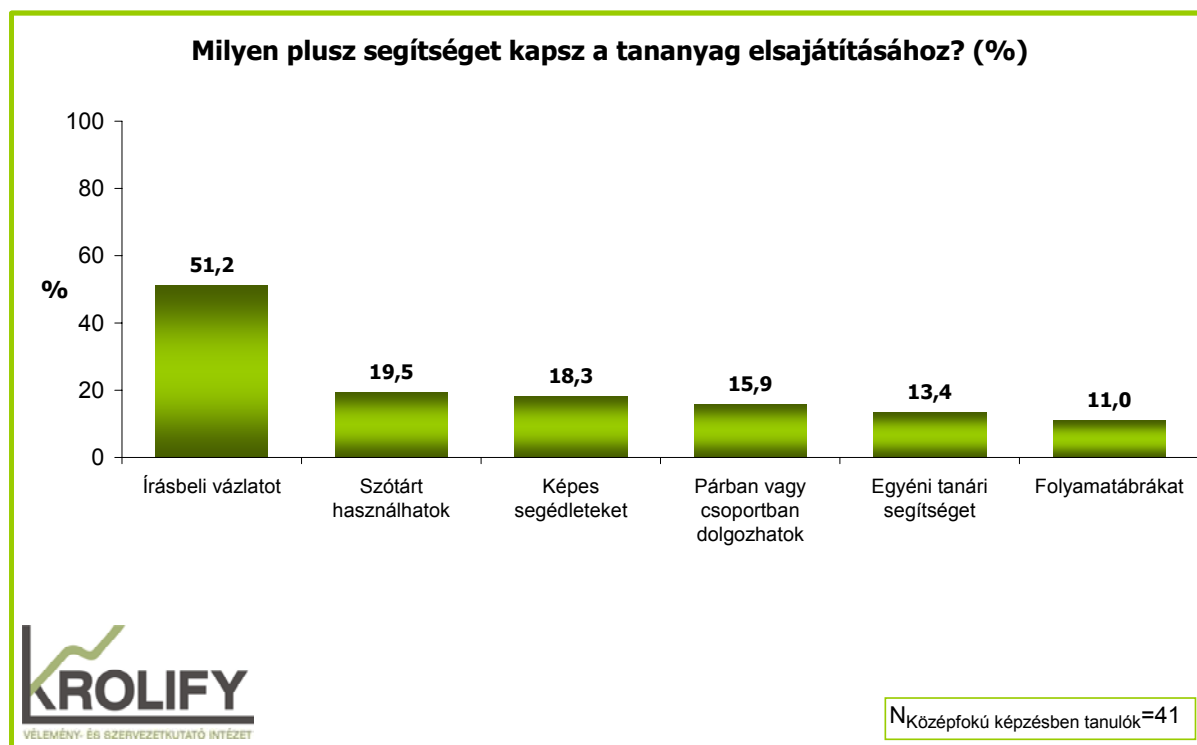
7. ábra: Plusz segítség a tananyag elsajátításához (%)

⁹ Czibere – Tihanyi 2006: 28.

A középfokú képzésben már lényegesen ritkábban kerül sor speciális tanulást segítő módszerek alkalmazására – a leggyakoribb az írásbeli vázlat használata, a megkérdezettek több mint fele szokott ilyen segítséget kapni tanulásához, a többi, az általános iskolákban még gyakori módszer viszont lényegében eltűnik a repertoárból.

8. ábra: Tanulást segítő módszerek alkalmazása az általános iskolákban (%)*

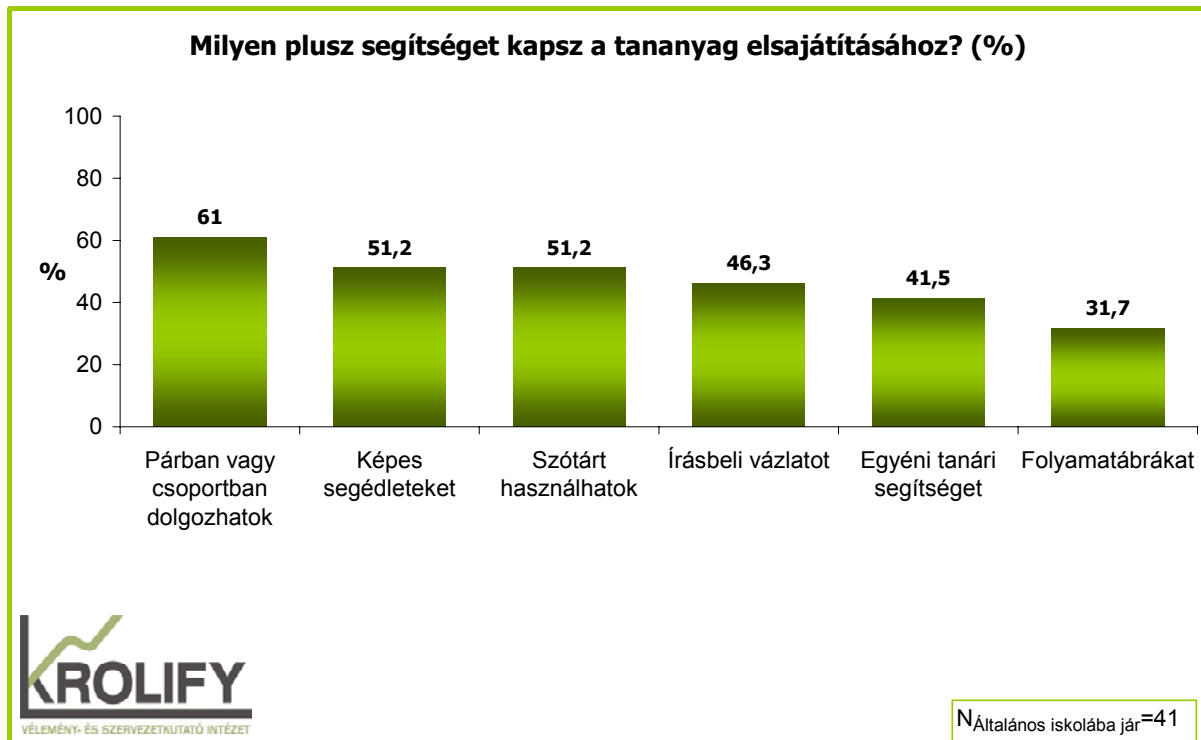

*Az egyes módszereket megjelölők a válaszadók %-ában, több válasz is lehetséges

Érdekes, hogy a folyamatábrák alkalmazása mind az általános iskolákban, mind a szak- vagy középiskolákban kevésbé elterjedt, holott a témával foglalkozó szakirodalom kifejezetten hatékony módszerek tartja, amely életkornak, fejlettségnek, gyakorlottsági szintnek megfelelően akár egészen bonyolult természet- vagy társadalomtudományi kérdések megértésének támogatására is alkalmazható lenne.¹⁰

¹⁰ Uo.

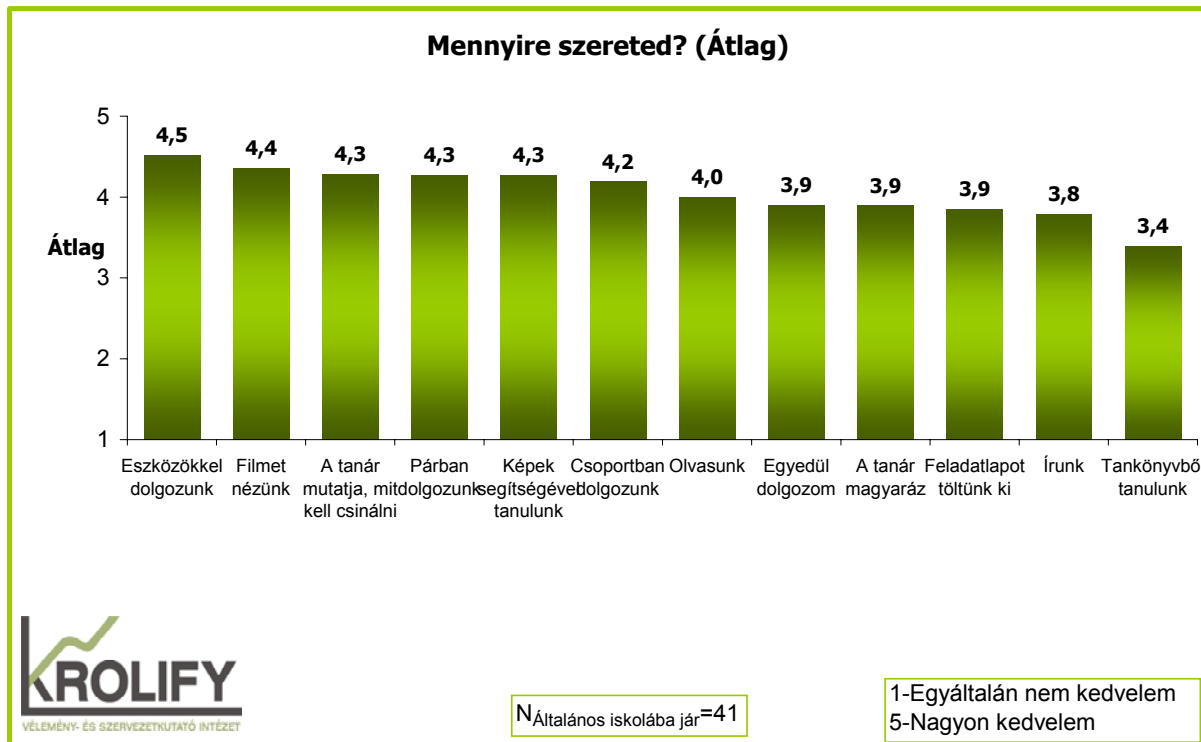
9. ábra: Tanulást segítő módszerek alkalmazása a középfokú iskolákban (%)

**Az egyes módszereket megjelölők a válaszadók %-ában, több válasz is lehetséges*

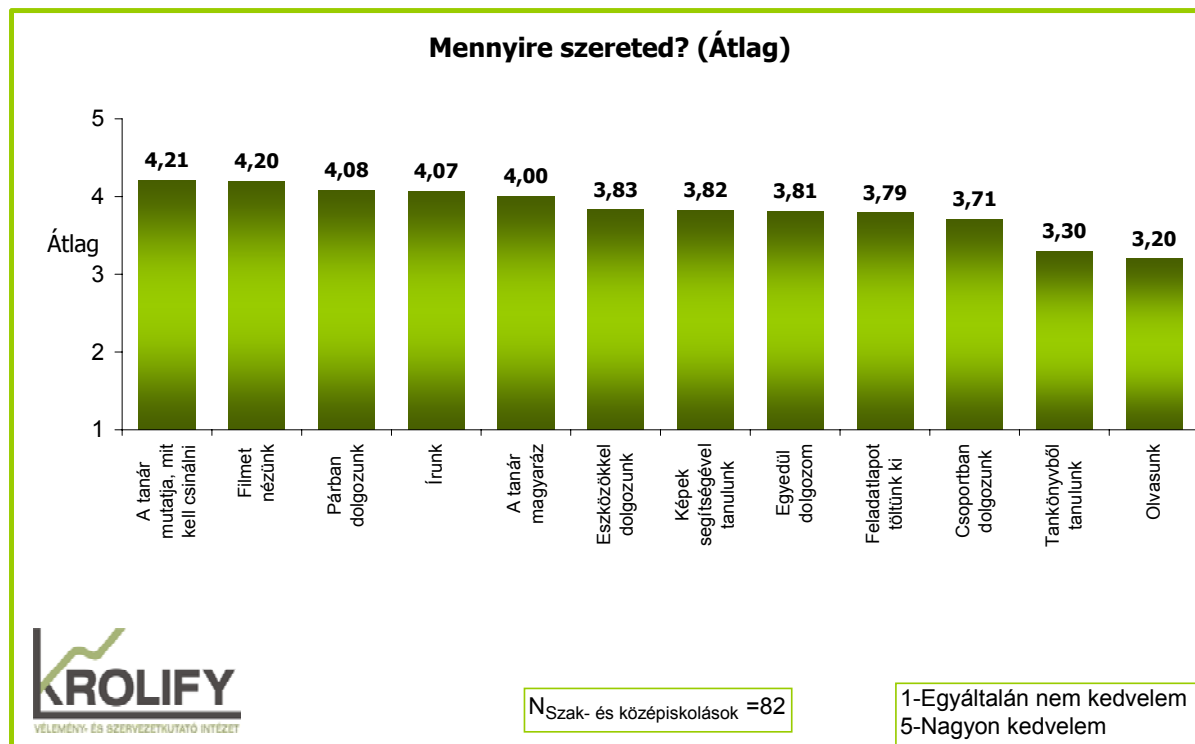
Fontos kérdés, hogy az általános szakirodalomban javasolt és meghatározott, tanulást segítő módszerek, eljárások mennyire fejtik ki hatásukat a mindennapi gyakorlatban, milyen megítélésnek örvendenek a hallássérült diákok körében, mennyire tartják hasznosnak, fontosnak őket. Az egyes eljárások megítélésének vizsgálata alkalmasint komoly tanulságokkal szolgálhat a gyakorló pedagógusok, de a téma felelős döntéshozói, fejlesztésekért, központi javaslatokért felelős szakemberei számára is.

10. ábra: Egyes tanulást segítő módszerek kedveltsége az általános iskolába járók körében (Átlag)

Az általános iskolás, valamint az általános iskolát már befejezett diákok csoportjai igen eltérő preferenciákkal rendelkeznek. A fiatalabb, általános iskolások gyermekek a különféle tanulást segítő eszközökkel történő munkát kedvelik a legjobban, míg az általános iskolát már befejezett diákok a tanári szemléltetést és a filmvetítés segítségével történő oktatást fogadják a legpozitívabban. A filmvetítés, valamint a tanár szemléltető előadása (a tanár mutatja, mit kell csinálni) egyébként a két csoport véleménye alapján egyértelműen a két legkedveltebb oktatási módszerek minősíthető.

11. ábra: Egyes tanulást segítő módszerek kedveltsége a közép fokú iskolába járók körében (Átlag)

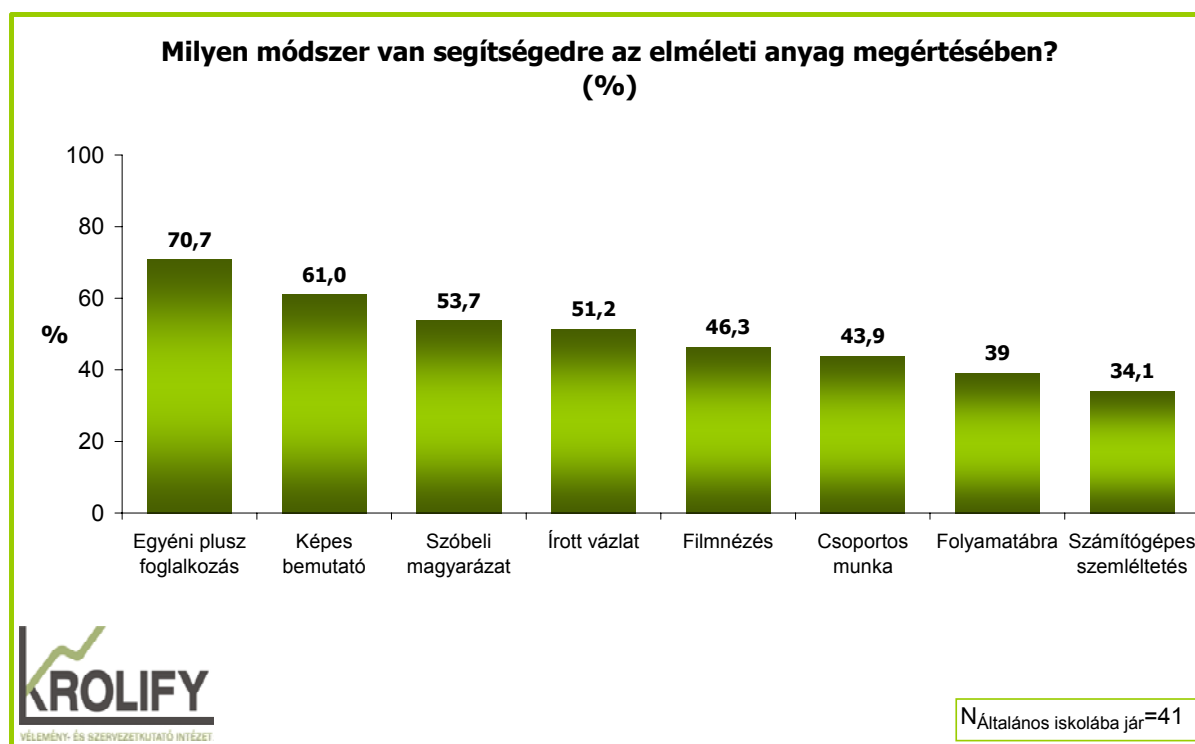

Fontos különbségeket találunk a csoportos munka megítélésénél: az általános iskolások kifejezetten szeretnek párban vagy csoportban dolgozni, az idősebb diákoknál a csoportos tanulás a legkevésbé kedvelt tevékenységek közé tartozik, igaz, a kifejezetten egyéni munkavégzés iránt sem lelkesednek különösebben. Kiemelendő az írás- és az olvasási gyakorlatok eltérő fogadtatása is – az általános iskolák diákjai inkább az olvasási feladatokat, míg a közép fokú oktatásban részt vevők az írásbeli munkákat kedvelik.

Az egyes tantárgyak közül a legnagyobb problémát mind általános, mind közép fokú iskolákban a matematika, valamint a történelem anyagának elsajátítása jelenti. Érdekes, hogy a két tantárgy kvázi ellentéte egymásnak: a matematikát legkönnyebben tanulók a történelemmel, míg a történelem-tananyagot legkönnyebben megértők a matematikával állnak hadilábon. Az általános iskolások körében ezzel együtt is ez a két tárgy kapta a legtöbb voksot a kedvenc tantárgy meghatározásánál (történelem 14,6%, matematika 12,2%), a középiskolásoknál azonban már a testnevelés tett szert elsőprő fölényre (24,4%).

Az eltérő karakterisztikájú tantárgyak, tantárgycsoportok, illetve különféle típusú tananyagok megértését értelemszerűen más és más oktatási módszerrel lehet a legjobban elősegíteni. Nyilvánvalónak tűnik, hogy az elméleti és a gyakorlati ismeretek átadásának más és más módjai lehetnek a legsikeresebbek, hasonló különbség feltételezhető a klasszikus humán és reál tantárgyak esetében is, érdemes tehát megvizsgálni, melyek azok a módszerek, amelyek a diákok saját megítélése szerint a legjobban elősegítik az egyes ismeret-típusok elsajátítását, megértését. Érdekes tanulságokkal szolgálhat annak vizsgálata is, hogy az egyes segítő eszközök hatékonysága eltér-e érdemben egymástól az általános iskolások és a középiskolások, integrált és nem integrált formában tanulók körében, vagy fellelhető-e „univerzálisan” hatékony módszerek az egyes tananyag- és tantárgytípusok sikeres oktatásában. Máshonnan közelítve: vannak-e olyan oktatási módszerek, amelyeket az általános iskolások, illetve az általános iskolát már befejezett diákok, integrált és nem integrált formában tanulók csoportjai általában, tantárgytól és tananyagtól függetlenül is hasznosnak, hatékonyak tartanak.

12. ábra: Egyes módszerek hatékonyságának megítélése az elméleti képzésben (%)

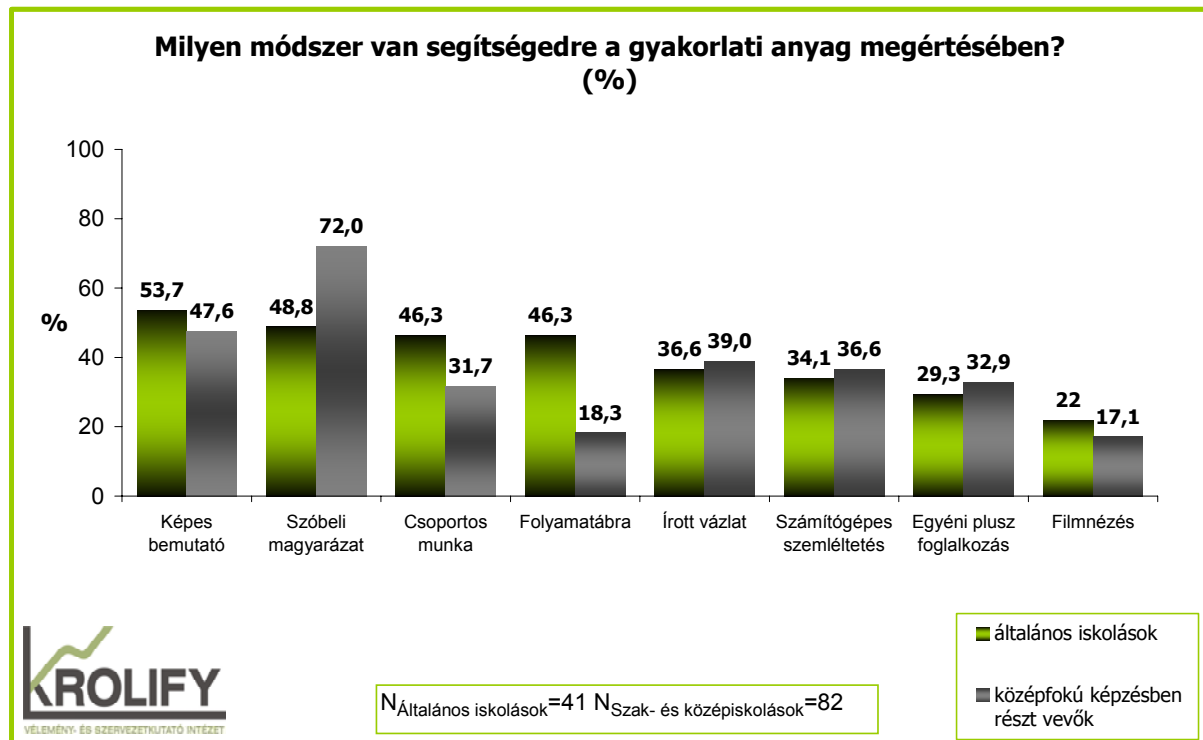

*Az egyes módszereket megjelölők a válaszadók %-ában, több válasz is lehetséges

Az általános iskolás, illetve a középfokú oktatásban részt vevő diákokat vizsgálva jól látható a csoportos tanulás, munkavégzés saját megítélés szerinti hatékonyságának különbsége az, de az egyéni plusz foglalkozások, a tanárok által nyújtott személyes többletsegítség eredményességét is lényegesen gyengébbnek érzik az általános iskolát már befejezettek, mint általános iskolába járó társaik.¹¹

Jelentősen nő ellenben a szóbeli magyarázatok hatékonysága: a középfokú oktatásban részt vevő diákok mind az elméleti, mind a gyakorlati tananyag, mind a humán, mind a reál tárgyak esetében ezt a „hagyományos” oktatási módszert érzik a legjobbnak, a legeredményesebbnek.

13. ábra: Egyes módszerek hatékonyságának megítélése a gyakorlati képzésben (%)

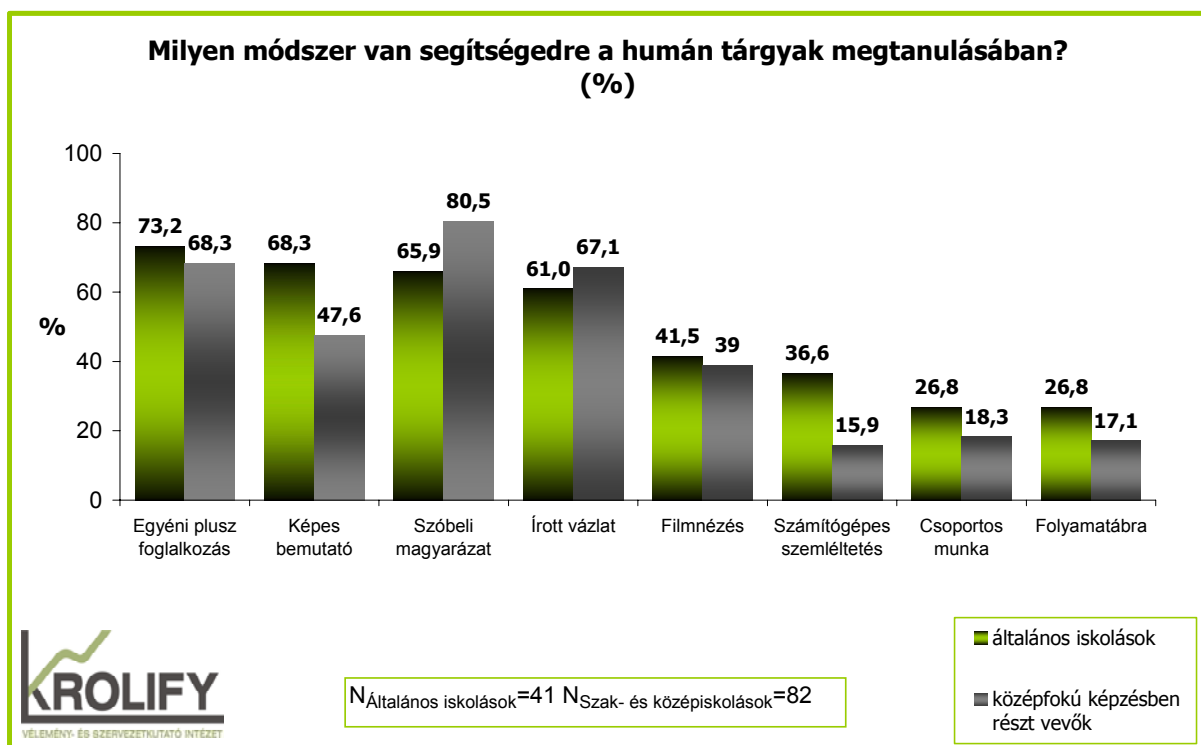

*Az egyes módszereket megjelölők a válaszadók %-ában, több válasz is lehetséges

¹¹ Kivéve a gyakorlati ismeretek átadásának esetében, ami a nagyrészt valamely szakmát tanuló diákok körében nem nevezhető meglepőnek.

Az általános iskolások idősebb társaikkal szemben az elmélet területén mind a humán, mind a reál tárgyak esetében kifejezetten nagy segítséget kapnak az egyéni plusz foglalkozásoktól. A képes bemutatók, képsorokkal támogatott előadásokat az általános iskolába járó megkérdezettek mind az elméleti, mind a gyakorlati oktatásban hasznosnak érzik, a középfokú oktatásban részt vevők már inkább csak a gyakorlat terén tartják hasznosnak ezeket.

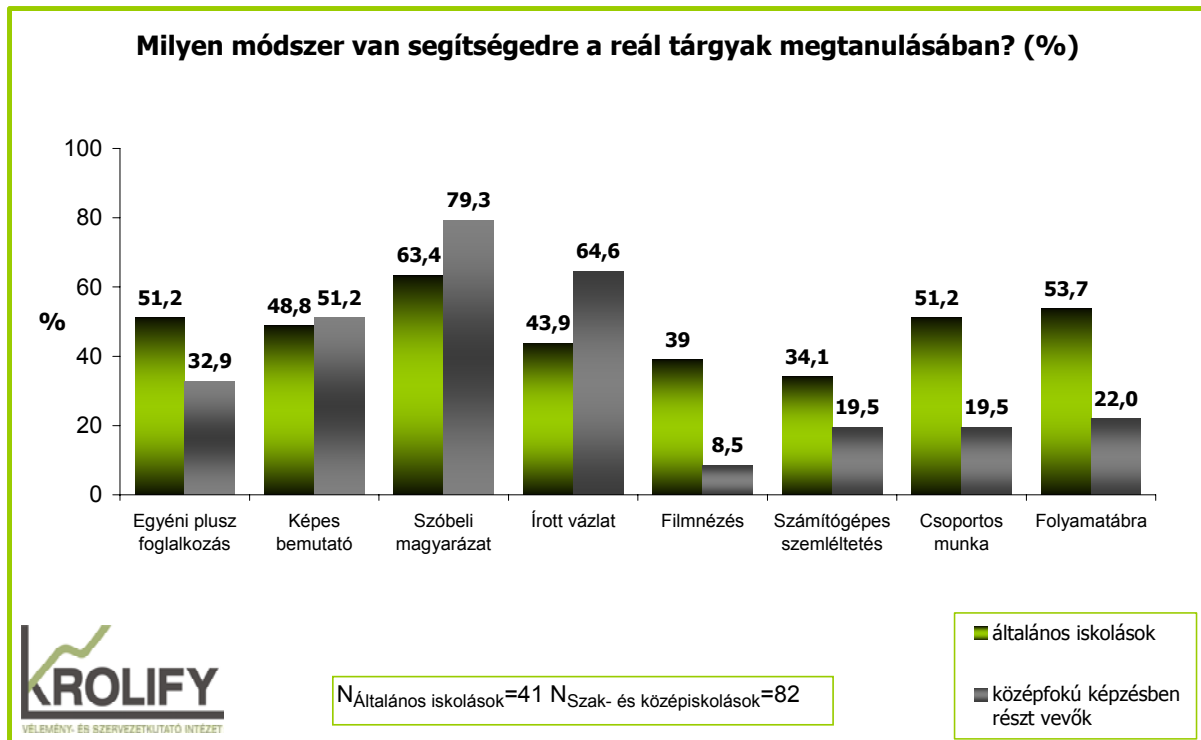
14. ábra: Egyes módszerek hatékonyságának megítélése a humán képzésben (%)

*Az egyes módszereket megjelölők a válaszadók %-ában, több válasz is lehetséges

A korábbiakban már kiemelt folyamatábrák alkalmazásának eredményessége ugyanakkor meglehetősen alacsony, lényegében csak az általános iskolások reál képzésében, illetve kisebb mértékben gyakorlati oktatásukban tűnik hatékonynak.

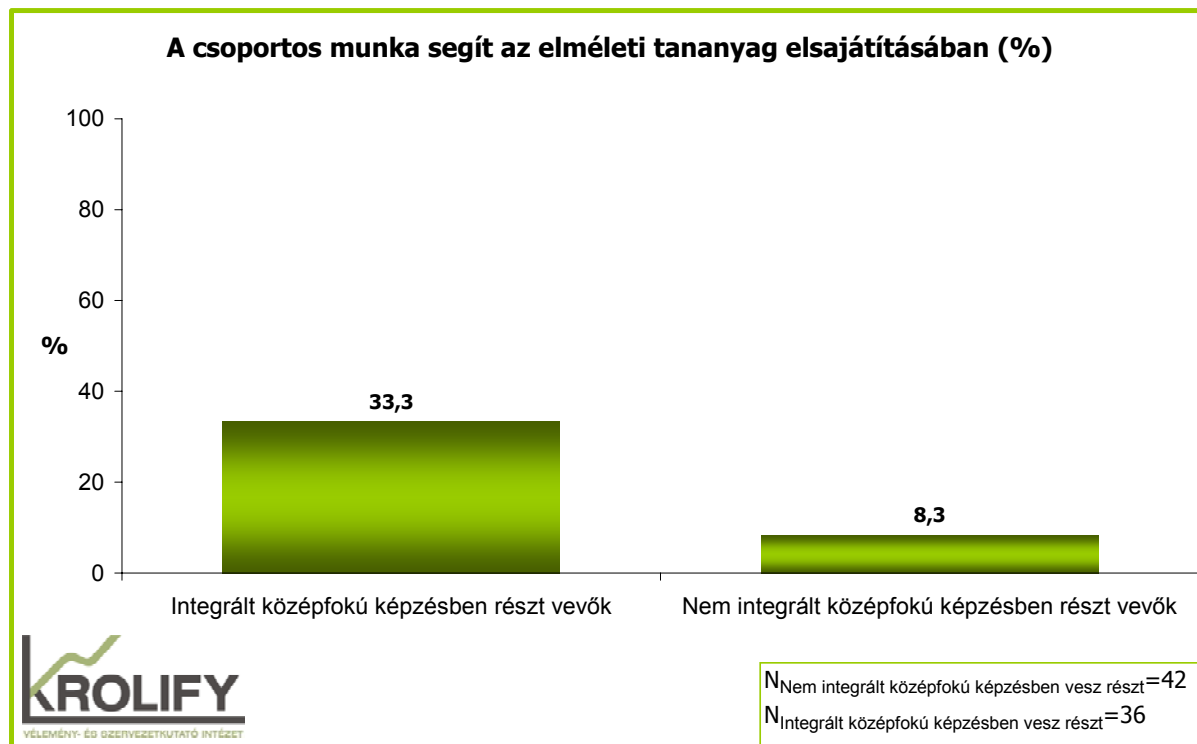
15. ábra: Egyes módszerek hatékonyságának megítélése a reál képzésben (%)

*Az egyes módszereket megjelölők a válaszadók %-ában, több válasz is lehetséges

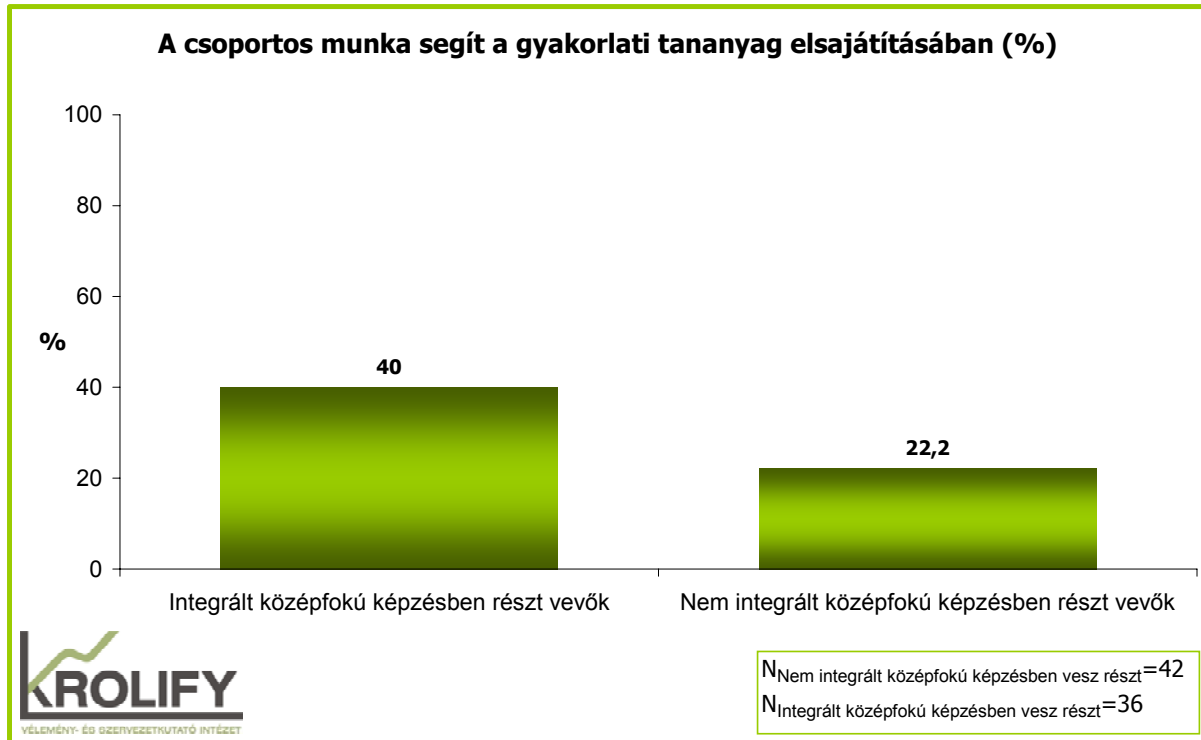
Mint ahogy már a kutatás módszertani bemutatásánál is látható volt, a vizsgálati mintát alkotó általános iskolások 80 százalékban speciálisan hallássérülteket képző intézményekben tanulnak, a középfokú oktatásban részt vevők azonban nagyjából fele-fele arányban vesznek részt integrált, illetve nem integrált képzésben. Esetükben érdekes lehet tehát a fenti eredmények további finomítása, annak vizsgálata, hogy eltérő-e az egyes módszerek hatékonysága az integrált és a nem integrált intézményekben tanuló szak- és középiskolások tanulásának segítésében.

16. ábra: A csoportmunka és az elméleti képzés összefüggésének megítélése a középfokú képzésben részt vevők között (%)

A kapott eredményeket ezen két dimenzió (az iskola szintje, valamint típusa) szerint bontva elsődlegesen a csoportos munka hatékonyságának különbsége tűnik elő. Az integrált formában tanuló közép- és szakiskolások mind az elméleti, mind a gyakorlati ismeretek elsajátítása során lényegesen nagyobb mértékben tudnak támaszkodni erre a módszerre, mint az integrált képzésben tanuló társaik.

17. ábra: A csoportmunka és a gyakorlati képzés összefüggésének megítélése a középfokú képzésben részt vevők között (%)

Éppen ellenkező az írott vázlatok hatékonyságának megítélése. Az elméleti tananyag megértésében az integrált iskolatípusba járó szak- és középiskolások közel 70 százaléka eredményesen fel tudja használni őket, míg a nem integrált formában tanulók mindössze 44 százaléka érzi eredményesnek az ezek segítségével történő tanulást – az írott vázlatokat érintő hasonló megítélésbeli különbség a gyakorlati ismeretek, illetve a humán és reál tantárgycsoportok esetében is megfigyelhető.

Integrált vagy nem integrált típustól függetlenül a megkérdezett általános iskolások 87,5 százalékának időnként nehezebbre esik odafigyelni az órákon; a középfokú képzésbe járóknál ez az arány 75 százalék körülire csökken. Összefüggésben lehet ezzel, hogy az általános iskolába járó megkérdezettek 70, a középfokú képzésben részt vevők 60 százalékával előfordul, hogy unatkozik a tanórákon – az arány különösen a nem integrált általános iskolákba járók esetében magas, itt meghaladja a 80 százalékot is. Az adatok

mindenképpen azt mutatják, hogy a sikeres oktatáshoz a pedagógusoktól ezen speciális célcsoport esetében komoly pluszteljesítményre, innovációra van szükség.¹²

3.2.3 Iskolai és társas integráció, a szabadidő eltöltése

„A hallássérült gyermekek általános iskolai tanulmányaikat mintegy fele-fele arányban végzik a hallássérültek számára létrehozott speciális intézményekben, illetve integráltan, a többi gyermekkel együtt. Valamennyi speciális intézményben kiemelt szerepet játszik a hangos beszédben történő kommunikáció elsajátíttatása, az önálló szövegértő olvasás és az írásbeli kifejezéshez szükséges képességek kifejlesztése. Az integrált szervezési formában részesülők már fiatal koruktól megszokják a halló társakkal azonos megmérettetést, azokat a tanulási stratégiákat, melyek szükségesek az eredményes előrehaladáshoz nehezített feltételek között is.”¹³

A fenti megállapításból is kiolvasható, hogy hallássérült fiatalok esetében az integrált, illetve a nem integrált formában történő iskoláztatás egyaránt fel tud vonultatni előnyöket, és ezzel együtt természetesen hátrányokat is. Erre jelen tanulmányunkban adatokkal alátámasztott érveket is felhoztunk, kifejezetten a hallássérült fiatalokra nézve. Néhány szakértő a minél fiatalabb korban történő integráció mellett foglal állást; fiatalabb korban zökkenőmentesebb lehet a fogyatékkal élők beilleszkedése, a kisgyermekkorban ugyanis a „világ minden egyes elemét természetesként tudják elfogadni, nyitottak a másság mindenféle megnyilvánulásával szemben.”¹⁴ Az integrált oktatás természetesen a befogadó iskola, és az integrált oktatásban részt vevő pedagógusok részéről komoly elkötelezettséget kíván, a fogadó iskola minősége, jellege, a csoportok nagysága, a pedagógusok leterheltsége nagyban befolyásolja az integráció sikerességét.¹⁵ Ehhez társul az a magyar közoktatásra jellemző,

¹² A szakirodalom felhívja a figyelmet arra, hogy a hallássérült gyermekek körében erősen kirajzolódik egy a hallássérüléshez társult figyelemzavar, hiperaktivitás tüneteit viselő csoport, amelynek kezelése a (gyógy)pedagógusoktól rendkívül komoly módszertani felkészültséget igényel. (Zsoldos 2008: 249) Felmérésünk a kifejezett hiperaktivitás kérdésével ugyan természetesen nem tud foglalkozni, a hallási fogyatékoság mellett megjelenő kisebb-nagyobb mértékű „figyelem-deficit” előfordulási gyakoriságával kapcsolatban azonban fontos adalékokkal szolgál.

¹³ Perlusz 2001a: 56.

¹⁴ Czibere – Tihanyi 2006: 13.

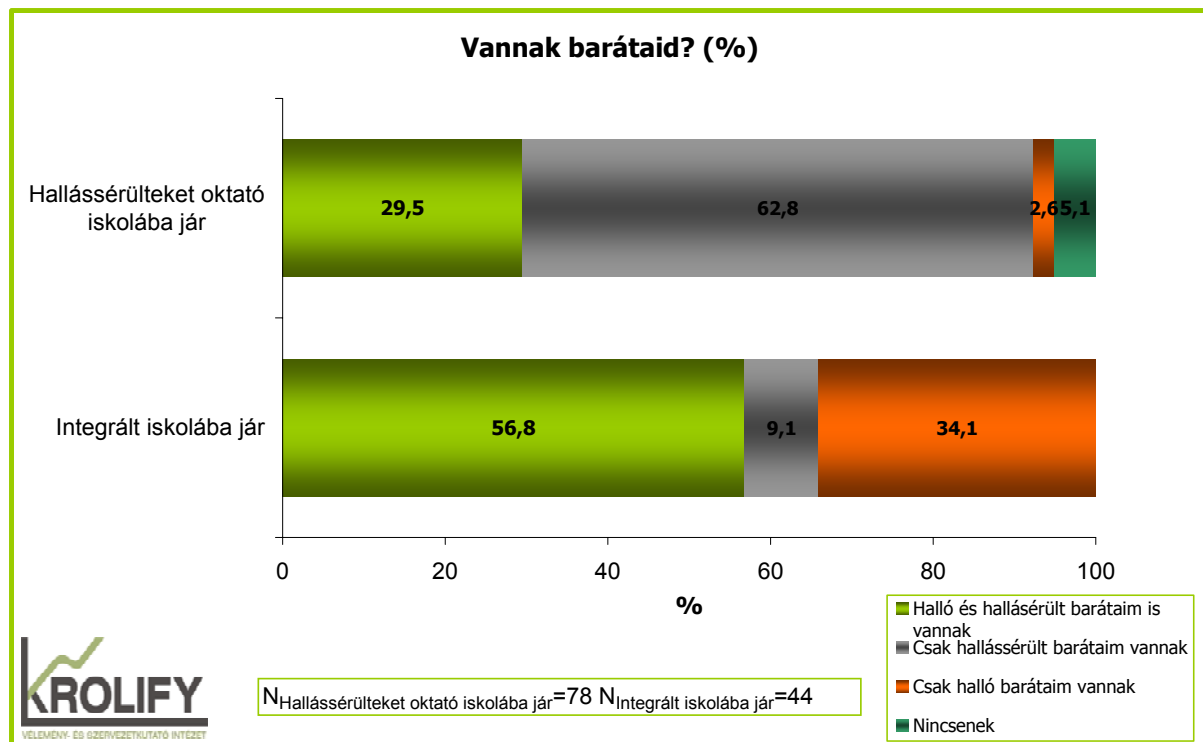
¹⁵ Speciális szükséglet vagy fogyatékoság? Interjú Csányi Yvonne-nal. 2003.

nemcsak a hallássérült, de általában véve fogyatékos gyermekek oktatására vonatkozó körülmény, miszerint a közoktatásban dolgozó pedagógusok döntő hányada semmilyen gyógypedagógiai ismerettel nem rendelkezik, amely eleve korlátozza az integrált oktatás hatékonyságát, nemcsak a fogyatékos gyermekek, de – megítélésünk szerint – a többségi, átlagos gyermekek számára is. Ismételten nyomatékosítjuk, hogy jelen tanulmány keretei között nem kívánunk az integrált oktatással kapcsolatos vitákban állás foglalni, mindössze az adatainkból nyerhető következtetéseket fogalmazzuk meg.

Az iskolai és társas integrációt jelzi a baráti kör, illetve esetünkben speciálisan annak halló és hallássérült barátokra történő megoszlása. Az, hogy a hallássérült fiatalok nem csak más hallássérültekkel barátkoznak, pozitív hatással lehet általános társas, társadalmi integrációjuk sikerességére, míg a hallássérült társakkal való baráti viszony a speciális problémák megoldásában, a hallássérülésből fakadó nehézségek leküzdésében nyújthat plusz segítséget.

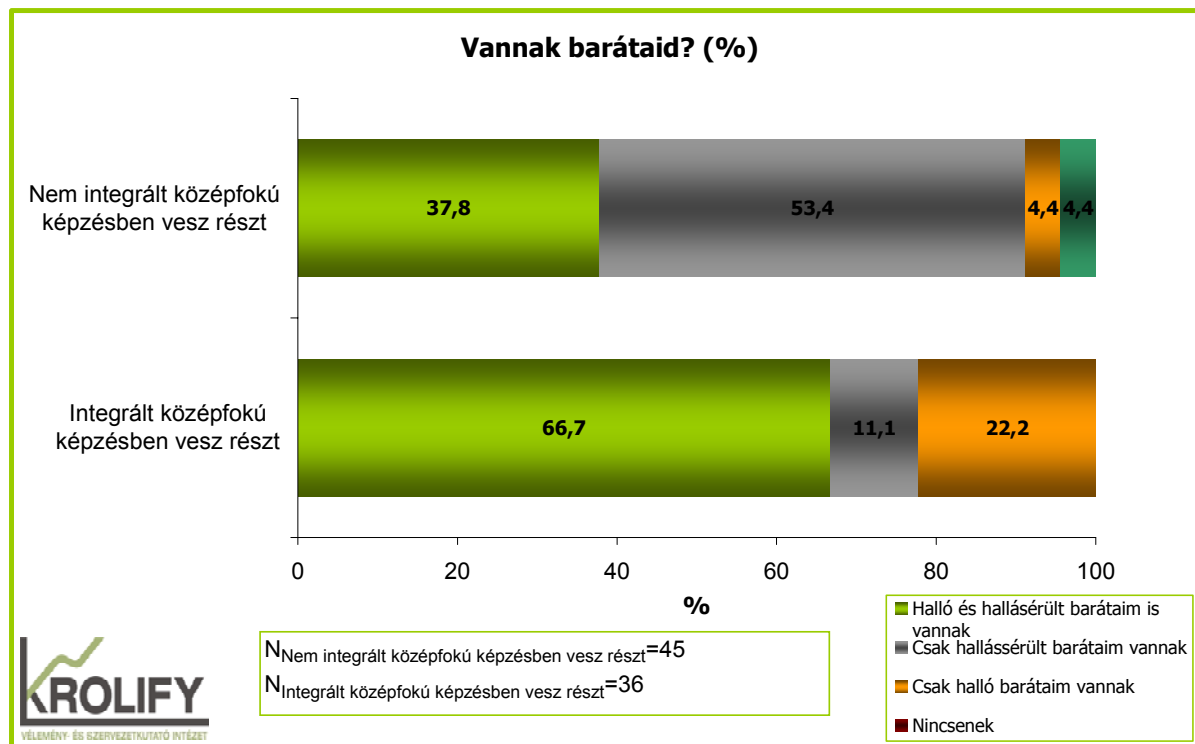
A 18. ábra mutatja, hogy a csak hallássérülteket oktató iskolába járó fiatalok baráti köre igen nagymértékben más hallássérült fiatalokra szorítkozik, halló barátokkal a nem integrált képzésekben részt vevők mindössze alig egyharmada rendelkezik. Az integrált iskolába járó fiatalok esetében lényegében fordított a helyzet: 57 százalékuknak csak halló barátaik vannak, más hallássérültekkel ápolott baráti kapcsolatokról a válaszadók kevesebb mint fele, 43 százaléka számolt csak be.

18. ábra: A baráti kör megléte és összetétele (%)

Árnyalja a képet, ha az iskola szintjének dimenzióját is bevonjuk az elemzésbe. (19. ábra) Az általános iskolába járó gyermekek esetében az integrált iskolába járók száma sajnos mintánkban rendkívül alacsony, ezért statisztikai szinten alátámasztható megállapításokat erre a csoportra nem tehetünk, a nem integrált iskolába járókra azonban érdemes külön bontást szemügyre venni, míg a középfokú képzésben részt vevőknél a két dimenzió együttes hatása is értékelhető eredményekre vezethet.

19. ábra: Baráti kör megléte és összetétele a középfokú képzésben részt vevőknél iskolatípus szerint (%)

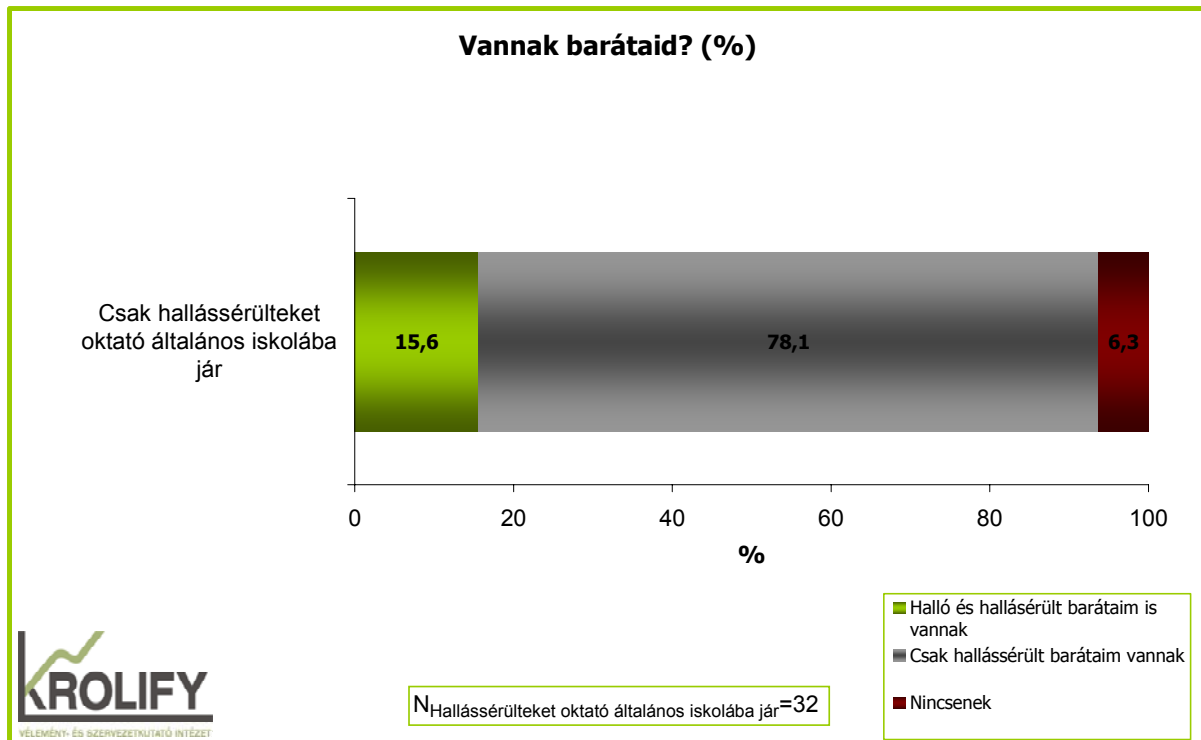

A nem integrált középfokú képzésben részesülő fiatalok baráti körének megoszlása nem sokban tér el a nem integrált iskolába járók teljes mintájától, a halló barátokkal is rendelkezők aránya mindössze 10 százalékkal magasabb. A csak hallássérülteket oktató általános iskolák diákjai körében a legalacsonyabb a halló barátokról beszámoló aránya, a teljes minta egyhatodát sem éri el; a nem integrált módon tanuló hallássérült általános iskolások csoportja az eredmények alapján kifejezetten zártnak, mondhatni már-már izoláltak tűnik; elgondolkodtató, hogy 6 százalékuk semmilyen baráti kapcsolattal nem rendelkezik.

A nem integrált általános iskolai képzésben részesülő gyermekek viszonylagos elzártságát jelzi az is, hogy több mint egyharmaduk (34,4%-uk) egyáltalán nem tölti barátokkal a szabadidejét. Ugyanez az arány a középfokú oktatásban tanulóknál (iskolatípustól függetlenül) már csak mindössze 3–4 százalék.¹⁶

¹⁶ A mintában szereplő kevés integrált általános iskolában tanuló gyermek mindegyike (!) találkozik barátaival a szabadidejében.

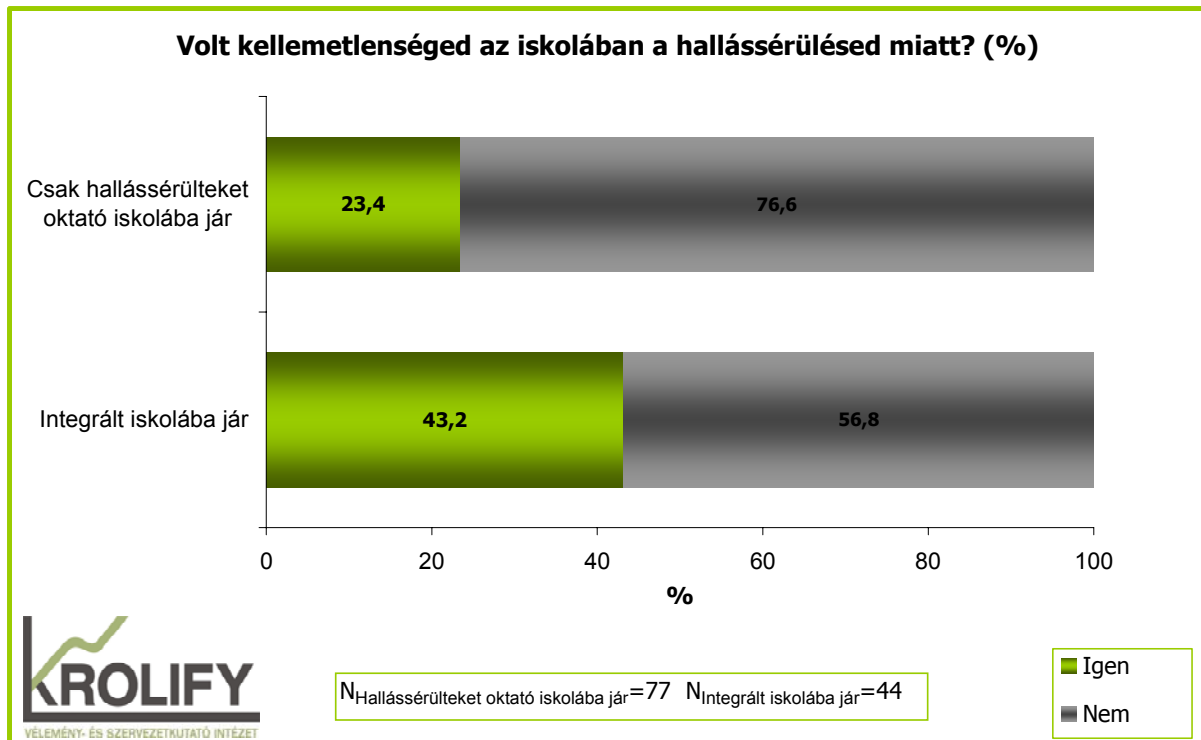
20. ábra: Nem integrált általános iskolába járók baráti köre (%)

Egyértelmű, hogy a lényegi hatást az iskola típusa fejt ki; a nem integrált formában tanuló hallásérült fiatalok elsősorban más hallásérültekkel kezdeményeznek baráti viszonyt, a hallókkal való baráti kapcsolatok, vélhetően az ilyen típusú interakciók ritkasága, esetlegesen akár hiánya miatt lényegesen kisebb szerepet játszanak életükben.

A nem integrált iskola mellett, hogy elsősorban a sorstársakra szűkíti a gyermekek baráti körét, természetesen a hallásérülésből fakadó problémákat, nehézségeket is megszüri. A mindennapi társas szituációk során a gyermekeknek, fiataloknak nem, de legalábbis az integrált iskolába járóknál ritkábban kell szembesülniük fogyatékoságukkal, ritkábban kell találkozniuk a tágabb vagy szűkebb külső környezet meg nem értésével. Tökéletes védő hatást nyilvánvalóan a speciális képzést nyújtó intézmények sem fejtenek ki, de egy teljesen izolált környezetnek nyilvánvalóan a gyermekek másodlagos szocializációja szempontjából sem lenne pozitív hatása. A fenti értelemben vett, viszonylagos védettséget mindenesetre jól jelzi, hogy míg az integrált iskolába járó fiatalok mindössze egynegyede, addig a nem integrált képzésben tanulók közel fele számolt be a hallásérüléséből fakadó korábbi iskolai problémáról, kellemetlenségről.

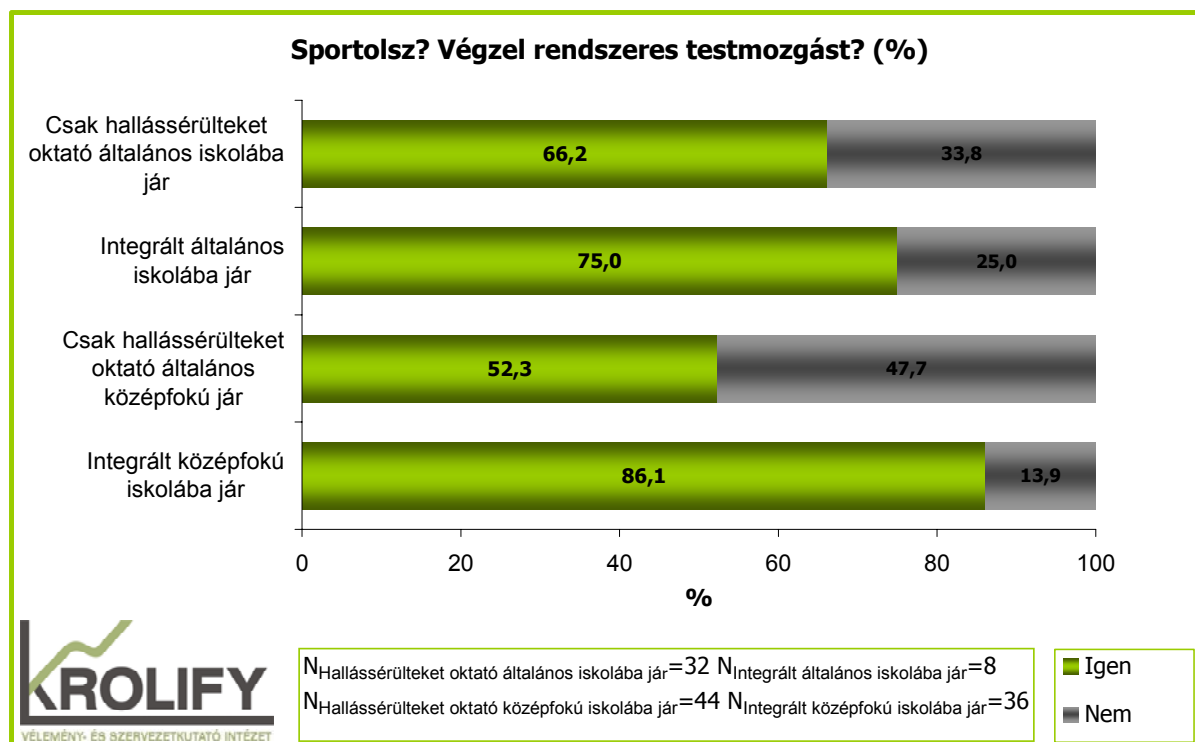
21. ábra: Hallássérülésből fakadó iskolai kellemetlenségek tapasztalása (%)

A szabadidő eltöltésével kapcsolatos klasszikus időmérleg-vizsgálatra jelen kutatásunk keretei között nem nyílt lehetőség, mindenképpen fontos azonban, hogy néhány lehetséges szabadidős tevékenység hallássérült fiatalok körében való elterjedtségéről megpróbáljunk képet adni. Elsősorban olyan tevékenység-típusokra kérdeztünk rá, amelyek általános társas, társadalmi integrációjuk segítése, illetve a külvilágból származó hírek, információk megszerzése szempontjából számíthatnak elsődleges fontosságúnak.

Mint azt már a korábbiakban is említettük, a szabadidőnek baráti körben, baráti társaságban való eltöltése az integrált iskolába járó fiatalok közel száz százalékára jellemző, a nem integrált iskolatípusban tanulók mind az általános, mind a középfokú járók csoportjában jelentősen elmaradnak ettől az értéktől. Válaszadóink mintegy háromnegyede általában otthon tölti szabadidejét, ez lényegében mindkét iskolatípusra, és mindkét iskolai szintre jellemző, szignifikáns különbségeket az egyes vizsgálati dimenziók mentén nem találhatunk. Szabadidős ifjúsági klubba, egyesületbe a megkérdezettek 30–40, művészeti, kulturális egyesületbe, körbe 5–20 százalékuk jár, utóbbi az általános iskolát már befejezett fiatalok esetében valamivel gyakoribb, de a különbségek itt sem szignifikánsak.

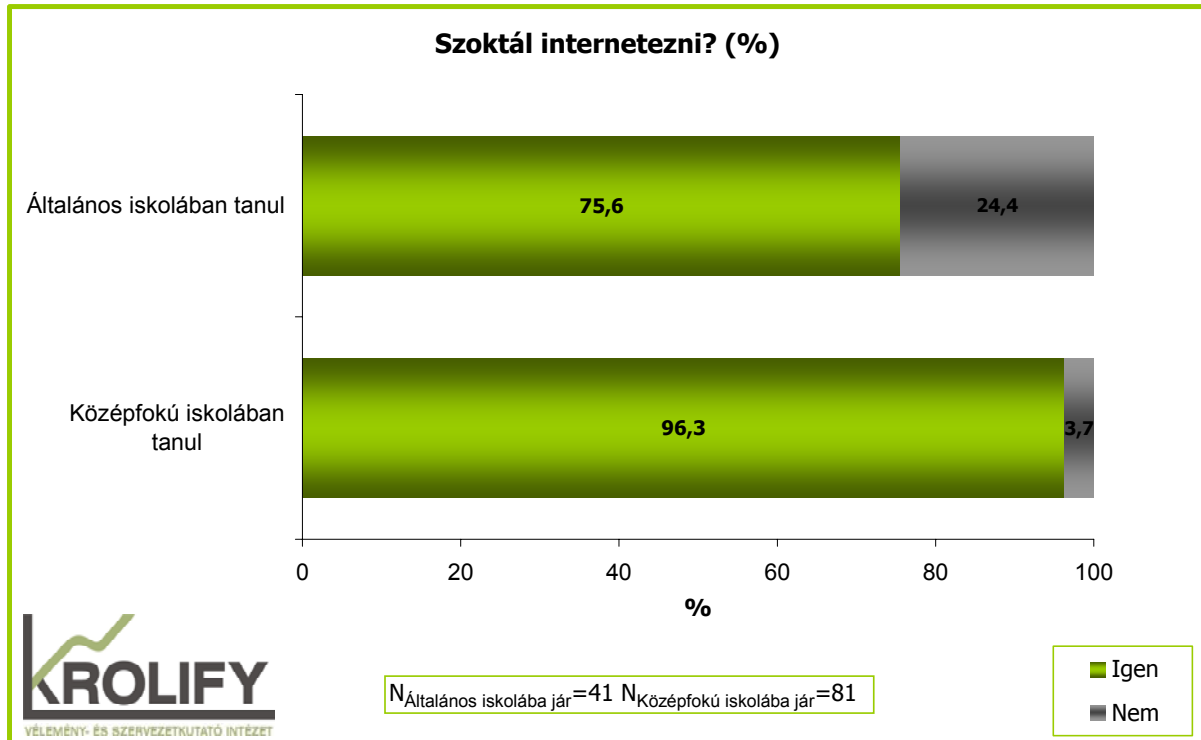
22. ábra: Sportolás az egyes iskolatípusokba járó fiatalok körében (%)

Más a helyzet a sportolással: az általános iskolába járó fiatalok háromnegyede, a közép fokú képzésben részt vevők kétharmada végez rendszeres testmozgást. Az eredmények tovább finomíthatók, ha az iskola típusát is bevonjuk az elemzésbe: a csak hallássérülteket oktató iskolák diákjai mind az általános iskola, mind a közép fokú oktatás szintjén kisebb arányban sportolnak integrált iskolákba járó társaiknál – ez az arány elsősorban a közép fokú iskolák esetében figyelemre méltó, az integrált formában tanuló általános iskolások alacsony száma miatt velük kapcsolatban nem lehet statisztikailag megalapozott, releváns megállapításokat tenni. A sport szemmel láthatóan fontos eleme a hallássérült fiatalok szabadidő-eltöltésének: a versenyszerűen sportolók aránya a közép fokú képzésben részt vevő válaszadók körében csaknem eléri az 50, míg az általános iskolások esetében megközelíti a 20 százalékot.

Az egyéb szabadidős tevékenységek közül – mint a fiatalok körében általánosságban is – gyakori az internetezés, valamint a televíziózás is. Az internetet elsősorban a középiskolák diákjai használják, náluk ez a tevékenység csaknem általánosnak nevezhető, az általános iskolába járók – elsősorban a speciálisan képzésben részt vevők – valamivel kevesebben, 70–80 százalékban töltik internetezéssel (is) szabadidejüket.

23. ábra: Internet-használat az általános iskolába és a középfokú képzésbe járók körében (%)

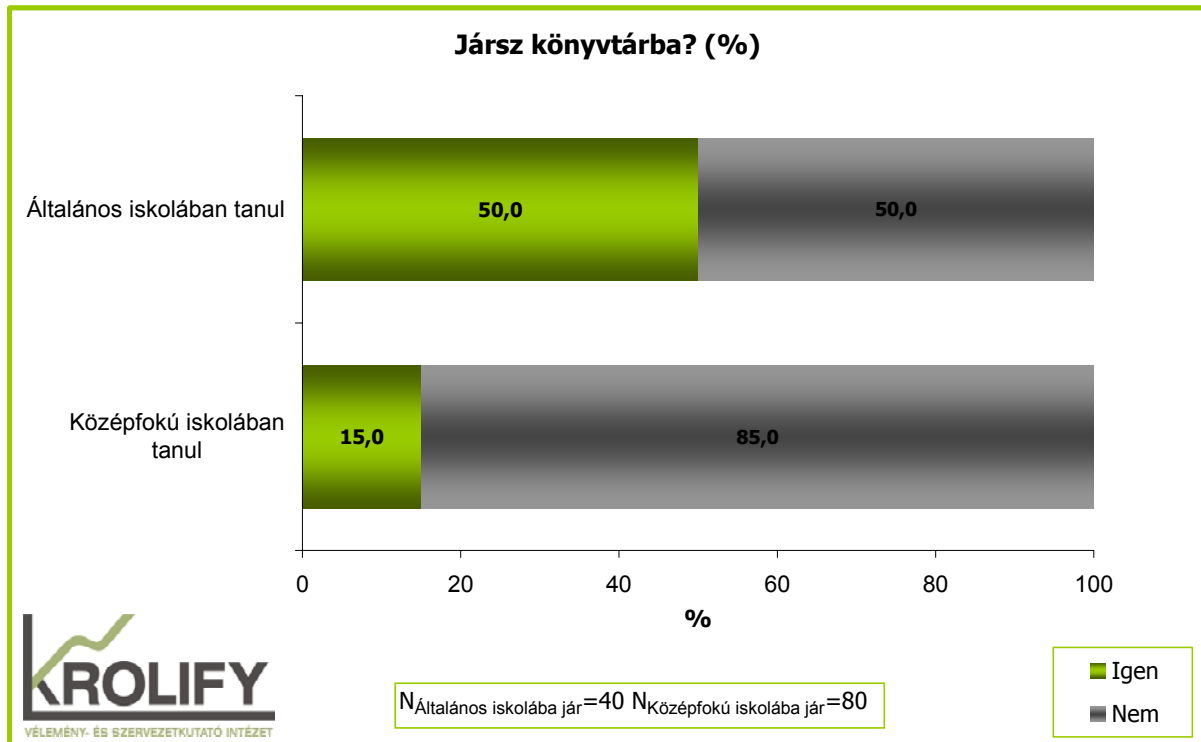

A leggyakoribb internetes tevékenységek között mind az általános iskolások, mind a középfokú képzésben részt vevők csoportjában az e-mailezés (a válaszadó általános iskolások 63,4; a középfokú képzésben részt vevők 78 százaléka végzi), a csetelés (51,2; illetve 65,9%) és a játék (46,3; illetve 58,5%) szerepel. Érdekes, az érdeklődési körnek megfelelő témák olvasásáról a megkérdezett általános iskolások 34, a középfokú iskolában tanulók 46, míg általában internet segítségével történő tanulásról 31,7, illetve 45,1 százalékuk számolt be; az általános iskolát már befejezett fiatalok 45,1 százalékban már internetes hírek olvasására is időt szánnak.

Az integrált középfokú iskolába járó fiatalok valamivel jobban érdeklődnek a külvilág hírei iránt, mint azon társaik, akik speciálisan hallássérültek számára indított képzéseken vesznek részt. Jól látszik ez abban is, hogy előbbiek 97, míg utóbbiak mindössze 66 százaléka olvas rendszeresen valamilyen újságot, folyóiratot. A középfokú képzésben részt vevő hallássérült fiatalok az általános iskolás csoporthoz képest gyakrabban olvasnak újságot, érdekes ugyanakkor, hogy mindössze 15 százaléka látogat meg kisebb-nagyobb időközönként valamilyen könyvtárat. Ez az arány különösen annak fényében rendkívül alacsony, hogy a

megkérdezett általános iskolások közül saját elmondása szerint még minden második jár könyvtárba,¹⁷ illetve, hogy az Ifjúság 2008 című vizsgálat kutatói a 15–19 éves fiatalok korcsoportjában átlagosan 31 százalékos könyvtár-látogatási arányt mértek.¹⁸

24. ábra: Könyvtárhasználat az általános iskolába és a középfokú képzésbe járók körében (%)

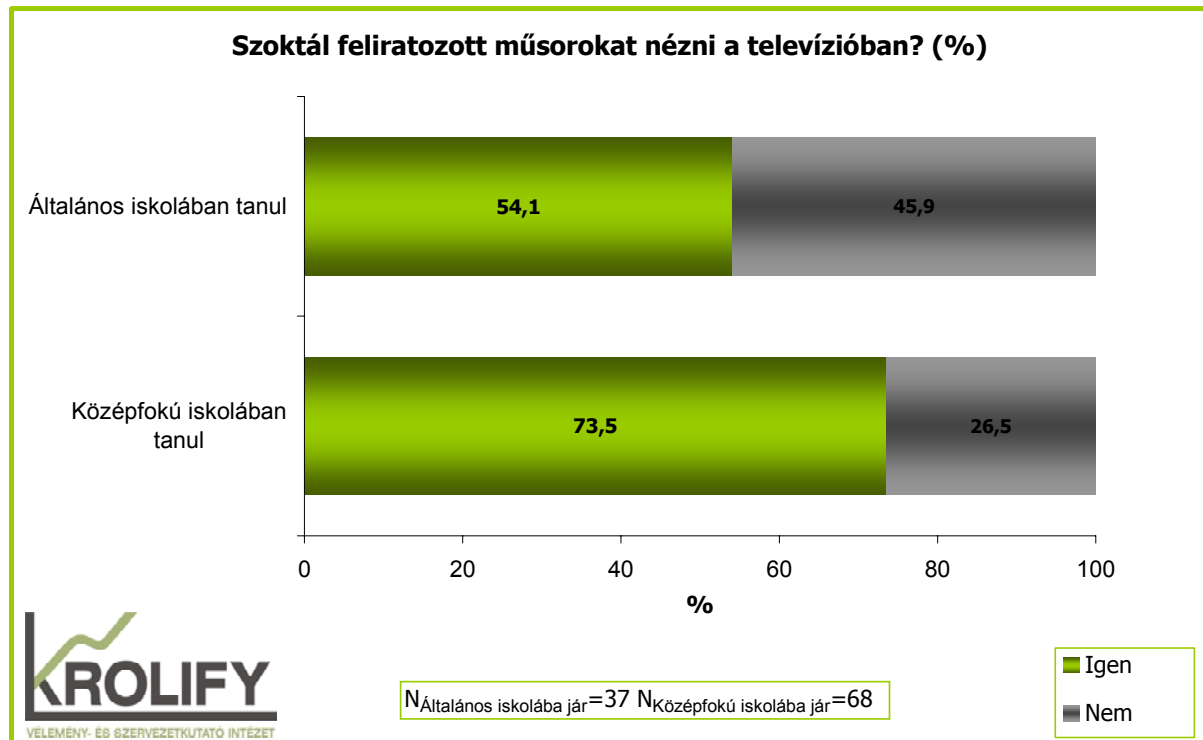

A televíziózás tekintetében nem találhatunk szignifikáns különbségeket az integrált és nem integrált formában, illetve az általános iskolában és középfokú iskolában tanulók között, a megkérdezettek 85–90 százaléka szokott televíziót nézni. Különbség a televíziós csatornák által speciálisan hallássérültek számára feliratozott műsorok megtekintésében mutatkozik: ezeket az általános iskolába járók kevéssel több, mint fele, viszont a középfokú oktatásban részt vevők közel háromnegyede nézi.

¹⁷ Az iskola típusa (integrált vagy nem integrált képzést nyújt) sem az általános iskolásoknál, sem a középfokú képzésre járóknál nem befolyásolja a könyvtár-látogatási arányt.

¹⁸ Ifjúság 2008: 93.

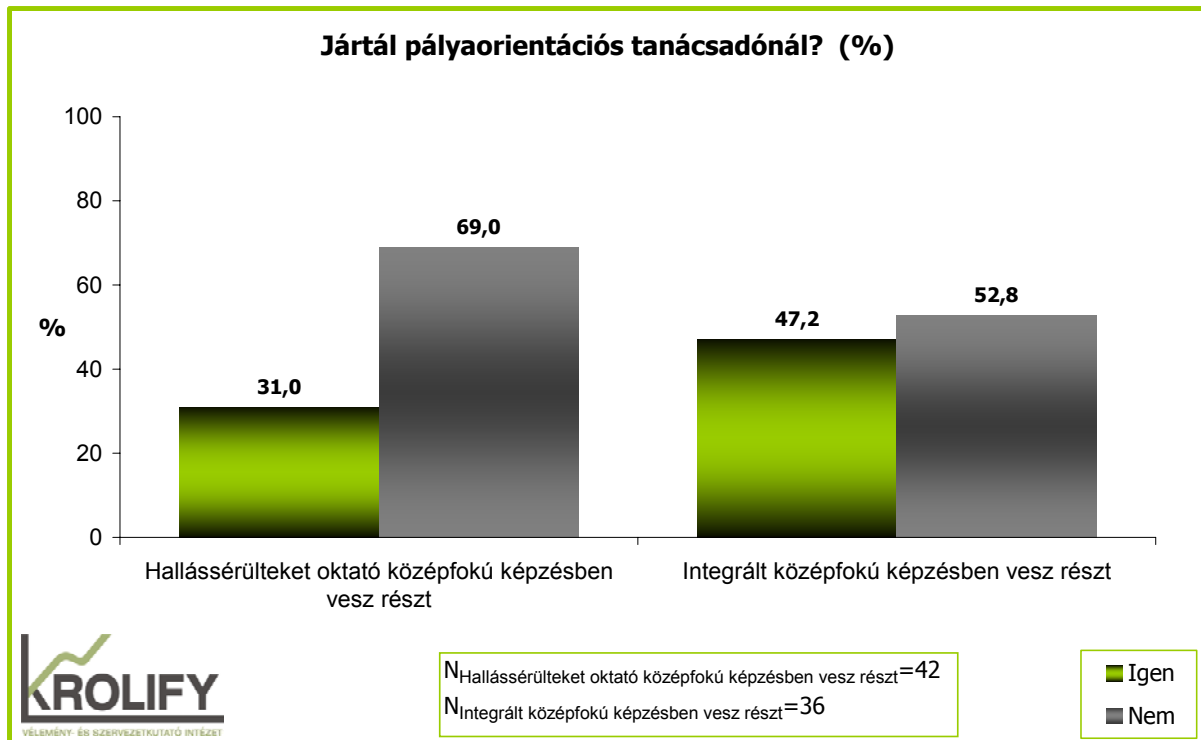
25. ábra: Feliratozott műsorok megtekintése az általános iskolába és a középfokú képzésbe járók körében (%)

3.2.4 Pályaorientáció és pályaválasztás

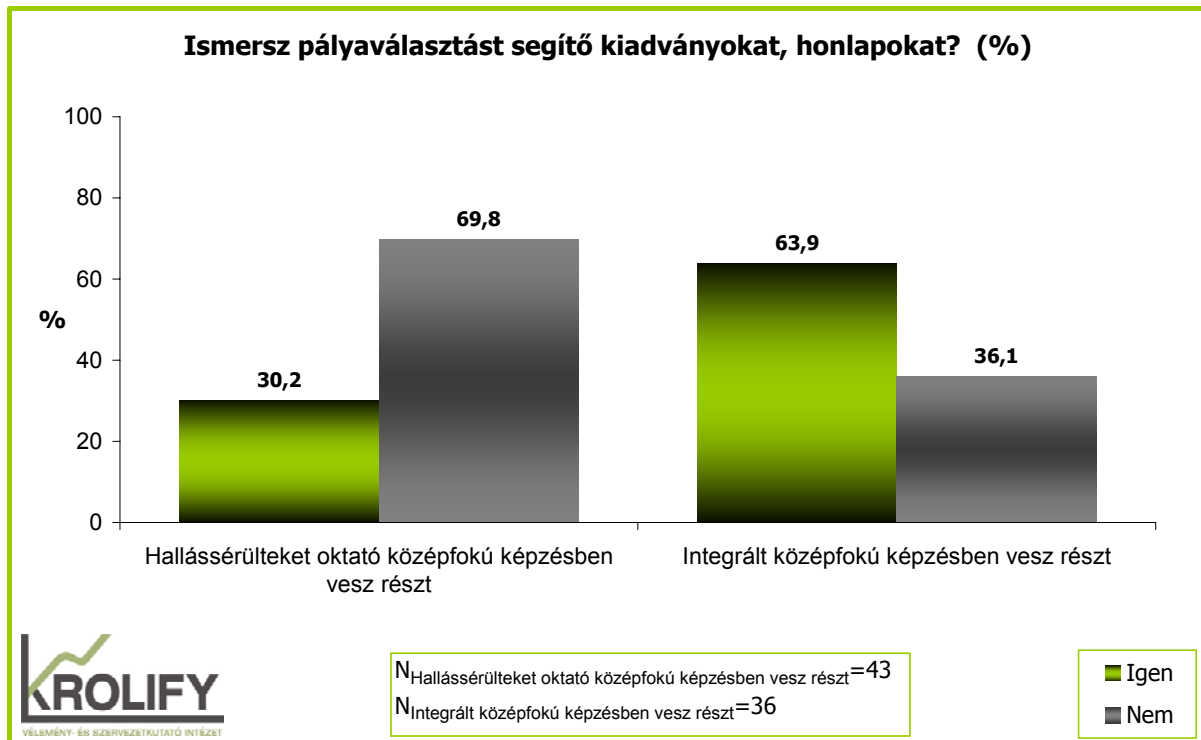
A televízió, a nyomtatott sajtó, az internet mind olyan eszközök is egyben, amelyek, ha más-más jelleggel és intenzitással is, de alakítják a fiatalok világról alkotott képét, formálják gondolkodásukat. A baráti körök és a szabadidő általános eltöltése kapcsán már látható volt, hogy a hallássérült gyermekek/fiatalok egy meglehetősen zárt csoportot képeznek, amely szociális viszonyait tekintve kifejezetten befelé fordulónak mutatkozik. Egy ilyen csoport esetében az életpálya-építés, a pályaorientáció szempontjából különösen fontos, hogy lehetőség szerint minél több segítő eszköz, szolgáltatás eljusson hozzájuk, ezek révén minél pontosabb képet kaphassanak a különféle munkatípusokról, a munkaerő-piaci lehetőségekről.

26. ábra: Pályaorientációs tanácsadáson való részvétel (%)

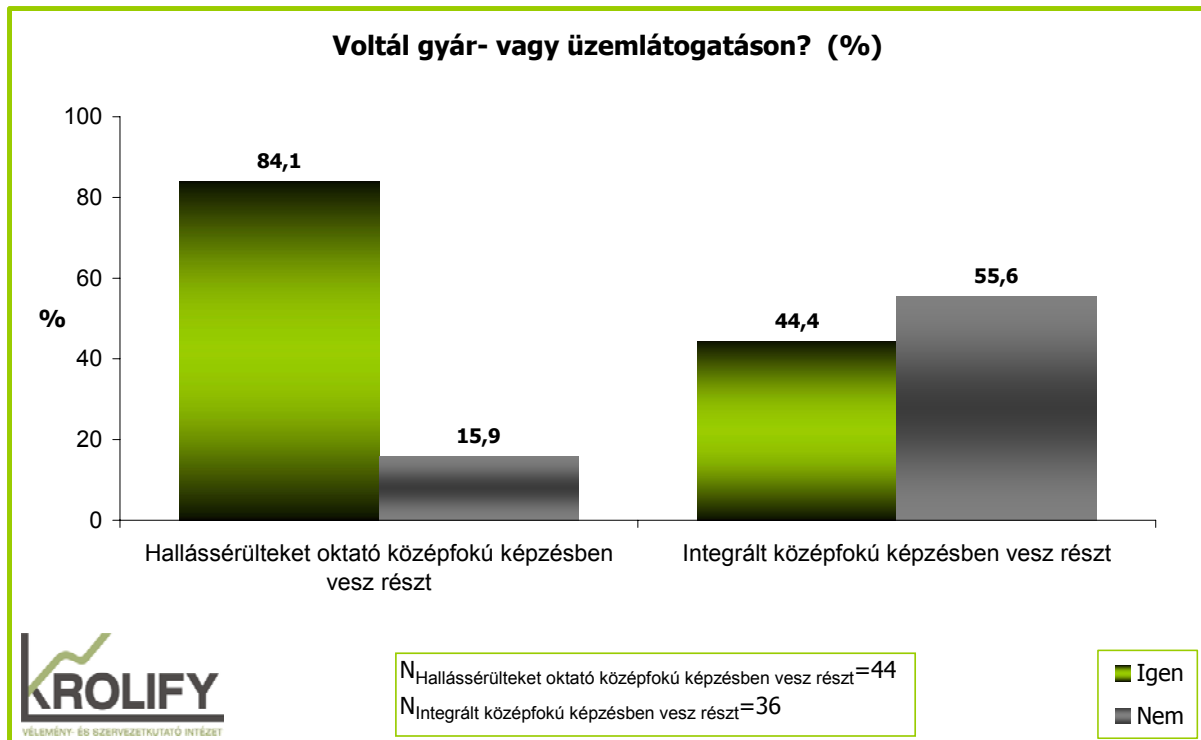
Vizsgálódásunkat ezen a területen a középfokú képzésben részt vevőkre szűkítve azt látjuk, hogy az általános pályaválasztást segítő szolgáltatásokat az integrált iskolatípusba járók lényegesen nagyobb mértékben veszik igénybe, mint speciális képzésben részt vevő társaik.

27. ábra: Pályaválasztást segítő kiadványok, honlapok ismerete (%)

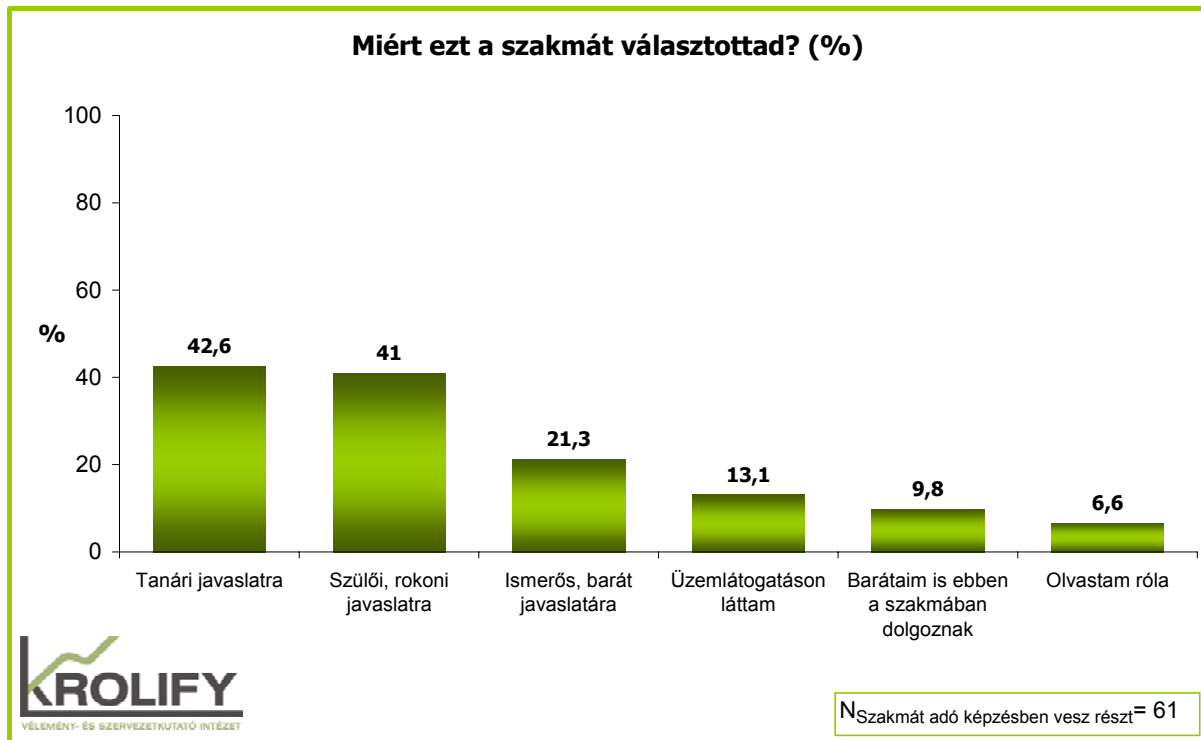
A pályaaorientációs tanácsadáson történő részvételben talán még nem is annyira feltűnő a két iskolatípus diákjai közötti eltérés, a pályaválasztást segítő nyomtatott kiadványok, honlapok ismeretében azonban már óriási a különbség az integrált iskolába járók javára. Míg ezen csoport kétharmada ismer ilyen kiadványokat, illetve honlapokat, addig a csak hallássérülteket képző iskolába járó fiatalok ugyancsak kétharmada éppen ellenkezőleg: nem ismer hasonlókat.

28. ábra: Üzemlátogatáson való részvétel (%)

Az adatok alapján úgy tűnik, a speciális képzést nyújtó iskolák elsősorban üzem-, gyárlátogatásokkal igyekeznek elősegíteni diákjaik pályaorientációját. Ez az eszköz természetesen szintén rendkívül hasznos lehet, azonban mindenképpen észre kell venni, hogy az individuális választás lehetőségét az előzőekhez képest lényegesen csökkenti – a fiatal azt az üzemegységet, azt a munkatevékenységet ismeri meg, amelyet számára bemutatásra kiválasztottak.

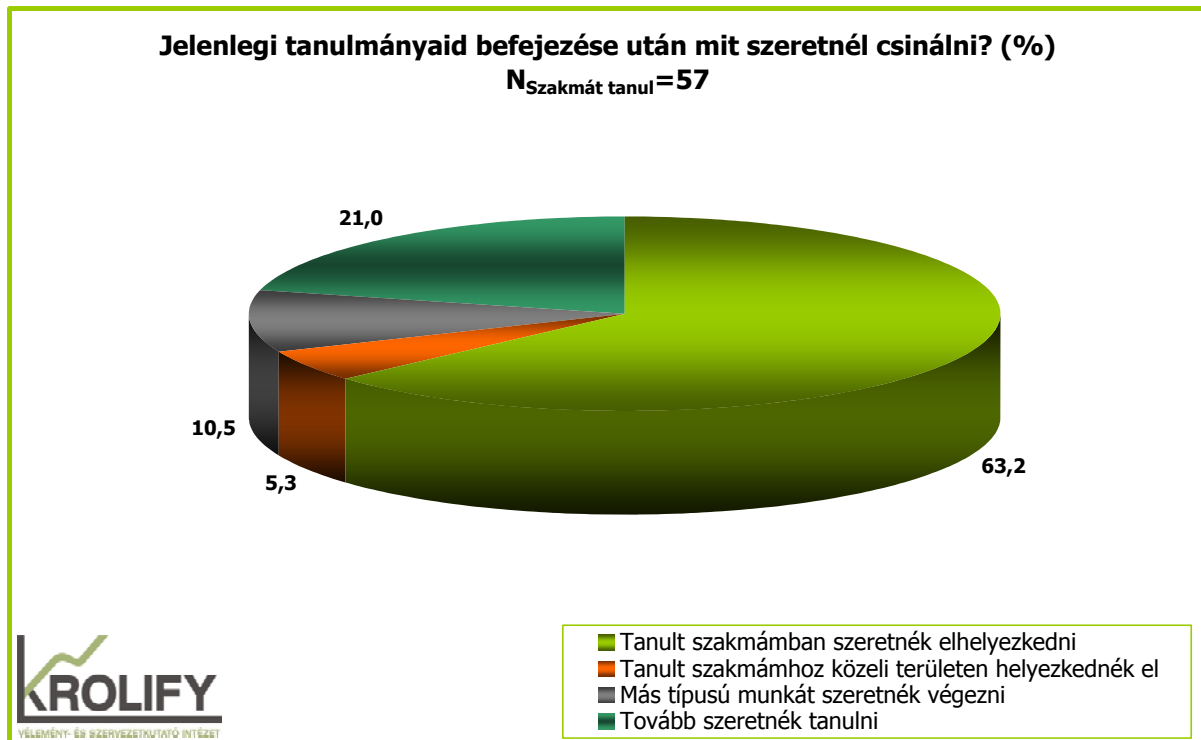
29. ábra: Szakmaválasztás motivációi (%)*

*Az egyes módszereket megjelölők a válaszadók %-ában, több válasz is lehetséges

Az individuális döntések a szakmaválasztás során is minimális szerepet játszanak. A megkérdezett fiatalok többsége tanári vagy szülői javaslatra „dönt” egyik vagy másik szakiskola mellett – ez természetesen egy, a külvilág felé meglehetősen zárt csoport esetében nem is meglepő jelenség, viszont mindenképpen felveti az általános társas integráció, az önálló tájékozódási, véleményalkotási és döntési képesség hiányosságainak kérdéseit, és alkalmasint ezen hiányosságok célirányos pótlásának feladatát.

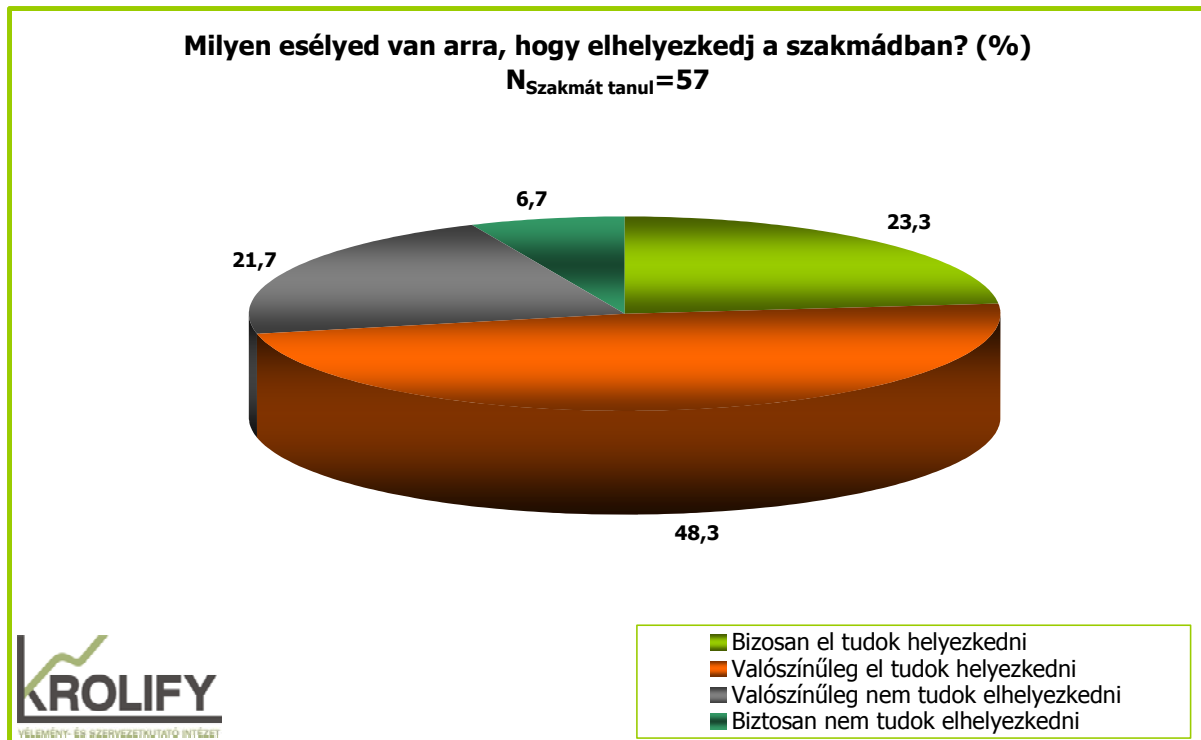
30. ábra: A tanulmányok befejezése utáni tervek (%)

A jelenleg folytatott tanulmányok befejezését követően a válaszadók kétharmada tanult szakmájában, vagy ahol közel álló munkakörben szeretne elhelyezkedni. Ez az arány jól mutatja a pályaválasztási döntés meghozatalának rendkívüli fontosságát: a csoport kevésbé mobilis, kevésbé innovatív, a pályaválasztás esetükben a szakiskola kiválasztásánál nagyrészt eldöntötté válik; ennek fényében ismét ki kell emelni a személyiség egészséges fejlődése szempontjából elengedhetetlen önálló döntések meghozatalának fontosságát, ami az általános „külvilág felé való nyitást”, a tájékozottság szintjének általános emelését feltételezi.

Általánosan pozitívumként emelhető ki, hogy a válaszadók 20 százaléka további tanulmányokat tervez; ha azonban iskolatípusok szerinti bontásban is megnézzük ezeket az adatokat, már kevésbé biztató képet kapunk: az integrált iskolába járók 42 százaléka folytatná tanulmányait, míg a nem integrált szakiskolában tanulók körében mindössze 9,5 (!) százalékos a továbbtanulást tervezők aránya.

31. ábra: A szakmán belüli elhelyezkedési esélyek megítélése (%)

A tanult szakmában történő elhelyezkedést a válaszadók egynegyede teljesen biztosnak érzi, további közel 50 százaléka valószínűnek tartja. Összességében mindössze 25–30 százalék körüli tehát azok aránya, akik többé-kevésbé szkeptikusak saját leendő munkaerő-piaci lehetőségeiket illetően; ezen adatokra a munkatapasztalattal már rendelkező interjúalanyok válaszainak elemzésénél még vissza kell térnünk. Érdekes kérdés annak vizsgálata, milyen szempontokat tartanak fontosnak, illetve kevésbé fontosnak a hallássérült fiatalok leendő munkájuk, munkahelyük kiválasztása során.

2. táblázat: A munkahelyválasztás motivációi iskolatípusok szerint (%)

	Integrált iskolába jár			Nem integrált iskolába jár		
	Fontos (%)	Részben fontos (%)	Nem fontos (%)	Fontos (%)	Részben fontos (%)	Nem fontos (%)
Közel van a lakóhelyhez	41,9	45,2	12,9	48	20	32
Biztos munkahely	90,6	3,1	6,3	80	20	0
Jók a kereseti lehetőségek	75,8	21,2	3	84	16	0
Magas a munka presztízse	68,8	12,4	18,8	54,2	41,6	4,2
Érdekel, amit csinálók	87,9	9,1	3	65,4	15,4	19,2
Önállóan dolgozhatok	54,5	30,3	15,2	75	25	0
Tudom magam képezni	57,6	36,4	6,1	50	31,8	18,2
Jó a munkahelyi légkör	69,7	27,3	3	70,8	12,5	16,7
A cég sok kiegészítő szolgáltatást nyújt	45,5	42,4	12,1	62,5	29,2	8,3
Vannak hallássérült kollégák	9	45,5	45,5	34,6	30,8	34,6
Van lehetőség részmunkaidős vagy otthoni munkavállalásra	41,9	45,2	12,9	48	20	32
Elemszám:	25			31		

Az egyes iskolatípusokba járó diákok között több szempont alapján is markáns különbségeket vehetünk észre. Az előző gondolatmenetet folytatva: az individuális szempontok – érdeklő, amit csinál, tudja képezni magát, jó a munkahelyi légkör – a speciálisan hallássérülteket képző iskolákba járók jelentős százalékánál úgy tűnik, egyáltalán nem fontosak, integrált iskolában tanuló társaik ugyanakkor kifejezetten fontosnak érzik őket. A nem integrált iskolába járók esetében feltűnik, hogy ragaszkodnak a hallássérült társak közelségéhez: több mint egyharmaduk kimondottan fontosnak tartja, hogy a munkahelyen legyenek hallássérült kollégái – az integrált iskolába járóknál ez az arány nem éri el a 10 százalékot sem.

Ugyancsak a nem integrált iskolába járók azok, akik lehetőség szerint kerülnék a csoportmunkát, inkább az önálló munkavégzést preferálják; a munkahely biztonságát is ők érzik valamivel fontosabbnak.

Összességében ismét a nem integrált középfokú iskolába járó hallássérült fiatalok nem hallássérült környezetbe történő beilleszkedéséhez, illetve személyes, individuális szempontjaik érvényesítéséhez jutunk el. Bár a vizsgálati elemszám a minta megoszlása miatt meglehetősen alacsony, a szignifikáns eltérések így is jelzik a speciálisan hallássérülteket képző középfokú iskolák diákjainak ezekkel kapcsolatos problémáit.

A vizsgálati minta nagy részét alap- vagy középfokú oktatásban részt vevők alkották, azonban a kapott kép árnyalásához alacsonyabb számban az iskolából már kikerült hallássérült fiatalokat is megkérdeztünk, elsősorban meglévő munkaerő-piaci, munkahelyi tapasztalataikra, álláskeresésük és állástalálásuk kérdéseire, a mindennapi életben való boldogulásuk néhány kisebb aspektusára voltunk kíváncsiak. Az alacsony elemszám miatt válaszaikat leíró jelleggel elemezzük, a szignifikáns összefüggések bemutatása helyett a válaszokból kibontakozó főbb tendenciákra, az iskolába járók között feltárt kutatási eredményeket kiegészítő elemekre helyezük a hangsúlyt.

A megkérdezett 35 fő mintegy 90 százalékának van valamilyen munkaerő-piaci tapasztalata: dolgozik, dolgozott, vagy legalábbis megpróbált már munkát keresni, jelenleg azonban nagyjából csak mintegy 50 százalékuk dolgozik. A jelenleg vagy korábban már dolgozók többsége nem saját szakterületén belül helyezkedett el – a szakirányú elhelyezkedés akadályát legtöbb esetben a munkahely, az adott szakmával betölthető állás hiánya jelentette.

Ez intő jelként kell hogy szolgáljon a szakképző intézmények és a pályaorientációért felelős szakemberek számára, hiszen egy (nem földrajzi értelemben) meglehetősen immobil, kevésbé innovatív csoport számára a szűkebben értelmezett szakmai, szakterületi munkaerőpiac egyenetlenségei problémái igen jelentős problémákat, alkalmasint akár életpálya-töréseket is okozhatnak.

Csaknem minden második megkérdezett kapott külső segítséget munkahely-kereséséhez: leggyakrabban állás-tippel látták el őket, telefonáltak helyettük, illetve

jeltolmácsi segítséget nyújtottak számukra.¹⁹ A munkahely-keresés ellentmondásos élményeket hozott számukra: mindössze egyharmaduk érzi úgy, hogy a munkáltatók általában szívesen fogadták jelentkezését, 25 százalékuk elsősorban ellenérzéseket vélt felfedezni a másik oldalon. Általános igényként merül fel a válaszadóknak, hogy mind a munkahely vezetőit, mind a leendő kollégákat fel kellene készíteni a hallássérült munkatárs fogadására, hogy a munkahelyi beilleszkedés nagyobb problémák nélkül, zökkenőmentesen végbemehessen.

3.3 Összegzés

A hallássérült fiatalok társas, iskolai és munkaerő-piaci integrációját természetesen számos tényező befolyásolja. A szakemberek véleménye megegyezik abban, hogy az iskolai tananyag elsajátítása, az iskolában megszerezhető kompetenciák birtoklása döntő fontosságú a sikeres életpálya-építés szempontjából, egy speciális helyzetben lévő, fogyatékkal élő csoport számára ráadásul ezen kompetenciák elsajátítása speciális nehézségeket okoz, tipikus probléma-helyzeteket teremt. Munkánk során a tananyag elsajátításának, a kompetenciák megszerzésének segítését célzó módszerek, eszközök hatékonysága mellett a hallássérült fiatalok társas és iskolai, valamint munkaerő-piaci integrációjának kérdésköreit is érintettük.

Az egyes tanulást segítő eszközök megítélése az egyes korcsoportokban jelentősen eltér egymástól – az általános iskolások az egyéni plusz foglalkozásokat, a képes bemutatókat, illetve a csoportos munkát lényegesen jobban szeretik, és hatékonyabbnak érzik középiskolás társaiknál, míg utóbbiak inkább az egyéni tanulás jobb megalapozását szolgáló részletes tanári magyarázatokat, írott vázlatokat preferálják. Az egyes módszerek alkalmazása természetesen tananyag- és tantárgytípustól függően is eltérő.

A társas integrációval kapcsolatban általános megállapításként megfogalmazható, hogy a hallássérült fiatalok egy meglehetősen zárt, a külvilággal, a „hallókkal” korlátozott mértékben érintkező csoportot alkotnak. A viszonylagos elzártság különösen a nem integrált

¹⁹ A segítők között a SINOSZ-t, a NASIBA Klubot, a Lámpás 92 Alapítványt említették, többen családi, baráti segítségben részesültek.

képzésben részt vevők esetében jelentkeznek – a nem integrált képzésben részt vevő hallássérült általános iskolások baráti köre erőteljesen más hallássérült gyermekekre koncentrálódik. A sport lényeges szerepet játszik a hallássérült fiatalok életében, a különféle társas csoportok, körök azonban nem fejtenek ki komolyabb vonzerőt.

Az elzártság az általános tájékozódás, és ennek kapcsán a pályaválasztás kapcsán is érezhető hatást fejt ki. A pályaválasztási döntések meghozatalában kevés önállóságot mutat a csoport, pályaválasztási döntését elsősorban szülői vagy tanári útmutatások, javaslatok alapján hozza meg. A szakma- illetve munkahelyválasztás során az individuális szempontok – különösen a végig integrált képzésekben résztvevőknél kifejezetten háttérbe szorulnak.

A hallássérült fiatalok csoportjának társadalmi integrációja szempontjából mindenképpen érdemes lenne elgondolkodni a „külvilág” felé való nyitás elősegítésén; legyen szó akár a mindennapi társas interakciókban részt vevők körének bővítéséről, akár az általános tájékozódási lehetőségek megteremtéséről, illetve – mert természetesen ezt az aspektust sem szabad figyelmen kívül hagyni – az alapvető tájékozódási és nyitási igények felkeltéséről. A munkaerőpiac átalakulási folyamatai napjainkban egyre inkább nélkülözhetetlenné teszik azokat a kompetenciákat, „skill”-eket, amelyek a változás gyors követéséhez, az innovatív gondolkodáshoz, a tájékozódási és döntéshozási képességhez, általában véve a „nyitottsághoz” kapcsolódnak. Ezen kompetenciák alapvető fejlesztése egy speciális helyzetben lévő célcsoport esetében mindenképpen létfontosságú.

4. Hallássérült fiatalok orientációja és munkaerő-piaci integrációja – Felmérés három kistérség hallássérült gyermeket nevelő szülőinek körében

4.1 Módszertani bevezető

A teljes kutatás előkészítése 2009 májusában indult, az adatfelvételre 2009 szeptember 8. és október 10. között, személyes lekérdezővel került sor. A megkérdezés összesen 14 településen zajlott, 91 hallássérült gyermek szülei részvételével. A 14 település 3 nagyobb földrajzi térség (Budapest, Eger, Kaposvár) köré összpontosult, ide koncentrálódtak a teljes projekt köré szerveződő tevékenységek is.²⁰ A 3. táblázat foglalja össze a megkérdezett szülők település szerinti megoszlását: a kutatási tervnek megfelelően a legtöbb szülő budapesti és egri, az egyes kistérségeket 1-1 szülő képviselte.

3. táblázat: Szülők száma település szerint (%)

	%
Budapest	56,0
Eger	15,4
Miskolc	7,7
Kaposvár	9,9
Somogyvár	1,1
Kétújfalu	1,1
Andocs	1,1
Somogyhárságy	1,1
Lengyeltóti	1,1
Pusztaszemes	1,1
Szentlőrinc	1,1
Bélavár	1,1
Miklósi	1,1
Szigetvár	1,1
Összesen	100,0
Elemzés	N=91

²⁰ Ezekre kutatási jelentésünkben nem tudunk kitérni.

A 91 megkérdezett szülő adatainak elemzését hét pontra tagoltuk. Az első alponban ismertetjük a megkérdezett szülők demográfiai háttérét. A második pont a gyermek hallássérülésének fokát tekinti át. A harmadik pontban azt vizsgáljuk, hogy a megkérdezett szülő gyermeke részt vesz-e audiológián valamint elemezzük azt is, hogy milyen, hallássérültek számára fejlesztett segédeszközöket használ a család a mindennapi élet megkönnyítése érdekében. A negyedik pont tárgyalja a szülők motivációját az intézményválasztáshoz és a szülők értékelését a gyermekük jelenlegi intézményéről. Az ötödik pontban összegezzük, hogy a szülő miként látja a gyermekét az iskolában és milyen információkra van szüksége, hogy hallássérült gyermekének megtalálja a megfelelő oktatási intézményt. Az utolsó pontban pedig megvizsgáljuk, hogy a szülő gyermeke mely hallássérülteknek szolgáltatást nyújtó intézményekkel áll kapcsolatban és a szülő hogyan értékeli azokat.

A 4. táblázat a megkérdezett szülők demográfiai jellemzőit mutatja. Itt látható, hogy legtöbb alkalommal a család női tagja válaszolt kérdéseinkre. Ez nem meglepő, a hallássérült fiatalok családjában is a klasszikus szerepek, feladatkörök működnek: a gyermek nevelését, ügyeinek intézését elsősorban az anyák végzik. Bár kutatásunk során nem tűztük ki célul a hallássérült fiatalok családon belüli pályaorientációjával kapcsolatos szerepkör felosztás tematizálását, ez az adat arról tájékoztat bennünket, hogy a fiatalok pályaorientációja nagy valószínűséggel az anyai útmutatáshoz köthető, a pályaorientációhoz kapcsolódó, szülőknek szóló szakértői támogató csomagokat tehát vélhetően elsősorban az anyák számára lehet szükséges elérhetővé tenni.

A megkérdezett szülők több mint harmada szakközépiskolát végzett, és a 41-46 év közötti korcsoportba tartozik. A háztartásban tipikusan egy vagy két személy él a megkérdezettel együtt, a háztartások közel harmadának a havi bevétele 120 és 200 ezer forint között van.²¹ Az egy főre jutó havi jövedelem a mintába került családoknál átlagosan mintegy 41000 forint²².

²¹ A KSH adatok szerint a havi nettó átlag kereset 2008-ban Magyarországon 120 000 Ft. volt.

²² Az egy főre jutó havi jövedelmek szórása 17100 forint.

4. táblázat: Megkérdezett szülők demográfiai háttere (%)

	%
Nem	
Férfi	21,1
Nő	78,9
Iskolai végzettség	
Általános iskola	33,3
Szakközépiskola	36,7
Középiskola	24,4
Főiskola	4,4
Egyetem	1,1
Életkor (év)	
20-40	31,1
41-46	36,7
47<	32,2
Háztartásban élők száma	
2-3	36,7
4	36,7
4<	26,7
Havi jövedelem (Ft.)	
<120000	22,2
120000-200000	27,8
200000<	26,7
Nem tudja/nem válaszol	23,3
Összesen	<i>100,0</i>
Elemzszám	N=90

4.2 A hallássérülés mértéke

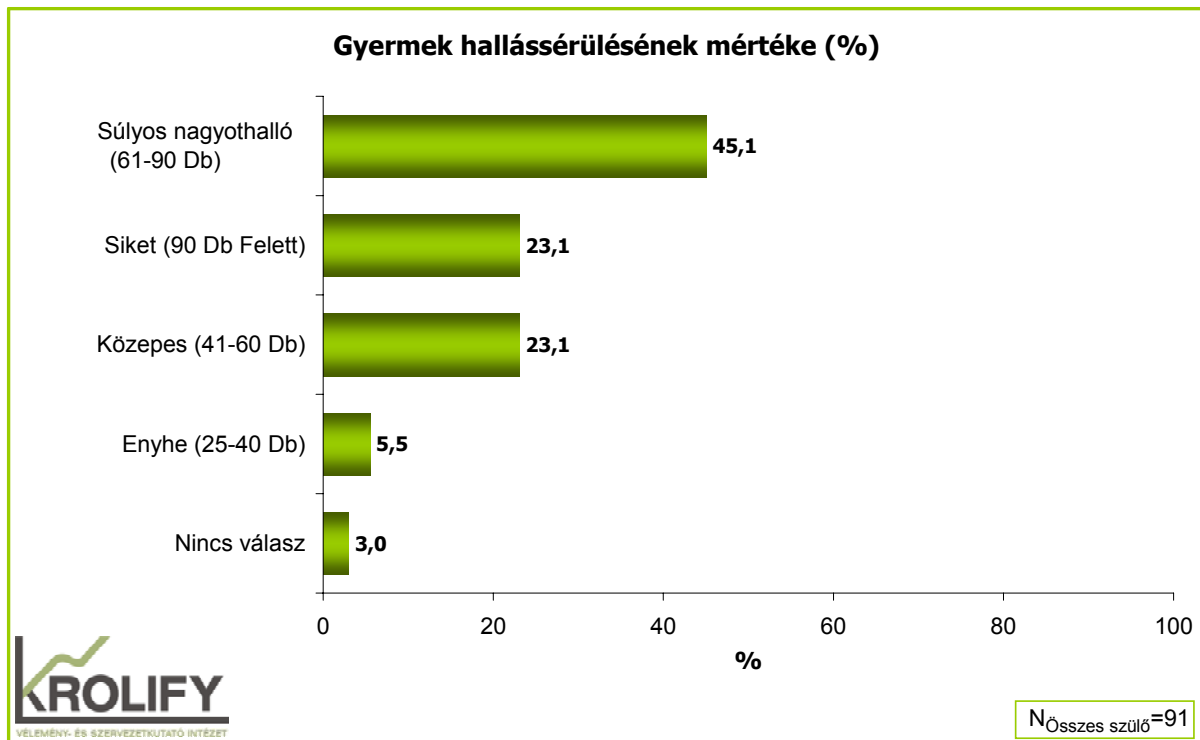
Az alábbiakban a minta megoszlását a hallássérülés foka szerint vizsgáljuk. A szakirodalom a hallássérülteket a hallássérülés mértéke szerint négy csoportra osztja: enyhe-, közepes-, súlyos nagyothalló, valamint siket.²³ Az enyhe hallássérültek hallásküszöbe 25–40, közepeseké 41–60, a súlyos nagyothallóké 61–90, míg a siketeké 91 Decibel. Utóbbi csoport csak a legmélyebb hangokat képes érzékelni, az emberi beszédet már nem.

A 32. ábra a hallássérülés mértéke szerinti mintamegoszlást mutatja. A legtöbb megkérdezett szülő gyermeke súlyos nagyothalló (45%), legkisebb arányban az enyhén nagyothalló gyermekek szülei képviseltetik magukat; érdekességként megemlítendő, hogy a válaszadók 3 százaléka nem tudta meghatározni gyermeke hallássérülésének mértékét.²⁴

²³ Perlusz 2001a; Perlusz 2001b

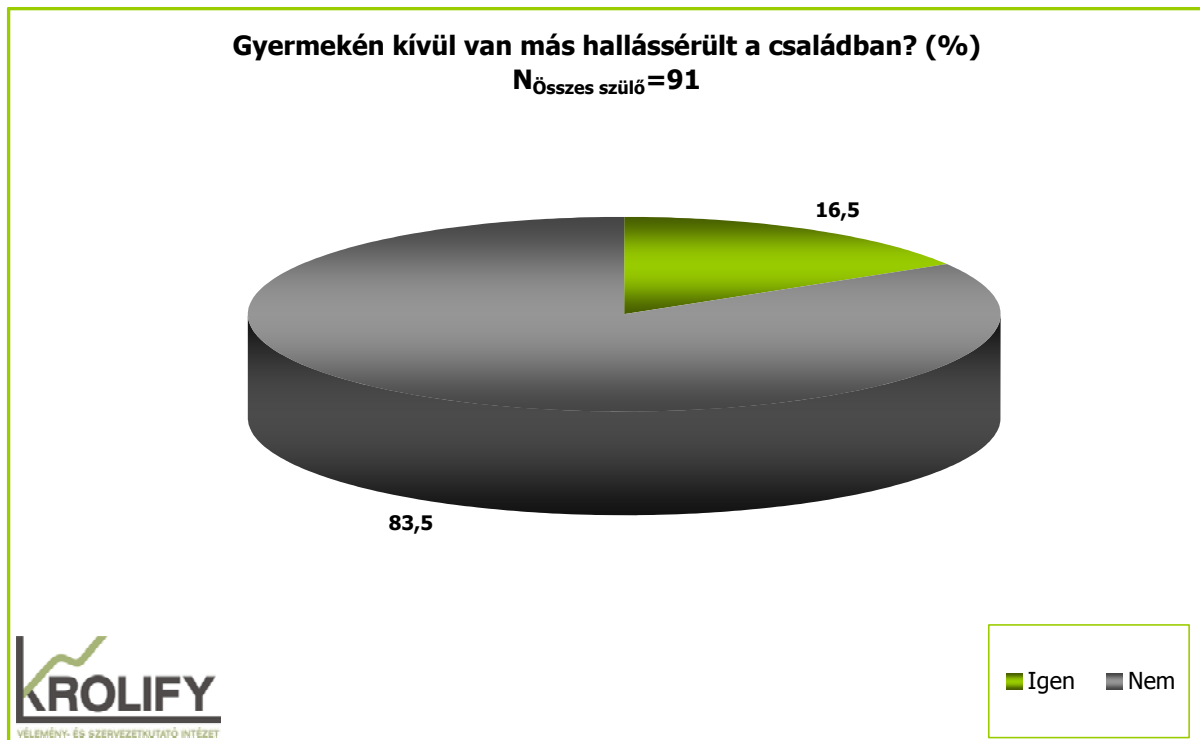
²⁴ A minta természetesen nem tekinthető reprezentatívnak, már csak azért sem, mert nem állnak rendelkezésünkre a teljes lakosság körére vonatkozó megoszlások. A KSH népszámlálási adatai a szakirodalomban használttól eltérő módon (nagyothalló, siket, siketnéma, néma) kategorizálják a hallássérülteket, tehát számottevő segítséget nem nyújthatnak. (A 2001-es népszámlálás alapján 53565 fő. Ebből 44679 nagyothalló, 5047 siket, 628 siketnéma, míg 3211 néma.). Perlusz Andrea egy korábbi kutatásában a siketek aránya 2, a súlyos nagyothallóké 17, a közepesen nagyothallóké 54, míg az enyhén nagyothallóké 24 százalékot tett ki. (Perlusz 2001a).

32. ábra: Gyermek hallássérülésének foka (%)

A gyermek hallássérülésének mértékén túl, vizsgáltuk azt is, hogy a gyermek családjában előfordul-e más hallássérült személy. A 33. ábra mutatja, hogy a megkérdezettek 16,5%-ának a gyermekén kívül van más hallássérült (legnagyobb részét siket) családtagja is.

33. ábra: Hallássérülés előfordulásának gyakorisága más családtag esetében (%)

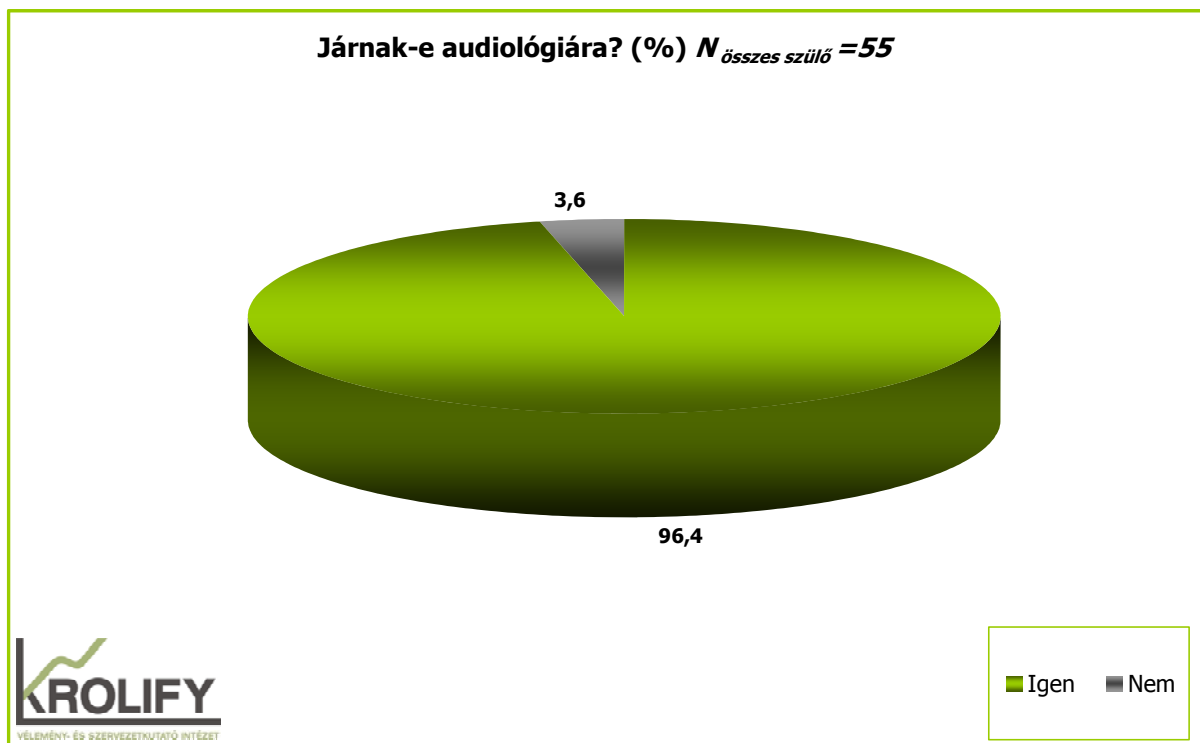

4.3 Elemzés

4.3.1 Audiológia és eszközhasználat

A megkérdezett szülők 96%-ának gyermeke jár audiológiára. (34.ábra), a hallássérült gyermekek szülei tehát láthatóan fontosnak tartják gyermekük folyamatos kivizsgálását.²⁵

34.ábra: Audiológián való részvétel (%)

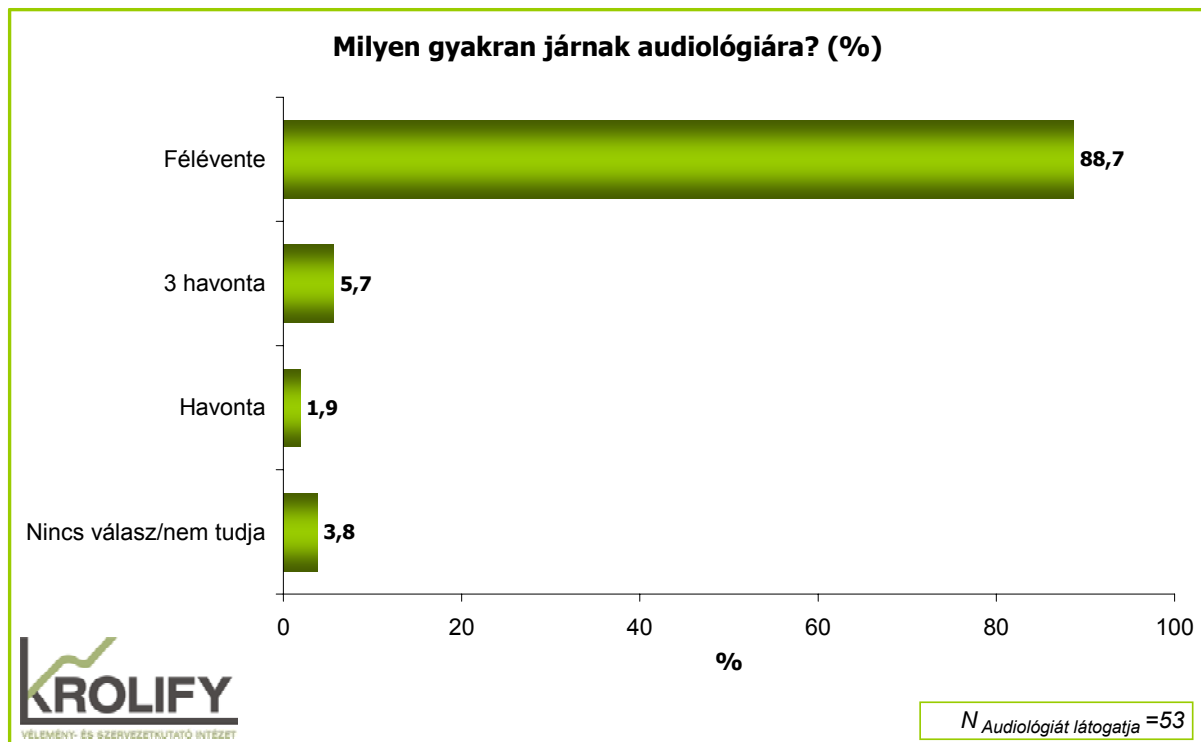

Lényegesnek tartottuk azt is megvizsgálni, hogy akik járnak audiológiára azok milyen gyakran teszik ezt és milyen intézményekben veszik igénybe ezt a szolgáltatást. Az audiológiai rendelések látogatásának gyakoriságát a 35.ábra mutatja; a válaszadók gyermekeinek jelentős hányada, közel 90 százaléka fél évente keresi fel a szakrendelést. Az audiológiai vizsgálatok igénybe vételének gyakorisága elvben a gyermek hallássérülésének mértékéből is adódhatna, erre vonatkozóan azonban nem észleltünk statisztikai értelemben

²⁵ A mintegy 4 százalékot kitevő, audiológiai vizsgálatra nem járó csoport esetében tipikus jellemzőket sem település, sem iskolai státusz, sem a hallássérülés mértéke szerinti bontásban nem találtunk.

szignifikáns összefüggéseket, a hallássérülés mértéke és az audiológiai szakrendelés felkeresésének gyakorisága vizsgálati populációnkban nem korrelál.

35.ábra: Audiológián való részvétel gyakorisága (%)

Az audiológiára járók többsége (88,7%) az iskolában keresi fel az audiológust, közel egynegyedük magáncéghez,²⁶ míg 17 százalékuk egészségügyi intézménybe²⁷ jár hallásvizsgálatra.²⁸ Az iskolán kívüli audiológiai rendelések látogatása a szülőktől komoly időráfordítást igényel, amit értelemszerűen nem minden esetben tudnak vállalni, az iskola szerepe tehát igen fontos a hallássérült gyermekek állapotának folyamatos kontrolljában.

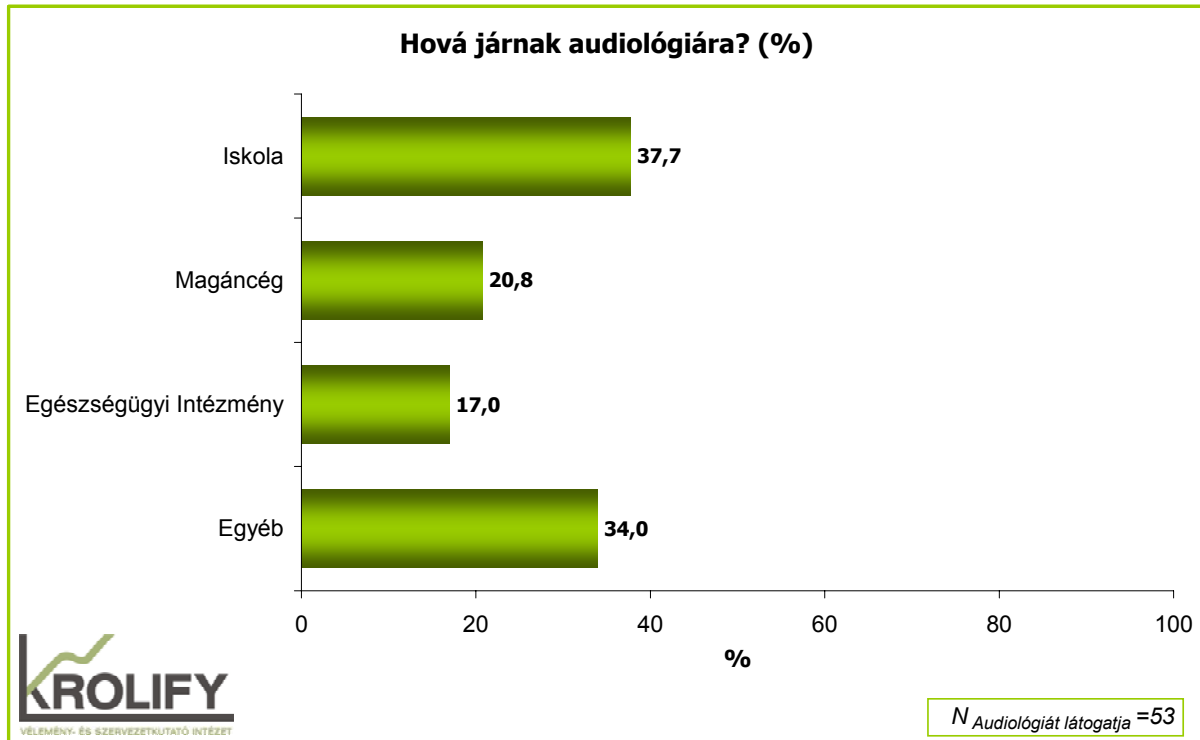
²⁶ A leggyakrabban említett magáncégek az intézményekre vonatkozó részében nem szerepeltek

Hallókészülékes szalon voltak amelyek a felmérés

²⁷ A legtöbbször említett egészségügyi intézmények a Miskolci Megyei Kórház volt.

²⁸ Az „egyéb” kategóriába az egyértelműen nem besorolható, illetve „vegyes” eseteket kódoltuk.

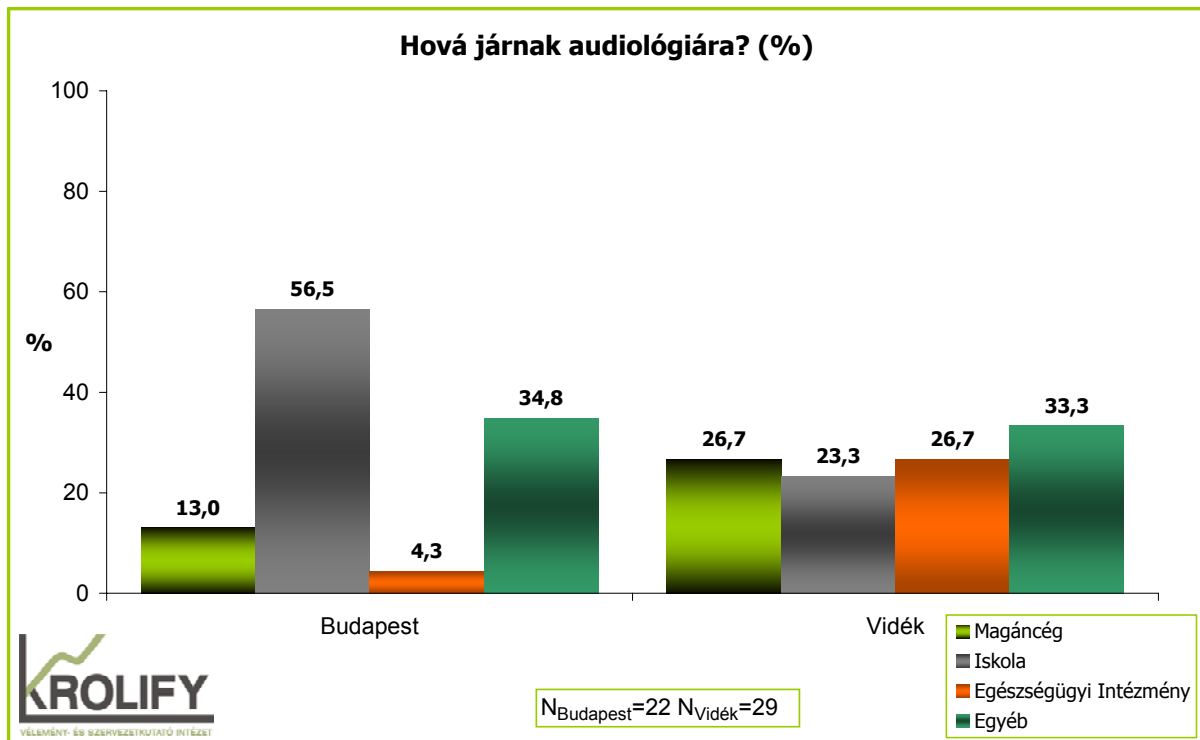
36.ábra: Audiológia helyszíne (%)*

**Több válasz is lehetséges*

A 37. ábra település szerinti bontásban mutatja az igénybe vett audiológiai rendelések típusát. Szembetűnő különbség, hogy Budapesten a válaszadók közel 60, míg vidéken csak 23 százaléka jár iskolai audiológiára; egészségügyi intézmények audiológiai rendelését vidéken 27, a fővárosban mindössze 4 százalékuk látogatja; magáncéghez a vidéki válaszadók kétszer akkora arányban járnak, mint a budapesti megkérdezettek. Utóbbi adat a fiatalok pályaeorientációja szempontjából is jelentőséggel bírhat: amennyiben a pályaeorientációs tevékenységbe audiológiai szolgáltatásokat nyújtó intézményeket is be kívánunk vonni (például tájékoztató anyagok terítési helyeként), úgy vidéken mindenképpen kiemelt hangsúlyt kell fordítani az e tekintetben élen járó, leggyakrabban felkeresett magáncégre.

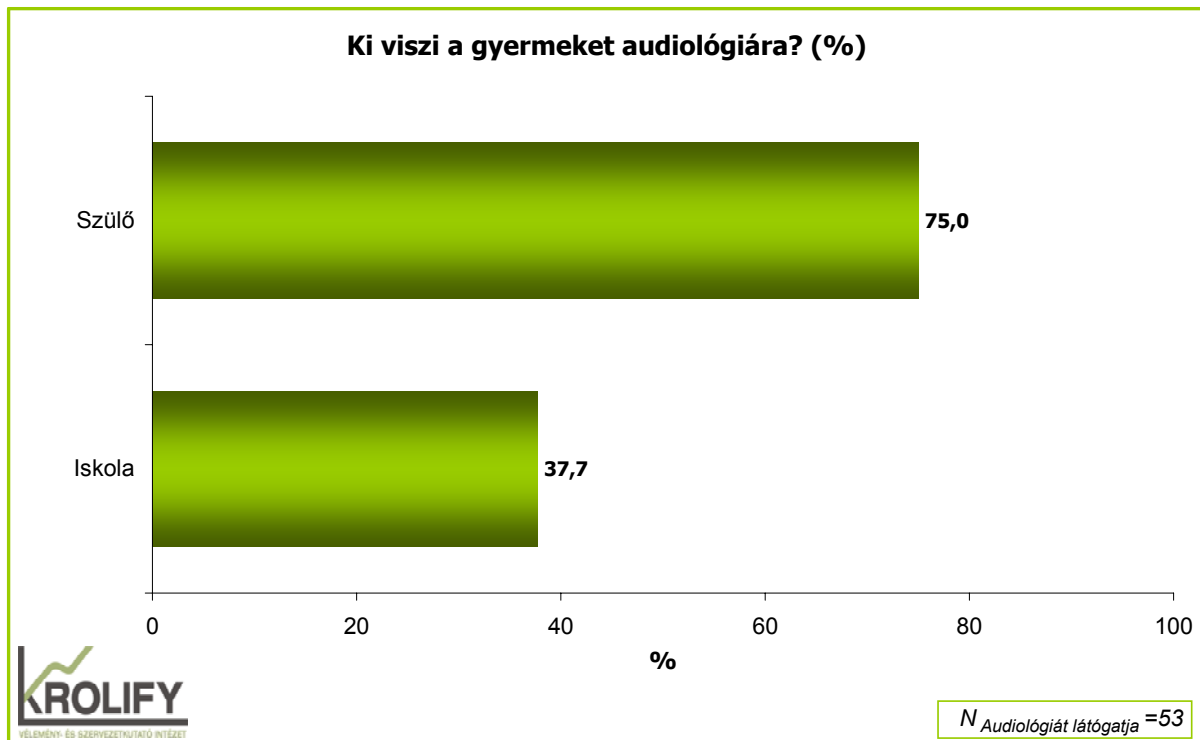
37. ábra: Audiológia helyszíne település szerint (%)*

**Több válasz is lehetséges*

Érdekes kérdés annak vizsgálata is, hogy ki kíséri el a gyermeket az audiológiai vizsgálatra: a 38.ábra mutatja, hogy a válaszadók háromnegyede esetében a szülő tölti be a kísérő szerepét, a gyermekek mintegy egyharmada pedig iskolai keretek között vesz részt a szakrendelésen. (Természetesen a válaszkategóriák nem feltétlenül kizáró jellegűek, egyes esetekben a szülő és az iskolai szakember együtt is viheti a gyermeket audiológushoz.) Adataink nem meglepőek, számítottunk erre a megoszlásra, a szakmapolitika számára elgondolkodtató azonban, hogy a kell-e, érdemes-e az iskola szerepét növelni ebben a tekintetben – ez a téma jelen kutatási jelentés keretein jóval túlmutat, itt mindössze szeretnénk adatokkal is alátámasztva felhívni a figyelmet erre a jelenségre.

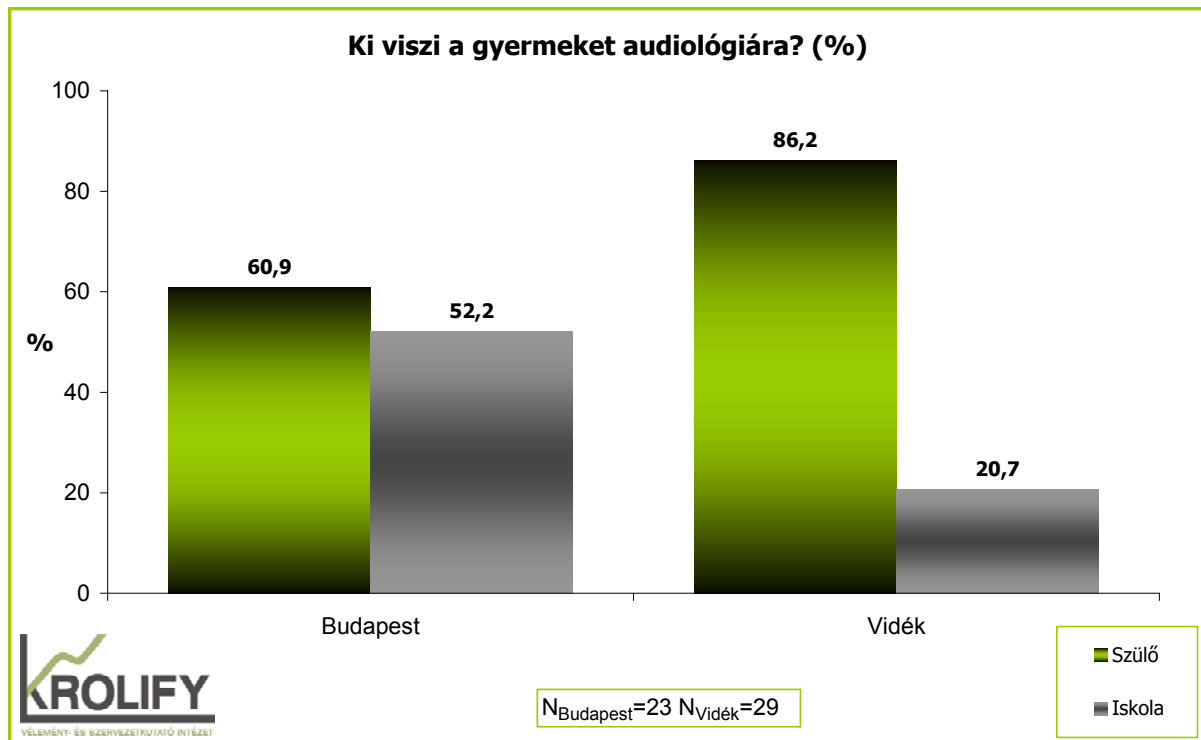
38.ábra: Gyermek kísérője hallásvizsgálatra (%)*

**Több válasz is lehetséges*

A 39. ábra mutatja, hogy a budapesti szülők 60, míg a vidéki szülők 86 százaléka saját maga viszi a gyermekét audiológiára, a szakrendelés iskolai keretek között történő látogatása ugyanakkor Budapesten gyakoribb. Ennek oka meglátásunk szerint az lehet, hogy Budapesten az iskolák nagyobb hangsúlyt tudnak fektetni a gyermekek rendszeres kivizsgálására, mint a vidéki iskolák. Úgy gondoljuk, hogy a továbbiakban érdemes lenne az iskolák körében felmérést végezni ebben a kérdésben.

39. ábra: Gyermekek kísérője az audiológiai foglalkozásra település szerint (%)*

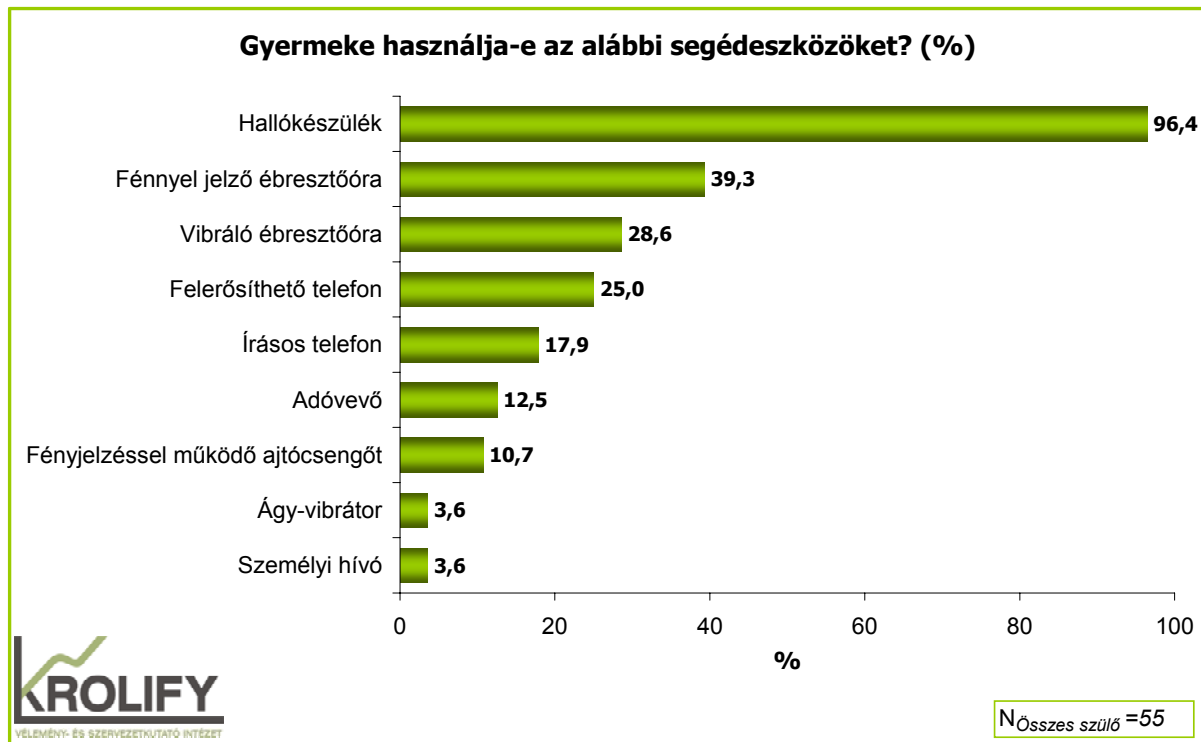

*Több válasz is lehetséges

A válaszadó szülők gyermekei közül majdnem mindenki hord hallókészüléket, más eszközök azonban jóval kevésbé elterjedtek. (40.ábra) A fényrel jelző ébresztőórát a megkérdezett szülők gyermekeinek 39, vibráló ébresztőórát 29 százalékuk vesz igénybe, felerősíthető telefont 25, írásos telefont 18, míg adóvevőt mindössze 12 százalékuk használ. A hallássérültek kommunikációját segítő eszközök fejlesztését több cég is zászlajára tűzte. Ebből kifolyólag olyan új eszközök is megjelentek a piacon amelyek a hallássérültek mobiltelefonnal történő kommunikációját segítik.²⁹ Ezen területen mindenképpen érdemes további kutatásokat végezni. Meg kell vizsgálni azt, hogy az információ-technológiát forgalmazó cégek hallássérülteknek kifejlesztett eszközeit milyen mértékben és miként használják a hallássérültek, valamint azt is, hogy a szóban forgó cégek milyen kedvezményeket nyújtanak a hallássérülteknek a mindennapi kommunikációt megkönnyítő eszközök vásárlásához.

²⁹ Ld. pl. a Nokia indukciós hurok fejlesztését. Ez a praktikus eszköz T-tekerces hallókészülékkel vagy cochleáris implantátummal használva segíthet a hallókészüléket viselőknél abban, hogy élvezhessék a jó audio

40.ábra: Segédeszközök használata (%)*

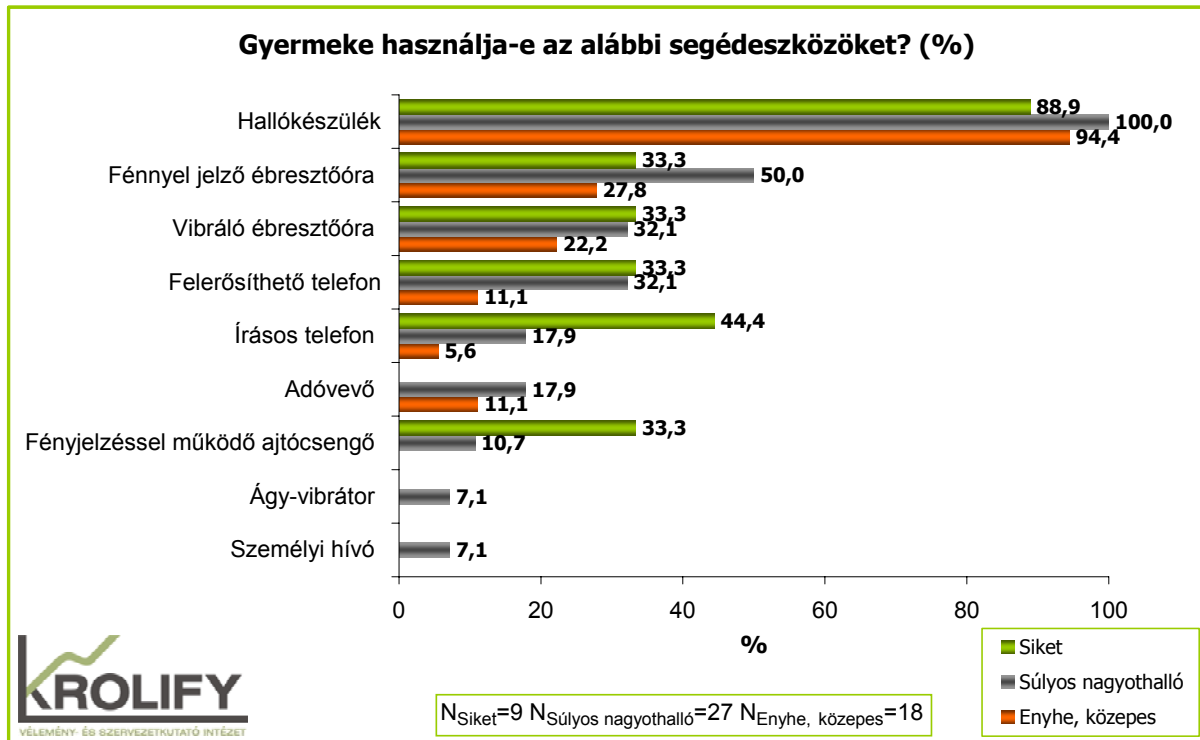

*Több válasz is lehetséges

Az eszközök használatát a hallássérülés foka szerint vizsgálva differenciáltabb képet kapunk.(41. ábra) A siketek, súlyos nagyothallók és az enyhén, közepesen nagyothallók a legnagyobb arányban hallókészüléket használnak, a fénnyel jelző ébresztőóra használata a súlyos nagyothallók körében a legelterjedtebb, az írásos telefon és fényjelzéssel működő ajtócsengő pedig elsősorban a siketek számára jelent hasznos segédeszközt. Az egyes eszközök természetesen eltérő árúknál fogva is okozhatnak a használatbeli gyakoriságban jelentkező eltéréseket.; ezen szempont részletes elemzésére jelen kutatás keretei között nem tudtunk sort keríteni, de nyomatékosan felhívjuk a figyelmet erre a háttértényezőre, mint a különbségek egyik lehetséges előidézőjére.

minőséget és mobilkészülékeik kezeket szabadon hagyó működését, valamint más kompatibilis audio eszközöket.

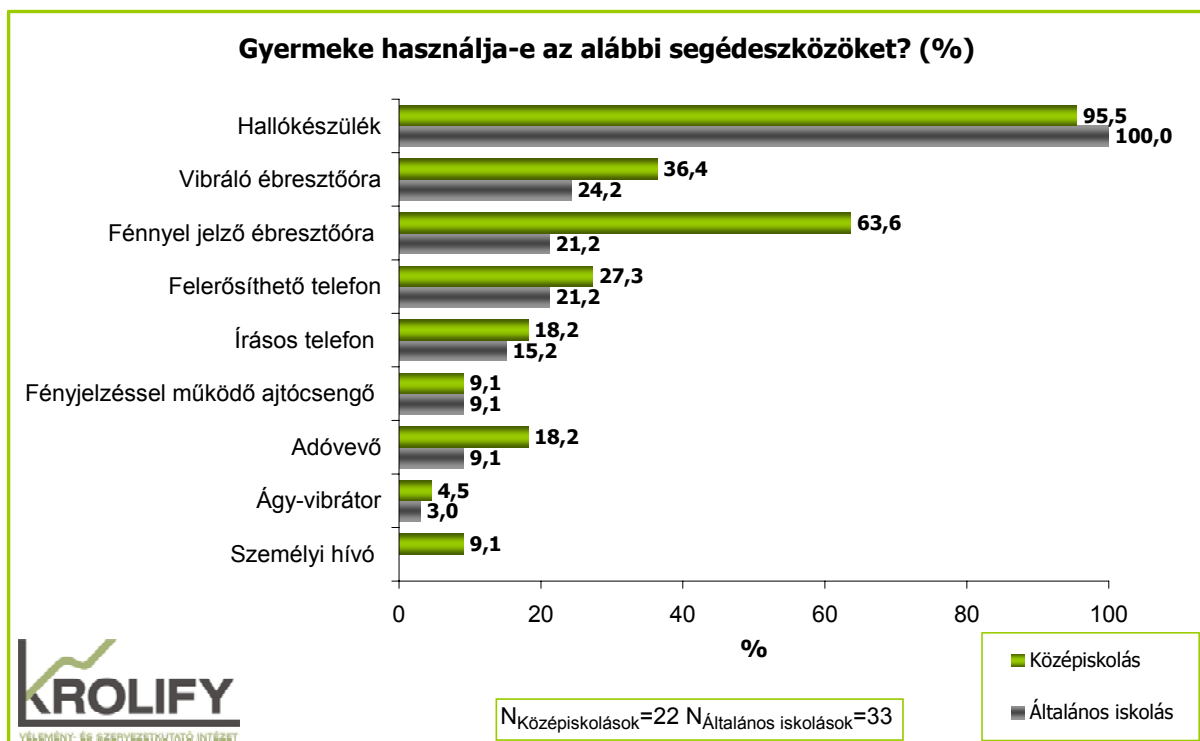
41. ábra: Segédeszközök használata a hallássérülés foka szerint (%)*

*Több válasz is lehetséges

A segédeszközök használatát iskolai státusz szerint is feltérképeztük. A 42. ábra mutatja, hogy a középiskolások nagyobb arányban használnak hallókészüléken kívüli egyéb segédeszközöket, mint általános iskolás társaik. A legmarkánsabb különbség a hallássérülteknek fejlesztett ébresztőóra terén rajzolódik ki: vibráló ébresztőórát a középiskolások 36, míg az általános iskolások csak 24 százaléka használ, fényrel jelző ébresztőórát pedig a középiskolások 63, míg az általános iskolások mindössze 21 százaléka vesz igénybe.

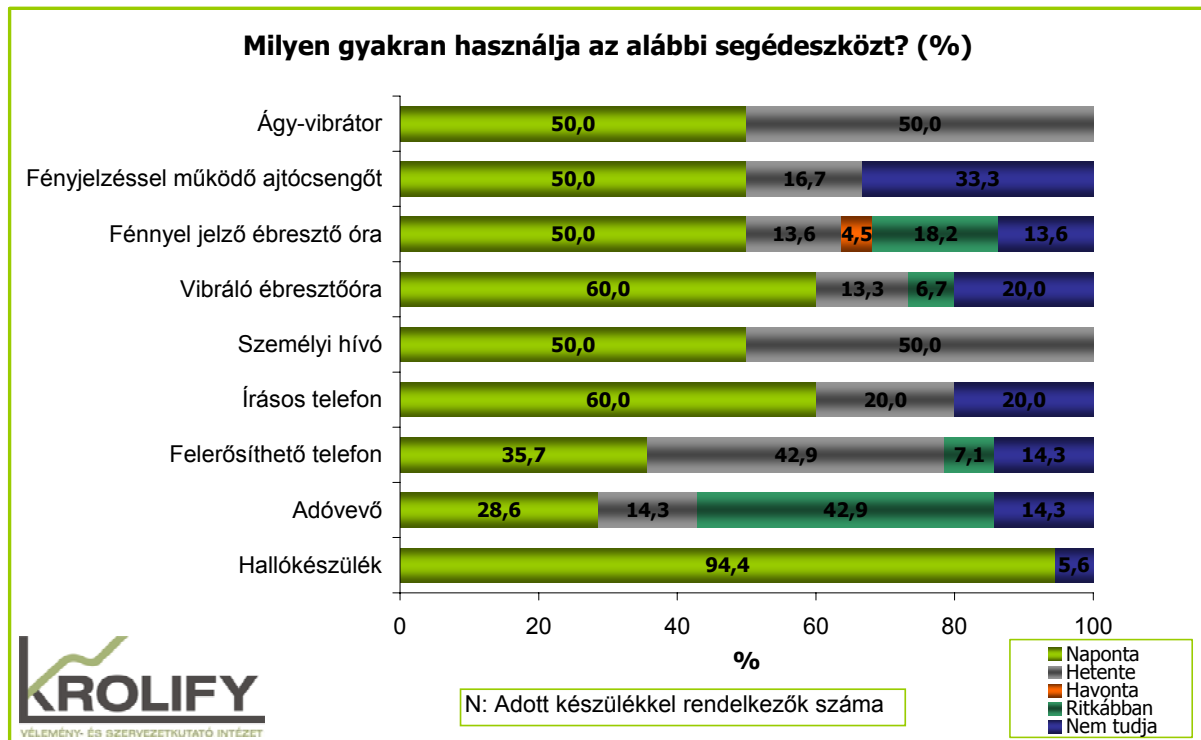
42. ábra: Segédeszközök használata iskolai státusz szerint (%)*

*Több válasz is lehetséges

Az egyes eszközök használatának gyakoriságát a 43. ábra mutatja. Az adatokból látható, hogy a hallássérültek számára a legfontosabb eszközt egyértelműen a hallókészülék jelenti, az egyéb segédeszközök kevésbé játszanak fontos szerepet a mindennapokban.

43. ábra: Segédeszközök használatának gyakorisága (%)

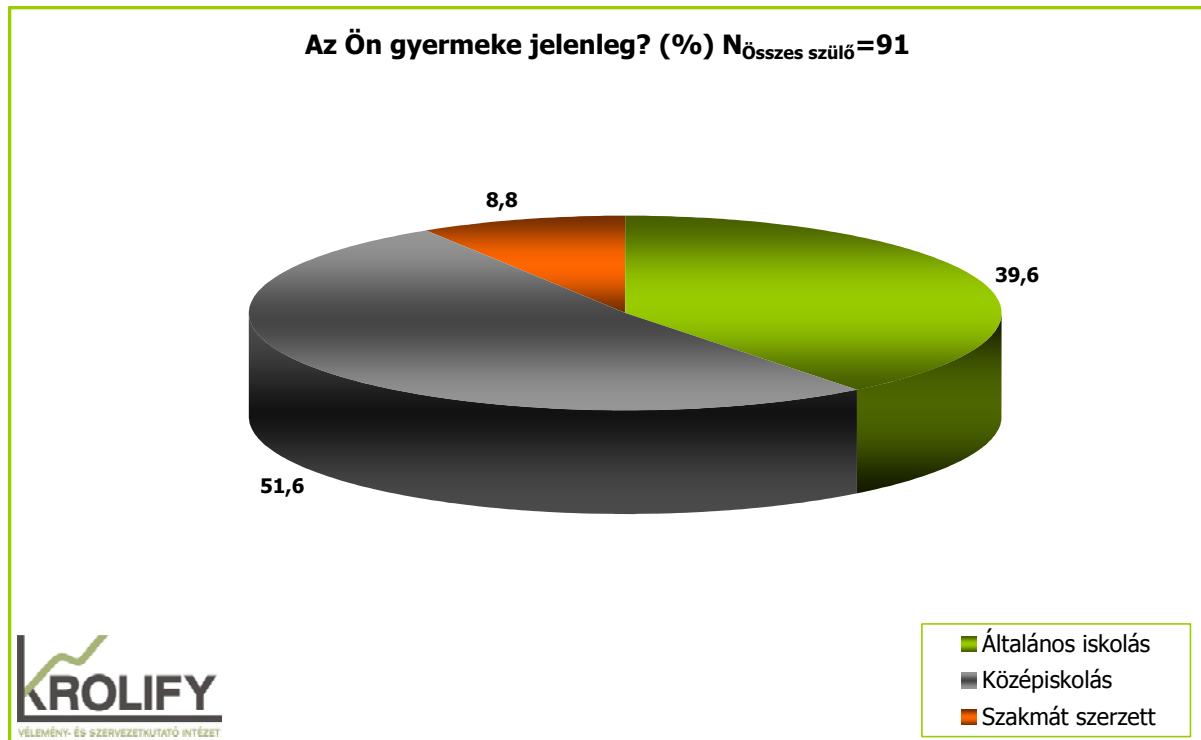

4.3.2 Intézményválasztás és elégedettség

Ebben az alfejezetben azt vizsgáljuk, hogy a szülőknek milyen tényezők játszottak szerepet a hallássérült gyermekük oktatási intézményválasztásában. Feltérképezzük, hogy a szülők mennyire elégedettek azzal az intézménnyel ahová gyermekük jár valamint megvizsgáljuk, hogy a gyermekük jövőjét nagyban befolyásoló kérdésekben milyen csatornákon keresztül jutnak információhoz. Az intézményválasztással kapcsolatos kérdéseket csak azon szülőknek tettük fel, akiknek a gyermeke középiskolás vagy már szakmát szerzett. A 44. ábra a megkérdezett szülők gyermekeinek jelenlegi iskolai státuszát mutatja. A válaszadó szülők

gyermekének 52 százaléka közép-, míg 40 százaléka általános iskolás, szakmát 9 százalékuk szerzett.³⁰

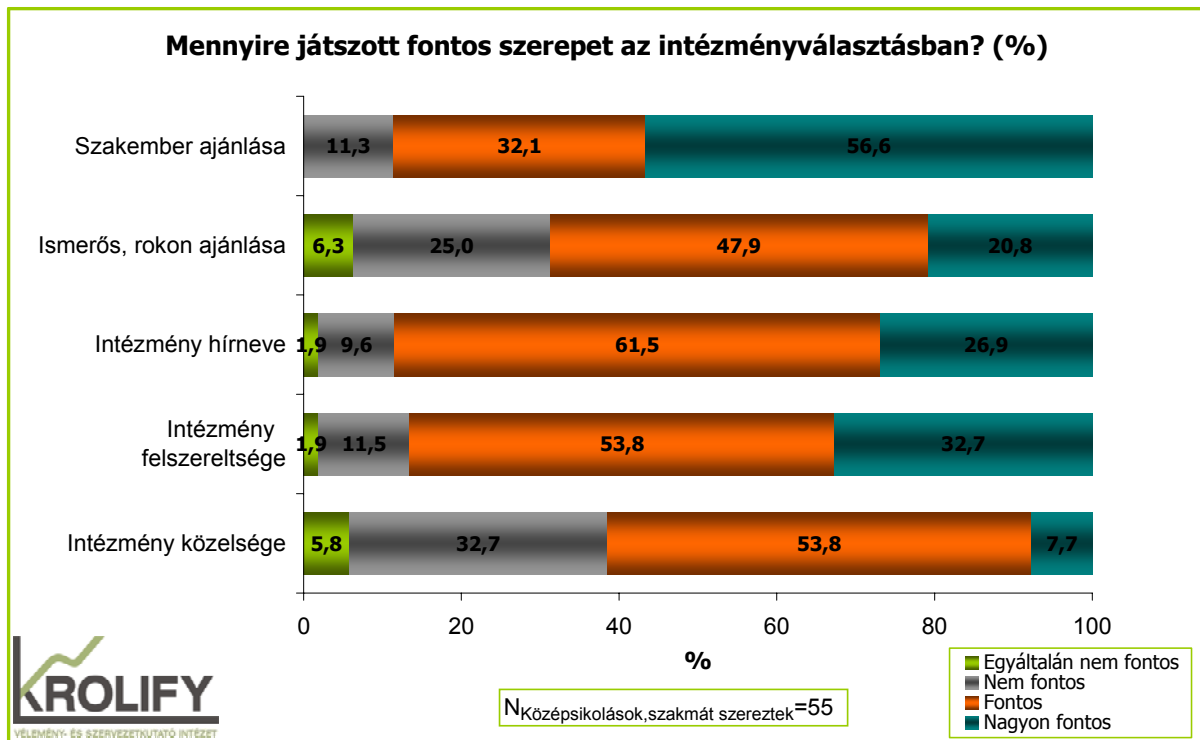
44. ábra: Gyermek jelenlegi státusza (%)

A 45. ábra az intézményválasztásban szerepet játszó tényezőket mutatja. A szülők leginkább szakemberek ajánlása szerint választanak intézményt, a fontossági rangsor második helyén az intézmény felszereltsége, míg a harmadikon az intézmény hírneve áll. Érdekes, hogy az iskola lakóhelyhez való közelsége az előbbieknél lényegesen kevésbé fontos szerepet játszik.

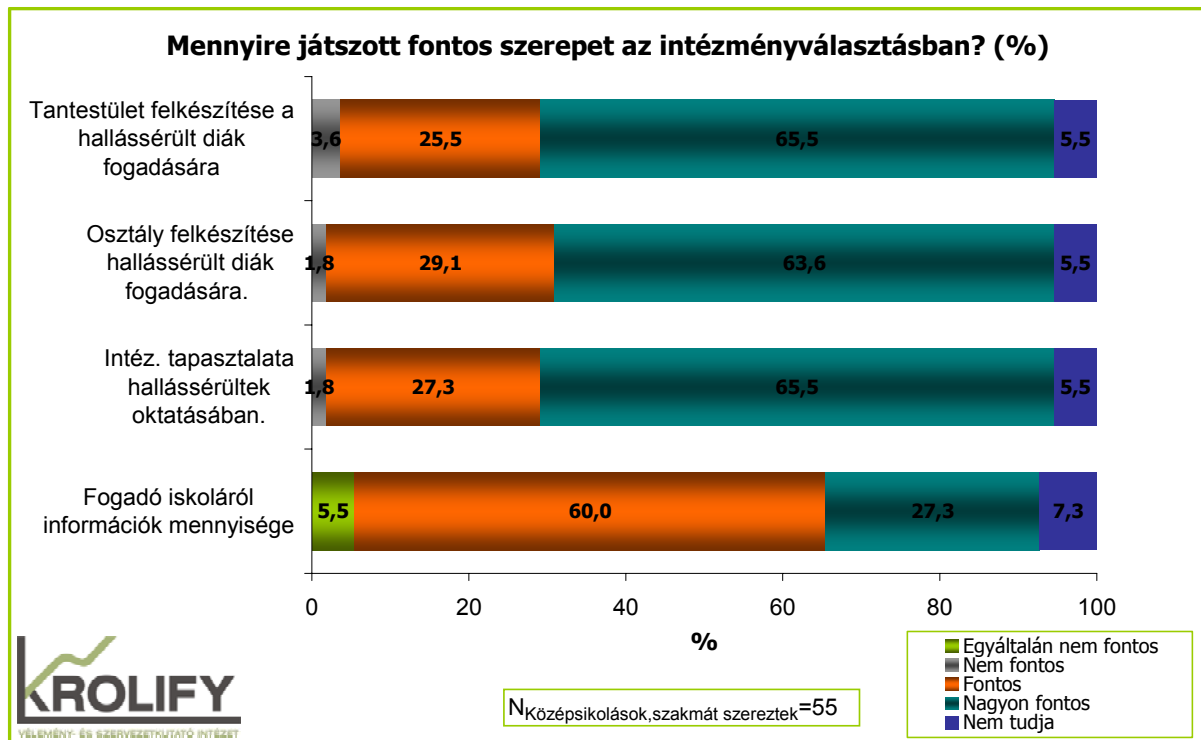
³⁰ Az intézményválasztással kapcsolatos kérdéseket csak azon szülőknek tettük fel, akiknek a gyermeke középiskolás vagy már szakmát szerzett. A mintában összesen 4 szülő gyermeke dolgozik, a munkaerő-piacról szóló kérdések elemzésétől így kénytelenek vagyunk eltekinteni.

45.ábra: Intézményválasztásban szerepet játszó tényezők fontossága (%)

Fontos szerepet játszik az intézményválasztásban az is, hogy az adott intézmény mennyire felkészült a hallássérült diák fogadására. A szülők a tanárok és a leendő osztálytársak felkészítését valamint az intézmény hallássérült diákok oktatásának terén meglévő tapasztalatát közel azonos fontosságúnak érzik.

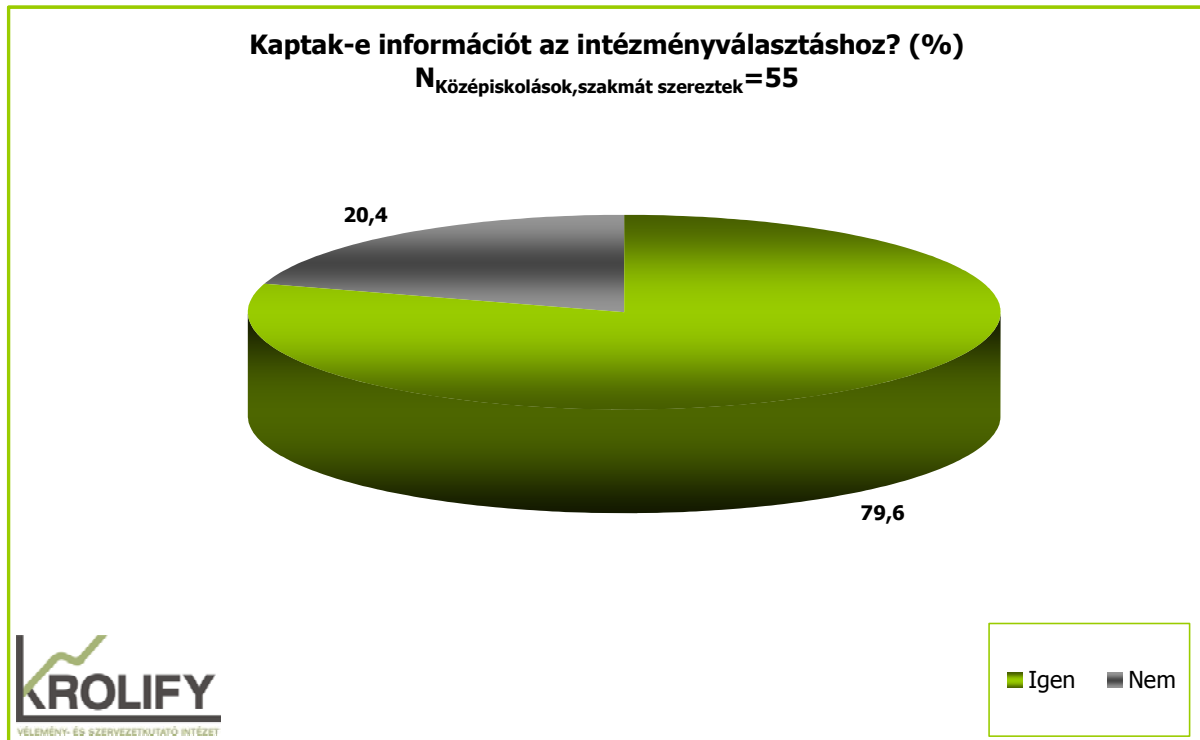
46. ábra: Intézményválasztásban szerepet játszó tényezők fontossága (%)

Az intézményválasztást befolyásoló tényezőkön túl azt is megvizsgáltuk, birtokában voltak-e a szülők az intézménnyel kapcsolatos lényeges információknak a választási döntés meghozatalakor. A 47. ábra mutatja, hogy a szülők jelentős részéhez (80 százalékához) eljutnak azok a kulcsfontosságú információk, amelyek gyermekük jövőbeli előmenetelét nagyban meghatározzák. közel egynegyedük azonban ezek hiányában hozza meg döntését.

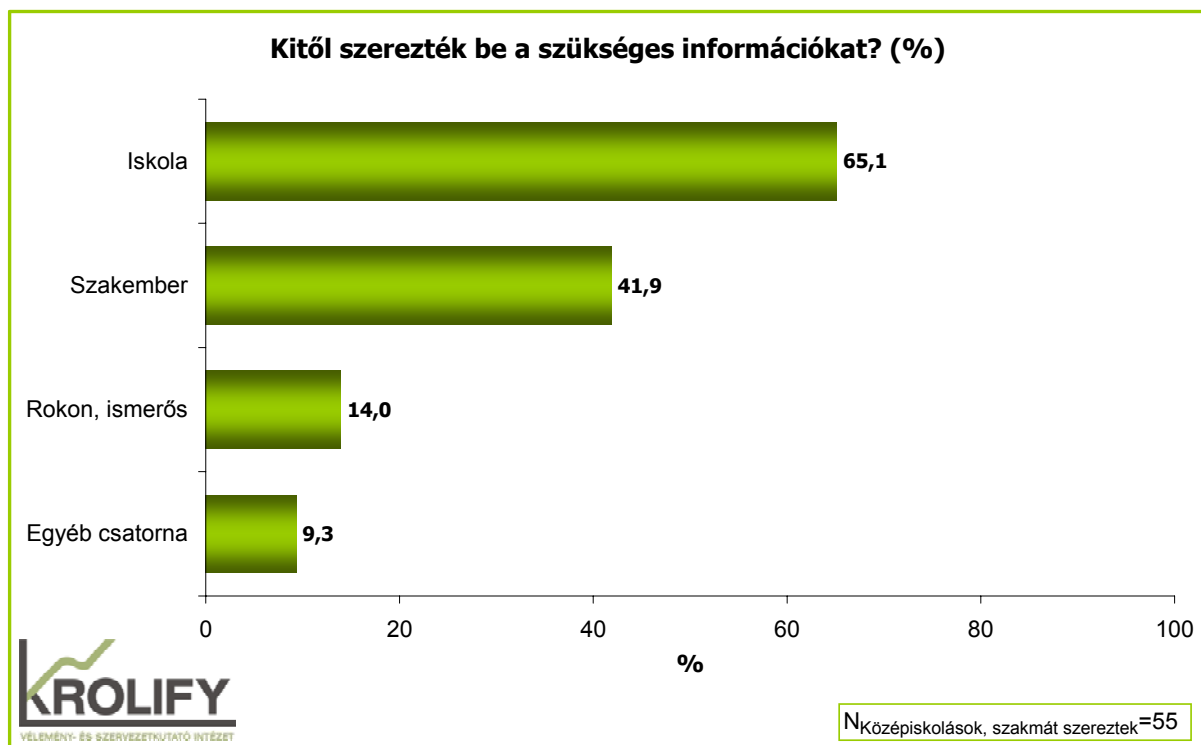
A jobb tájékoztatás, a hatékonyabb információ-áramlás érdekében több olyan eseményre lehet szükség, ahol a szülők információhoz juthatnak a gyermeküknek megfelelő intézményekről. Erre megfelelő eszköz lehet az intézményi nyílt nap, amelynek keretében lehetővé válik a bemutatkozás, az iskola tevékenységének megismertetése a leendő diákok szüleivel. Döntő fontosságú természetesen az is, hogy az egyes nyílt napokról való tájékoztatás a hallássérült szülők lehető legszélesebb köréhez eljusson.

47.ábra: Információhoz való jutás gyakorisága az intézményválasztásról (%)

Az intézményválasztáshoz szükséges információkat a szülők több csatornán keresztül szerzik be. A legfontosabb információforrást maga az iskola jelenti, de a szakemberek is komoly szerepet játszanak a tájékoztatásban; a rokon, ismerős mint információforrás a megkérdezett szülők mindössze 14 százalékánál jön szóba, de a szülők közel 10 százaléka egyéb csatornákon – például hallássérülteknek rendezett esteken – is igyekszik információt gyűjteni a leendő intézményről. (48.ábra) Az iskolák és a leendő szülők kapcsolatainak intenzívebbé tétele ezen adatok alapján is az egyik legfontosabb feladatnak tűnik.

48.ábra: Intézményről való információk forrása (%)*

*Több válasz is lehetséges

Az intézményválasztás befolyásoló tényezőkön túl vizsgáltuk azt is, hogy a megkérdezett szülők gyermekének mekkora hányadat jutott be a szülők által legjobbnak ítélt intézménybe. A 49.ábra mutatja, hogy a mintában szereplő középiskolások és a már szakmát szerzettek 94 százaléka sikeresen bekerült abba az intézménybe, amelyet szülei leginkább preferáltak, a szülők koncepciója tehát egyértelműen érvényesül a gyermek továbbtanulása szempontjából.

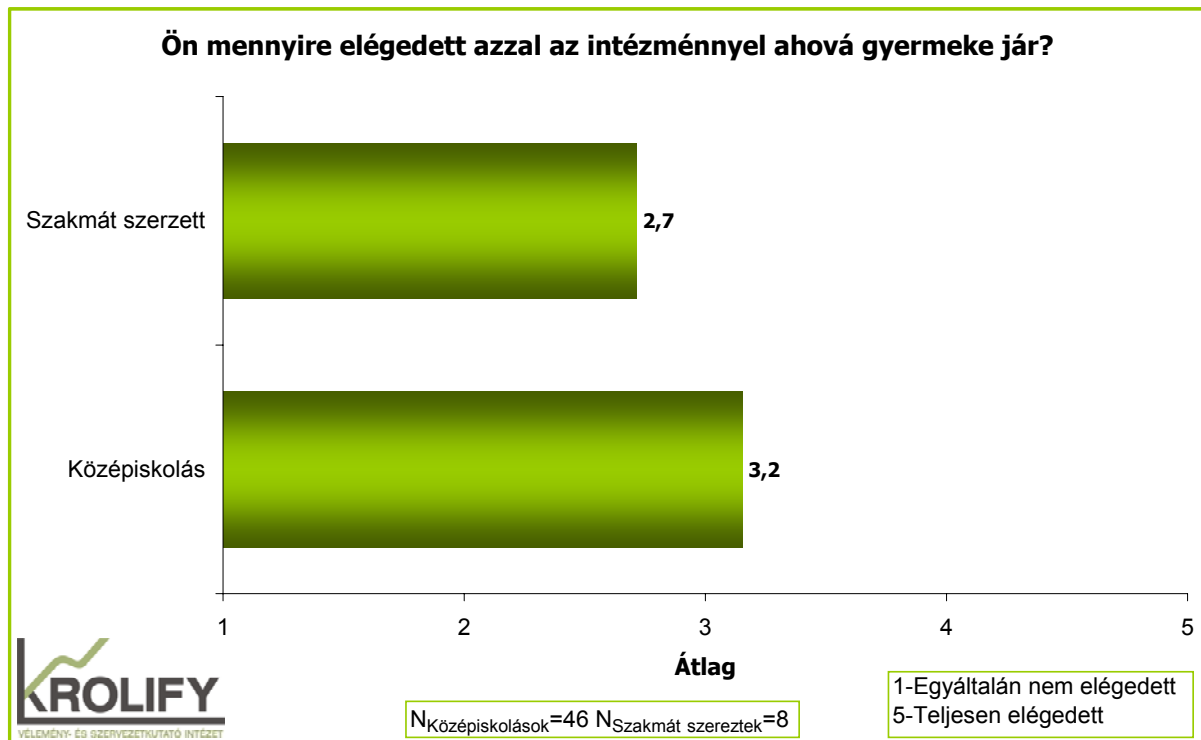
49.ábra: Jelenlegi intézmény rangsora a felvételi eljárásban (%)

Igyekeztek körbejárni azt a kérdést is, hogy a szülők mennyire elégedettek azzal az intézménnyel, amelybe gyermekük jár. A középiskolás és a szakmát szerzett gyermekek szülei összességében közepesre értékelték gyermekük iskoláját; az elégedettség viszonylag alacsony foka jelzi, oktatás színvonalának javítása, az intézményi szolgáltatások szintjének emelése komoly jövőbeli feladatként jelentkezik az iskolák számára.

A szakmát szerzett gyermekek szülei kevésbé elégedettek gyermekük intézményével, mint a középiskolás gyermekek szülei. (50.ábra) Emögött alkalmasint az a tény húzódhat meg, hogy a szakmát szerzett gyermek szülei gyermekük nem tartják kielégítőnek munkaerő-piaci státuszát, mivel azonban a minta elemszám ebben a bontásban rendkívül alacsony, a feltevést nem lehetséges egyértelműen bizonyítani. Ezenkívül az intézmények értékelését vizsgáltuk a hallássérülés mértéke és a település szerinti bontásban azonban lényegi különbséget nem tapasztaltunk.

50.ábra: Intézménnyel való elégedettség iskolai státusz szerint (átlag)

A válaszadó szülők gyermekük szakmáját a munkaerő-piaci lehetőségek szempontjából nagyjából közepesre értékelték, nem látják megfelelően biztosítottak gyermekük munkaerő-piaci érvényesülését. A gyermek szakmájának megítélése meglehetősen egységes, sem

település, sem iskolai státusz, sem a hallássérülés mértéke nem okoz számottevő különbségeket.

Kíváncsiak voltunk arra is, hogyan látják a szülők gyermekük szakmában nyújtott teljesítményét. Az 51. ábra mutatja, hogy a szülők közel fele szerint gyermekük nehezen oldja meg a feladatokat, míg a másik 50 százalék véleménye az, hogy a gyermek könnyedén veszi az akadályokat. Mindazonáltal a szülők közel kétharmada szerint gyermekük többre lenne képes a jelenlegi teljesítményénél.³¹

51. ábra: Gyermek teljesítménye (%) *

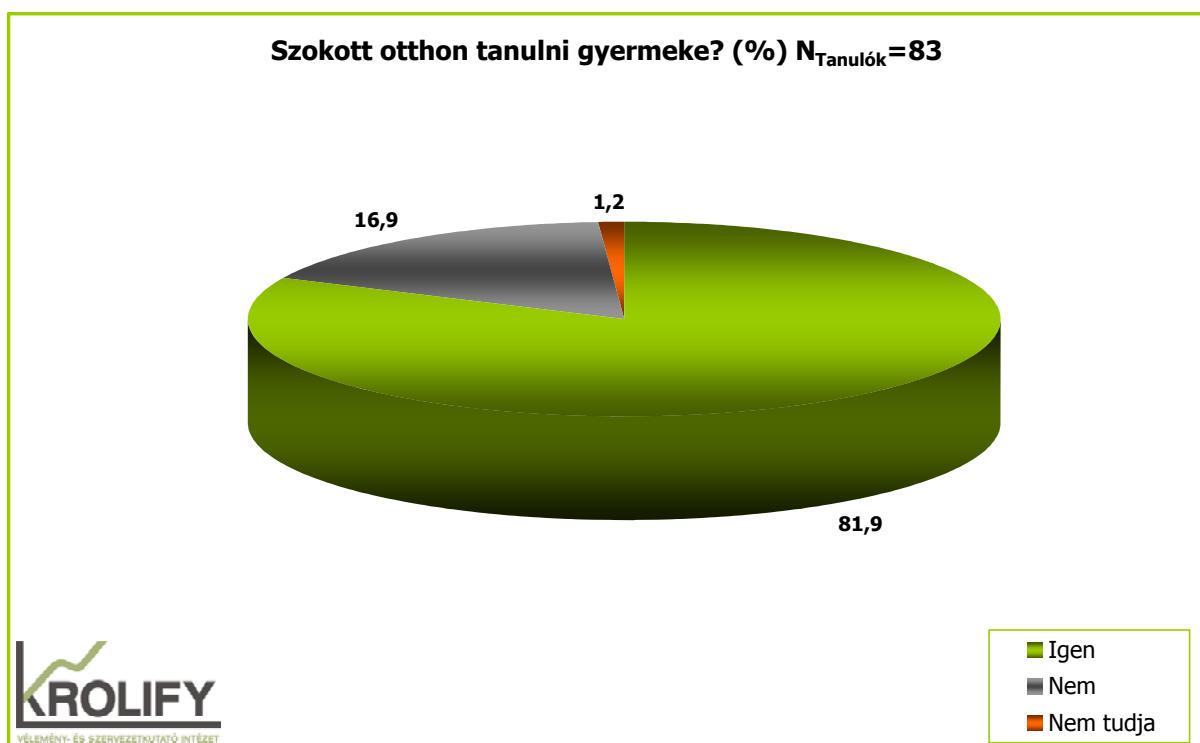
*Több válasz is lehetséges

³¹ A teljesítmény megítélését megpróbáltuk feltérképezni a hallássérülés mértéke, a település valamint az iskolai státusz szerint azonban statisztikailag releváns különbségeket nem tapasztaltunk.

4.3.3 Tanulás és szakmaválasztás

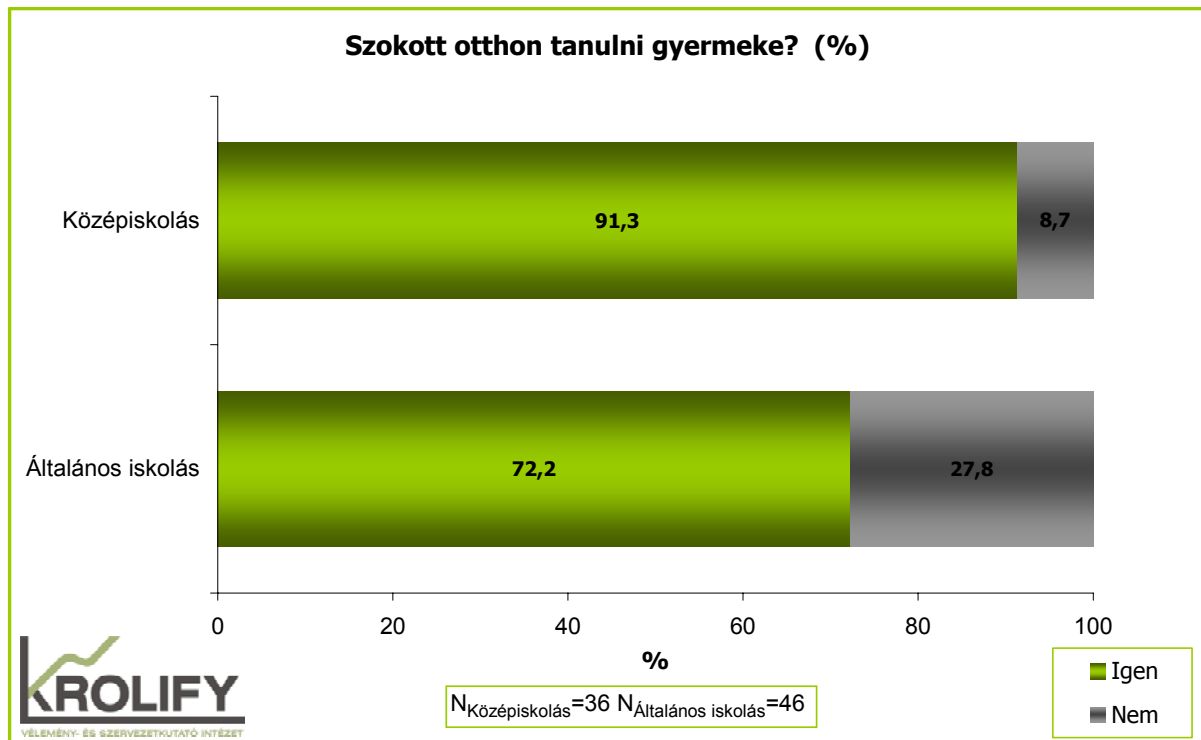
A következőkben a még iskolába járó gyermekek tanulási szokásait, tanulási feltételeit, illetve szakmaválasztási körülményeit vesszük górcső alá. Az 52.ábra azt mutatja, hogy a jelenleg még tanuló gyermekek 82 százaléka szokott otthon is tanulni, míg 17 százaléka ezt egyáltalán nem teszi meg.

52.ábra: Otthoni tanulás előfordulási gyakorisága (%)

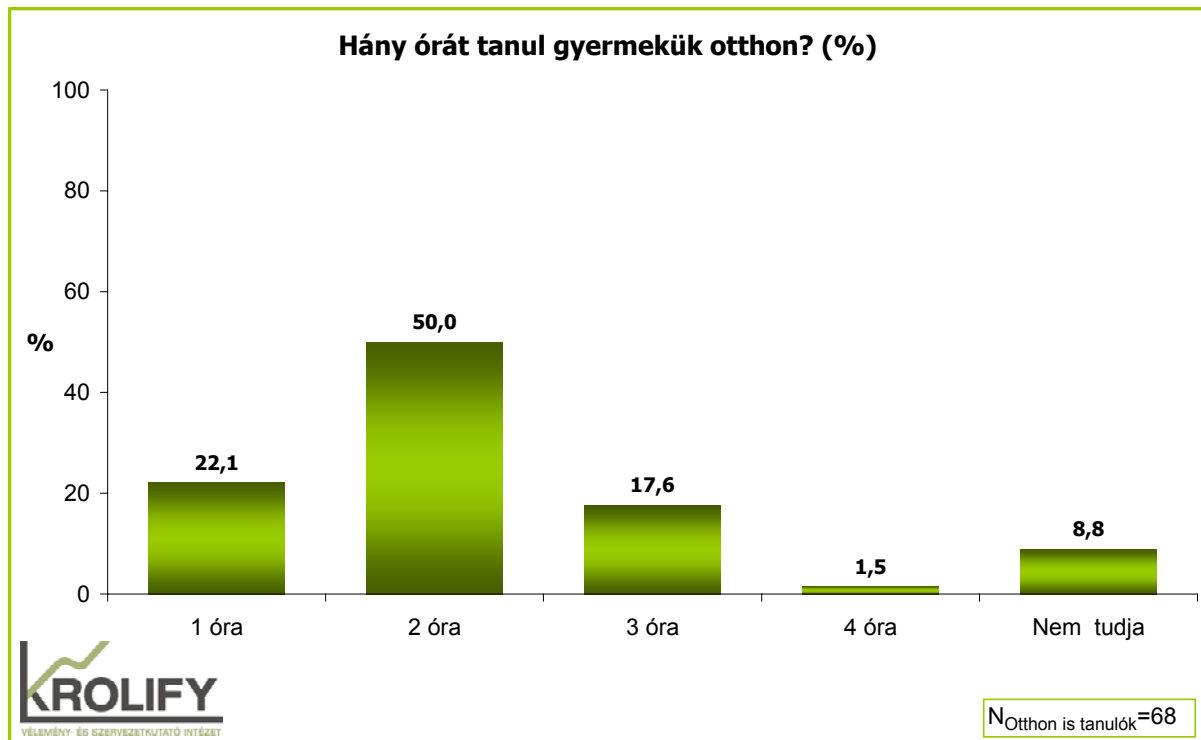
A középiskolások nagyobb arányban tanulnak otthon is, mint általános iskolás társaik, ez talán az általános iskola és a középiskola követelményrendszer közötti eltérésre vezethető vissza.

53. ábra: Otthoni tanulás gyakorisága iskolatípus szerint (%)

Az 54. mutatja, hogy az otthon tanulók fele két órát, mintegy 20–20 százalékuk egy, illetve három órát tölt tanulással. Az otthoni tanulással eltöltött idő mértékét megvizsgáltuk település, iskolai státusz valamint a hallássérült mértéke szerinti bontásban azonban statisztikailag releváns különbséget nem észleltünk.

54.ábra: Otthoni tanulással eltöltött idő (%)

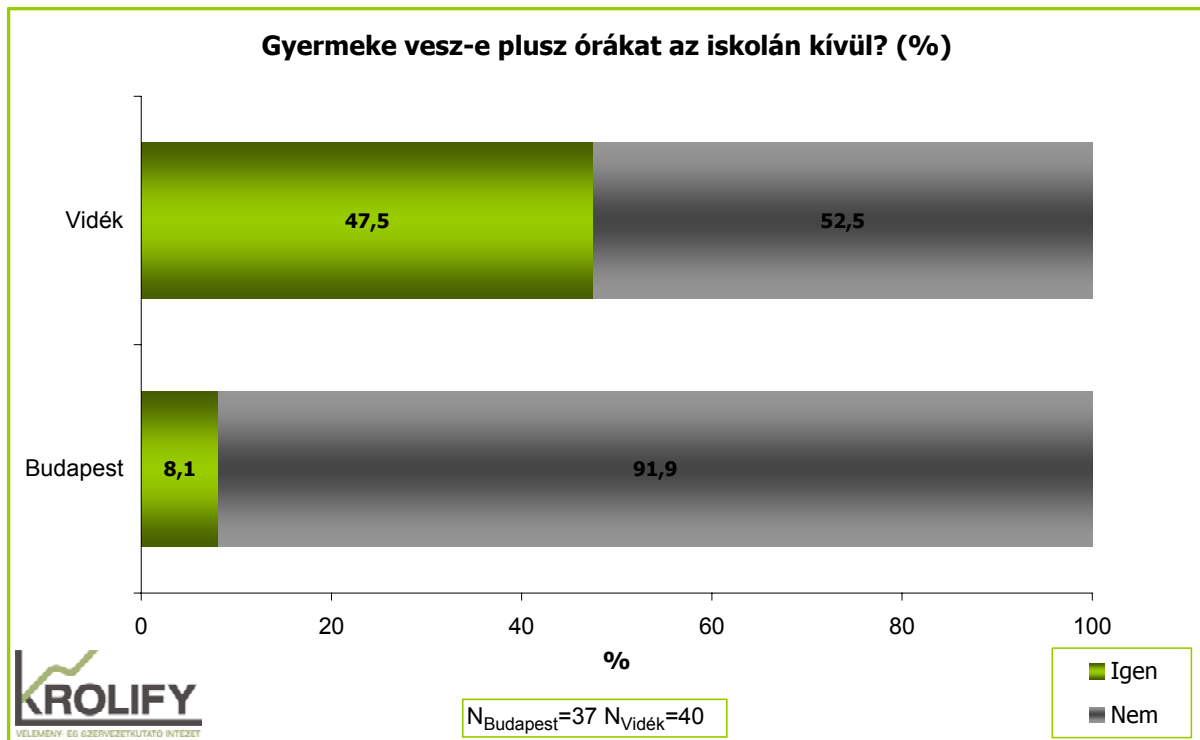
Az otthon történő tanulás mellett a diákok felkészítését szolgálja a különóra is. A hallássérült gyermekek 28 százaléka jár különóra az iskola mellett. (55.ábra)

55.ábra: Korrepetálás előfordulási gyakorisága (%)

A különóra igénybevételét a jövedelem valamint a hallássérülés mértéke szerinti bontásban vizsgálva lényeges különbséget nem észleltünk, a vidéki gyermekek azonban nagyobb arányban vesznek részt ilyen képzéseken, mint budapesti társaik. (56. ábra)

56. ábra: Korrepetálás előfordulási gyakorisága település szerint (%) *

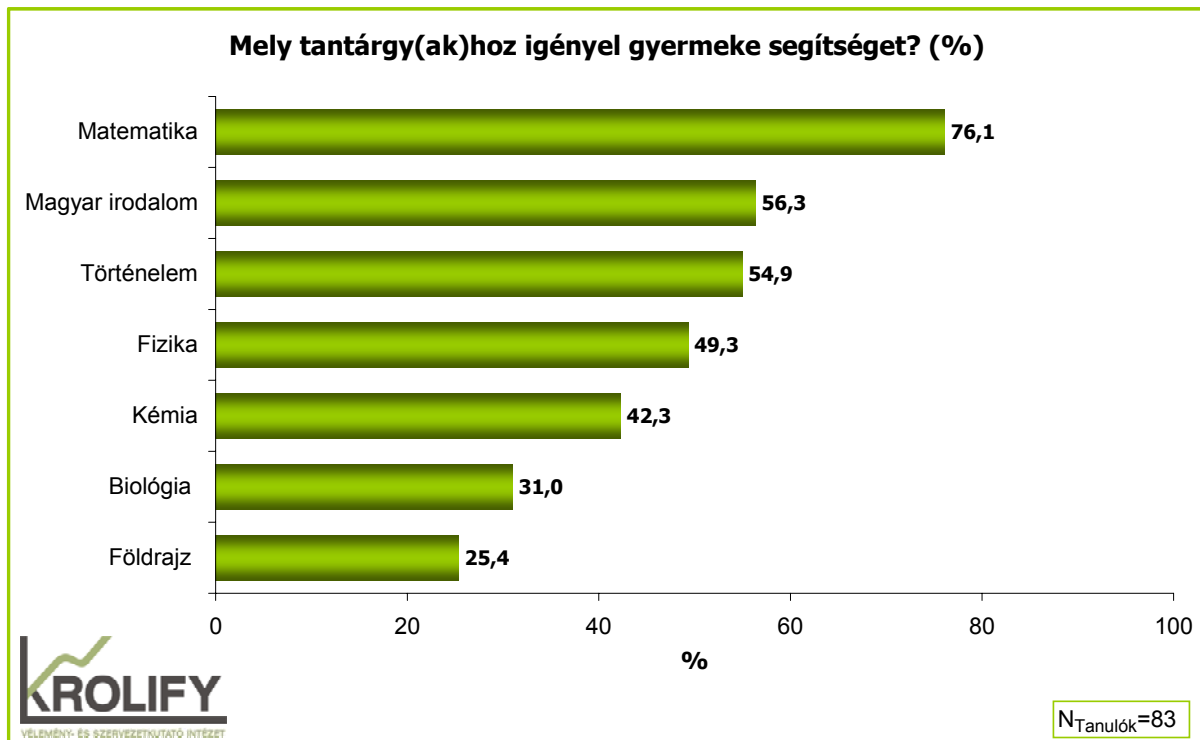
A különórák finanszírozásához a megkérdezettek egyharmada iskolai támogatást vesz igénybe, ugyanennyien saját erőből fizetik gyermekük különóráit. Az állami támogatást igénybe vevő szülők aránya rendkívül alacsony, mindössze 10 százalék. Az állami támogatás igénybevételének könnyítése, a támogatási rendszer fejlesztése, illetve az erről szóló tájékoztatás javítása az amúgy is komoly pénzügyi megterhelést elszenvedő családok számára vélhetően nagy segítséget jelenthetne.

5. táblázat: Korrepetálást finanszírozó személy, intézmény (%)

	%
Családtag	35,0
Iskola	35,0
Állam	10,0
Egyéb	20,0
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>
Elemzészám	N=20

A tanulási szokásokon kívül azt is megvizsgáltuk, hogy a szülő véleménye szerint gyermekeik milyen tárgyakból szorulnak segítségre. A gyerekek számára a három legnehezebb tantárgy a matematika, a magyar irodalom és a történelem.

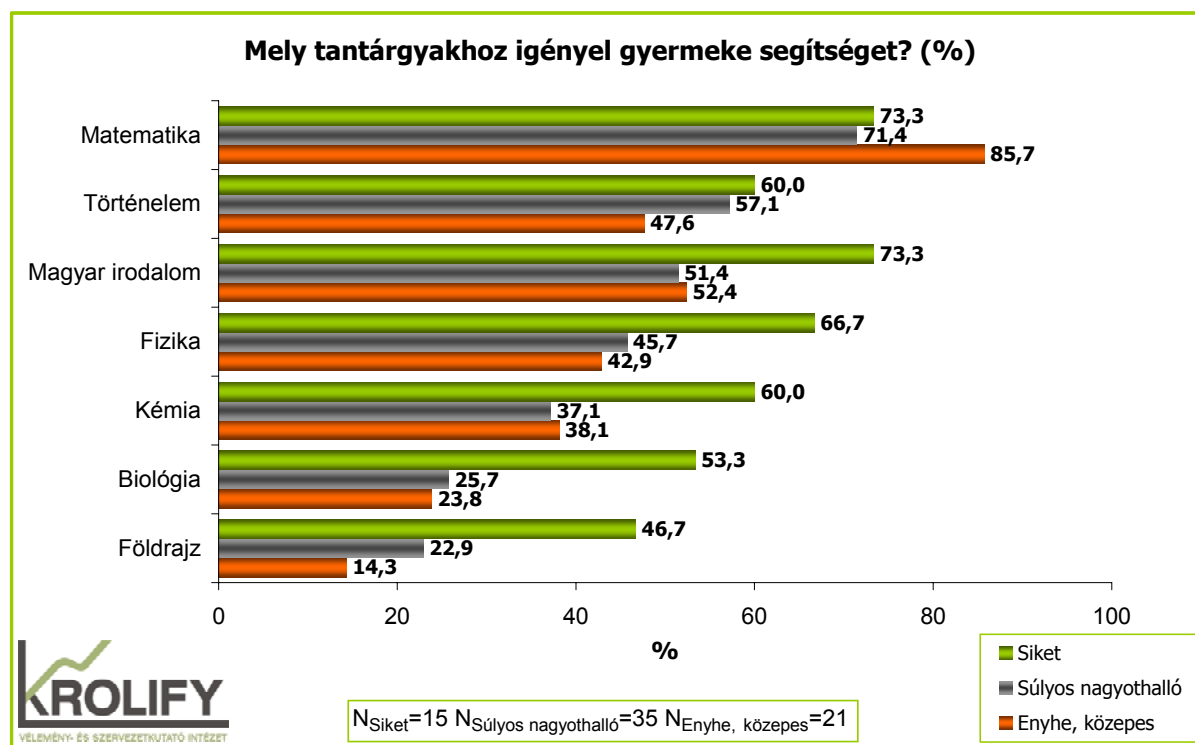
57.ábra: Segítséget igénylő tantárgyak (%)*

*Több válasz is lehetséges

A hallássérülés mértéke szerinti bontásban vizsgálva az egyes tantárgyakhoz igényelt segítséget, azt figyelhetjük meg, hogy a legnagyobb iskolai nehézségekkel a siketek szembesülnek: a legtöbb tárgyból nagyobb arányban szorulnak segítségre, mint enyhén, közepesen valamint súlyosan nagyothalló társaik.

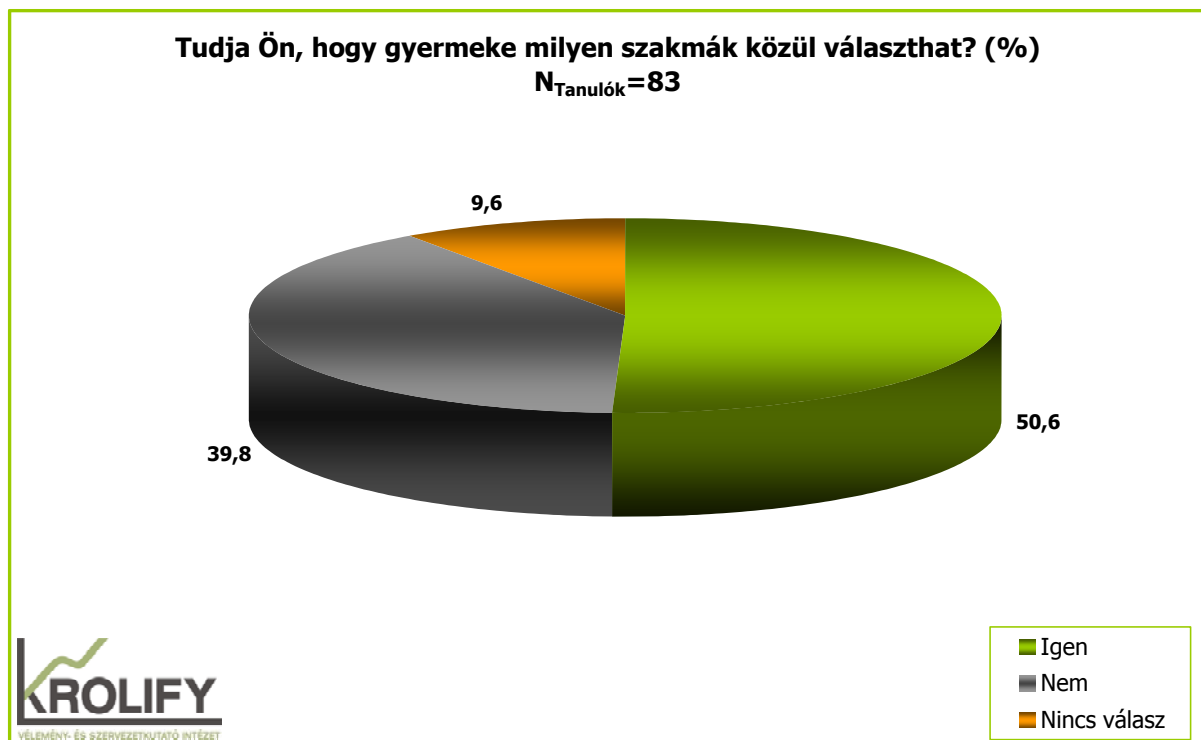
58. ábra: Segítséget igénylő tárgyak hallássérülés foka szerint (%)*

*Több válasz is lehetséges

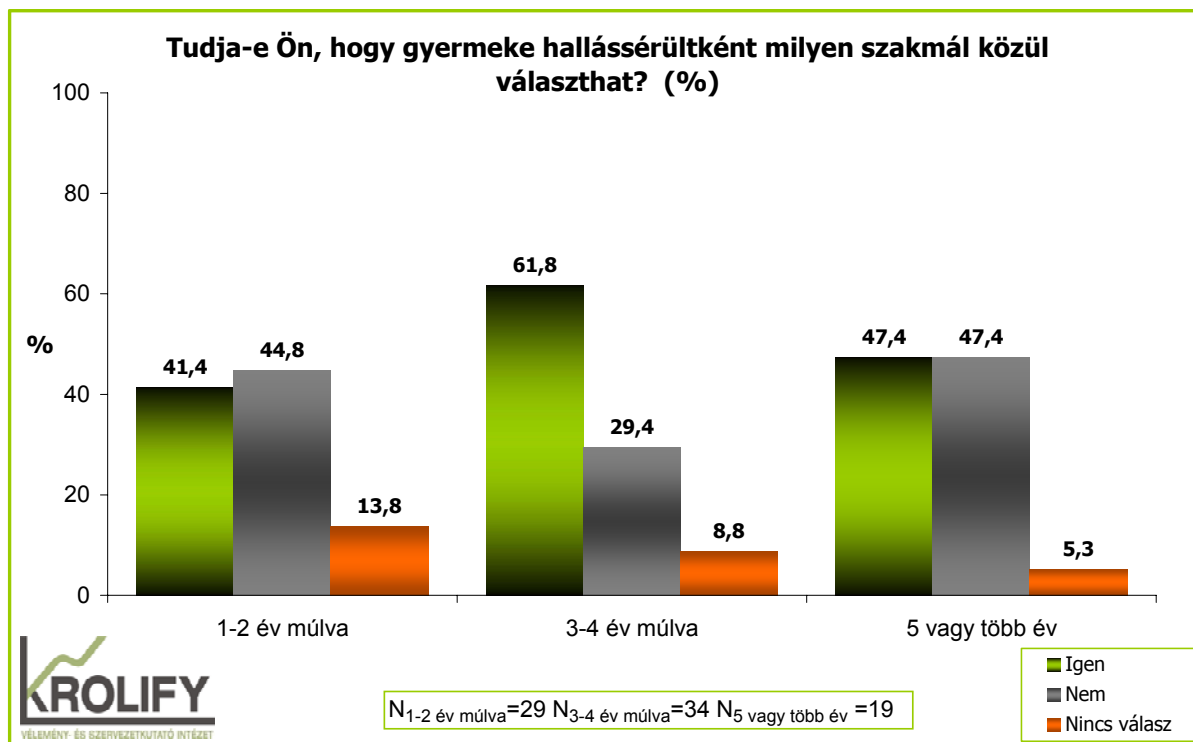
Vizsgálatunk során arra a kérdésre is igyekeztünk kitérni, hogy a szülők mennyi információval rendelkeznek a gyermekük által választható szakmák köréről. Láthattuk, hogy a szülői döntések rendkívül erősen befolyásolják a hallássérült fiatalok iskola- és szakmaválasztását. A hallássérültek által tipikusan választható szakmák körének ismerete tehát a szülők számára is döntő fontosságú. Eredményeink azt mutatják, hogy ezen a téren komoly hiányosságok jelentkeznek: a válaszadó szülők mindössze fele van tisztában a hallássérültek által választható szakmákkal, tehát minden második válaszadó nincs azon lényeges információk birtokában amelyek gyermeke jövőbeli egzisztenciájának felépítéséhez szükségesek. A választható szakmák köréről való tájékozottságot vizsgáltuk település, iskolai státusz valamint a hallássérülés mértéke szerinti bontásban, azonban statisztikailag releváns összefüggést nem regisztráltunk.

59.ábra: Választható szakmák körének ismerete (%)

A választható szakmák ismeretét megvizsgáltuk aszerint is, mennyire aktuális a pályaválasztás kérdése a gyermek számára. A 60. ábra mutatja, hogy a tanulmányaikat 1–2 éven belül befejező fiatalok szülei a legkevésbé tájékozottak a hallássérültek tipikus munkaerő-piaci lehetőségeiről, holott éppen esetükben lenne a legégetőbb szükség ezen információkra. Az iskolák részéről valószínűleg fokozott figyelmet kellene fordítani az utolsó, de már az utolsó előtti éves diákok szüleinek tájékoztatására, hiszen a szakmaválasztás során játszott szülői szerep mértéke jól mutatja, mekkora hatással lehet a megfelelő információk, ismeretek megléte a hallássérült fiatal későbbi életpályájára, munkaerő-piaci esélyeire.

60. ábra: Választható szakmák körének ismerete a tanulmányok befejezésének időpontja szerint (%)

Fontosnak tartottuk azt is feltérképezni, hogy a szülők milyen forrásból szereznek információkat a gyermekük által választható szakmák köréről. Az iskolai tájékoztatás fontosságát jelzi, hogy a szülők jelentős részre gyermeke tanintézményében jut érdemi információkhoz. A pályaeorientációs szakemberek szerepe e téren egészen csekély, ezen a helyzeten a tanácsadások propagálásával, a szolgáltatások igénybevételi lehetőségének minél szélesebb körben való tudatosításával mindenképpen javítani kellene. Lényeges, hogy a szülők közel egynegyede szaklapokból, a televízióból, az internetről is megpróbál fontos pályaválasztási információkhoz jutni, a pályaeorientációs szolgáltatásokat tehát ezekre a területekre is érdemes minél nagyobb mértékben kiterjeszteni.

6. táblázat: Választható szakmákról való információk forrása (%)*

	%
Iskola	73,2
Szakember	17,1
Rokon, ismerős	12,2
Egyéb csatorna	24,4
Összesen	100,0
Elemszám	N=41

*Több válasz is lehetséges

Csaknem minden szülő fontosnak tartja, hogy tájékoztatást kapjon a gyermeke által választható szakmák köréről, részt szeretnének venni gyermekük jövőjét nagyban befolyásoló döntés megalapozott meghozatalában.

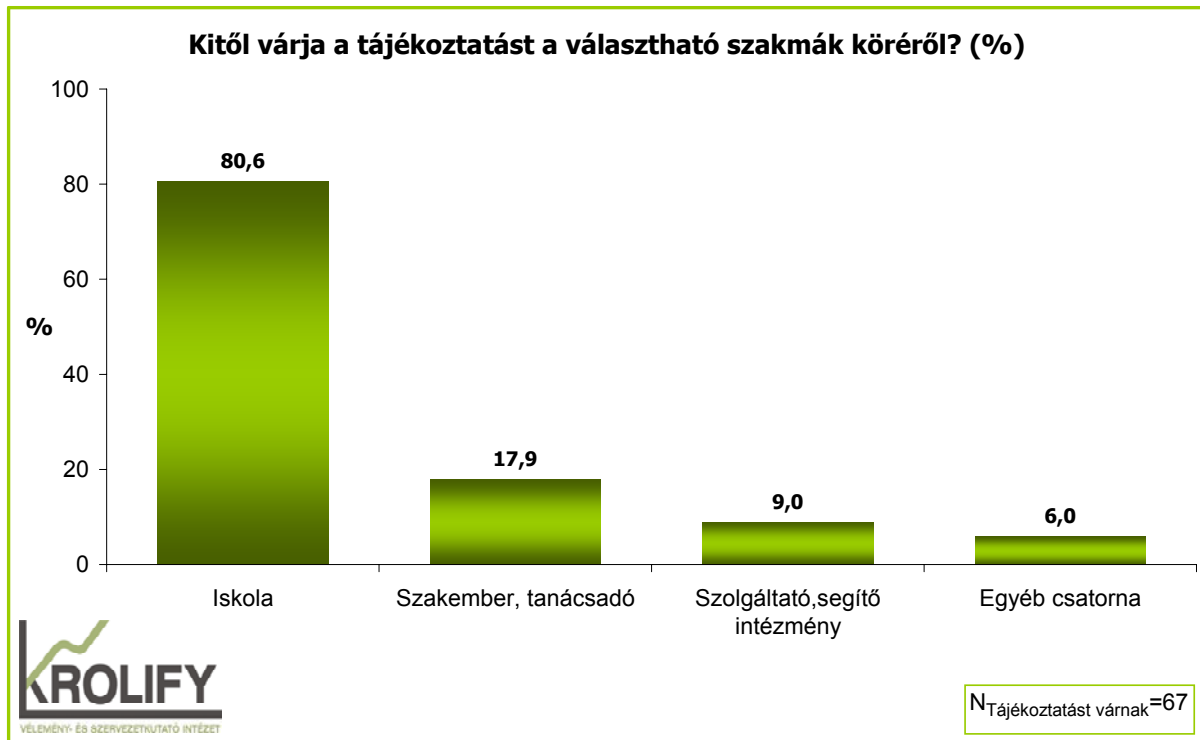
61.ábra: Választható szakmák köréről való tájékoztatás igénye (%)

A 62.ábra mutatja, hogy a tájékoztatást a szülők leginkább az iskolától várják. Az adatok alátámasztják azt a felvetést, hogy az iskoláknak pályatanácsadási rendezvények szervezésével, információs csomagok rendelkezésre bocsátásával, illetve egyéb módokon is

segíteniük kell a szülők megfelelő tájékozódását, hiszen nagyrészt ezen is múlhat diákjaik megfelelő pályaválasztása, munkaerő-piaci sikeressége.

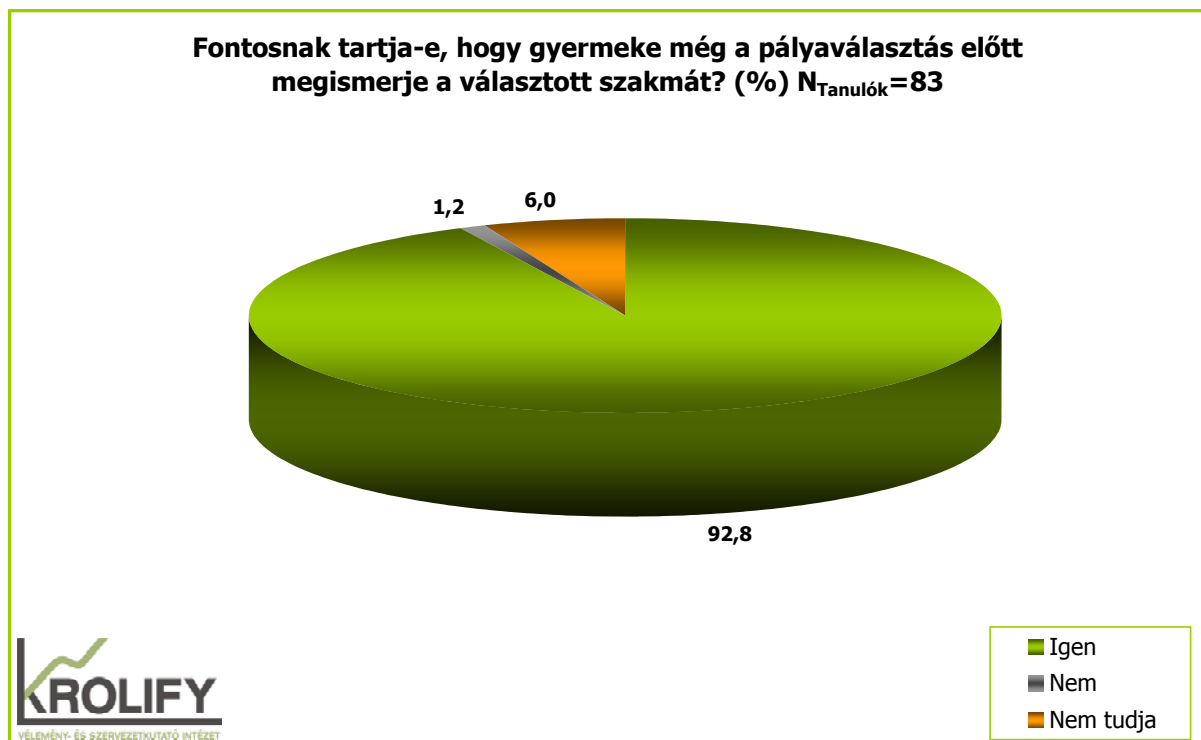
62.ábra: Elvárt tájékoztató személy, intézmény a választható szakmák köréről (%)*

*Több válasz is lehetséges

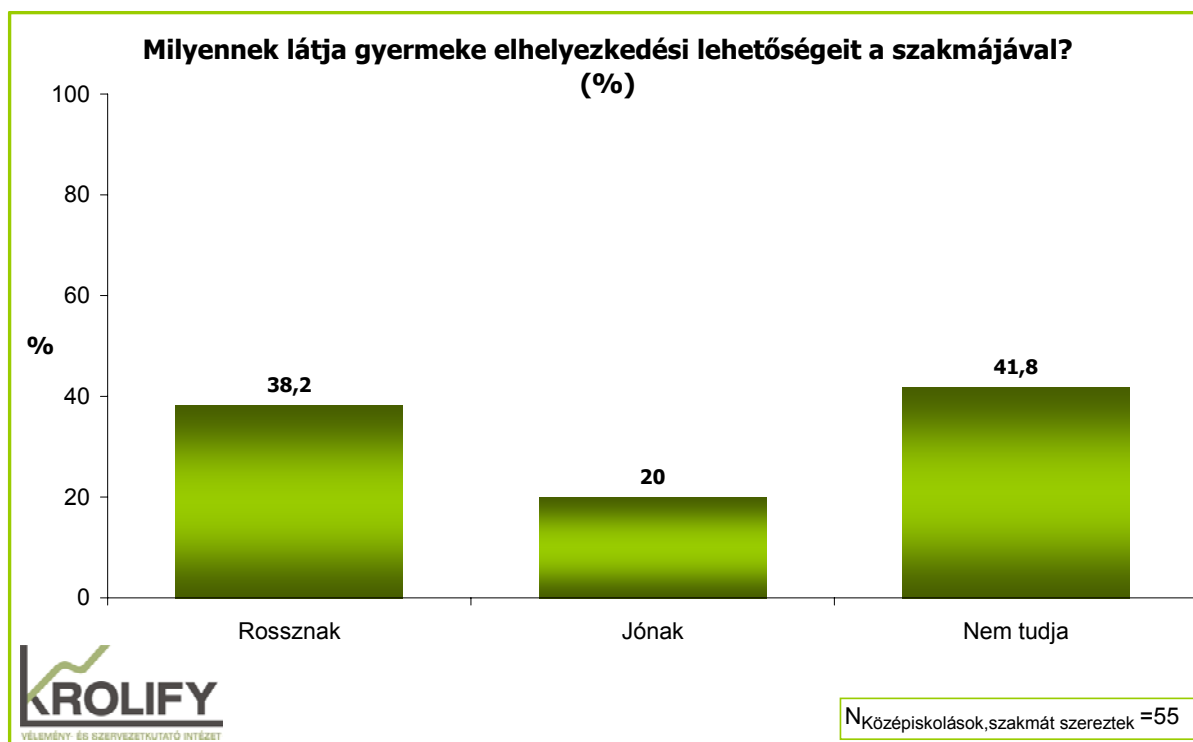
Természetesen a szülők azt is fontosnak tartják, hogy ne csak ők, hanem gyermekük is megismerje a leendő szakmáját. (63.ábra) A szakma kiválasztása felelős döntés, a szülők láthatóan arra törekednek, hogy ezt a döntést ne egyedül, hanem gyermekükkel együttműködve hozzassák meg, ezzel is segítve alkalmasint a gyermek motiváltságát.

63.ábra: Szakma megismerésének igénye a pályaválasztás előtt (%)

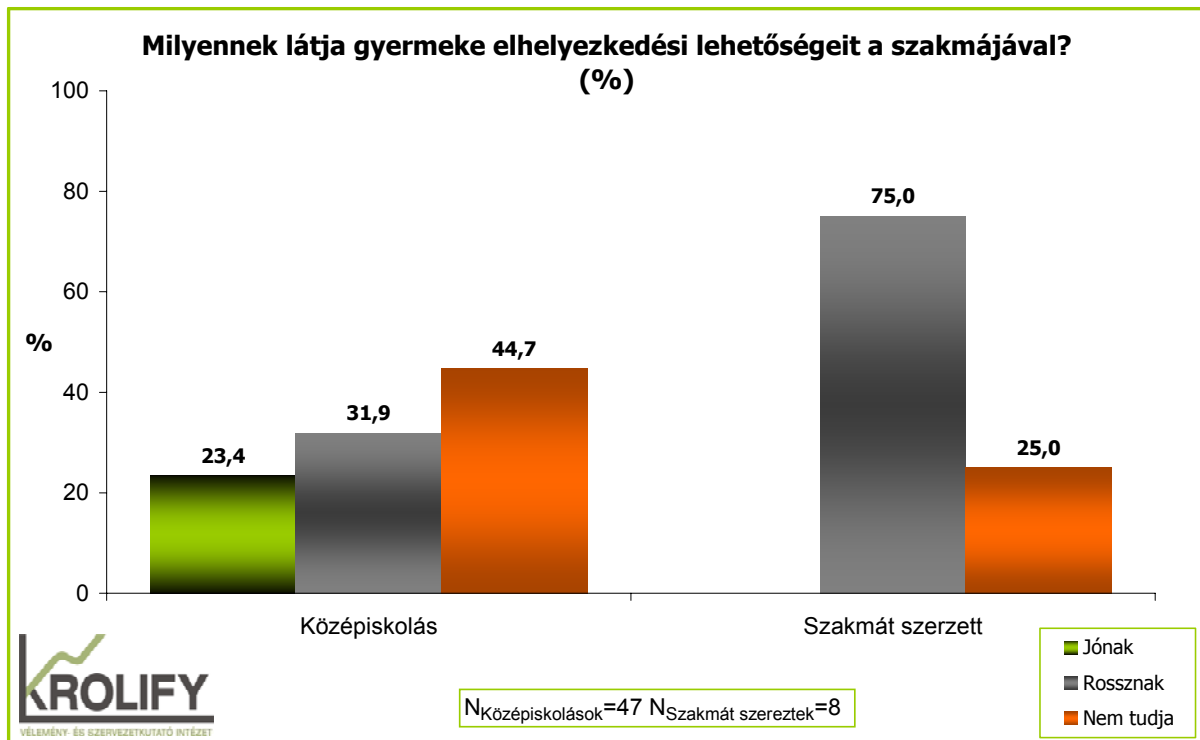
A tanulás és tájékoztatás mellett azt is vizsgáltuk, miként látják a szülők gyermekük elhelyezkedési lehetőségeit. Az adatokból az körvonalazódik, hogy a középiskolába járó és a már szakmát szerzett gyermekek szüleinek körében egyaránt meglehetősen nagy a bizonytalanság. A válaszadók közel fele nem tudta megítélni gyermekük elhelyezkedési lehetőségeit, jónak mindössze 20 százalék ítélte meg azt, míg közel 40 százalékuk kifejezetten szkeptikus a kérdésben. Az elhelyezkedési kilátások megítélésében sem a település típusát, sem a hallássérülés mértékét tekintve nem találtunk szignifikáns eltéréseket. Megpróbáltuk azt is feltérképezni, hogy az elhelyezkedési kilátások összefüggésben vannak-e a választott szakma megítélésével, de ebben a vonatkozásban sem találtunk releváns összefüggést; a munkaerő-piaci esélyek megítélése láthatóan független a szakmával kapcsolatos általános képtől.

64.ábra: Szakmával való elhelyezkedési kilátások (%)

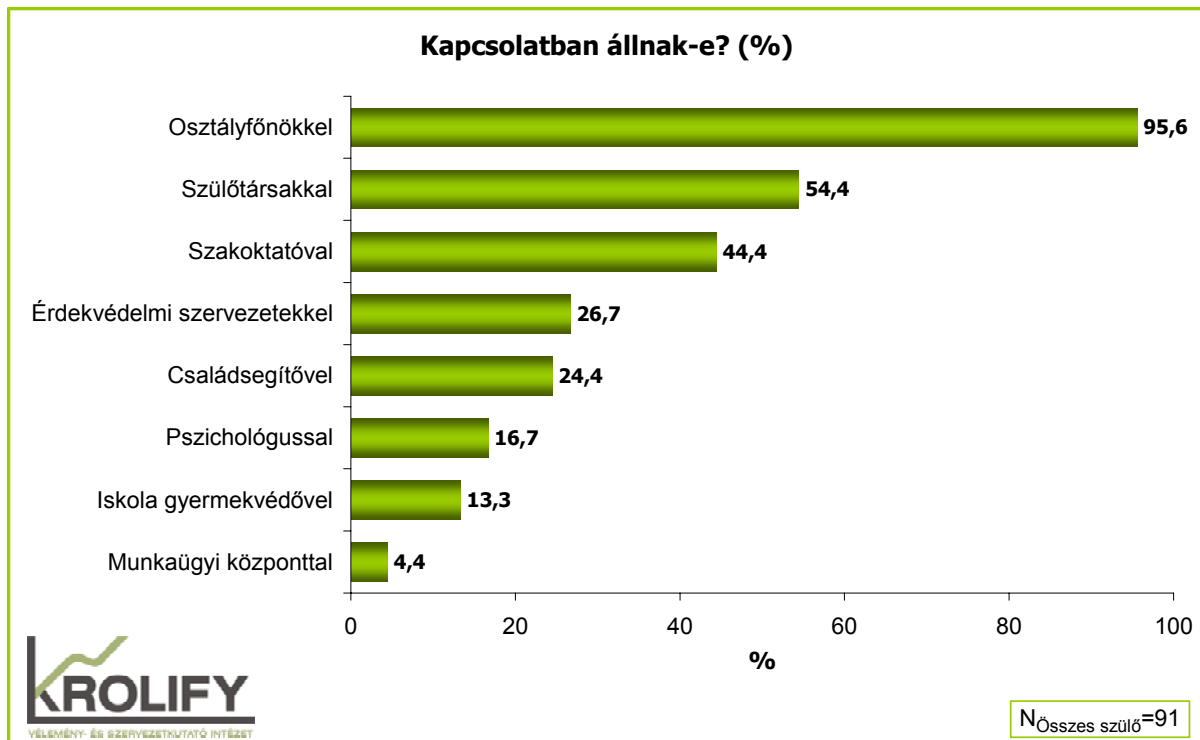
A 65. ábra azt mutatja, hogy a szakmát szerzett gyermek szülei pesszimistábbak gyermekük saját tanult szakmájában történő elhelyezkedésével kapcsolatban, mint a középiskolába járó gyermekek szülei. Elgondolkodtató az is, hogy a középiskolába járó gyermekek szüleinek majdnem fele nem tudja megítélni annak majdani elhelyezkedési lehetőségeit. A munkaerő-piaci lehetőségekről való tájékoztatás fontos elemét kellene, hogy képezze az iskolák pályaorientációs tevékenységének. A munkáltatókkal való kapcsolatok szorosabbra fűzése, gyakorlati együttműködések kialakítása, a munkáltatók bevonása a tájékoztatásba, a tőlük származó információk széles körben történő nyilvánosságra hozatala nagyban javíthatja a hallássérült fiatalok szüleinek tájékozódását, ezáltal pedig hosszú távon pozitív hatással lehet a fiatalok munkaerő-piaci esélyeire, integrációjára.

65. ábra: Szakmával való elhelyezkedési kilátások iskolai státusz szerint (%)

A tájékozódás szempontjából is döntő fontosságú azon szakemberek köre, akikkel a hallássérült gyermekek szülei kapcsolatban állnak akiktől többé-kevésbé folyamatosan visszajelzéseket kaphatnak gyermekük előmeneteléről, fejlődéséről, esetlegesen az ezekkel kapcsolatos problémákról. A megkérdezett szülők 95 százaléka szokott találkozni gyermeke osztályfőnökével, több mint 50 százalékuk kapcsolatot tart sorstárs szülőkkel is. A szülők számára láthatóan fontos, hogy visszajelzést kapjanak gyermekük iskolai teljesítményről. Családsegítővel, pszichológussal ugyanakkor a szülők kevesebb, mint negyede szokott rendszeresen találkozni, ugyanilyen alacsony az érdekvédelmi szervezetekkel kapcsolatban álló szülők aránya is.

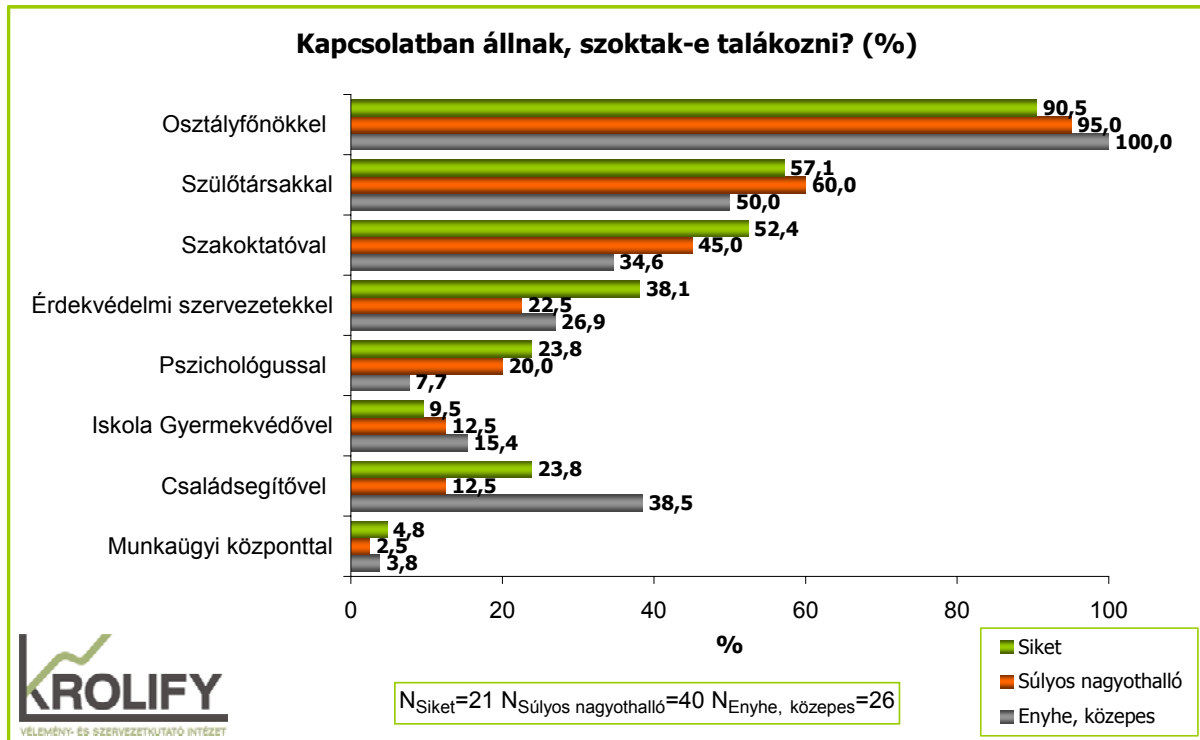
66.ábra: Személyek, intézmények akikkel a szülő kapcsolatban áll (%)*

*Több válasz is lehetséges

A 67. ábra a különböző fokú hallássérülésben szenvedő gyermekek szüleinek kapcsolatait mutatja. Az enyhe és közepes nagyothallók szülei nagyobb arányban tartják a kapcsolatot családsegítővel, mint a siket és súlyosan nagyothalló gyermekek szülei, utóbbiak viszont nagyobb arányban állnak kapcsolatban pszichológus szakemberrel. Valószínűnek tűnik, hogy a súlyosan hallássérült, valamint siket gyermekek integrációja lényegesen problematikusabb, mint az enyhébb hallássérüléssel élőké, így a pszichológusi segítség esetükben sokkal nagyobb szereppel bírhat, alkalmasint a gyermekek mindennapi életét is meghatározó ereje lehet.

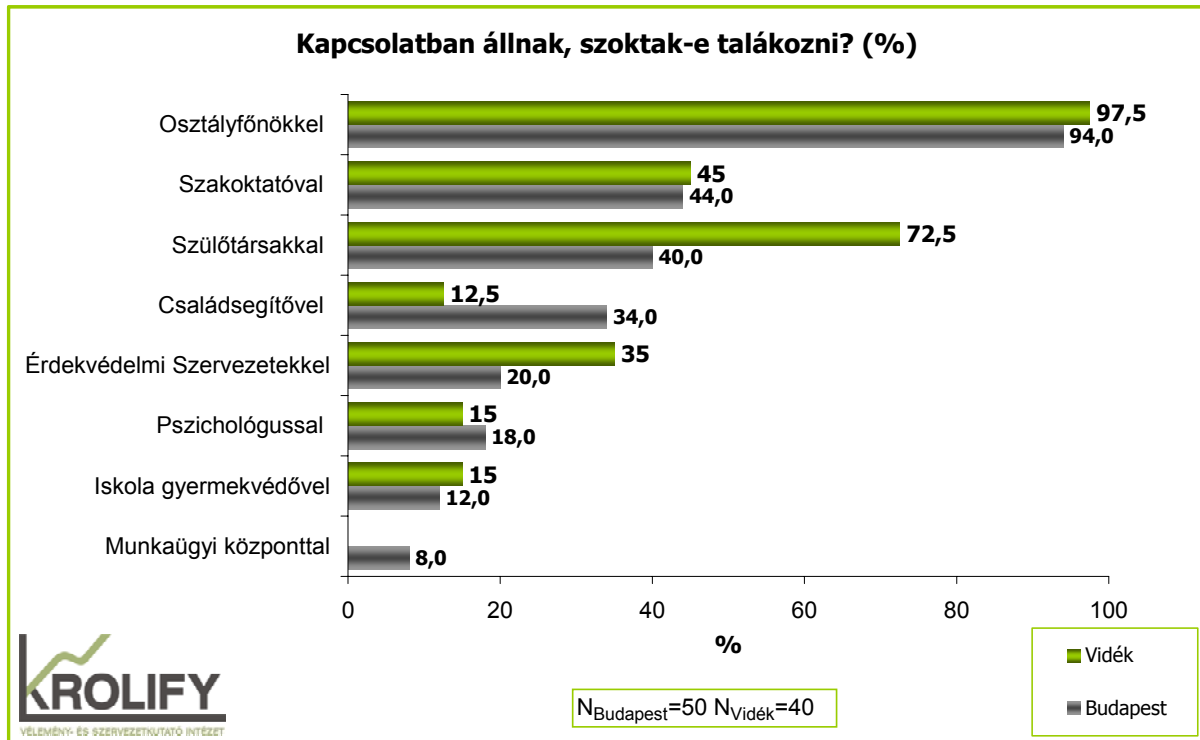
67. ábra: Személyek, intézmények akikkel a szülő kapcsolatban áll hallássérülés foka szerint (%)*

*Több válasz is lehetséges

A vidéki szülők nagyobb arányban tartják a kapcsolatot szülőtársakkal és érdekvédelmi szervezetekkel, mint budapesti sorstársaik. (68. ábra) A vidéki településeken élők számára érthetően egyszerűbb a sorstárs szülők körének megismerése, és úgy tűnik, a kisebb lélekszámú településeken az érdekvédelmi szervezetek ismertsége, szervező ereje is nagyobb.

68. ábra: Személyek, intézmények akikkel a szülő kapcsolatban áll település szerint (%)*

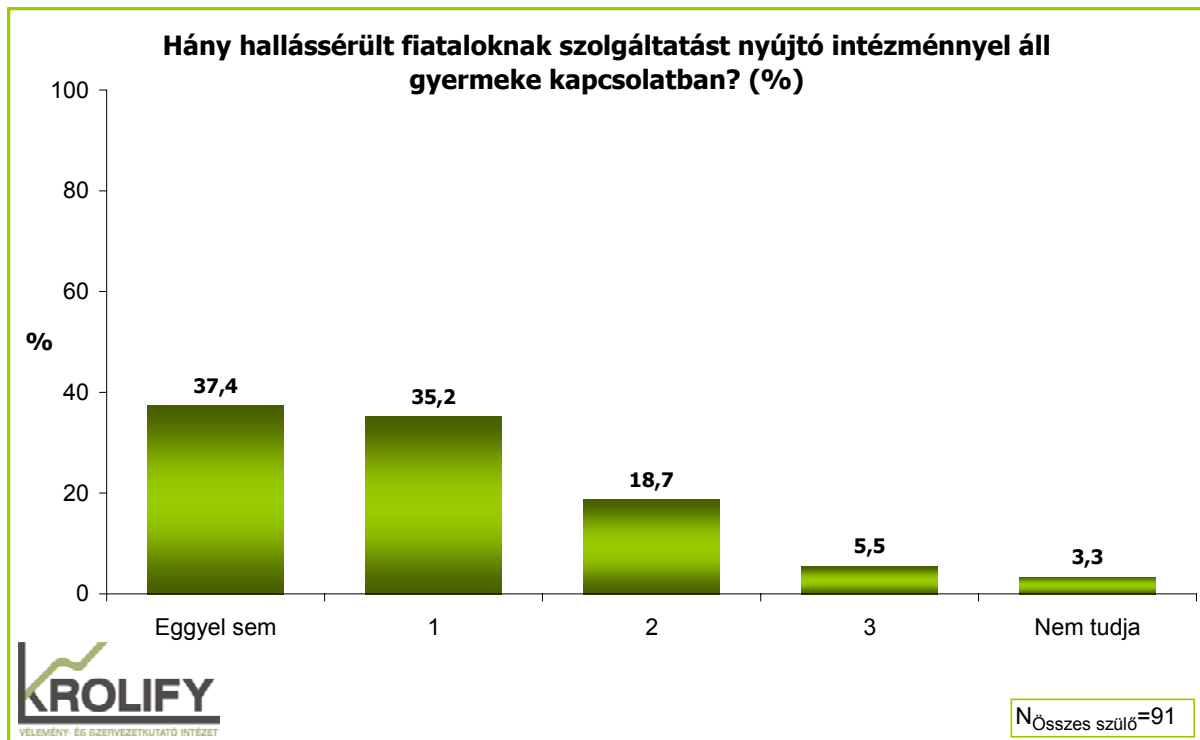
*Több válasz is lehetséges

4.3.4 Szolgáltató intézmények igénybevétele és értékelése

Utolsó szempontként azt vizsgáljuk, hogy a gyermekek milyen hallássérülteket segítő szolgáltató intézményekkel állnak kapcsolatban, és milyen ezen intézmények általános megítélése, milyen mértékű a szolgáltatásaikkal való megelégedettség.³²

A 69. ábra mutatja, hogy a válaszadó szülők gyermekei 35 százaléka egy, további 19 százaléka két hallássérülteknek szolgáltatást nyújtó intézménnyel áll kapcsolatban. Az igazán lényeges adat azonban sajnos inkább az, hogy minden harmadik válaszadó gyermeke egyetlen szolgáltató intézménnyel sem tart kapcsolatot.

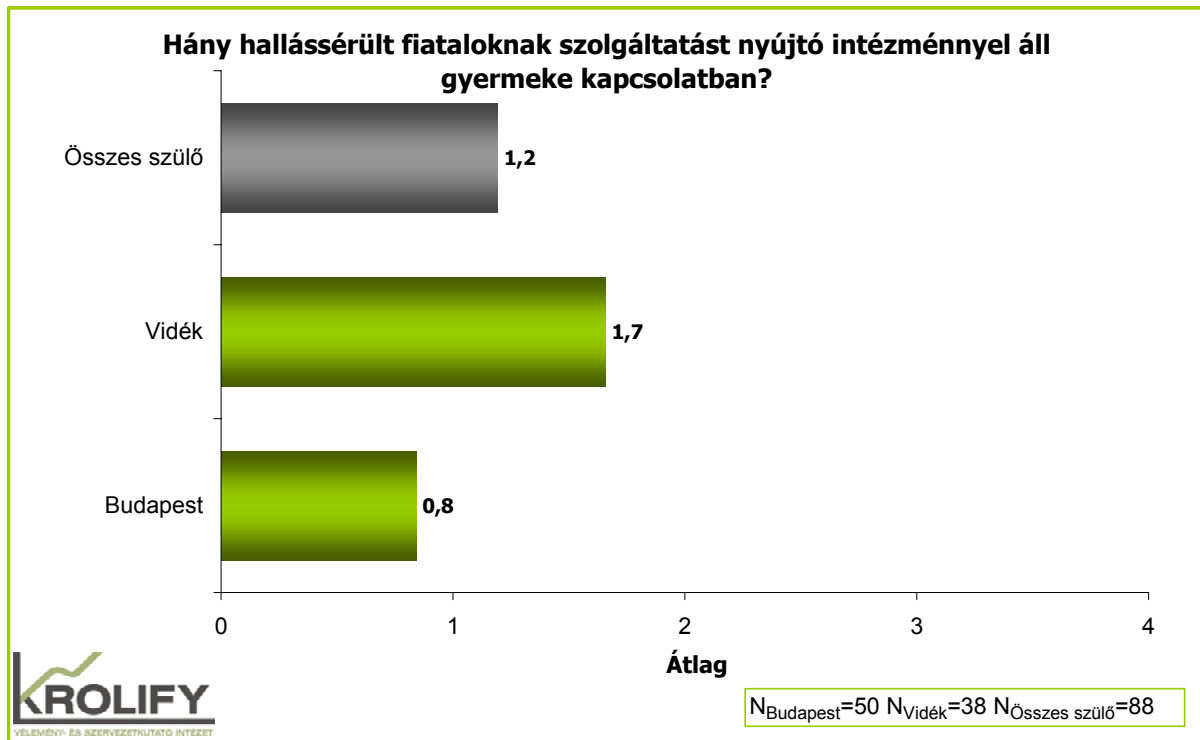
69. ábra: Hallássérülteknek szolgáltatást nyújtó intézményekkel való kapcsolat (%)

³² A megkérdezettek mindössze 13 szolgáltató intézményt említettek meg melyekkel tartják a kapcsolatot; ezen intézmények közül pedig mindössze 9 szerepel az intézményekről szóló felmérésében. Ebből kifolyólag az intézményi adatok elemzésénél alkalmazott felosztástól ebben a fejezetben el kell tekintenünk.

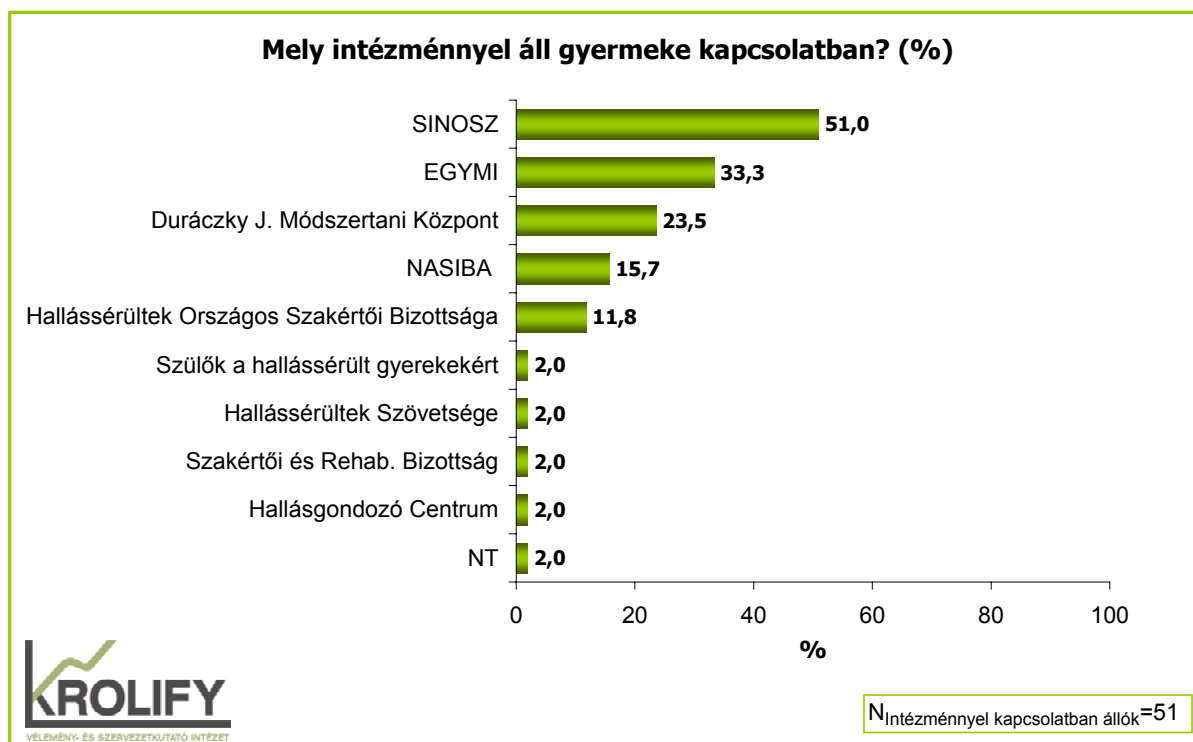
A budapesti szülők gyermekei kevesebb szolgáltató intézménnyel állnak kapcsolatban, mint vidéki társaik. (70. ábra) A vidéki gyermekek átlagosan közel 2, míg budapesti társaik közel 1 szolgáltatót nyújtó intézménnyel ápolnak kapcsolatot.

70. ábra: Hallássérülteknek szolgáltatót nyújtó intézményekkel való kapcsolat település szerint (átlag)

A 71. ábra foglalja össze azon szolgáltató intézményeket, amelyekkel a megkérdezett szülők gyermekei kapcsolatban állnak. A hallássérülteknek szolgáltatót nyújtó intézményrendszer meglehetősen centralizált, nagyban a SINOSZ köré épül: a válaszadók legmagasabb arányban, 51 százalékban a SINOSZ-szal ápolnak kapcsolatot.

71.ábra: Gyermekkel kapcsolatban álló intézmények (%)*

*Több válasz is lehetséges

A szolgáltató intézményekkel való kapcsolatot az iskolai státusz szerint is vizsgáltuk. A középiskolások nagyobb arányban állnak kapcsolatban a SINOSZ-szal, mint általános iskolás társaik, ők inkább az EGYMI szolgáltatásait veszik igénybe. Néhány intézménnyel (pl. Hallássérültek Szövetsége) csak az általános iskolások, míg másokkal (pl. NASIBA) csak a középiskolások ápolnak kapcsolatot. Ez a különbség fakadhat abból a tényből, hogy az egyes intézményeknek más a szolgáltatási profiljuk. Ez azt jelenti, hogy a SINOSZ és a NASIBA számos területen nyújt szolgáltatásokat hallássérült fiataloknak, míg az EGYMI az oktatás mellett nevelési tanácsadással is foglalkozik.

Az egyes intézmények által nyújtott szolgáltatásokat a válaszadók gyermekei átlagosan havi rendszerességgel veszik igénybe, elmondható tehát, hogy a különféle segítő, szolgáltató intézmények rendkívül fontos szerepet játszanak a hallássérült gyermekek életének megkönnyítésében. Az intézményi szolgáltatások igénybevételének gyakoriságát iskolai státusz szerinti bontásban is vizsgáltuk: az általános iskolások átlagosan gyakrabban veszik igénybe az intézmények nyújtotta szolgáltatásokat, mint a középiskolások. (Itt előre kell

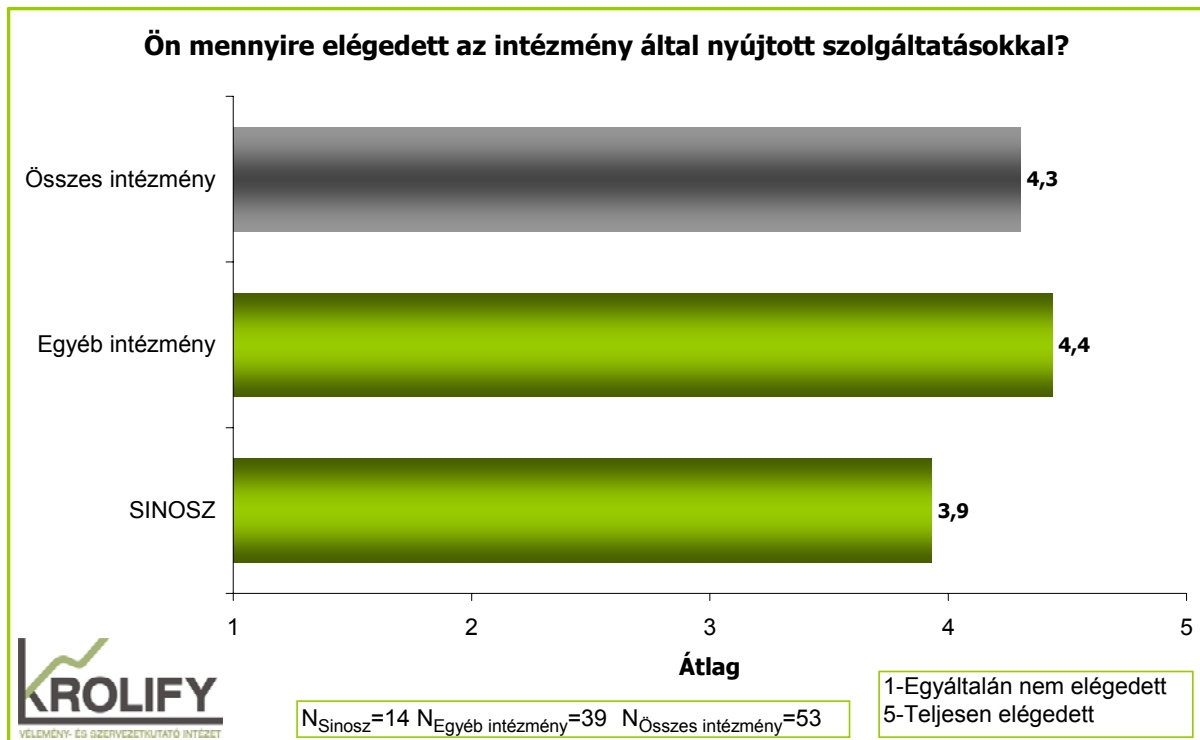
bocsátanunk, hogy egy megkérdezett szülő több intézményt is megjelölhetett és hogy a gyermekek az egyes intézmények szolgáltatásait eltérő gyakorisággal vehetik igénybe.)

Az intézmények által nyújtott szolgáltatások igénybevételének gyakoriságát maguk az intézmények szerint is vizsgáltuk. Az elemzési egységet ez esetben nem a megkérdezettek, hanem a fentebb már említett intézmények jelentik. A SINOSZ kiemelkedő jelentősége miatt az tűnik célravezetőnek, hogy az elemzést a SINOSZ és a többi megnevezett intézmény összehasonlítására korlátozzuk. Az eredmények azt mutatják, hogy a SINOSZ-szal kapcsolatban állók jóval ritkábban veszik igénybe a SINOSZ szolgáltatásait, mint ahogy azt a többi intézménnyel kapcsolatban állók teszik.

A szolgáltatások igénybevételének gyakoriságán kívül feltérképeztük azt is, hogy az egyes intézménnyel kapcsolatban állók miként értékelik az intézmény által nyújtott szolgáltatásokat. A válaszadók összességében átlagosan közel jelesnek értékelték a segítő intézményeket, tehát szerintük azok lényegében megfelelő színvonalú szolgáltatásokat nyújtanak a hallássérült gyermekeknek.

Hasonlóan a szolgáltatások igénybevételének gyakoriságához, itt is megvizsgáltuk az elégedettséget az intézményeket véve elemzési egységnek. Az eredmények szerint a SINOSZ-szal kapcsolatban állók kevésbé elégedettek a SINOSZ-szal, mint a más intézménnyel kapcsolatban állók a saját intézményükkel. Ennek az eredménye lehet az a fentebb már bemutatott összefüggés is, hogy a SINOSZ szolgáltatásait ritkábban veszik igénybe a vele kapcsolatban állók, mint azt más intézmények esetében megfigyelhetjük. Azonban azt is hozzá kell tennünk, hogy a különbség abból is adódhat, hogy a SINOSZ eltérő szolgáltatási profillal rendelkezik, mint a többi intézmény.

72. ábra: Intézményi szolgáltatásokkal való elégedettség (átlag)*

Az intézmények megítélése mellett kísérletet tettünk annak feltérképezésére is, hogy az milyen területen kell javítaniuk a szolgáltatásuk színvonalát. Mivel a szolgáltatásokkal elégedetlenek száma alacsony, ezért következtetések csak korlátozottan vonhatóak le. Az intézményi szolgáltatásokkal elégedetlenek legtöbbször az információk felületességét és a kapcsolattartás színvonalát kifogásolják.

7. táblázat: Javaslatok az intézményi szolgáltatások javításához (%)*

	%
Több információ	43,8
Kapcsolattartás javítása	25,0
Egyéb	50,0
Összes választás* :	100,0
Elemzszám	N=16

*Mivel egy megkérdezett több intézménnyel állhat kapcsolatban, több intézményről mondhatta el a véleményét ezért a % oszlopban lévő arányok összege több, min 100 százalék.

4.4 Összegzés

A 91 hallássérült gyermek szüleit 2009 szeptember 8. és október 10. között személyes megkereséssel kérdeztük meg. A vizsgálat összesen 14 települést (10 kistelepülés, 3 vidéki nagyváros, Budapest) érintett. A megkérdezettek demográfiai háttere heterogén, a válaszadók többsége 41 és 46 év közötti nő volt. A válaszadókkal együtt tipikusan négyen éltek egy háztartásban és a háztartás egy-egy tagja havonta 41000 forintból gazdálkodhatott.

A hallássérültek helyzetéről szóló tanulmányok alapján a megkérdezett gyermekeket a hallássérülés mértéke szerint 4 kategóriába soroltuk be. A minta jelentős hányadát, 45 százalékot a súlyos hallássérültek tették ki, míg legalacsonyabb arányban (5,5 százalék) az enyhe nagyothallók képviseltették magukat.

A tanulmányban a demográfiai megoszláson túl először azt vizsgáltuk meg, hogy a megkérdezett szülő gyermeke részt vesz-e rendszeres hallásvizsgálaton, valamint azt, hogy milyen segédeszközöket használ a mindennapi életben. A megkérdezettek jelentős hányadának gyermeke félévente legalább egyszer felkeresi az audiológust. A szülők azonban nem mindig tudják megoldani, hogy gyermeküket elvigyék audiológiai rendelésre ezért sok szülő iskolai keretek között járattja gyermekét audiológiára. Lényeges, hogy a vidéki szülők gyermekei kétszer akkora arányban járnak magáncéghez audiológiára, mint budapesti társaik ezért a hallássérült gyermekek pályorientációja szempontjából itt különösen nagy jelentőséggel bírhatnak az audiológiai szolgáltatást nyújtó magánvállalkozások.

A segédeszközök használata szempontjából fontos kiemelni, hogy a hallókészüléket a megkérdezettek több, mint 90 százaléka napi rendszerességgel használja, az egyéb készülékek előfordulása és használati gyakorisága jelentősen elmarad e mögött. Mivel a hallássérültek számára elérhető segédeszközök az elmúlt évtizedben forradalmi változásokon mentek keresztül, úgy gondoljuk, érdemes lenne kutatást végezni egyrészt az info-kommunikációs szolgáltatást nyújtó cégek körében arról, hogy számukra milyen potenciális lehetőségeket rejtenek a hallássérültek számára fejlesztett új technológiák; másrészt pedig érdemesnek látjuk ezt a területet megvizsgálni a leendő ügyfelek, azaz hallássérültek szempontjából is. Itt lehetőség nyílna felmérni a hallássérültek segédeszköz-igényeit valamint részletesebben feltérképezni, milyen élethelyzetekben használják, illetve használhatnák a segédeszközöket.

Az audiológia valamint a segédeszközök használatán túl vizsgáltuk azt is, hogy a szülők milyen tényezők alapján választanak oktatási intézményt gyermeküknek. A szülők jelentős része számára az intézmény hallássérült hallgatók befogadásával kapcsolatos, valamint különböző szakemberek ajánlása a döntő. Érdeemes azonban megjegyezni, hogy a szülők közel negyede nem jut kellő mennyiségű információ birtokába gyermeke leendő intézményéről. Ebből kifolyólag javasoljuk olyan rendezvények, például nyílt napok szervezését, amelyek közelebb hozhatják az intézményeket a leendő diákjaik szüleihez. Javaslatunkat az a tény is megerősíti, hogy a szülők jelentős része információhoz a választandó intézményről az iskolán keresztül jut hozzá.

A szülőket megkértük arra is, hogy értékeljék gyermekük iskoláját. Az adatok alapján a szülők átlagosan közepes osztályzatot adtak, így óvatosan megfogalmazható, hogy az iskoláknak javítaniuk kellene az oktatás és a szolgáltatások színvonalán. Hasonlóan közepesnek ítélték a szülők gyermekük szakmáját. Ennek oka lehet, hogy a szülők nem látják gyermeküket a szakmája kezében érvényesülni a munkaerő-piacon, azonban ez a feltevés ebben az elemzésben nem nyerhetett egyértelmű bizonyítást, ehhez a téma mélyebb elemzésére lesz szükség.

Az intézményválasztáson túl vizsgáltuk még a hallássérült gyermekek tanulási szokásait is. A megkérdezett szülők gyermeke általában 2 órát tölt otthoni tanulással, iskolán kívüli plusz órákat a tanulók valamivel több mint 25 százaléka vesz igénybe – a szülők egyharmada önerőből, másik egyharmada iskolai támogatással finanszírozza a gyermek különóráit.

A tanulási szokásokon túl igyekeztük azt is feltérképezni, hogy a szülők mennyire tájékozottak a gyermekük leendő szakmájáról. Az adatok alapján a helyzet nem igazán kielégítő, a szülők fele van tisztában a gyermekük által választható szakmák köréről. Az eredmények azt is megmutatták, hogy legkevésbé éppen azon gyermekek szülei tájékozottak, akik 1-2 éven belül befejezik tanulmányait. Javaslatként megfogalmazható, hogy az intézmények szervezzenek tájékoztató rendezvényeket a felső éves diákok és szülei számára. Azok a szülők, akik tájékozottak a gyermekük által választható szakmákról, az információt leggyakrabban az iskolán keresztül szerzik be, azonban a szülők közel negyede a tájékozódáshoz alternatív forrásokat (internet, televízió, szakkönyvek) is használ ezért érdemes lehet a pályaorientációs anyagokat ezen a téren is bővíteni.

Az információ-ellátottság mellett igyekeztük feltérképezni azt is, hogy a szülők miként látják gyermekük elhelyezkedési lehetőségeit. A szülők mindössze 20 százaléka optimista, míg közel 40 százaléka pesszimista ebben a kérdésben, egy széles réteg, szintén 40 százalék, pedig nem tud állást foglalni. Elgondolkodtató az a tény is, hogy a középiskolás gyermekek szüleinek közel fele nem tudja megítélni gyermeke elhelyezkedési esélyeit a szakmájával, míg a szakmát szerzett szülők gyermekeinek háromnegyede rossznak látja gyermeke elhelyezkedési lehetőségeit. Ezekből az adatokból következően azt javasoljuk, hogy az intézmények fűzzék szorosabbra a kapcsolatot a potenciális munkáltatókkal és szervezzenek olyan fórumokat ahol a szülők és a diákok közelebbről megismerhetik gyermekük leendő munkáltatóját.

A tanulmány záró részében megvizsgáltuk, hogy a válaszadó szülők gyermekei milyen szolgáltató intézményekkel állnak kapcsolatban. A szülők összesen 9 szolgáltató intézményt említettek, a leggyakoribb említés a SINOSZ volt, annak ellenére, hogy ezen szervezet szolgáltatásait a gyermekek ritkábban veszik igénybe, mint a többi intézményét, és elégedetlenebbek is vele.

Összefoglalva az eredményeket azt láthatjuk, hogy a szülők a gyermeküket érintő fontos kérdésekben nem elég tájékozottak ebből kifolyólag a hallássérült fiatalok pályaorientációjával kapcsolatban a lényeges információkat a szülők számára hozzáférhetővé kell tenni.

5. Hallássérült fiatalok pályaeorientációja és munkaerő-piaci integrációja – Felmérés hallássérült ügyfelekkel rendelkező szolgáltató intézmények körében

5.1. Módszertani bevezető

A Hallássérült fiatalok eredményes munkába állítása érdekében szakképzést és pályaeorientációt segítő középiskolai szolgáltatáscsomag kidolgozása című program keretei között a Krolify Vélemény-és Szervezetkutató Intézet szeptember 9. és október 19. között online kérdőíves felmérést végzett a hallássérült fiatalok számára szolgáltatást nyújtó intézmények körében.³³ A résztvevő intézmények listáját a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közalapítvány bocsátotta rendelkezésünkre, ebből 218 intézménynek küldtük el a kérdőívet, az elemzés pedig 103 intézmény visszaküldött válaszain alapul (a válaszolási arány 47,3%, ami az on-line kutatások visszaérkezési arányait tekintve meglehetősen jónak tekinthető).

A megkeresett intézmények eltérő profilúak voltak, ezért a kérdőív alapvetően kétféle kérdést tartalmazott. A kérdések egyik felét minden intézménynek feltettük, a másik felét pedig csak az adott szolgáltatást nyújtó intézményektől kérdeztük meg. Az intézmények által nyújtott szolgáltatások alapján az alábbi 5 csoportba osztottuk a szervezeteket:

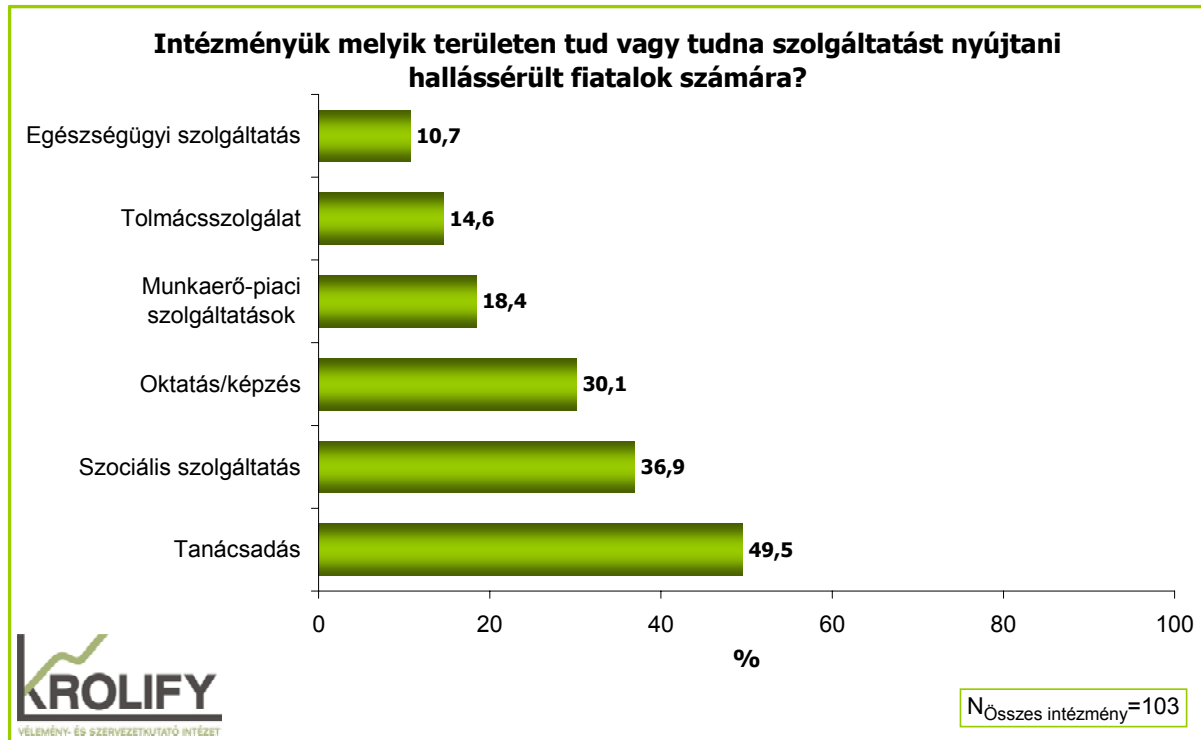
³³ A résztvevőkkel a felmérés előtt telefonon vettük fel a kapcsolatot, majd a névre szóló meghívókat szeptember 9-én küldtük ki e-mailben, ezután pedig a résztvevőket kétszer emlékeztettük a kérdőív kitöltésére. A válaszokat október 19-ig vártuk, majd a felmérést lezártuk. Természetesen mind az adatfelvétel, mind pedig az elemzés során biztosított volt a résztvevők anonimitása.

8. táblázat: Intézmények csoportosítása az által nyújtott szolgáltatások alapján

Csoport	Szolgáltatások	Példa intézmények
Oktatás/képzés	óvoda, általános iskolai, középiskolai és szakiskolai oktatás, szakképzés	Benedek Elek Óvoda, Általános Iskola, Speciális Szakiskola és EGYMI; Építőipari, Faipari Szakképző Iskola és Kollégium
Munkaerő-piaci szolgáltatások	foglalkoztatás munkaerőpiacon, foglalkoztatás alternatív munkaerőpiacon, munkaközvetítés	nyílt Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ, Szimbiózis a Harmonikus Együtt-létért Alapítvány
Tanácsadás	pályatanácsadás, pszichológiai tanácsadás, mentálhigiéniai tanácsadás	Motiváció Alapítvány, Közép-magyarországi Regionális Munkaügyi Központ
Egészségügyi szolgáltatások	audiológia, fül-orr-gégészet, hallókészülékek forgalmazása	Fővárosi Szent János Kórház, H-ear Kft.
Szociális szolgáltatások	szociális ellátás, családsegítés, mentori szolgáltatás	Óbudai Családi Tanácsadó és Gyermekevédelmi Központ, Platán Szociális Alapszolgáltatási Központ
Tolmácsszolgálat	tolmácsszolgálat	Korner Jeltolmács Központ, SINOSZ Somogy Megyei Szervezete

Az intézmények által nyújtott szolgáltatásokat tekintve a válaszadók fele tud vagy tudna tanácsadást, 37 százalékuk pedig szociális szolgáltatást nyújtani hallássérült fiatalok számára. A mintánkba legkisebb arányban olyan szervezetek kerültek, amelyek egészségügyi szolgáltatást képesek biztosítani, ők képezik a válaszadó cégek egytizedét.

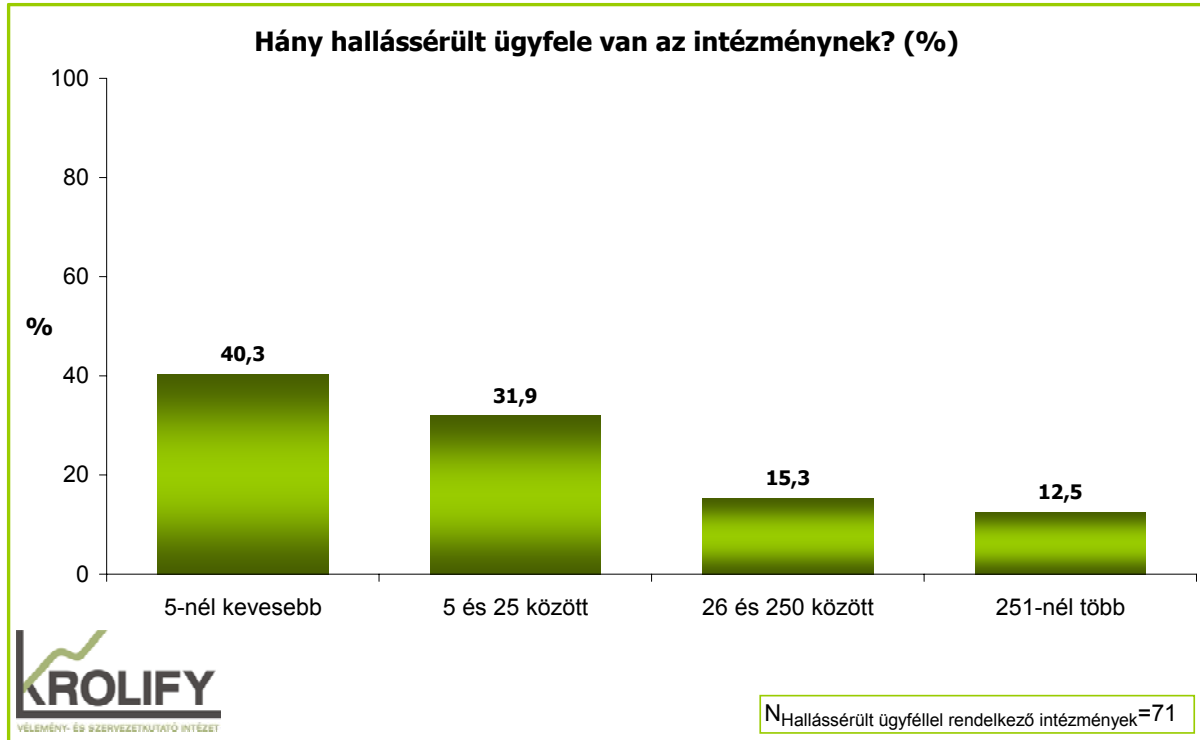
73. ábra: Az intézmények megoszlása az általuk nyújtott szolgáltatások szerint (%)

A 103 intézmény közül jelenleg 74-nek van hallássérült ügyfele (73,3%), az intézmények átlagosan 253 fiatal hallássérült ügyféllel rendelkeznek. 5-nél kevesebb hallássérült kliense van a szervezetek kétötödének, 251-nél több hallássérültnek egy nyolcaduk nyújt szolgáltatást.³⁴ A legszélesebb ügyfélbázissal rendelkező csoport kapcsán meg kell még jegyezni, hogy a 9 idetartozó intézmény közül 7-nek 1000-nél is több ügyfele van.

³⁴ Egy hallókészülékeket forgalmazó cég országos ügyfélköréről számolt be (ez a cég nem szerepel az ábrán).

74. ábra: Az intézmények megoszlása a hallássérült ügyfelek száma szerint (%)

Az adatok alapján úgy tűnik, hogy a mintába került intézmények célcsoportját inkább a 18 évesnél idősebb hallássérültek jelentik, hiszen míg a hallássérült ügyféllel rendelkező intézmények 62,1 százalékának egyáltalán nincs 14 évnél fiatalabb kliense, addig a válaszadók 48,5 százalékának kizárólag 18 év feletti ügyfele van. Erre utal az is, hogy az intézményeknél átlagosan 13,3 százalékos a 14 évnél fiatalabbak, 18,4 százalékos a 14-18 év közöttiek, és 68,4 százalékos a 18 évesnél idősebb kliensek aránya.

Az intézmények átlagos ügyfélszámát a szervezet által nyújtott szolgáltatás szerint vizsgálva megállapítható, hogy a legszélesebb ügyfélkörrel az egészségügyi szolgáltatást nyújtó intézmények rendelkeznek³⁵, átlagosan a legkevesebb fiatal hallássérült kliense pedig a munkaerő-piaci szolgáltatást nyújtó szervezeteknek van.

³⁵ Ez minden bizonnyal a kiterjedt ügyfélbázissal rendelkező hallókészülékeket forgalmazó cégek miatt van.

9. táblázat: Az intézmények átlagos ügyfélszáma

Szolgáltatás	Hány hallássérült ügyfele van az intézménynek?	
	átlag	szórás
Egészségügyi szolgáltatások	1265	1905,8
Tanácsadás	374	1072,1
Oktatás/képzés	233	673,5
Szociális szolgáltatások	127	372,3
Tolmácsszolgálat	100	155,7
Munkaerő-piaci szolgáltatások	32	62,2

Az intézmények területi megoszlását tekintve megállapítható, hogy mintánkba nagyjából azonos arányban kerültek vidéki és budapesti intézmények:

75. ábra: Az intézmények megoszlása székhelyük szerint (%)

5.2 Elemzés

A kutatási eredményeket ismertető fejezet első részében a mintába került intézmények által nyújtott szolgáltatásokat mutatjuk be a bevezetőben említett csoportosítás szerint. Ezután azt vizsgáljuk meg, hogy mennyire ismerik az intézmények a hallássérült fiatalok igényeit, illetve mit lehetne tenni annak érdekében, hogy jobban megértsék a hallássérült fiatalok szükségleteit. Végezetül azt nézzük meg, vajon az intézmények által nyújtott szolgáltatások mennyire felelnek meg a célcsoport elvárásainak, vagyis mennyire elégítik ki az intézmények a hallássérült fiatalok igényeit, különös tekintettel a munkaerő-piaci integrációjukra.

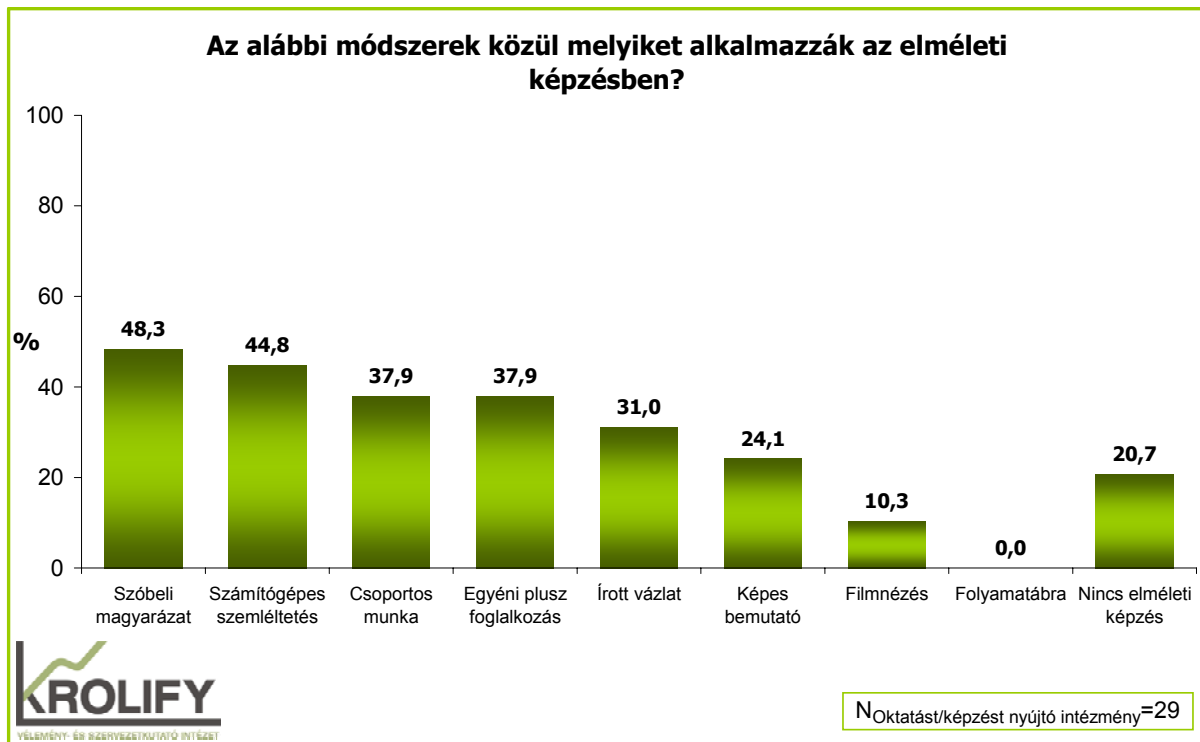
5.2.1. Az intézmények és az általuk nyújtott szolgáltatások

Oktatást/képzést nyújtó intézmények jellemzői

Amint azt a bevezetőben említettük, a felmérésben nagyon különböző profilú intézmények vettek részt, és a különbözőséget a csoportosítás sem tudta teljesen kiküszöbölni. Így például az oktatást vagy képzést nyújtó intézmények között találhatunk óvodát, többségi befogadó általános iskolát, középiskolát és szakképző intézményt, illetve speciális általános iskolát és szakiskolát is. Ennek megfelelően általánosításaink csak korlátozottan érvényesek.

Elsőként az intézmények által az oktatásban felhasznált módszereket vizsgáljuk meg. Az eredmények a diákokat érintő felméréshez hasonlóan azt mutatják, hogy nem nagyon van különbség az elméleti és a gyakorlati oktatásban alkalmazott módszerek között: mindkét esetben a szóbeli magyarázat, a csoportos munka és a számítógépes ismertetés a három leggyakrabban használt oktatási mód.

76. ábra: Az elméleti képzésben alkalmazott módszerek megoszlása (%)

Emellett fontos felhívni ismét a figyelmet a folyamatábra mint oktatási módszer mellőzésére: az elméleti képzésben egyetlen intézmény sem alkalmazza ezt a metódust, és a gyakorlati képzésben is csak egy.³⁶

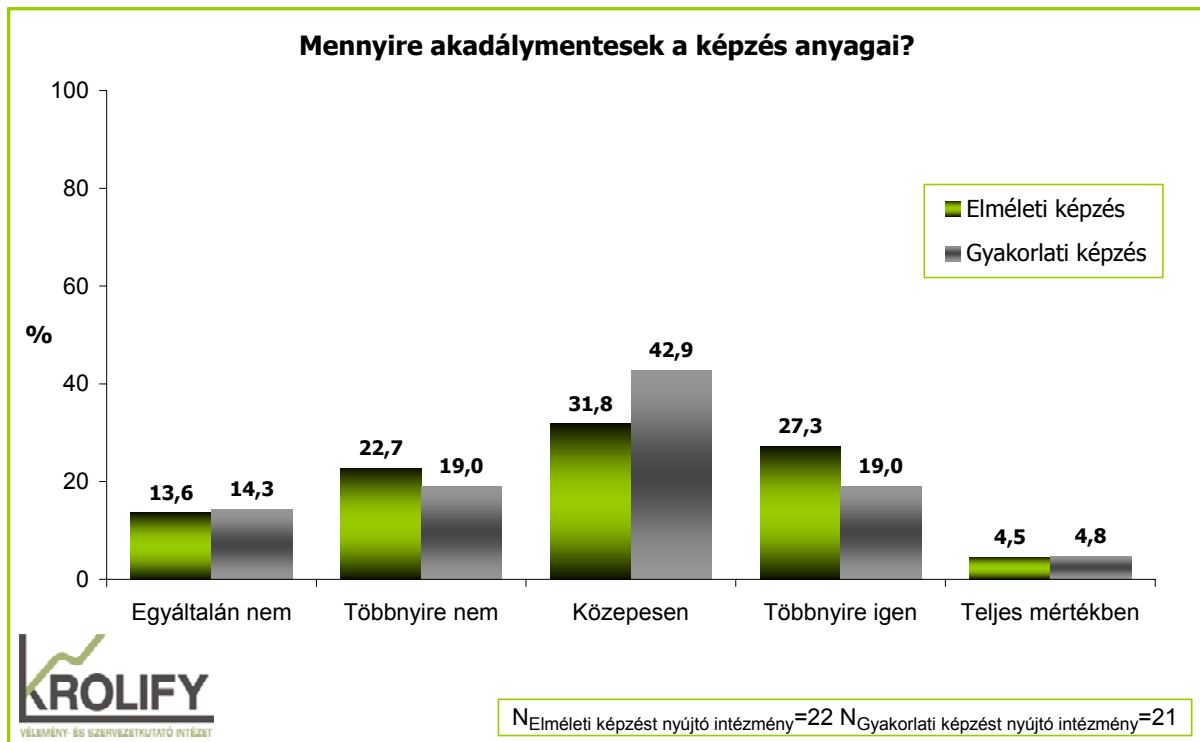
³⁶ Ugyanezt láthatjuk a hallássérült diákok felmérésében is: a folyamatábrák nem szerepelnek a gyakran alkalmazott módszerek között.

77. ábra: A gyakorlati képzésben alkalmazott módszerek megoszlása (%)

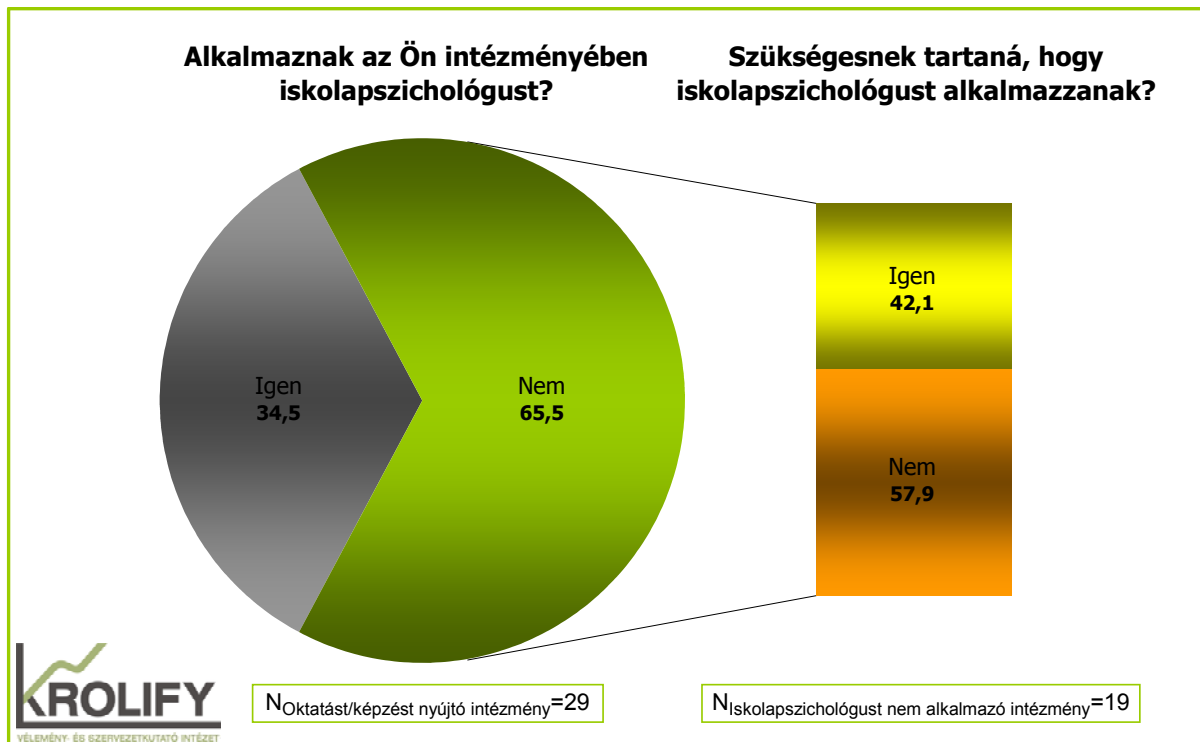
Az elméleti és a gyakorlati képzés hasonlósága a képzés akadálymentesítettsége kapcsán is megfigyelhető. Az intézmények többsége esetében mind az elméleti, mind a gyakorlati képzés anyagai közepesen, vagy annál egy kicsit kevésbé akadálymentesítettek. A vélemények átlaga az ötfokozatú skálán az elméleti képzés esetében 2,9, a gyakorlati képzés esetében pedig 2,8 lett; a teljesen akadálymentes intézmények kisebb arányban szerepelnek a mintában, mint az egyáltalán nem akadálymentes szervezetek.

78. ábra: A képzés anyagainak akadálymentessége (%)

Az intézmény humán erőforrásokkal való ellátottságát illetően azt találtuk, hogy a szervezetek egyharmada alkalmaz iskolapszichológust, az iskolapszichológust nem foglalkoztató intézmények 58 százaléka nem is tartja ezt szükségesnek.

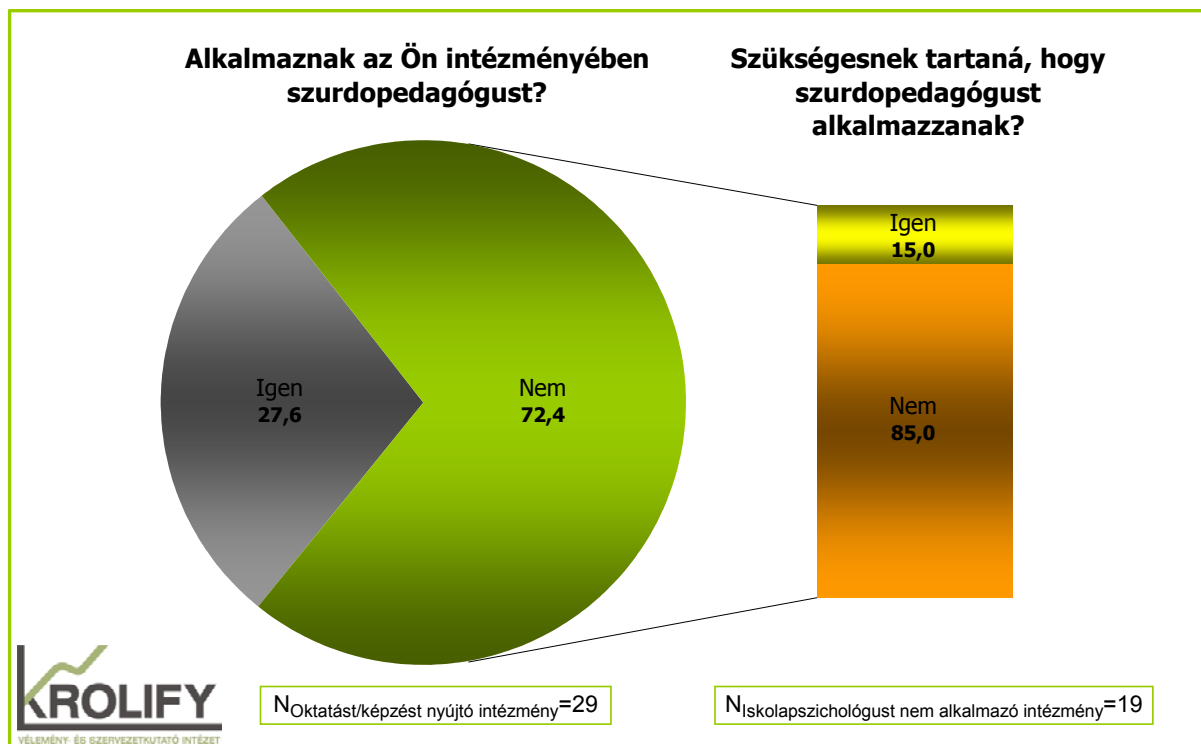
79. ábra: Intézmények és iskolapszichológusok (%)

Az eredmények alapján úgy tűnik, hogy szurdopedagógusra az intézményeknek kevésbé van szükségük, Az oktató szervezetek kisebb arányban rendelkeznek szurdopedagógussal, mint iskolapszichológussal, és amely intézmények nem foglalkoztatnak szurdopedagógust, azok döntő többsége ezt nem is érzi nélkülözhetetlenek.³⁷

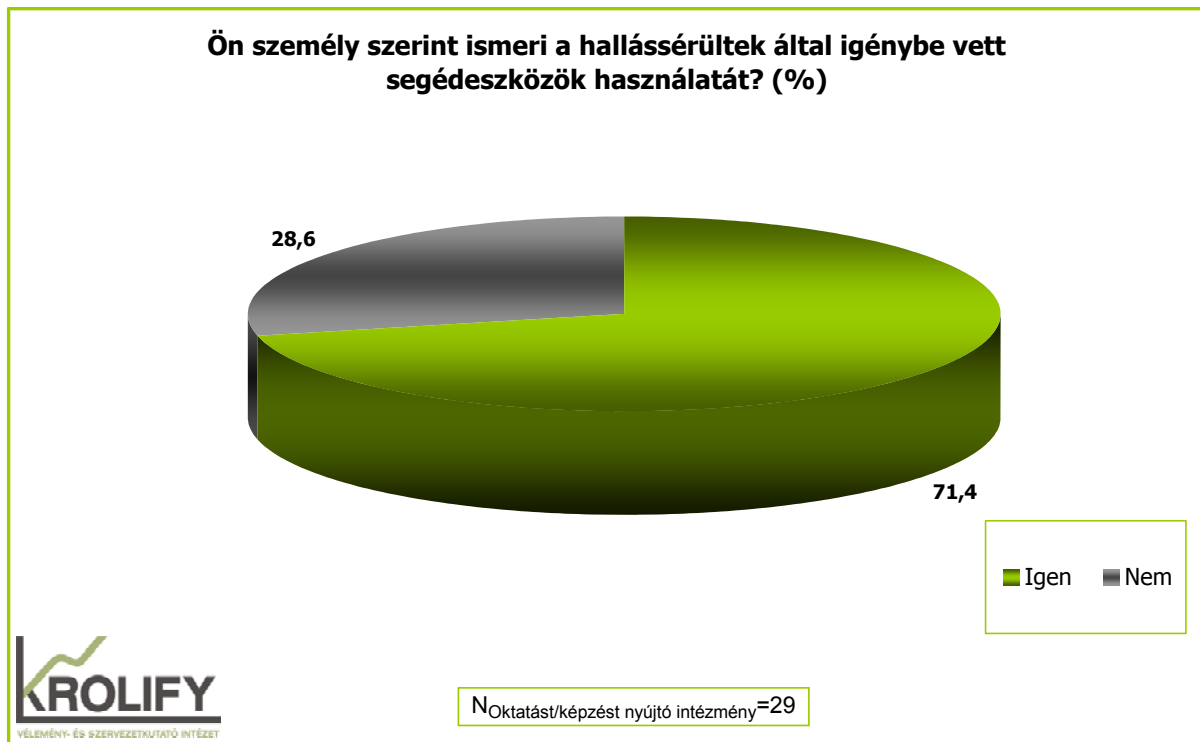
³⁷ Megjegyezzük, hogy az intézmények által alkalmazott 8 szurdopedagógusból 5 főállású és 3 utazótanárr.

80. ábra: Intézmények és szurdopedagógusok (%)

Végezetül megkérdeztük a kérdőívet kitöltőket, hogy ők személy szerint ismerik-e a hallássérültek által igénybe vett segédeszközök használatát. Az eredmények szerint a válaszadó személyek 71 százaléka járatos a segédeszközök használatában. A fennmaradó közel 30 százalék fele szükségesnek tartaná a segédeszközök használatának elsajátítását, a másik fele viszont nem érzi ezt fontosnak.

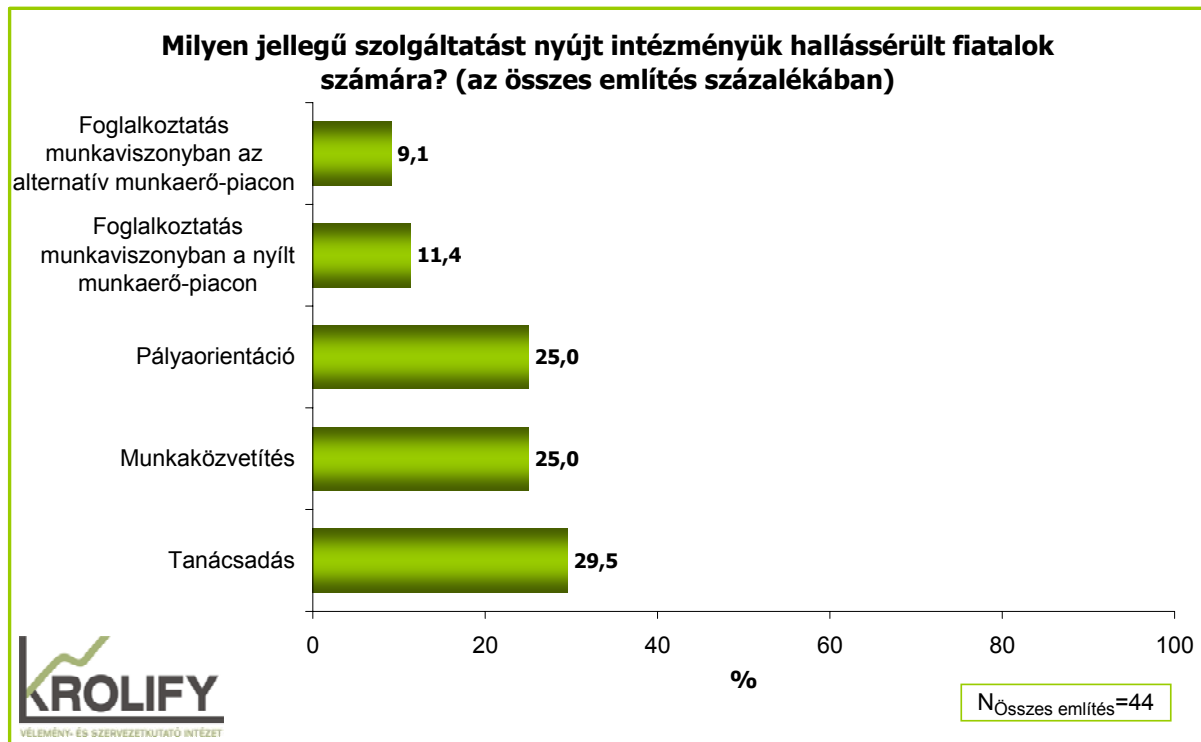
81. ábra: Jártasság a hallássérültek által igénybe vett segédeszközök használatában (%)

Munkaerő-piaci szolgáltatást nyújtó intézmények jellemzői

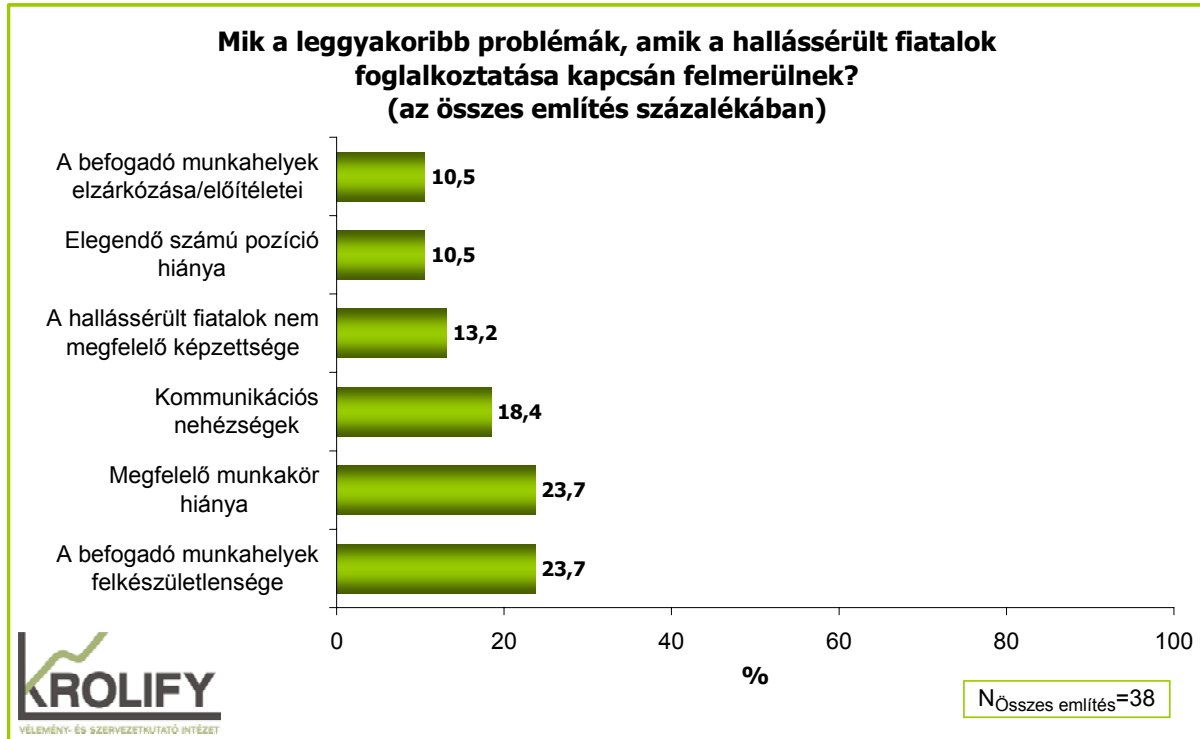
A munkaerő-piaci szolgáltatást nyújtó cégek leggyakrabban tanácsadást biztosítanak, sajnos munkaviszonyban történő foglalkoztatást csak kevés intézmény tud ajánlani hallássérült fiatalok számára.

82. ábra: Munkaerő-piaci szolgáltatások (%)

A hallássérült fiatalok foglalkoztatásával járó nehézségekért leginkább a munkaadókat teszik felelőssé a megkérdezettek, viszont örömteli, hogy a leggyakrabban problémának nem a befogadó munkahelyek előítéleteit, hanem azok felkészületlenségét és a megfelelő munkakörök hiányát tekintették, vagyis a hallássérült fiatalok foglalkoztatásának inkább strukturális, mintsem attitűdbeli akadályai vannak. A hallássérült fiatalokat foglalkoztatni kívánó cégek számára pedig jelzés lehet, hogy egyetlen válaszadó sem nevezte meg a hallássérült fiatalok motiválatlanságát, mint a foglalkoztatással járó problémát.

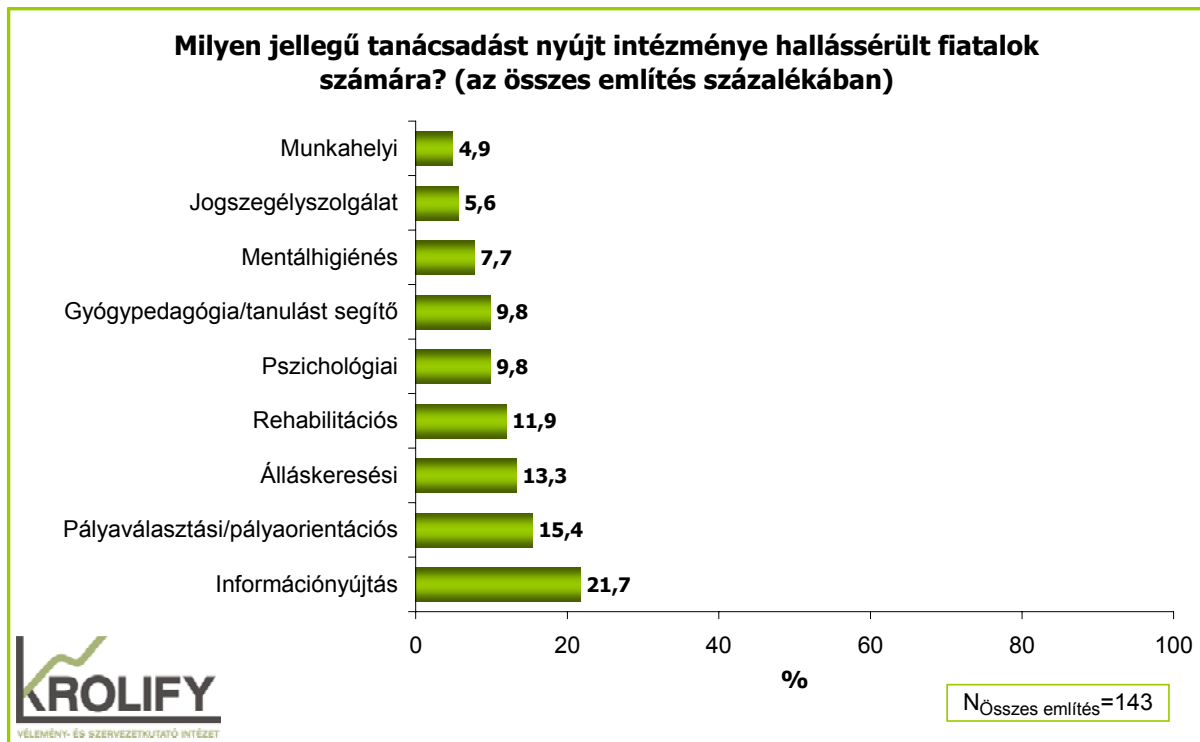
83. ábra: A hallássérült fiatalok foglalkoztatása kapcsán felmerülő leggyakoribb problémák (%)

Tanácsadást nyújtó intézmények jellemzői

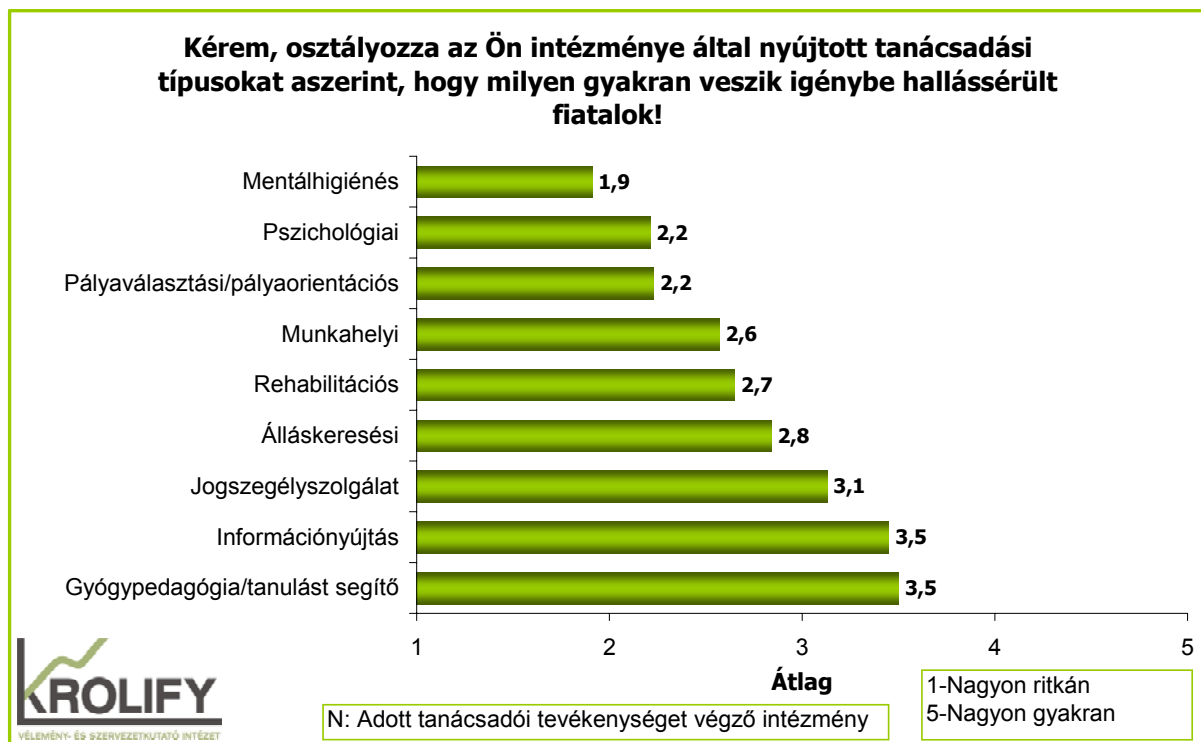
A tanácsadást nyújtó cégek leggyakrabban információval látják el a hallássérült fiatalokat, ezt követi a pályaválasztási és az álláskeresési tanácsadás. Legkisebb arányban jogsegély-szolgálatot és munkahelyi tanácsadást nyújtanak az intézmények.

84. ábra: Tanácsadási típusok (%)

A hallássérült fiatalok számára is az információnyújtás a legfontosabb, a gyógypedagógiai vagy tanulást segítő tanácsadás mellett ezt a szolgáltatást veszik igénybe leggyakrabban.

85. ábra: Tanácsadási típusok igénybevételének gyakorisága (Átlag)

Egészségügyi szolgáltatást nyújtó intézmények jellemzői

A mintába került intézmények közül mindössze 11 nyújt egészségügyi szolgáltatást hallássérült fiatalok számára. A 11 szervezetből 7 foglalkozik hallókészülékek forgalmazásával, 5 intézménynél van fül-orr-gégészeti szakrendelés, 1-1 pedig hallás-rehabilitációt, illetve szurdopedagógiai szolgáltatást nyújt. A következő táblázat azt mutatja be, hogy a különböző korosztály tagjai milyen problémákkal keresik fel leggyakrabban az egészségügyi szolgáltatást nyújtó intézményeket:

10. táblázat: Az egészségügyi szolgáltatást nyújtó intézmények ügyfeleinek leggyakoribb megoszlása korcsoportok szerint

Korosztály	Leggyakoribb problémák
14 év alatt	a hallásállapot fölmérése, javítása; halláscsökkenés, halláskárosodás; hallásfejlesztés, beszédindítás; hallókészülék rendelés
14-18 év között	hallásvizsgálat; halláscsökkenés, halláskárosodás; készülékellátás; tanulási problémák
18 év felett	halláscsökkenés; hallókészülék rendelés; hallásvizsgálat; pályaválasztási kérdések

A táblázat alapján megállapítható, hogy a korosztálytól független problémák (hallásvizsgálat, halláscsökkenés/halláskárosodás, hallókészülék rendelés és -ellátás) mellett léteznek az adott korosztályokra jellemző problémák is. A legfiatalabbak körében specifikus probléma a hallásfejlesztés és beszédindítás, a középső korcsoportban a tanulási nehézségek, a legidősebbek körében pedig a pályaválasztási kérdések.

A pályaválasztással kapcsolatban megjegyezzük, hogy az intézmények többsége a fiatal hallássérültek pályaválasztása kapcsán ki szokta kérni audiológus véleményét is, valamint azt, hogy a hallássérült fiatalok a pályaválasztás vagy a munkába állás idején legtöbb esetben speciális eszközöket is igényelnek.

Szociális szolgáltatást nyújtó intézmények jellemzői

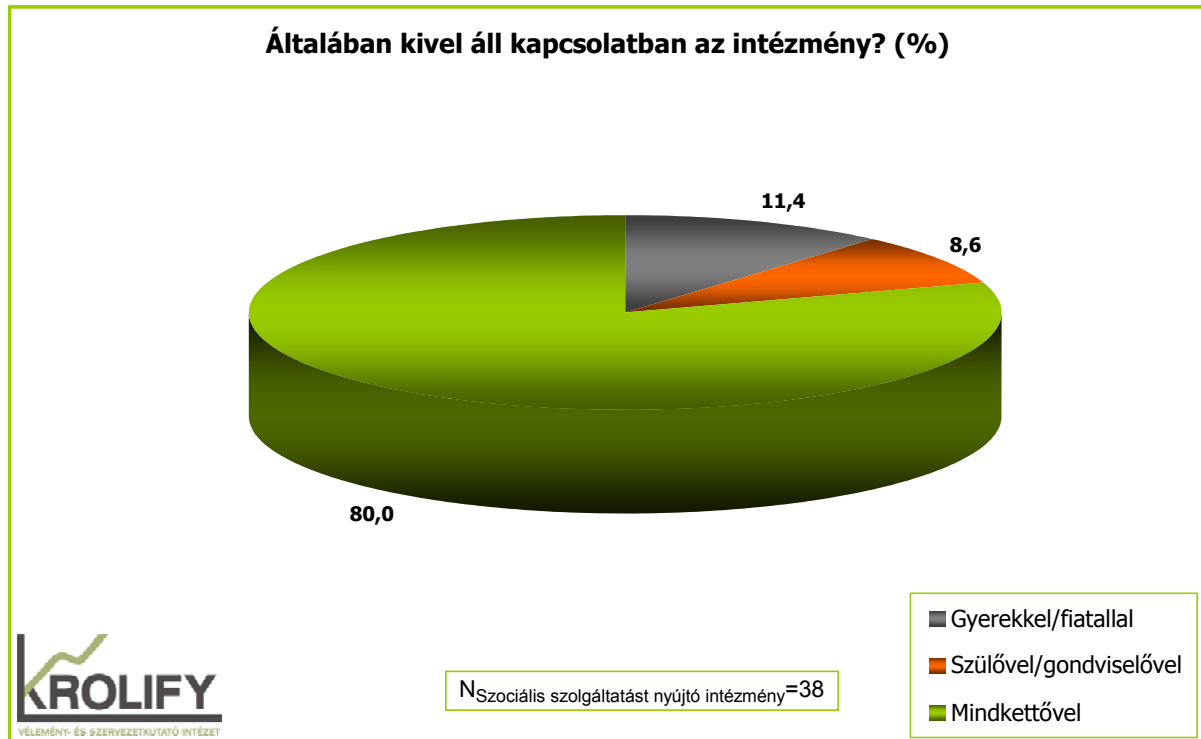
A szociális szolgáltatást nyújtó intézmények leggyakrabban konkrét szociális ellátást biztosítanak a hallássérült fiatalok számára, ezután a családsegítés és a szabadidős programok szervezése következik. Legkisebb arányban a mentori és a támogató szolgáltatások szerepelnek a kínálatukban.

86. ábra: Szociális szolgáltatási típusok (%)

A szociális ellátást nyújtó intézmények legnagyobb részét mind a gyermekekkel, mind a szülőkkel kapcsolatban állnak.

87. ábra: A szociális szolgáltatást nyújtó intézményekkel kapcsolatban álló személyek (%)

A szociális szolgáltatást nyújtó intézmények alapvetően kétféleképpen kerülnek kapcsolatba hallássérült fiatalokkal és családjukkal. A leggyakrabban (az említett 35 esetből 21-szer, vagyis az esetek 60%-ában) a fiatalok vagy családjuk önként keresik fel az intézményt, egy másik gyakori kapcsolatfelvételi mód az, amikor egy másik intézmény (például gyermek fül-orr-gégész, gyermekjóléti szolgálat, továbbtanulási tanácsadó, nevelési tanácsadó, szülőklub) küldi a hallássérült fiatalot a szociális szolgáltatást nyújtó intézményhez (8 eset a 35-ből, ami az esetek 23 százalékát jelenti).

A problémák, amikkel a hallássérült fiatalok vagy családjuk felkeresik a szociális szolgáltatást nyújtó intézményeket, rendkívül sokrétűek:

- álláskeresés (9 említés)
- anyagi problémák (7 említés)
- beiskolázási, iskolai problémák; tanulási nehézség (5 említés)
- adósságkezelés, lakbérhátralék (5 említés)
- családi, kapcsolati problémák (4 említés)
- információhiány (4 említés)
- ügyintézés (3 említés)
- támogatás, gondozás, ellátás (3 említés)
- lelki, mentális problémák (1 említés)
- életvezetési problémák (1 említés)

Tolmácsszolgálatot nyújtó intézmények jellemzői

A tolmácsszolgálatot nyújtó intézményeket nyílt kérdéssel kérdeztük arról, hogy a hallássérült fiatalok leggyakrabban milyen helyzetekben veszik igénybe a szolgáltatást. A válaszok alapján megállapítható, hogy a tolmácsszolgálatot leggyakrabban álláskereséskor, illetve a tanulás kapcsán veszik igénybe a hallássérült fiatalok.³⁸ Ehhez nagyon hasonló eredményeket kaptunk, amikor arra voltunk kíváncsiak, hogy a nyilvántartás szerint az elmúlt öt évben hányan keresték fel egyes problémákkal az intézményt.

11. táblázat: A tolmácsszolgálatot nyújtó cégek ügyfeleinek igényei

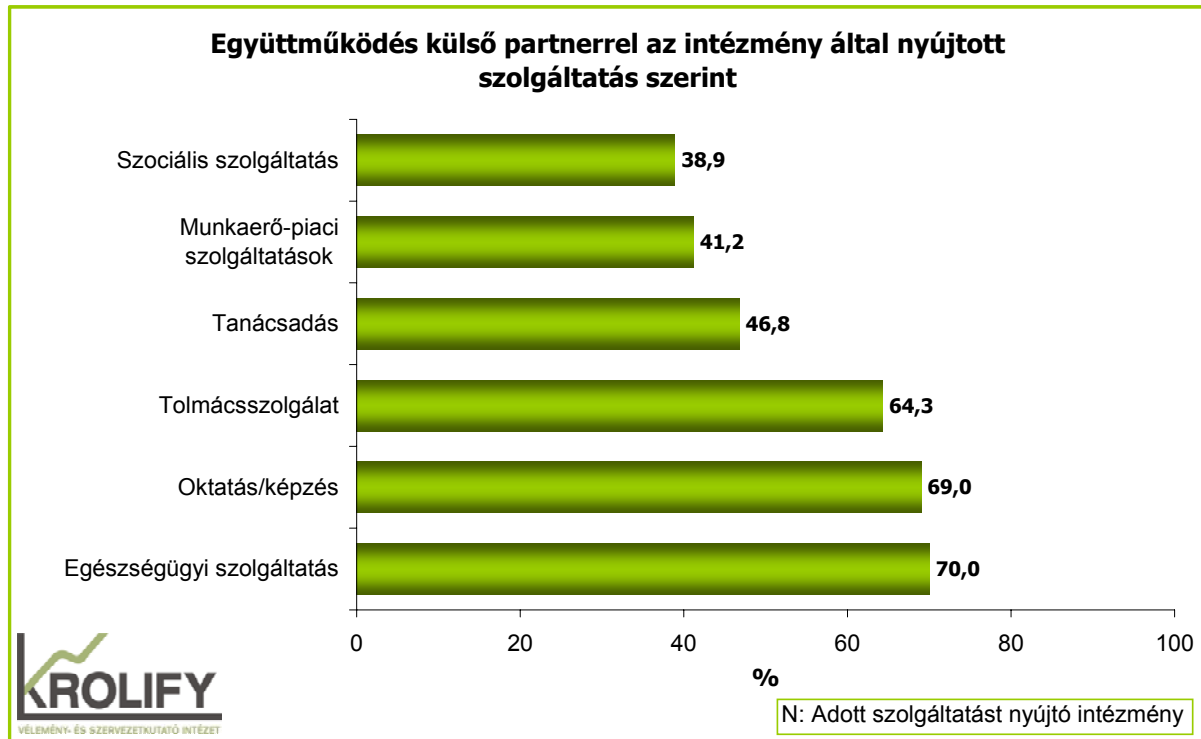
	Nyilvántartásuk szerint az elmúlt 5 évben nyilvántartásuk szerint hányan keresték meg Önöket az alábbi igényekkel?	
	átlag	szórás
Munkakeresés	24,0	30,3
Középiskolai képzés	9,4	25,0
Munkainterjú	7,4	14,1
Munkahelyi probléma/ konfliktushelyzet megoldása	7,0	12,5
Munkaszerződés	5,6	13,7
Esetszám	N=14	

5.2.2 Intézmények közötti együttműködési kapcsolatok jellemzői

A válaszadó intézmények 42 százaléka (37 intézmény) szokott igénybe venni segítséget külső partnertől, legnagyobb arányban az egészségügyi szolgáltatást nyújtó és az oktatási intézmények, legkisebb arányban pedig a munkaerő-piaci és szociális szolgáltatásokat biztosító szervezetek.

³⁸ Két válaszadó nem jelölt meg konkrét szituációt („Ha valamit nem értenek, mindig megkérdeznék engem”, illetve „a kommunikáció akadálymentesítésében”), valamint egyszer-egyszer említették a válaszadók a családi konfliktust, illetve az ügyintézkést („Hivatalos helyre kísérés”).

88. ábra: Külső partnerrel rendelkező intézmények megoszlása az intézmény által nyújtott szolgáltatás szerint (%)

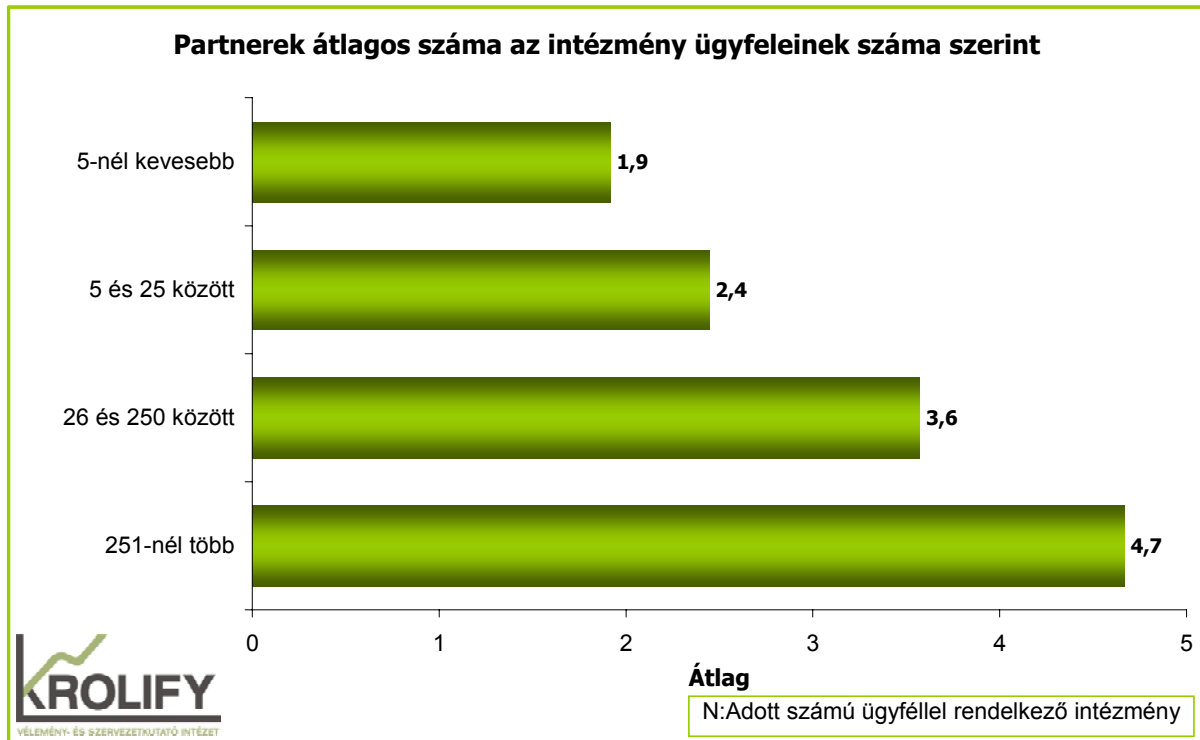
Az intézmények legnagyobb hányada egy, illetve öt vagy annál több külső partnerrel működik együtt a hallássérült fiatalok igényeinek minél teljesebb kielégítése érdekében.

12. táblázat: Intézmények megoszlása a külső partnerek száma szerint (%)

Hány külső partnerrel működik együtt? (%)	
1	29,7
2	24,3
3	13,5
4	2,7
5 vagy több	29,7
<i>Összesen</i>	<i>100,0</i>
Esetszám	37

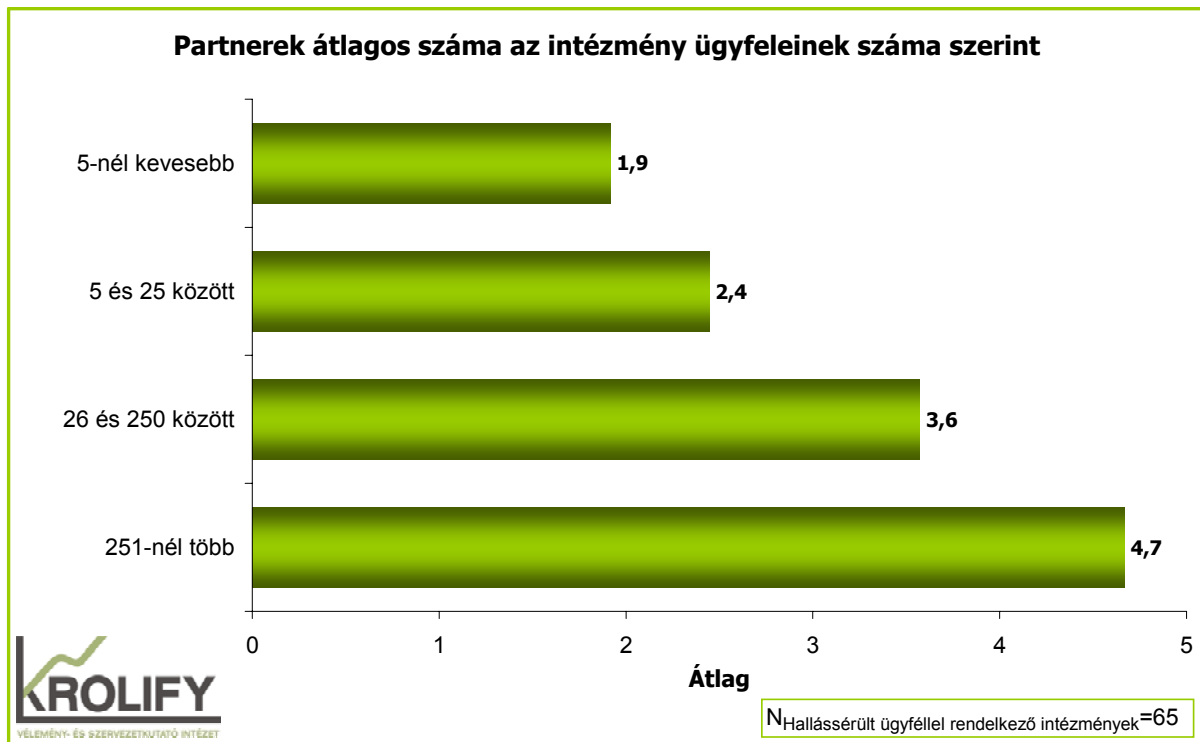
A külső partnerrel rendelkező intézmények átlagosan 3 másikkal működnek együtt. Átlagosan a legtöbb külső partnerrel az egészségügyi szolgáltatást nyújtó intézmények dolgoznak együtt, legkevesebbel pedig az oktatást vagy képzést biztosító szervezetek.

89. ábra: Partnerek átlagos száma az intézmény által nyújtott szolgáltatás szerint (Átlag)

A partnerek átlagos számát az intézmények fiatal hallássérült ügyfelei száma szerint vizsgálva megállapítható, hogy minél több kliense van egy intézménynek, annál több külső partnerrel működik együtt. Ez annak is köszönhető, hogy az egészségügyi szolgáltatást nyújtó szervezetek sok ügyféllel rendelkeznek, és emellett sok külső partnerrel is kapcsolatban állnak, míg például a szociális szolgáltatást biztosító szervezeteknek általában kevés ügyfele és kevés partnere van.

90. ábra: Partnerek átlagos száma az intézmény ügyfeleinek száma szerint (Átlag)

Fontos megvizsgálni, hogy az egyes intézmények milyen profilú másik intézményekkel állnak kapcsolatban.

13. táblázat: Intézmények partnerei az intézmények által nyújtott szolgáltatás szerint

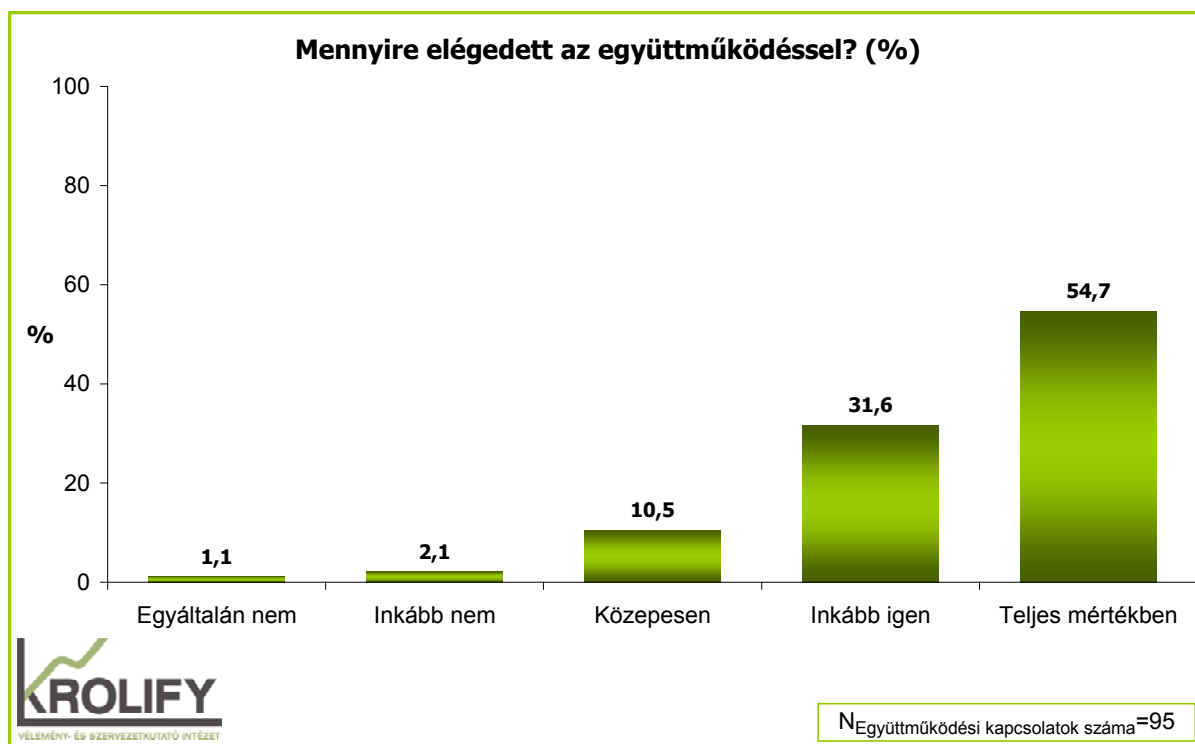
	Oktatás/ képzés	Alternatív munkaerő -piac	Nyílt munkaerő -piac	Egészségügyi szolgáltatás	Szociális szolgáltatás	Egyéb	Össze n
Oktatás/képzés	20	4	2	3	11	11	51
Munkaerő-piaci szolgáltatás	5	2	1	0	7	5	20
Tanácsadás	13	7	4	13	11	22	70
Egészségügyi szolgáltatás	5	2	1	8	1	7	24
Szociális szolgáltatás	9	5	2	7	6	11	40
Összesen	52	20	10	31	36	56	205

A táblázat alapján megállapítható, hogy a válaszadó intézmények legnagyobb számban (az „egyéb” kategóriát nem számítva) oktatást vagy képzést biztosító partnerrel állnak kapcsolatban. Őket követik a szociális és az egészségügyi szolgáltatást nyújtó intézményi partnerek. Az intézmények a legkisebb számban foglalkoztató szervezetekkel működnek együtt.

Az eredmények azt mutatják, hogy a külső partnerrel kapcsolatban álló intézmények nagyon elégedettek az együttműködéssel: a 95-ből mindössze 3 kapcsolattal elégedetlenek az intézmények, a kapcsolatok több mint felével viszont teljes mértékben elégedettek, valamint az ötfokozatú skálán mért átlagos elégedettség 4,4 volt. Mindez azt jelenti, hogy az intézmények éppen ugyanannyira elégedettek az egymással való együttműködéssel, mint a szülők az intézmények által nyújtott szolgáltatásokkal³⁹.

³⁹ ld. Felmérés a hallássérült fiatalok szüleinek körében, 40. ábra.

91. ábra: Az együttműködés megítélése (%)

A válaszadó intézmények legtöbbször a SINOSZ-t nevezték meg együttműködő partnernek, ezen kívül a Szakértői és Rehabilitációs Bizottságot, a Duráczy József Módszertani Központot és a Török Béla Speciális Szakiskolát említették többször a külső partnerek között. Ezek az intézmények a fiatalokkal kapcsolatban álló intézmények között is a legtöbbször említett szervezetek között vannak.

Az intézmények által partnerként többször említett szervezetek közül a Duráczy József Módszertani Központtal való együttműködéssel elégedettek leginkább a válaszadók, de a SINOSZ-szal való kooperációt is jónak minősítették a felmérésben résztvevő intézmények. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a SINOSZ-szal való együttműködést az intézmények hasonlóan, bár kicsit kedvezőbben ítélik meg, mint a szülők.⁴⁰

⁴⁰ I. Felmérés a hallássérült fiatalok szüleinek körében, 44. ábra

14. táblázat: A leggyakrabban partnerként említett intézményekkel való átlagos elégedettség (Átlag)

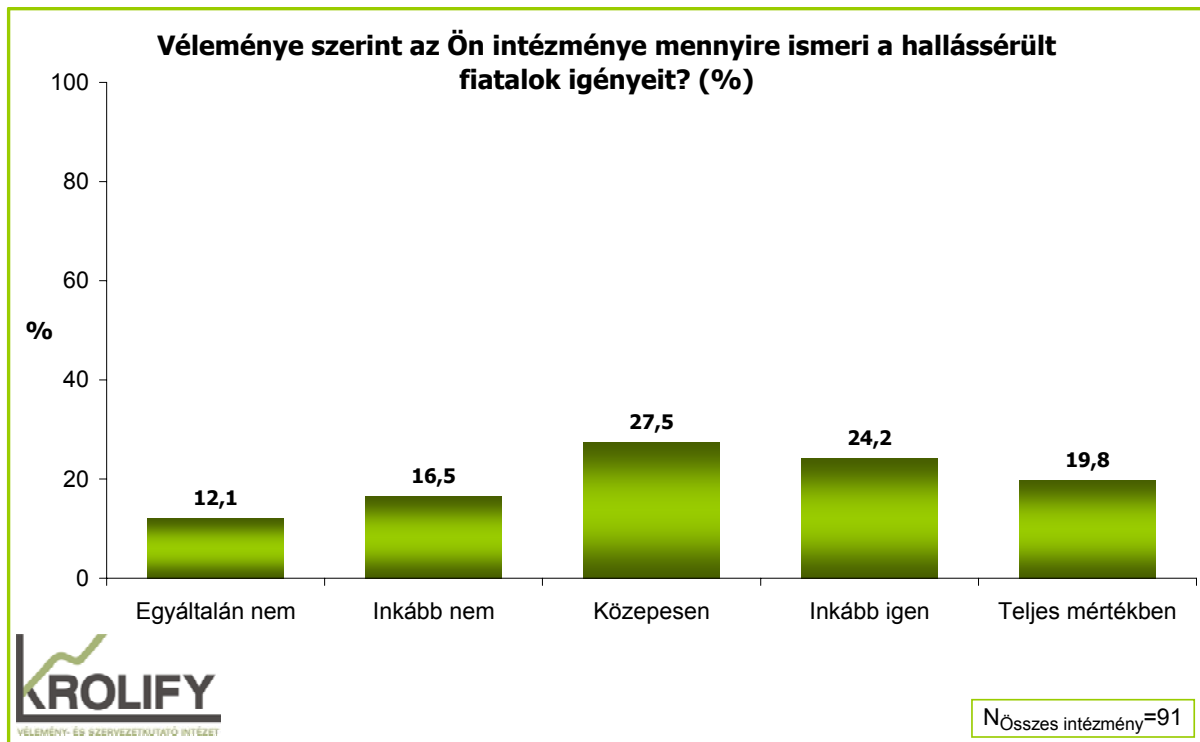
Intézmény	Átlagos elégedettség	Említések száma
SINOSZ	4,2	13
Szakértői és Rehabilitációs Bizottság	3,5	6
Duráczy József Módszertani Központ	4,7	3
Török Béla Speciális Szakiskola	4,0	3

5.3 Az intézmények és a hallássérült fiatalok igényei

Az intézmények, az általuk nyújtott szolgáltatások és a közöttük lévő együttműködési kapcsolatok jellemzése után áttérünk az intézmények és a hallássérült fiatalok közötti kapcsolat vizsgálatára. Elsőként azt nézzük meg, vajon mennyire ismerik a megkérdezett szervezetek a hallássérült fiatalok igényeit, illetve milyen módon tudnák jobban megismerni ezeket.

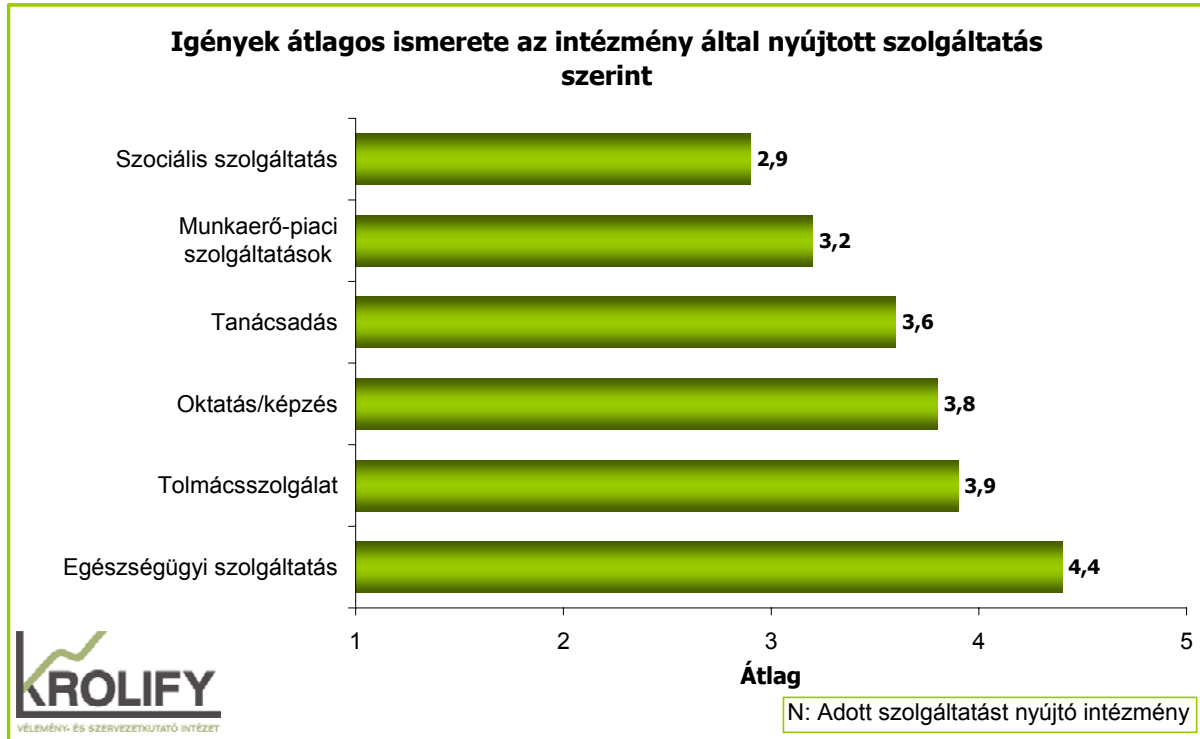
Az eredmények szerint a válaszadó intézmények közepes mértékben, vagy annál egy kicsit jobban ismerik a hallássérült fiatalok igényeit: a vélemények átlaga az ötfokozatú skálán 3,2 lett, a „közepes” válaszlehetőséget jelölte meg a legtöbb szervezet, és az igényeket inkább vagy teljesen ismerő intézmények nagyobb arányban voltak a mintában, mint a szükségletekkel inkább vagy egyáltalán nem ismerő szervezetek.

92. ábra: A hallássérült fiatalok igényeinek ismerete (%)

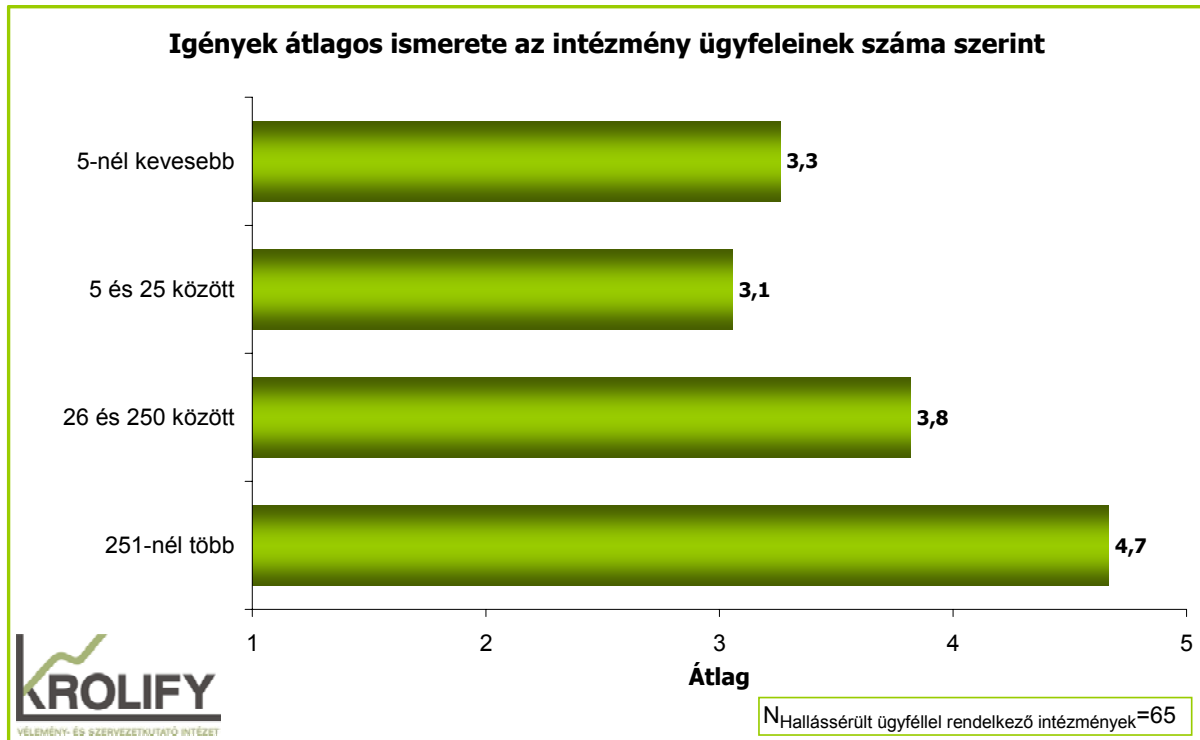
Az intézmények által nyújtott szolgáltatást figyelembe véve saját bevallásuk szerint a legjobban az egészségügyi szolgáltatást nyújtó intézmények ismerik a hallássérült fiatalok igényeit, legkevésbé pedig a szociális szolgáltatást biztosító szervezetek.

93. ábra: A hallássérült fiatalok igényeinek ismerete az intézmény által nyújtott szolgáltatás szerint (Átlag)

A következő ábra azt a könnyen értelmezhető összefüggést mutatja be, hogy minél több ügyfele van egy intézménynek, annál jobban ismeri azok igényeit: leginkább a 251 főnél több klienssel rendelkező cégek ismerik a hallássérült fiatalok szükségleteit, legkevésbé pedig a 25 főnél kevesebb ügyféllel kapcsolatban álló szervezetek vannak tisztában a fiatalok igényeivel.

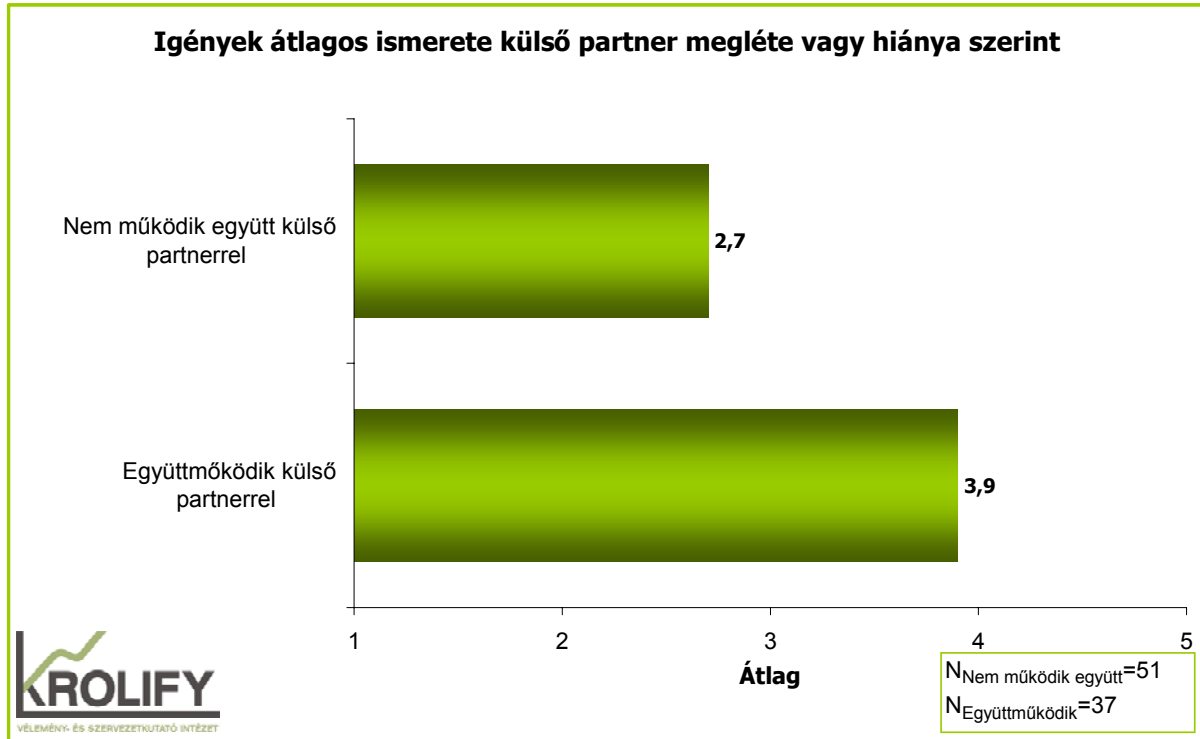
94. ábra: A hallássérült fiatalok igényeinek ismerete az intézmény ügyfeleinek száma szerint (Átlag)

Előzetesen feltételezhető, hogy ha valamelyik intézmény együttműködik egy vagy több külső partnerrel, akkor az jobban ismeri a hallássérült fiatalok igényeit. Az adatok megerősítik ezt a várakozást:⁴¹

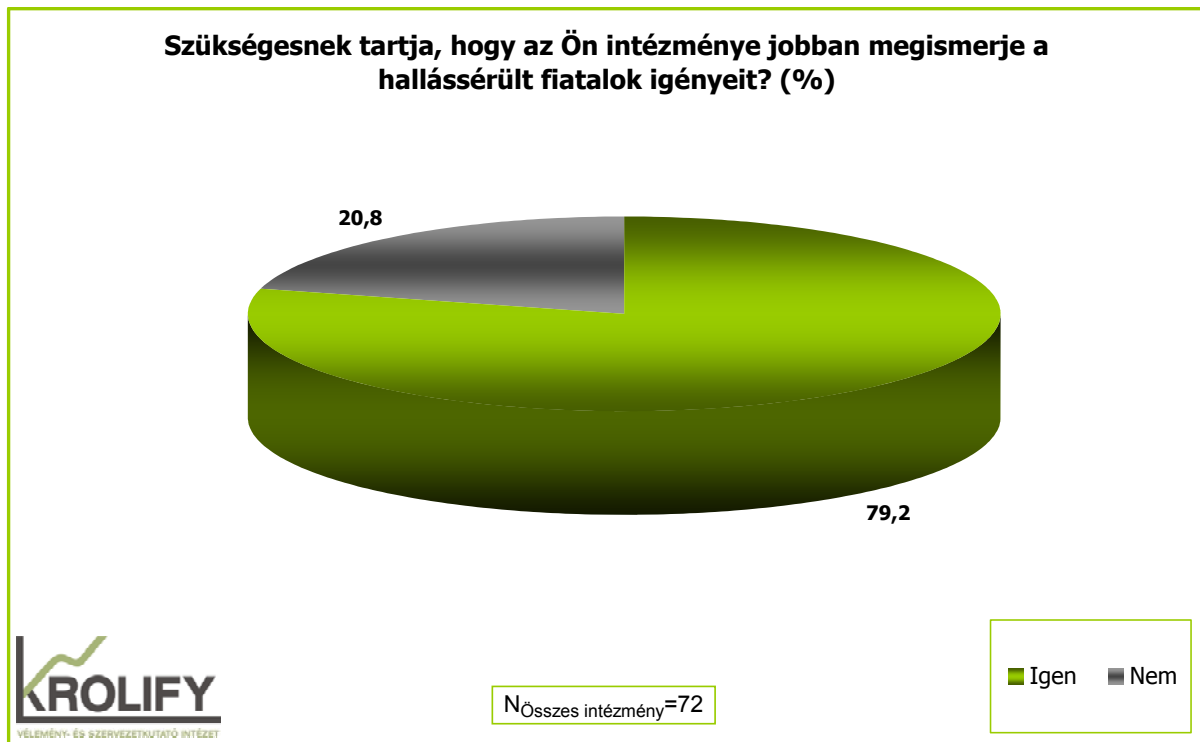
⁴¹ Mindazonáltal itt újra fel kell hívni a figyelmet a magyarázó változók együjtjárására, vagyis arra a tényre, hogy az intézmények által nyújtott szolgáltatás, az intézmények ügyfélbázisa és az intézménnyel együttműködő partnerek száma korrelál egymással. Például az egészségügyi szolgáltatást nyújtó intézmények van a legtöbb ügyfele és partnere, és a legtöbb ügyféllel és partnerrel rendelkező intézmények ismerik legjobban a hallássérült fiatalok igényeit.

95. ábra hallássérült fiatalok igényeinek ismerete külső partner megléte vagy hiánya szerint (Átlag)

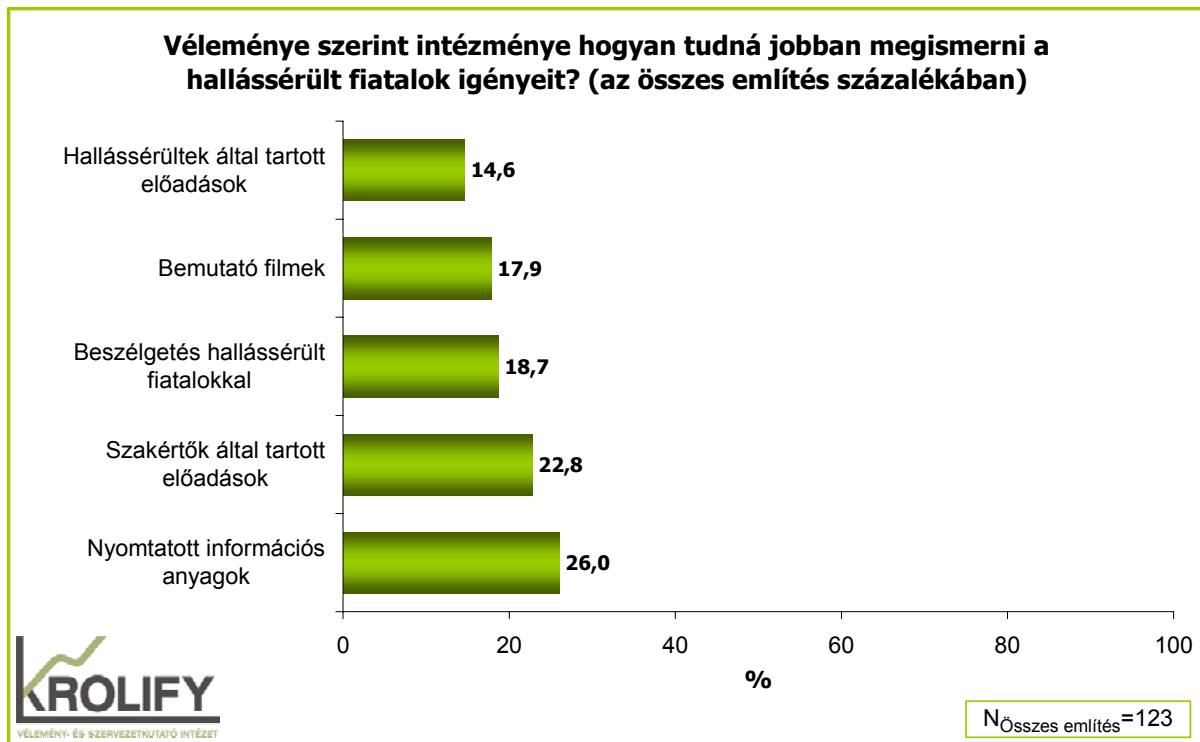
Mivel az intézmények csak közepes mértékben ismerik a hallássérült fiatalok igényeit, ezért nem meglepő, hogy a válaszadó szervezetek többsége szükségesnek tartja, hogy jobban megismerje a célcsoport igényeit.

96. ábra: A hallássérült fiatalok igényei megismerésének szükségessége (%)

A leghatékonyabb módnak, amivel a hallássérült fiatalok igényeit jobban meg lehetne ismerni, a válaszadók a nyomtatott információs anyagokat és a szakértők által tartott előadásokat tekintették.

97. ábra: A hallássérült fiatalok igényei megismerésének módja (%)

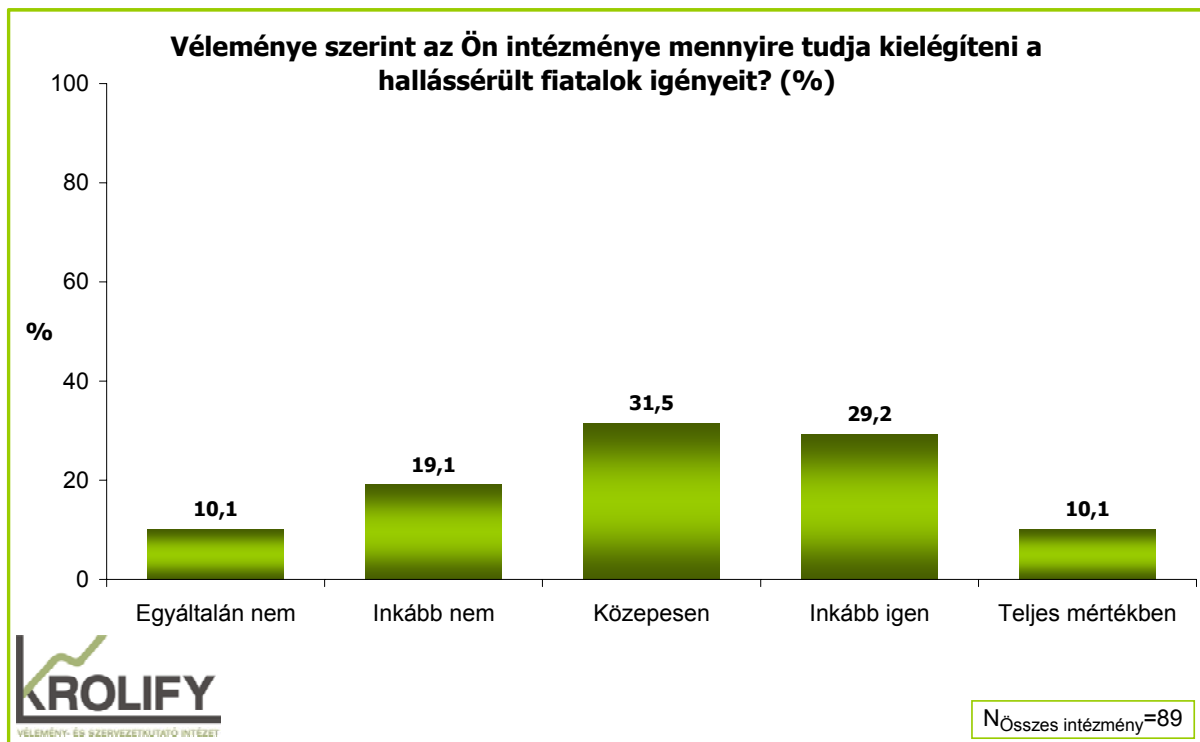
Ezekon kívül három válaszadó az internetben látta az igények jobb megismerésének eszközét („e-mail”, „honlapon keresztül”, „internetes távoktatás-szerű”), egy pedig az intézményen belüli képzést javasolta.

5.4 Az intézmények által nyújtott szolgáltatások és a hallássérült fiatalok igényei

Az utolsó részben azt vizsgáljuk, hogy az intézmények által nyújtott szolgáltatások mennyiben felelnek meg a hallássérült fiatalok igényeinek, és hogyan lehetne elérni, hogy a szolgáltatások jobban illeszkedjenek a szükségletekhez. Kiemelt figyelmet fordítunk arra, hogy az intézmények szolgáltatásaikkal mennyire segítik a hallássérült fiatalok integrációját, valamint hogyan tudnának javítani a célcsoport munkaerő-piaci esélyein.

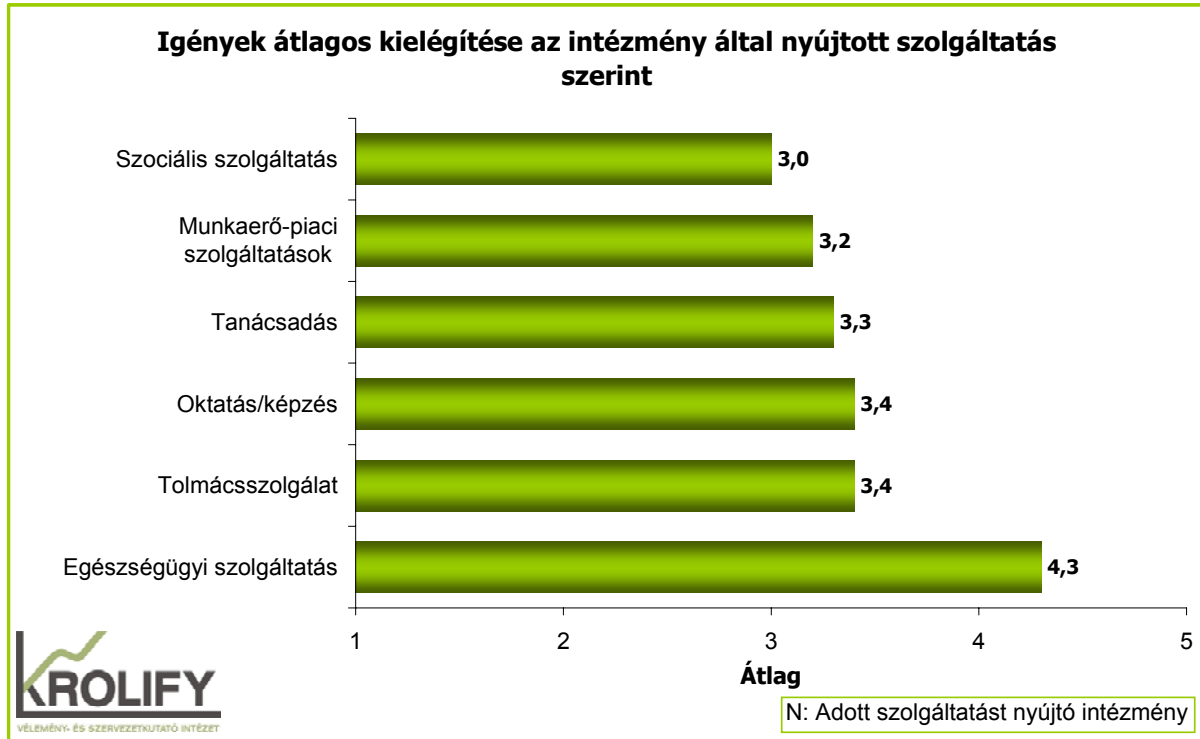
A válaszok alapján megállapítható, hogy az intézmények közepes mértékben, vagy egy kicsit jobban tudják kielégíteni a hallássérült fiatalok szükségleteit: az osztályzatok átlaga az ötfokozatú skálán 3,1 lett, a „közepes” válaszlehetőséget jelölte meg a legtöbb szervezet, és az igényeket inkább kielégítő intézmények nagyobb arányban voltak a mintában, mint a szükségleteket kielégíteni inkább nem tudó szervezetek. Mindez azt jelenti, hogy az intézmények ugyanannyira ismerik a hallássérült fiatalok igényeit, mint amennyire ki tudják elégíteni azokat. Ebből az következik, hogy az intézményeknek mind az igények megismerésében, mind azok kielégítésében javulniuk kell, ugyanakkor természetesen ahhoz, hogy az intézmények jobban ki tudják elégíteni az igényeket, jobban meg kell ismerniük őket.

98. ábra: A hallássérült fiatalok igényeinek kielégítése (%)

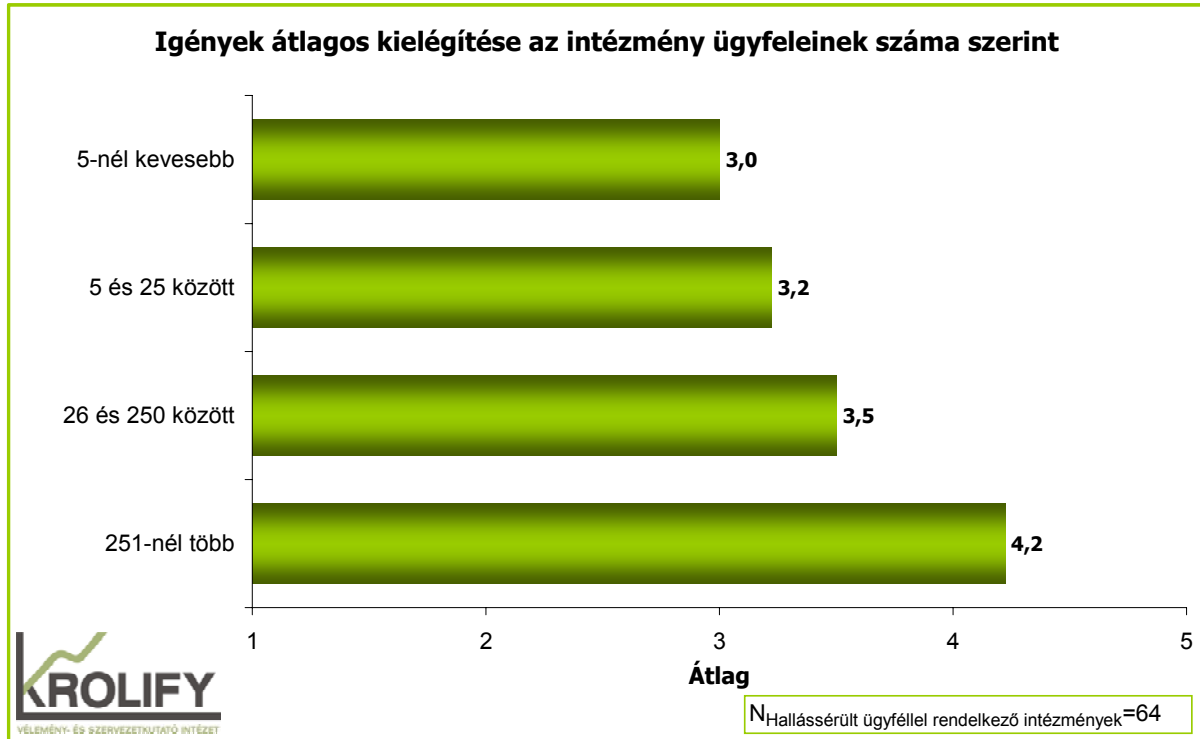
Mivel az igények ismerete és kielégítése összefügg, ezért a különböző profilú intézmények között az igények kielégítése szempontjából ugyanazt a rangsort lehet felállítani, mint az igények ismerete kapcsán, vagyis a leginkább az egészségügyi, legkevésbé pedig a szociális szolgáltatást nyújtó intézmények képesek kielégíteni a célcsoport igényeit.

99. ábra: A hallássérült fiatalok igényeinek kielégítése az intézmény által nyújtott szolgáltatás szerint (Átlag)

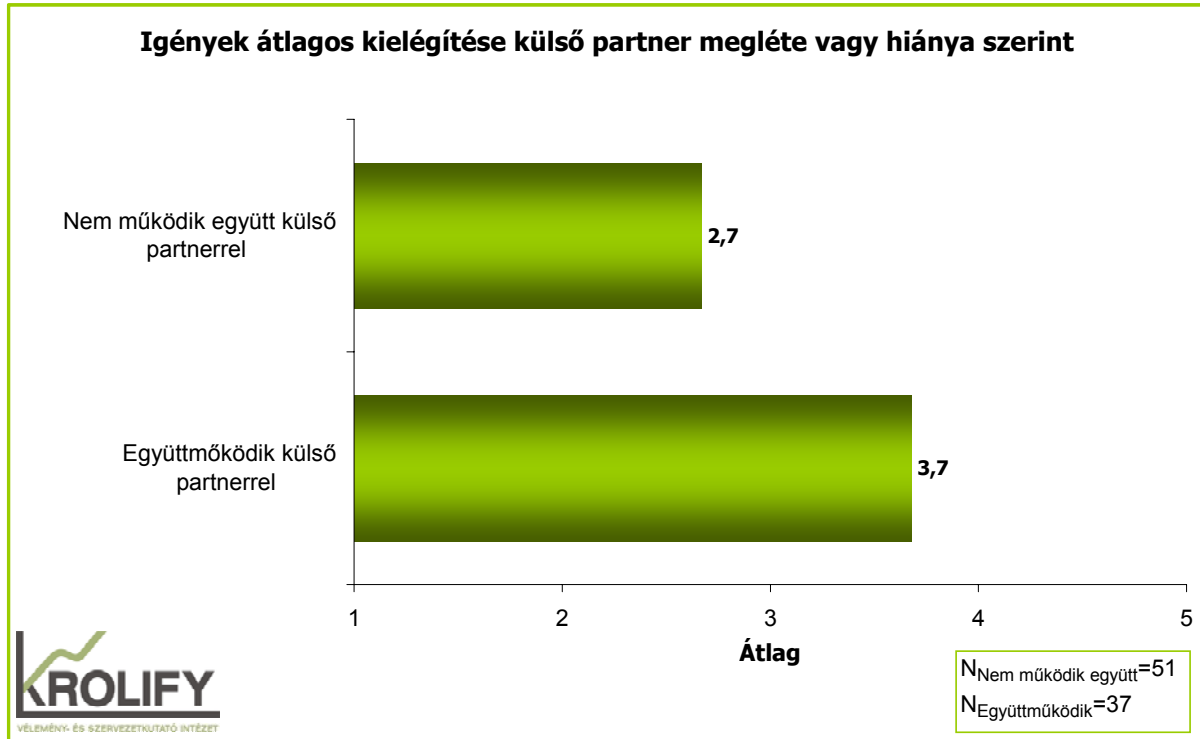
Az igények ismeretéhez hasonlóan az igények kielégítésének képessége is növekszik az intézmény ügyfélkörének bővülésével.

100. ábra: A hallássérült fiatalok igényeinek kielégítése az intézmény ügyfeleinek száma szerint (Átlag)

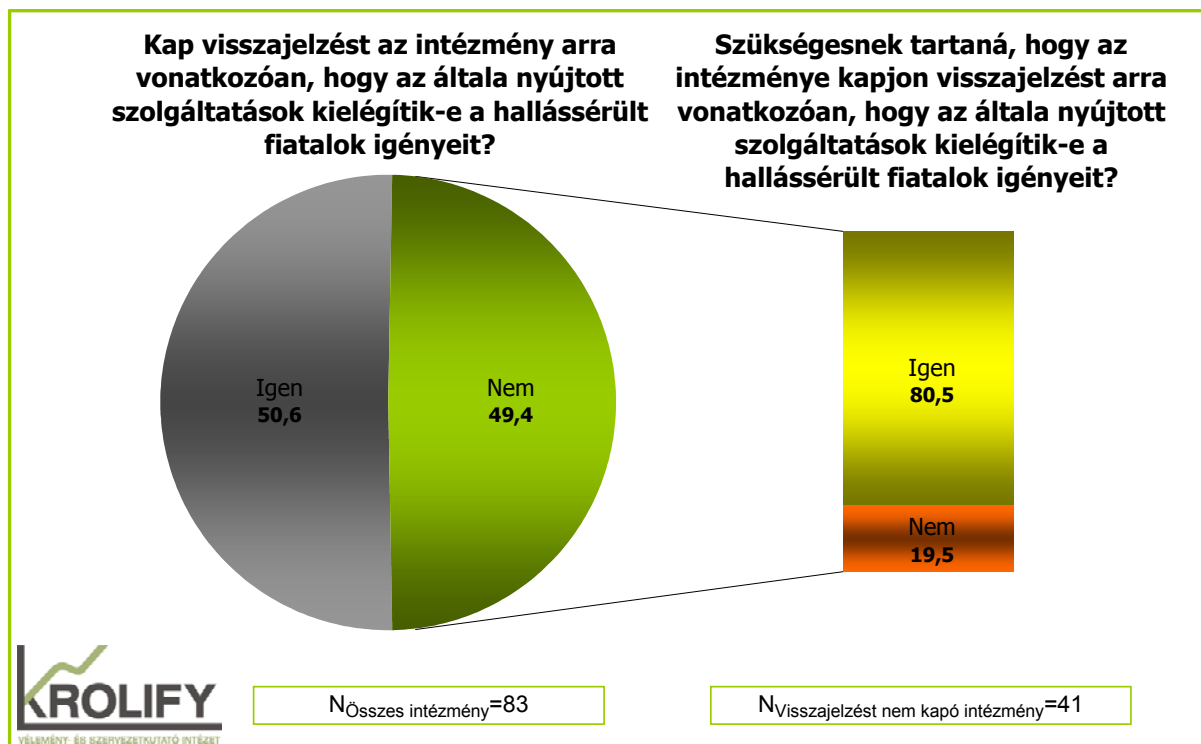
Természetesen az igények kielégítése – csakúgy, mint azok ismerete – összefügg azzal a ténnyel, hogy van-e az intézménynek külső partnere. Az eredmények azt mutatják, hogy azok az intézmények, akik együttműködnek más intézményekkel, nagyobb mértékben tudják kielégíteni a célcsoport igényeit.

101. ábra: A hallássérült fiatalok igényeinek kielégítése külső partner megléte vagy hiánya szerint (Átlag)

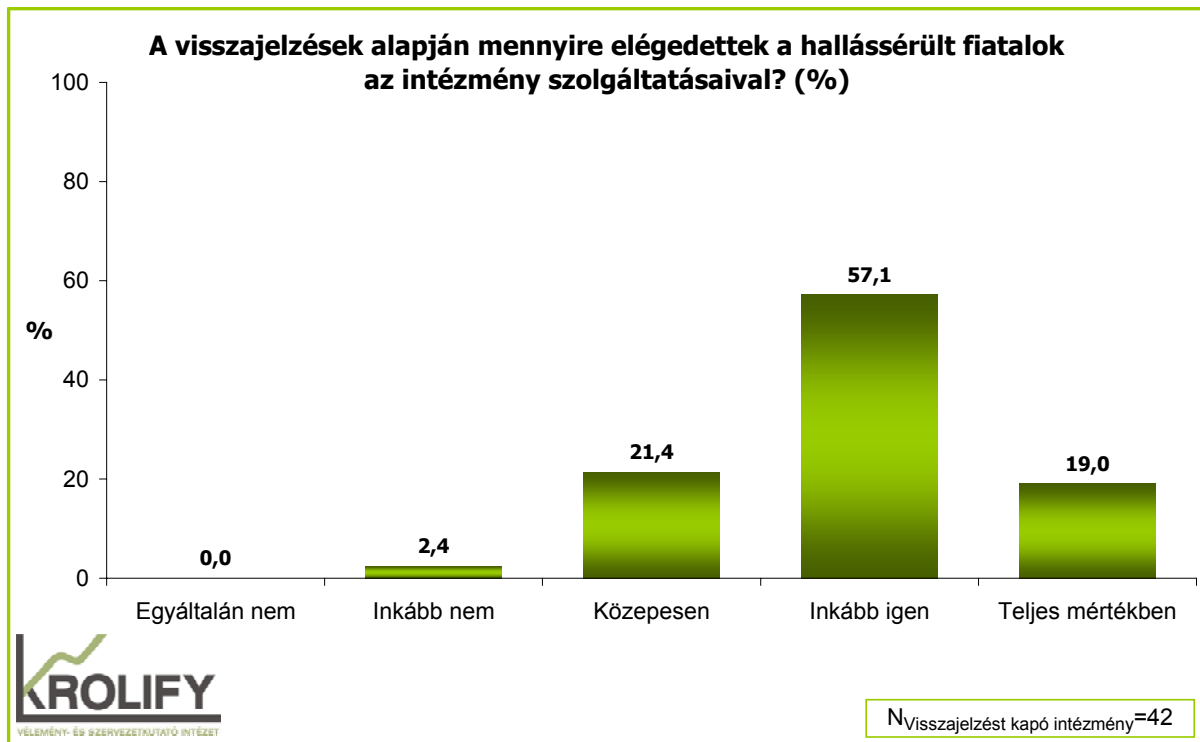
Az intézmények fele kap visszajelzést arról, hogy az általuk nyújtott szolgáltatások kielégítik-e a hallássérült fiatalok igényeit, a visszajelzést nem kapó intézmények többsége pedig szükségesnek tartaná a visszajelzést.

102. ábra: Visszajelzések (%)

A visszajelzések az intézmények által nyújtott szolgáltatásokról pozitívabbak, mint az intézmények önértékelései, ugyanis a visszajelzések alapján a hallássérült fiatalok inkább elégedettebbek a intézmények által nyújtott szolgáltatásokkal (az osztályzatok átlaga az ötfokú skálán 3,9 volt).

103. ábra: Az intézmény szolgáltatásaival való elégedettség a visszajelzések alapján (%)

A visszajelzések alapján az egészségügyi szolgáltatást nyújtó intézményekkel a legelégedettebbek a hallássérült fiatalok. Különbség az önértékeléshez képest, hogy a munkaerő-piaci és a szociális szolgáltatást nyújtó intézményekről pozitívabb a kép a célcsoportban.

104. ábra: Az intézmény szolgáltatásaival való elégedettség a visszajelzések alapján az intézmény által nyújtott szolgáltatás szerint (Átlag)

Az eredmények szerint az ügyfelek és a partnerek száma nem befolyásolja az intézménnyel való elégedettséget. Láttuk tehát, hogy az intézmények nincsenek teljes mértékben megelégedve az általuk nyújtott szolgáltatásokkal, úgy vélik, hogy azok csak közepes mértékben tudják kielégíteni a célcsoport igényeit. A felmérés során nyílt kérdés segítségével megkérdeztük, hogy az intézmények hogyan tudnák emelni az általuk nyújtott szolgáltatások színvonalát az intézményen belül. A nyílt kérdésre kapott válaszokat kategóriákba soroltuk, a leggyakrabban előforduló kategóriákat és néhány példaválaszt a következő táblázatban összegeztük:

15. táblázat: Hallássérült fiatalok számára nyújtott szolgáltatások színvonalának emelése az intézményben

Kategória	Példa válaszok	Említés-ek száma
Több szakember (szurdopedagógus, jeltolmács, logopédus, iskolapszichológus, pedagógus)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ szurdopedagógus és logopédus alkalmazásával ▪ jelnyelvi tolmács segítségével ▪ szakemberek alkalmazásával ▪ több szakképzett személyzet ▪ szakemberek bevonásával ▪ hozzáértő szakemberek 	18
Alkalmazottak továbbképzése	<ul style="list-style-type: none"> ▪ jeltolmács képzést kapna egy munkatárs ▪ továbbképzés ▪ tanácsadók jeltolmács-tudásának szinten tartásával ▪ intézményünk dolgozóinak jelbeszéd megismertetése, tanítása 	14
Információnyújtás, információterjesztés	<ul style="list-style-type: none"> ▪ több tájékoztató, illetve szórólap ▪ előadásokkal, beszélgetésekkel ▪ ha több információt kapnánk a hallássérült fiatalokról ▪ segítség lenne, ha lenne szórólapunk olyan intézményektől, ahol a hallássérültek speciális problémáival foglalkoznak ▪ sok esetben az információhiány a probléma 	10
Akadálymentes kommunikáció	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zavartalan kommunikáció biztosítása ▪ akadálymentesítés ▪ hallássérültek számára akadálymentessé tenni az iskolát és az otthont 	9
Anyagi források	<ul style="list-style-type: none"> ▪ többlettámogatás ▪ kiemelt támogatás ▪ további erőforrások ▪ ne szüntesse meg a fenntartó az elégtelen szolgáltatás miatt a támogató részlegünket 	6
Munkalehetőség	<ul style="list-style-type: none"> ▪ több álláshely ▪ munkaalkalmak számának növelésével ▪ nálunk szakmát szerzett fiatalok részére munkahelykeresés 	4
Oktatás átszervezése	<ul style="list-style-type: none"> ▪ csoportos tréningek a homogén csoportok számára ▪ intézményen belüli team munka ▪ több egyéni foglalkozással 	4
Együttműködés intézményekkel	<ul style="list-style-type: none"> ▪ intézmények együttműködésével ▪ civil szervezetekkel történő szorosabb együttműködés ▪ a két sérült szervezet jobb 	4

	együttműködésével, egy célért való elkötelezettséggel	
Egyéb	<ul style="list-style-type: none"> ▪ társadalmi befogadás emelésével ▪ fiatalok motivációját, érdeklődését emelni 	2
Semmi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ intézményünk szolgáltatásának színvonala megfelelő ▪ a jelenben ellátott hallássérült fiataljaink igényeit, speciális szükségleteit maximálisan kielégítjük ▪ sehogy se 	7
Nem tudja		1

A táblázat alapján megállapítható, hogy intézményen belül leginkább az emberi erőforrások terén lehetne javulást elérni, legtöbben ugyanis több szakképzett dolgozóval, illetve a meglévő dolgozók továbbképzésével emelnék az intézmény által nyújtott szolgáltatás színvonalát. Sokan gondolják úgy, hogy információs anyagok terjesztésével (vö.103. ábra) illetve a kommunikáció akadálymentesítésével is lehetne javítani a szolgáltatás minőségét, és viszonylag magas számban vannak olyan intézmények, ahol a vélemények szerint nem kell, vagy nem lehet emelni a szolgáltatás színvonalát.

Ezután ismét nyílt kérdéssel arról kérdeztük az intézményeket, hogyan lehetne emelni a hallássérült fiatalok számára nyújtott szolgáltatások színvonalát saját szolgáltatási területükön kívül. A válaszok alapján létrehozott, leggyakrabban előforduló kategóriákat, a példa válaszokat és az említések számát mutatja be a következő táblázat:

16. táblázat: Hallássérült fiatalok számára nyújtott szolgáltatások színvonalának emelése egyéb szolgáltatási területeken

Kategória	Példa válaszok	Említés ek száma
Akadálymentes kommunikáció	<ul style="list-style-type: none"> ▪ indukciós hurkok használatával ▪ kommunikációs akadálymentesítéssel ▪ feliratok ▪ kommunikációhoz használható interaktív felületek, számítógépes környezet hivatalban, munkahelyen, kulturális intézményekben stb. 	9
Információnyújtás, információterjesztés	<ul style="list-style-type: none"> ▪ mindenféle nyomtatott tájékoztatóval ▪ írásos tájékoztatók ▪ több információnyújtással ▪ reklám, kommunikáció formájában ▪ a társadalom informálása is a hallássérült emberek életéről ▪ a munkáltatók tájékoztatása is fontos 	8
Több szakember	<ul style="list-style-type: none"> ▪ szurdopedagógus ▪ jeltolmács alkalmazása ▪ több hozzáértő szakemberrel ▪ szakemberek bevonásával 	8
Képzés	<ul style="list-style-type: none"> ▪ számukra megfelelő képzési lehetőségekkel ▪ szakiskolai és egyéb középiskolai piacképes képzés bővítésével 	4
Nem tudja		11

A válaszadók a kommunikációs akadálymentesítést, az információnyújtást és -terjesztést, illetve több szakember bevonását említették leggyakrabban olyan tényezőkként, amik saját szolgáltatási területükön kívül emelni tudnák a hallássérült fiatalok számára nyújtott szolgáltatások színvonalát. Fontos kiemelni, hogy ebben az esetben viszonylag sok válaszadónak nem volt semmilyen elképzelése a fejlesztési lehetőségekről.

Az intézmények hatékonyságát nem csak a szolgáltatások színvonalának emelésével, hanem a szolgáltatási profil bővítésével is lehet növelni. Nyílt kérdéssel arra kérdeztünk rá, hogy a hatékonyság érdekében mivel lenne érdemes bővíteni az intézmény meglévő profilját. A főbb eredményeket a következő táblázat mutatja:

17. táblázat: Intézmények profilbővítése a hatékonyság növelése érdekében

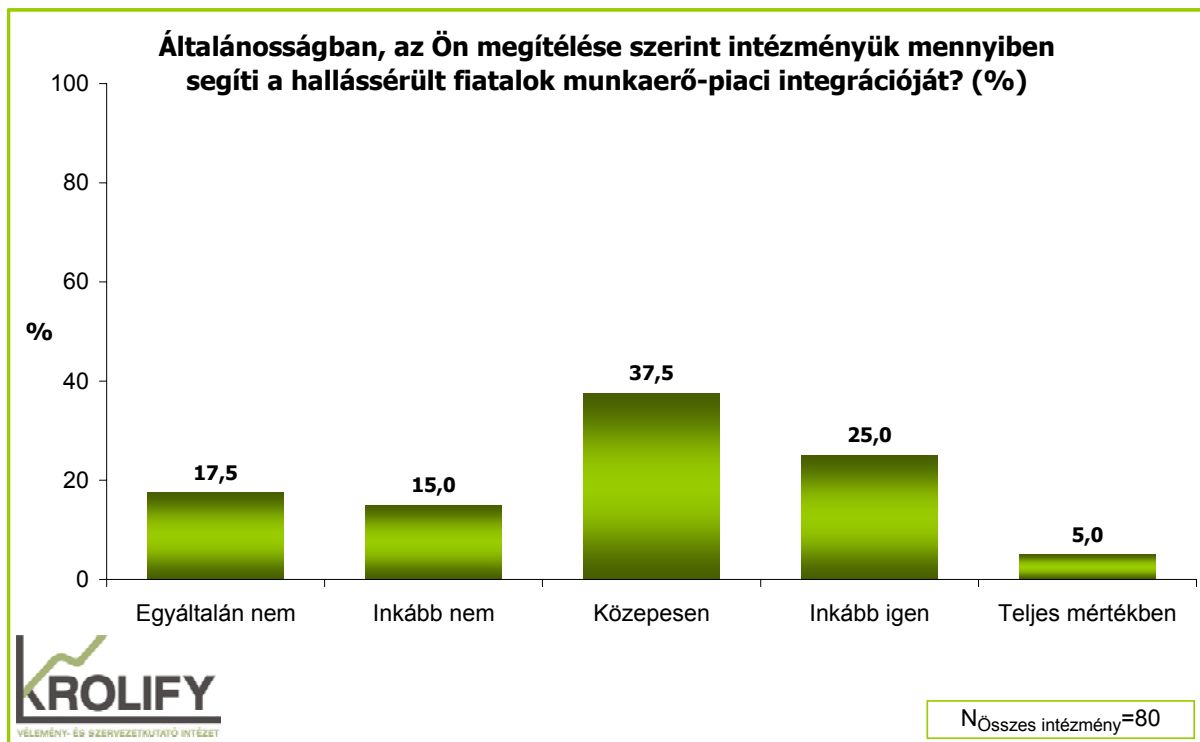
Kategória	Példa válaszok	Említés ek száma
Képzés, továbbképzés	<ul style="list-style-type: none"> ▪ több szakma oktatásával ▪ több olyan piacképes szakmát oktatni, amit a hallássérült fiatalok is tanulhatnak ▪ készségfejlesztő speciális szakiskolai tagozattal ▪ jelnyelvi képzéssel 	12
Információnyújtás, információterjesztés	<ul style="list-style-type: none"> ▪ reklámokkal ▪ több információ, papír alapú tájékoztatás ▪ szórólap 	7
Tolmácsszolgálat	<ul style="list-style-type: none"> ▪ jelbeszédet ismerő munkatársak foglalkoztatása ▪ jelnyelvi tolmács szolgáltatással 	4
Együttműködés intézményekkel	<p>más</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ munkaügyi központtal szorosabb kapcsolat ▪ kapcsolatokkal, megfelelő partner kapcsolatok meglétével ▪ szorosabb együttműködés munkáltatókkal, civil szervezetekkel 	4
Munkaerő-piaci szolgáltatások	<ul style="list-style-type: none"> ▪ speciális álláskeresési módszerek alkalmazásával ▪ intézményen belüli foglalkoztatás ▪ lehetséges munkáltatóval rendszeres, személyes kapcsolattartás, tájékoztatás 	3
Tanácsadás	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pályaorientációs tanácsadás ▪ munkatanácsadó 	3
Semmi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ intézményi profilunk a törvényi és fenntartói lehetőségekhez képest maximálisan hatékony oktatást tesz lehetővé ▪ nincs rá szükség ▪ nem bővíteni kell a profilt, hanem a meglévő lehetőségeket alkalmazni ▪ nem kívánunk változtatni ▪ nincs szükség profilbővítésre 	12
Nem tudja		3

A legtöbb válaszadó saját intézmények meglévő profilját képzéssel vagy továbbképzéssel bővítené a hatékonyság növelése érdekében. A képzés vonatkozhat a hallássérült fiatalok oktatására, valamint a jelnyelvi képzésre is. Emellett a válaszadók fontosnak tartanak az információnyújtás és -terjesztés bevezetését saját intézményükben. Ugyanakkor ebben az

esetben sok olyan intézmény volt, ami hatékonyan működik jelenleg, ezért egyáltalán nem változtatna szolgáltatási profilján.

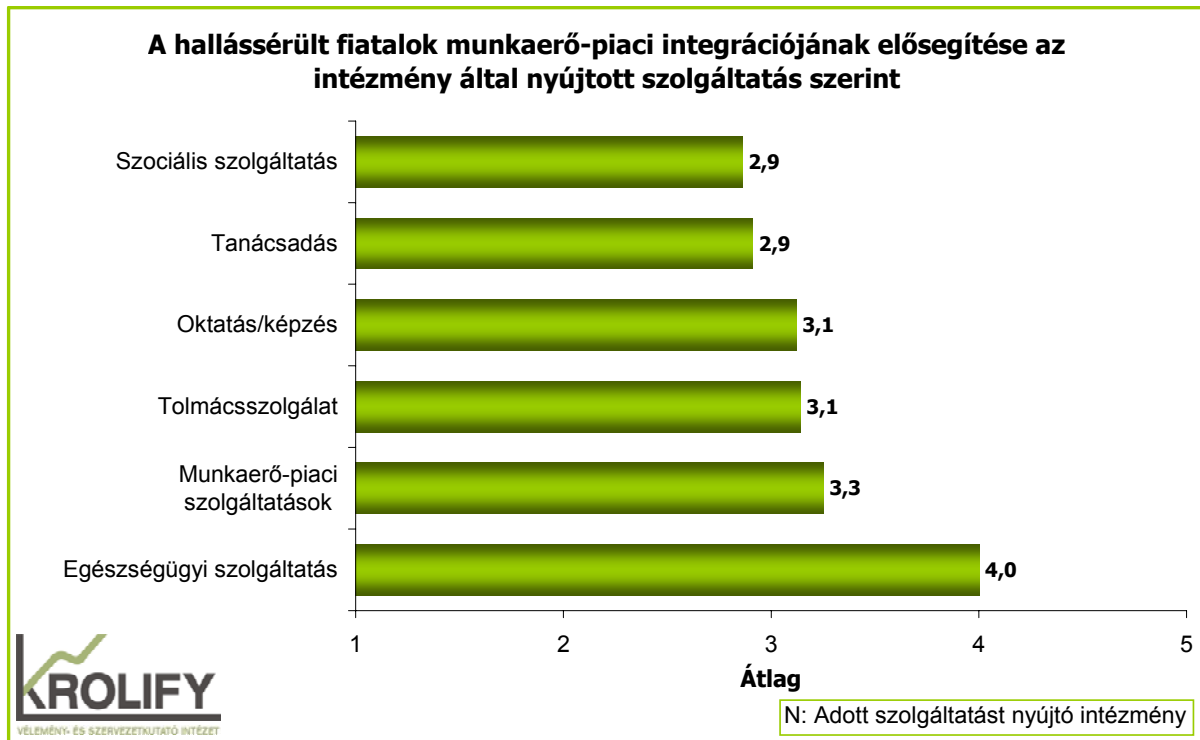
Az intézmények által nyújtott szolgáltatások általános jellemzése után azt vizsgáltuk meg, hogy a megkérdezett szervezetek mennyire segítik a hallássérült fiatalok munkaerő-piaci integrációját.

105. ábra: A hallássérült fiatalok munkaerő-piaci integrációjának elősegítése (%)

Az eredmények szerint az intézmények közepes mértékben segítik a hallássérült fiatalok munkaerő-piaci integrációját, az osztályzatok átlaga az ötfokú skálán 2,9 volt. Ahogy megszokhattuk, most is az egészségügyi szolgáltatást nyújtó intézmények gondolják a leginkább úgy, hogy elősegítik a célcsoport munkaerő-piaci beilleszkedését.

106. ábra: A hallássérült fiatalok munkaerő-piaci integrációjának elősegítése az intézmény által nyújtott szolgáltatás szerint (Átlag)

Ebben az esetben is azt tapasztaltuk, hogy azok az intézmények, amelyek együttműködnek külső partnerrel, jobban tudják segíteni a hallássérült fiatalokat a munkaerő-piaci beilleszkedésben.

107. ábra: A hallássérült fiatalok munkaerő-piaci integrációjának elősegítése külső partner megléte vagy hiánya szerint (Átlag)

Ezután a saját intézményükön túlmutatóan kérdeztük a szervezeteket, hogy szerintük hiányoznak-e olyan szolgáltatások, amelyek segíthetnék a hallássérült fiatalok munkaerő-piaci integrációját. A válaszadó intézmények 63 százaléka (50 intézmény) hiányol valamilyen szolgáltatást, a leggyakrabban említett kategóriákat a következő táblázat tartalmazza:

18. táblázat: Hiányolt szolgáltatások

Kategória	Példa válaszok	Említések száma
Munkaerő-piaci szolgáltatások	<ul style="list-style-type: none"> ▪ foglalkoztatás ▪ akadálymentesített munkahelyek ▪ munkahelyi beilleszkedésüket segítő szolgáltatások ▪ munkahelyteremtés ▪ megfelelő munkahelyek biztosítása ▪ személyre szabott munkaerő-piaci szolgáltatások 	9
Tolmácsszolgálat	<ul style="list-style-type: none"> ▪ jeltolmács szolgáltatás ▪ jeltolmácsok elérhetőségének címlistája 	8
Információnyújtás, információterjesztés	<ul style="list-style-type: none"> ▪ munkáltatók felkészítése a foglalkoztatásukra ▪ munkaadók tájékoztatása ▪ több információ nyilvános helyeken 	6
Tanácsadás, mentori szolgáltatás	<ul style="list-style-type: none"> ▪ mentorhálózat ▪ jogi tanácsadás ▪ szociális tanácsadás ▪ pályaválasztási tanácsadás 	6
Képzés	<ul style="list-style-type: none"> ▪ piacorientált szakképzés ▪ képzési lehetőségek ▪ szakképzési lehetőségek 	4
Együttműködés intézményekkel	<ul style="list-style-type: none"> ▪ együttműködés a munkaügyi hivatalokkal ▪ együttműködés a szociális és a munkaügyi ellátórendszer között 	2
Nem tudja		3

A válaszadók természetes módon elsősorban munkaerő-piaci szolgáltatások hiányolnak, ezen belül is leginkább foglalkoztatási lehetőségekre, munkakeresési segítségre, munkaalkalmassági vizsgálatokra, a fiatalok munkába állását megkönnyítő való felkészítésekre, valamint a munkahelyi beilleszkedésüket segítő szolgáltatásokra lenne szükség. Emellett nagyon sokan említették a tolmácsszolgálatot, ami egyéb, a munkaerő-piacon kívüli területeken is elősegítené a hallássérült fiatalok igényeinek minél magasabb szintű kielégítését.

Végezetül szintén nyílt kérdés segítségével arra voltunk kíváncsiak, hogy a megkérdezettek szerint hogyan lehetne javítani a hallássérült fiatalok munkaerő-piaci esélyeit. A leggyakoribb válaszokat a 19. táblázat tartalmazza.

19. táblázat: A hallássérült fiatalok munkaerő-piaci esélyeinek növelésére szolgáló eszközök

Kategória	Példa válaszok	Említések száma
(Akadálymentes) munkahelyteremtés	<ul style="list-style-type: none"> ▪ munkahelyteremtésekkel ▪ akadálymentes munkahelyekkel ▪ speciális munkakörök kialakítása a munkahelyeken ▪ minél több munkalehetőség ▪ számukra megfelelő munkahelyek teremtésében ▪ védett munkahelyek ▪ több olyan munkahely teremtésével, ahol hallássérülteket foglalkoztatnak 	25
Képzés	<ul style="list-style-type: none"> ▪ több piacképes szakképzettséget nyújtó képzési lehetőség ▪ megfelelő szakképzettség megszerzésével ▪ szakirányú képzésük megoldása ▪ képzésekkel, átképzésekkel 	14

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ többek között azzal, ha képességeiknek és adottságaiknak megfelelő szintű képzésben vesznek részt ▪ piacképes szakmák oktatása 	
Információnyújtás, információterjesztés	<ul style="list-style-type: none"> ▪ társadalmi felvilágosítással ▪ megfelelő és alapos tájékoztatással ▪ egyéni tájékoztatás ▪ nagyobb propagandával ▪ erőteljesebb, hatékonyabb marketing ▪ ismeretanyaga hallássérültségről, a sajátosságokról, az egyéni szükségletekről 	8
Társadalmi befogadás elősegítése	<ul style="list-style-type: none"> ▪ az esélyegyenlőség erősítésével ▪ a társadalmi elfogadás erősítésével ▪ elfogadás egymással szemben a munkahelyeken ▪ szemléletformálás ▪ a társadalmi szemlélet formálásával, ami központi kérdés ▪ jobb elfogadás a munkáltatók részéről ▪ munkáltatók fogadókészségének növelésével 	8
Nem tudja		11

A hallássérült fiatalok munkaerő-piaci beilleszkedését elősegítő eszközök között leginkább az akadálymentes, képességeiknek megfelelő munkahelyek kialakítását nevezték meg a válaszadók. A hallássérült fiatalok foglalkoztatását sok megkérdezett pályázatokkal, támogatásokkal és járulékkedvezményrel ösztönözné. A válaszadók szerint a hallássérült fiatalok munkaerő-piaci integrációját az is segítené, ha a fiatalok a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő képzettséggel rendelkeznének. Ugyanakkor ezek a módszerek nem lehetnek sikeresek önmagukban, a hallássérültekkel kapcsolatos munkahelyi és társadalmi attitűdök megváltozása nélkül. Az egyik intézményi válaszadó mindezeket így fogalmazta

meg: „Fontos, hogy ne csak a hallássérült legyen felkészítve és felkészülve a nyílt munkaerő-piacon való eredményes szereplésre és foglalkoztatásba jutásra, hanem az is, hogy a munkaerő-piac is kész legyen a hallássérültekkel való munkára és kommunikációra.”

5.5. Összegzés

A válaszadó intézmények közel fele szokott igénybe venni segítséget külső partnertől. Annak ellenére, hogy a jelenlegi együttműködési kapcsolatokkal az intézmények nagyon elégedettek, a hallássérült fiatalok igényeinek minél teljesebb kielégítésének és munkaerő-piaci integrációjuk elősegítésének egyik eszközét a válaszadó szervezetek az intézmények közötti együttműködés fejlesztésében látják. Elsősorban a munkáltatókhoz, a munkaügyi központokhoz, illetve civil szervezetekhez fűződő kapcsolatokon lehetne javítani.

Az intézmények saját bevallásuk szerint közepes mértékben ismerik és képesek kielégíteni a hallássérült fiatalok igényeit. Az eredmények szerint minél több ügyfele és együttműködő partnere van egy intézménynek, annál inkább ismerik és képesek kielégíteni a hallássérült fiatalok szükségleteit. A visszajelzések az intézmények által nyújtott szolgáltatásokról pozitívabbak, mint az intézmények önértékelései, ugyanis a visszajelzések alapján a hallássérült fiatalok inkább elégedettebbek az intézmények által nyújtott szolgáltatásokkal

Az intézményen belül leginkább az emberi erőforrások terén lehetne javulást elérni, legtöbben ugyanis több szakképzett dolgozóval, illetve a meglévő dolgozók továbbképzésével emelnék az intézmény által nyújtott szolgáltatás színvonalát. Emellett sokan gondolják úgy, hogy információs anyagok terjesztésével, illetve a kommunikáció akadálymentesítésével is lehetne javítani a szolgáltatás minőségét, és viszonylag magas számban vannak olyan intézmények, ahol nem kell vagy nem lehet emelni a szolgáltatás színvonalát.

A legtöbb válaszadó saját intézmények meglévő profilját képzéssel vagy továbbképzéssel bővítené a hatékonyság növelése érdekében. A képzés vonatkozhat a hallássérült fiatalok oktatására, valamint a jelnyelvi képzésre is. Emellett a válaszadók fontosnak tartanak az információnyújtás és -terjesztés bevezetését saját intézményükben.

Ugyanakkor ebben az esetben sok olyan intézmény volt, ami hatékonyan működik jelenleg, ezért egyáltalán nem változtatna szolgáltatási profilján.

A hallássérült fiatalok igényeinek ismeretéhez és kielégítésének képességéhez hasonlóan az intézmények közepes mértékben segítik a hallássérült fiatalok munkaerő-piaci integrációját. A válaszadó intézmények 63 százaléka hiányol valamilyen olyan szolgáltatást, amely segítené a hallássérült fiatalok munkaerő-piaci beilleszkedését. A válaszadók természetes módon elsősorban munkaerő-piaci szolgáltatásokat hiányolnak, ezen belül is leginkább foglalkoztatási lehetőségekre, munkakeresési segítségre, munkaalkalmassági vizsgálatokra, a fiatalok munkába állására való felkészítésre és a munkahelyi beilleszkedésüket segítő szolgáltatásokra lenne szükség. Emellett nagyon sokan említették a tolmácsszolgálatot, ami egyéb, a munkaerő-piacon kívüli területeken is elősegítené a hallássérült fiatalok igényeinek minél magasabb szintű kielégítését.

A hallássérült fiatalok munkaerő-piaci beilleszkedését elősegítő eszközök között leginkább az akadálymentes, képességeiknek megfelelő munkahelyek kialakítását nevezték meg a válaszadók. A hallássérült fiatalok foglalkoztatását sok megkérdezett pályázatokkal, támogatásokkal és járulékkedvezményekkel ösztönöznék. A válaszadók szerint a hallássérült fiatalok munkaerő-piaci integrációját az is segítené, ha a fiatalok a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő képzettséggel rendelkeznének. Ugyanakkor ezek a módszerek nem lehetnek sikeresek önmagukban a hallássérültekkel kapcsolatos társadalmi és munkahelyi attitűdök megváltozása nélkül.

6. Hallássérült fiatalok munkaerő-piaci integrációja és pályaaorientációja – Összefoglaló gondolatok, javaslatok és további kutatási kérdések

Felmérésünk során három célcsoportban – a hallássérült fiatalok, a hallássérült fiatalok szülei, valamint a velük kapcsolatban álló intézmények – körében vizsgáltuk a fogyatékkal élő fiatal célcsoport szociális, iskolai és munkaerő-piaci integrációjának alapvető kérdéseit. A három részkutatás eredményei jelentős mértékben összecsengenek, a szerzett tapasztalatok alapján néhány egészen markáns problémakör vázolható fel.

- a hallássérült fiatalok társas integrációja, különösen a halló kortárs-csoportok vonatkozásában nem kielégítő;
- a hallássérült gyermekek egy jelentős csoportja komoly iskolai problémákkal szembesül, az iskolák teljesítménye a speciális igények kielégítésében elmarad a kívánatostól;
- a hallássérült fiatalok és szülei pályaválasztással, munkaerő-piaci kapcsolatos információi hiányosak, a tájékoztatásban, orientálásban az iskola szerepe lenne a döntő, viszont ezt a feladatot nem tudja teljes mértékben betölteni;
- a hallássérültek munkaerő-piaci beilleszkedése, elhelyezkedése elsősorban a tanult szakmájuknak megfelelő munkakörök hiánya miatt nehézkes.

Az iskolai és társas beilleszkedéssel kapcsolatos adatok az integrált és a nem integrált típusú képzésben tanuló fiatalok körében több szempontból is komoly különbségeket mutattak. A hallássérült fiatalok általában is egy meglehetősen zárt, a külvilággal, a „hallókkal” korlátozott mértékben érintkező csoportot alkotnak, ez a viszonylagos elzártság különösen a nem integrált képzésben részt vevők esetében jelentkezik. Az elzártság az általános tájékozódás, és ennek kapcsán a pályaválasztás kapcsán is érezhető hatást fejt ki. A pályaválasztási döntések meghozatalában kevés önállóságot mutat a csoport, pályaválasztási

döntését elsősorban szülői vagy tanári útmutatások, javaslatok alapján hozza meg. A szakma- illetve munkahelyválasztás során az individuális szempontok – különösen a végig integrált képzésekben résztvevőknél kifejezetten háttérbe szorulnak.

A hallássérült fiatalok csoportjának társadalmi integrációja szempontjából mindenképpen érdemes lenne elgondolkodni a „külvilág” felé való nyitás elősegítésén; legyen szó akár a mindennapi társas interakciókban részt vevők körének bővítéséről, akár az általános tájékozódási lehetőségek megteremtéséről, illetve – mert természetesen ezt az aspektust sem szabad figyelmen kívül hagyni – az alapvető tájékozódási és nyitási igények felkeltéséről. A munkaerőpiac átalakulási folyamatai napjainkban egyre inkább nélkülözhetetlenné teszik azokat a kompetenciákat, „skill”-eket, amelyek a változás gyors követéséhez, az innovatív gondolkodáshoz, a tájékozódási és döntéshozási képességhez, általában véve a „nyitottsághoz” kapcsolódnak.

A szülők az imént vázolt elzártaságból fakadóan is döntő szerepet játszanak a gyermekek iskola- és pályaválasztásában; az ehhez szükséges információkat elsődlegesen az iskoláktól, szerzik be, általános tájékozottságuk azonban semmiképpen sem nevezhető kielégítőnek. A pályaorientációs szakemberek szerepe e téren egészen csekély, ezen a helyzeten a tanácsadások propagálásával, a szolgáltatások igénybevételi lehetőségének minél szélesebb körben való tudatosításával mindenképpen javítani kellene. Jelentős részük sem a gyermek jövőbeli képző intézményéről, sem leendő szakmájáról nem rendelkezik elegendő információval; gyermekeik majdani elhelyezkedési lehetőségeit illetően mintegy 40 százalékuk pesszimistán nyilatkozik – ez az arány a már szakmát szerzett fiatalok szüleinél még ennél is lényegesen magasabb. Elgondolkodtató az a tény is, hogy a középiskolás gyermekek szüleinek közel fele nem tudja megítélni gyermeke elhelyezkedési esélyeit. A munkaerő-piaci lehetőségekről való tájékoztatás fontos elemét kellene, hogy képezze az iskolák pályaorientációs tevékenységének. A munkáltatókkal való kapcsolatok szorosabbra fűzése, gyakorlati együttműködések kialakítása, a munkáltatók bevonása a tájékoztatásba, a tőlük származó információk széles körben történő nyilvánosságra hozatala nagyban javíthatja a hallássérült fiatalok szüleinek tájékozódását, ezáltal pedig javíthatja a fiatalok majdani munkaerő-piaci esélyeit.

A különféle hallássérülteket segítő szolgáltató intézményekkel, szervezetekkel ápoltságok intenzitása sok kívánnivalót hagy maga után – ez különösen a főváros

vonatkozásában igaz. A segítő szervezetek működésében a megkérdezett szülők leginkább az információszolgáltatás hiányosságait és az általános kapcsolattartás színvonalát kifogásolják.

A hallássérültekkel kapcsolatban álló szolgáltató intézmények egyes csoportjait vizsgálva a legkedvezőbb viszonyokat az egészségügyi intézményeknél tapasztalhattuk – ők rendelkeznek a legnagyobb ügyfélkörrel, és részben természetesen ennek következtében is ők a leginkább tájékozottak a speciális igényeket illetően. A legrosszabb helyzetben a munkaerőpiaci szolgáltatást nyújtó szervezetek vannak, elsősorban amiatt, hogy rendkívül kevés partnerszervezettel, más típusú szolgáltatást nyújtó (pl. oktatási, szociális, általános tanácsadó) intézménnyel tudnak együttműködni.

A hallássérült fiatalok foglalkoztatásával járó nehézségekért leginkább a munkaadókat teszik felelőssé a megkérdezettek, viszont örömteli, hogy a leggyakrabban problémának nem a befogadó munkahelyek előítéleteit, hanem azok felkészületlenségét és a megfelelő munkakörök hiányát tekintették, vagyis a hallássérült fiatalok foglalkoztatásának inkább strukturális, mintsem attitűdbeli akadályai vannak. Ugyancsak figyelemre méltó azon, a munkaadók oldaláról érkező vélemény is, miszerint a hallássérült fiatalok munkahelyi motiváltsága kifejezetten jó, beilleszkedésük elsősorban a technikai feltételek (pl. akadálymentesítés) hiányosságai, illetve – ahogy az előzőekben is említettük – a megfelelő munkakörök hiánya miatt szenved csorbát.

Munkánk során több olyan kérdés is felszínre került, amit jelen kutatási programunkba nem tudtunk már beilleszteni. Ezen kérdések részletes jövőbeli vizsgálata komoly hozadékkal járhat, az eredmények hozzájárulhatnak a hallássérültek integrációs folyamatainak segítéséhez, a problémák és a megoldási lehetőségek jobb megismeréséhez.

A kutatás során megvizsgáltuk a fiatalok szakorvos-látogatási, valamint segédeszközhasználati szokásait. Az adatok alapján az a kép bontakozik ki, hogy az iskola szerepe ezen a téren is kiemelkedően fontos – mind az audiológiai vizsgálatok lebonyolításának megszervezése és segítése, mind a segédeszközök problémamentes működésének felügyelete, biztosítása terén. Mivel a hallássérültek számára elérhető segédeszközök az elmúlt évtizedben forradalmi változásokon mentek keresztül, úgy gondoljuk, érdemes lenne részletesebb kutatást végezni az infokommunikációs szolgáltatást nyújtó cégek körében arról, hogy számukra milyen potenciális lehetőségeket rejtenek a hallássérültek számára fejlesztett új

technológiák; másrészt pedig érdemesnek látjuk ezt a területet megvizsgálni a leendő ügyfelek, azaz hallássérültek szempontjából is. Ennek révén lehetőség nyílna felmérni a hallássérültek segédeszköz-igényeit valamint részletesebben feltérképezni, milyen élethelyzetekben használják, illetve használhatnák a rendelkezésükre álló különféle segédeszközöket.

Külön részletesebb kutatást igényelne – speciálisan a vonatkozó célcsoport körében – a már szakmát szerzett fiatalok szüleinek vélekedése gyermekük munkaerő-piaci esélyeiről. Jelen kutatásban erre vonatkozóan a mintaelemszám miatt csak érintőlegesen tudunk kitérni, viszont a téma hordereje mindenképpen szükségessé tenné a módszeres vizsgálat elvégzését. A kutatásnak természetesen a fiatal hallássérült munkavállalók saját munkaerő-piaci és élethelyzet-megítélésére is ki kellene térnie, továbbá retrospektív iskola- és képzés-értékelést is tartalmaznia kellene. A kutatás eredményei alapján, illetve azzal összekapcsolva kiépíthető lenne a hallássérült fiatalok valamely segítő szervezet által működtetett bizonyos időközönként történő „pályakövetés” vizsgálata. Ez a hallássérült fiatalok munkaerő-piaci helyzetének pontosabb megismerése mellett az iskolák, a segítő szervezetek és a potenciális, vagy gyakorlatban is meglévő munkáltatók kapcsolatait is szorosabbra fűzhetné, megalapozott visszajelzést biztosítana a speciális keresleti és kínálati viszonyokról, azok időbeli és regionális alakulásáról.

Szakirodalom és az elemzés során felhasznált adatforrások listája

Abonyi Nóra 2001: Körkép a budapesti hallássérültek társadalmi helyzetéről. *Educatio* 2001/2, 375-383.

Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk.): *Ifjúság 2008. Gyorsjelentés*. Budapest, Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet.

Bombolya Mónika: Tanköteles hallássérült gyermekek aktív szókincsének vizsgálata. *Gyógypedagógiai Szemle*, 2008/1. 28–37.

Czibere Csilla – Tihanyi Gabriella 2006: *Inkluzív nevelés. Ajánlások súlyos hallássérült gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez*. Budapest, SuliNova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht.

Csányi Yvonne: Nagyothalló tanulók szövegértése. *Gyógypedagógiai Szemle*, 2007/2. 81–80.

Perlusz Andrea 2001a: Hallássérült hallgatók a magyar felsőoktatásban In Csányi Yvonne: *Fogyatékos Hallgatók a Felsőoktatásban: útmutató*. Budapest: ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar.

Perlusz Andrea 2001b: Az integrált hallássérült gyermekek sikeres iskolai teljesítményét befolyásoló tényezők. *Educatio* 2001/2, 389-394.

Speciális szükséglet vagy fogyatékoság? A befogadó pedagógia helye a magyar közoktatásban. Interjú Csányi Yvonne-nal, készítette Földes Petra. *Új Pedagógiai Szemle*, 2003. január.

Zsoldos Márta: A figyelemzavar-hiperaktivitás vizsgálata hallássérült tanulóknál. *Gyógypedagógiai Szemle*, 2008/4. 242–262.

2001-es népszámlálási adatok:

http://www.nepszamlalas.hu/hun/kotetek/12/tables/load2_1_1_2.html

letöltés ideje: 2009 október 22.

Magyarország számokban 2008

<http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/mosz/mosz08.pdf>

letöltés ideje: 2009 október 24.

Nokia eszköz a hallássérültek kommunikációjának segítésére

<http://www.itextreme.hu/index.php?q=hirek/1872>

letöltés ideje: 2009 október 24.

SINOSZ honlapja: <http://www.sinosz.hu/kedvezm%C3%A9nyek>

letöltés ideje: 2009 október 22.

Melléklet

A tanulmányhoz tartozó adatok alapmegoszlásait valamint a felmérés kérdőívét külön dokumentumokban adjuk közre.